Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VENDSYSSELSKE AARBØGER

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR HJØRRING AMT
1964

VENDSYSSELSKE
AARBØGER

UDGIVET AF

HISTORISK SAMFUND FOR HJØRRING AMT

1964

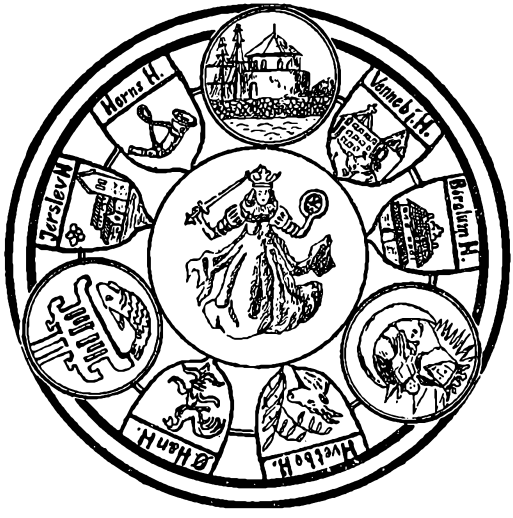

HJØRRING
I KOMMISSION HOS ELLEN POULSENS BOGHANDEL
A/S EXPRES-TRYKKERIET I HJØRRING
1964

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Erindringer. Af C. Klitgaard	1
Thomas Bjørnbak og Smidstrup Højskole. Af A. Skjødsholm	96
Erindringer af mit Liv. Af Thomas Bjørnbak	151
Overlærer P. Horn	197
Historisk Samfund gennem 50 Aar. Af P. Christensen	199
Fra Museernes Arbejdsmark. Af P. Christensen	214
Vendsyssel Litteratur. Af Poul Daugaard	229
Fra Styrelse og Redaktion	233
Nye Medlemmer	236
Regnskab	238

C. KLITGAARD

ERINDRINGER

C. Klitgaard I.

1943. I Dag er det Sct. Nicolaus Dag, 6. December, og jeg er fyldt 75 Aar. Jeg har bestemt, at naar jeg naaede denne Alder „ubeskadiget", vilde jeg begynde at nedskrive mine Erindringer, der vel kan interessere mine Børn og Børnebørn og maaske ogsaa en og anden udenfor denne Kreds. Men det bliver ikke til meget i Dag, den har været for urolig. Jeg staar sjælden op før Kl. 10, naar det er godt varmt, og jeg arbejder sædvanligvis til Kl. 1 Nat, fordi jeg saa har mest Ro, men i Morges — for ikke at sige i Nat — Kl. 9 kom Postmester Lebahn og 6 andre af Postkontorets Personale for at lykønske mig til min 75 Aars Dag, og saa maatte jeg jo op — og undskylde mig med, at jeg havde gaaet Morgentur! Og saa gik Dagen med Gratulanter herfra og fra Vraa og Brønderslev med Vin, Genever, Øl og „Chr. Spillemands Draaber" til nu Kl. er 16,30.

Men det har været en „stor Dag" med Bunker af Telegrammer, Breve, Blomster, Spiritus og Cigarer som Gaver i lange Baner, kun Ungdommen kunde Vennerne jo ikke give mig igen. „Faldende Blad — brunet af Solen og vædet af Regnen — synker du stille med kraftesløs Segnen — ned paa min Vej som et Bud fra svunden, aldrig genfunden Skat jeg besad".

„Faldende Blad — jeg er som Du kun et Løvskud i Skoven,
— lær mig at bøje mig tavs under Loven —
— lær mig at synke til Jord uden Klagen —
— lær mig at skilles fra Lyset og Dagen —
— tyst som et Blad!" (C. K. F. Molbech).

C. Klitgaard (1930)

For at „begynde med Begyndelsen", da er jeg født i Blokhus, Hune Sogn, Søndag den 6. December 1868, „det bitte Aar", Kl. 4 Eftermiddag, hjemmedøbt s. A. paa Grund af „Svagelighed" samt fremstillet i Kirken 23. Maj 1869. (I et Brev fra ca. 15. Dec. 1868 skriver Moder til sin Søster Anne Marie, gift med Lærer *G. P. Andersen* i Ilbjerge Skole i Taars: „Nu er jeg da kommen op igen og er ogsaa ret godt til Pas, og jeg har ogsaa en dejlig, rask Dreng. Han er lidt graa i Kuløren, men det gaar maaske nok over, naar han bliver lidt ældre, men forresten er han jo af en graa Familie, saa det er jo ikke saa underligt, om han ligner den. Jeg synes, det er en yndig Dreng, saa er han det vel sagtens ogsaa. Han var ½ Pund større end Christiane. Det var ogsaa haardt, men varede ikke saa længe som første Gang".

23. Nov. 1869 skrev Moder til samme: „Nu kan Carl gaa ene, men han har ingen Tænder, han begynder ogsaa og vil tale lidt. Først i Efteraaret var Niels (= Fader) i Norge. Jeg fik en Brystnaal, som kaldes en Sølje, og Christiane fik en Dukke i Fjelddragt, og Carl fik en smuk udskaaren Æske (denne Æske (Tejne) har min Datter Inger), og vi har faaet en Ko, som hedder Guldbot, det er en Huldreko, hun har Messingknapper paa Enden af Hornene" . (Fader kom hjem fra den Tur (26.Sept.—6. Okt.) via Frederikshavn med 8 Heste og 1 Ko).

Mine Forældre var Købmand, Strandfoged, Gaardejer, senere (1875—1911) Opsynsmand ved Redningsstationen, Retsvidne, Forligskommissær og Medlem af Søretten i Hjørring Amt samt Repræsentant for Switzers Bjærgningsselskab og for Strandingskommissær, Konsul Jørgen H. Nielsen, Hjørring, m. m. *Niels Bondrup Klitgaard* (1841—1922) og Hustru *Jensine Christiane Katrine Jensen* (1846—1919) (født efter Faderens Død), gift Jetsmark 28. Sept. 1866.

Min Faders Forældre var Skudehandler i Blokhus, Strandfoged, Gaardejer m. m. *Jens Carl Bang Klitgaard* (1802—1877) og Hustru *Christiane Brix* (1799—1870). Min Farfaders Forældre var cand. phil. *Thomas Jensen Klitgaard,* Sognedegn til Veggerby-Bislev ved Nibe (1755—1815), og Hustru Sofie Amalie Behmann (1776—1829). Min Farmoders Forældre var *Mogens Steffensen Brix,* først Skipper i Kjul ved Hirtshals, fra 1800 Skudehandler i Blokhus (1776—1831), og Hustru Anne Marie Baltzersdatter (1778—1803).

Christiane Klitgaard
f. Brix

Købmand J. C. B. Klitgaard

(Om disse Personer se „Familien Klitgaard" (Personalh. Tidsskr. 1925), „Meddelelser om Købm. i Blokhus J. C. B. Klitg. og Hustru Christiane Brix" (Hjørring 1899) og Slægtens Saga" omhandlende Familien Brix (Aalborg 1898)).

Min Moders Forældre var Gaardejer *Jens Christian Christiansen* i Kvorup (1811—1845). (Han var som ung ivrig Jæger og omgikkes Hasselbalchs paa Vestrupgaard. Ved 1845 at grave en Brønd for Naboen paadrog han sig en Sygdom, der medførte hans Død), og Hustru *Karen Jørgensdatter* (1813—1884). (Moders Hjem i Kvorup var stærkt grundtvigiansk paavirket af *Rasmus Lund,* der i 1860'erne var Præst i Jetsmark. Mormoder var fuldstændig blottet for sin Tids Overtro og mærkeligt frisindet, saa Betlere og Rakkerfolk kunde faa Lov at være der om Natten, og hun var meget godgørende mod Fattige). Min Morfaders Forældre var *Christian Jensen,* Gaardfæster i Kirkebak i Faarup, Saltum Sogn (1780—1817) og Hustru *Johanne Poulsdatter Kusk,* og min Mormoders Forældre var *Jørgen Sørensen,* Gaardfæster i Jetsmark Hedegaard (1767—1815?), og Hustru *Anne Marie Jørgensdatter* af Kvorup (1782—18 . .). Chr. Jensen i Kirkebak var en velhavende Mand, der i Følge Proklama læst 30. Jan. 1818 efterlod sig ca. 2500 Rbdl. (Borchs Avis 23/? 1818). Hans Hustru Johanne Poulsdatter (1778—1817), Datter af Poul Sørensen i Faarup og Anne Kirstine Pedersdatter. Søskende var Simon Poulsen Kusk

i Engesgaard i Hune og Kjeld Poulsen, Gaardmand i Øster Hjermeslev i Tolstrup Sogn. En Slægtning af hende var den „kloge Mand" Poul Boes i Hvarregaard i Hune, som vist var Søn af Peder Boes i Kaas i Jetsmark og døbt 15. Dec. 1765, bl. Faddere Else Poulsdatter i Blokhus. Foruden Jens Chr. Christiansen (min Morfader) havde Chr. Jensen Sønnen Lars Kusk Christiansen, der levede i Hellum Sogn (Arveafkald læst 5. Sept. 1834), og Dorte Marie Christiansen, gift med Lars Pedersen i Øster Hjermeslev (Arveafkald læst 24. Dec. 1841). Min Mormoders Moder Anne Marie Jørgensdatter, f. 1782, d. 18 . ., var Datter af Jørgen Johansen, f. 1738, d. efter 1807 som Selvejer i Kvorup i Jetsmark Sogn, og . . . . Hans Forældre var Johannes Jørgensen, Fæster i Kvorup, f. . . ., d. 17. ., og 2. Hustru (gift 23. Nov. 1735) Anne Nielsdatter, f. 17 . ., d. 17 . . Min Mormoders Moder blev efter sin første Mand Jørgen Sørensen (Søn af Søren Olsen og Else Andersdatter i V. Hedegaard) i Jetsmark Hedegaards Død 1815 gift med en gammel velstaaende Ungkarl, Peder Chr. Svendsen i Hune Hedegaard, med hvem hun ikke havde Børn, men af første Ægteskab havde hun Søren Jørgensen, f. 1807, d. 1874, Ejer af Jetsmark Hedegaard, Else Marie Jørgensdatter, f. 1809, gift med Christen i Ribergaard, d. 1874, Ole Jørgensen, f. 1811, død ung, Karen Jørgensdatter, f. 1813, gift 1. G. med Jens Chr. Christiansen i Kvorup, d. 1845, gift 2. G. 1846 med Peder Chr. Nielsen i Kvorup, d. 1888, Jørgen Jørgensen, f. 1815, d. 18 . , Ejer af Hune Hedegaard og gift med Kirsten Simonsdatter (10 Børn).

Min Moders Helsøskende var: Christian Jensen, f. 1839?, d. 1919, Gaardejer i Kvorup, Jørgen Jensen, f. 1841, d. 1912, Bolsmand i Purkær, Anne Marie Jensen, f. 1843?, gift med Skolelærer *Gerhard Peter Andersen* i Lørslev i Ugilt Sogn.

Min Moders Halvsøskende var: Niels Chr. Pedersen, f. 1847, d. i Viborg o. 1930, Lærer i Lyby i Salling, Kathrine Pedersen, f. 18 . ., d. 193 ., gift med Amtstuefuldmægtig i Hjørring Jens Chr. Casper Andersen, f. Bindslev 18 . ., d. Hjørring 1898, Mariane Pedersen, f. 185 ., d. 19 . ., gift med Bolsmand Chr. Ulrik Pedersen, Kvorup Kær.

Far havde 1866 overtaget sin Faders Købmandsgaard i Blokhus med tilhørende Landeri (Matr. Nr. 68), og selv om Forretningen da ikke var saa stor som forhen, da Farfader havde adskillige Skibe, der fra Blokhus sejlede paa Norge, Sverige, Riga, Antwerpen, Hamburg

og England, var den dog endnu af betydelig Størrelse, og foruden Dæksbaaden „Neptunus", 7½ netto Reg. Tons, der gik i stadig Fart paa Norge, mest paa Arendal, men af og til til Bergen, Stavanger og Sørlandets Byer, fragtede Far ofte Skuder fra Løkken og Norge til Varetransporter.

Mit Hjem var bygningsmæssigt et ret stort Kompleks. Hovedbygningen var opført af Farfar 1844, Laden (mod Nord) med Stalde m. m. var opført af samme 1838 og blev fornyet af min Svoger Svenningsen o. 1930, den østre Længe med Beboelsesrum var fra 1770'erne og var Gaardens oprindelige Stuehus, hvor min Far og hans Søskende var født, og hvor Farfar begyndte sin Forretning i søndre Ende 1826. Den vestre Længe — ligesom den østre — af Bindingsværk stammer antagelig ogsaa fra 1770'erne. Min Farmoders Fader, Mogens Brix, købte denne Gaard 1800 og den nordre Gaard i Blokhus 1801 — Skøde læst 18./6. 1802, og drev Skudehandel her. Da min Farfader 1826 blev forlovet med hans Datter og 1827 gift, fik han den søndre Gaard, og hans Søn *Baltzer Brix* (1803—42) den nordre, hvor Baltzer drev Skudehandel til 1836, da han solgte Forretningen og Gaarden til *Severin Hasselbalch,* som faa Aar efter gik fallit, og Handelen her ophørte 1844, idet Vaaningshuset blev indrettet til det da nyoprettede Herredskontor, og en Herredsfogedbolig byggedes, hvor der før stod en gammel Lade (nu 1943 Forfatteren *Ths. Olesen Løkkens* Bopæl). Syd for Faders Gaard — adskilt fra denne ved Vejen — laa det søndre Hus „Strandingskroen", nedbrudt af Tyskerne 1944, der indeholdt fra Vest: Smørkælder og Opgang til Loftet (Rugloftet) samt Rum til forskelligt Strandingsgods m. v., dernæst fulgte Smørbingen, hvor der ældtedes Smør, Kødbingen, hvor Kød pakkedes i Tønder og saltedes, samt Lager af saltet Brisling og Spegesild, og længst mod Øst var Flæskebingen med to mægtige Kar, i hvilke der saltedes Flæsk og Huder.

I den østl. Del af Ladebygningen var først Retirade mod Syd og Faaresti mod Nord (paa østre Ende af Laden var Storkerede, men den ene Stork omkom ca. 1870 i en Snestorm, og senere kom kun 1 Stork, der kom indtil ca. 1880 og efter et Par Dages Besøg atter fløj bort), derefter „Bygbingen", kaldet saaledes, fordi Loftet i Ladens østlige Halvdel var Loftet til Byg, og ved Siden af „Bygbingen", i hvilken der var plads til Kuskeseng, Seletøj m. m. (Vaske- og Bryggekar), var

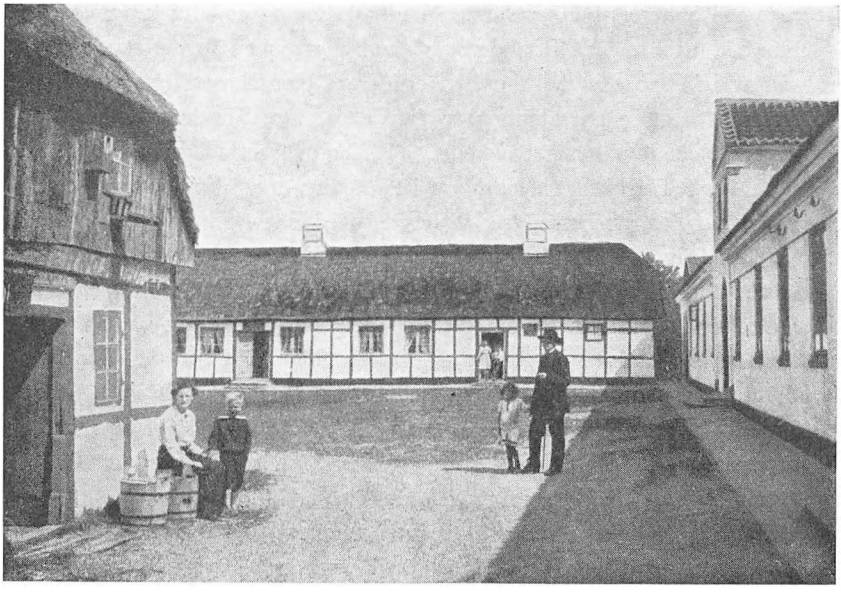

Købmandsgaard i Blokhus

et lille Aflukke til Husholdningens Saltmadstønder og Tønder med gammel Øl. Vest for „Bygbingen" var Gæstestald med Plads til en halv Snes Heste samt Svinesti (1 å 2 Svin). Derefter fulgte Opgang til Bygloftet (mod Syd) og videre Lade og Lo, Hestestald til 7 Heste mod Syd og Kostald til 8 Køer mod Nord, og endelig længst mod Vest og med Indgang fra Hestestalden Karlekammer med to Dobbeltsenge.

I det *vestre Hus* var Havreloftet foroven og forneden med Indgang fra Gavlen „Brændevinsbingen" med svære Jernstænger for Vinduerne. I denne var Brændevin og Akvavit (i 1850'erne solgtes ca. 50,000 Potter om Aaret), Sirup, Petroleum, Tran, Fernis m. m. Nord for „Brændevinsbingen" var „Træskobingen", hvortil der var to Døre ud mod Gaarden og en Luge mod Vest. Her var Hylder med Træsko af de forskellige Arter, „Basar", „Koltrings", Tøfler o. fl., endvidere Lager af Jærn og Pottemagervarer, Lüneborg-salt og groft Salt. Nord for „Træskobingen" var Rullestuen med en mægtig ege-

træs Rulle, derefter Hønsehus og Redskabshus og endelig længst mod Nord Huggehus med Brænde og vistnok Tørv, men forøvrigt var der vist ogsaa Tørv i Redskabshuset ved Siden af Hønsehuset, og jeg husker fra min tidligste Barndom, at vi havde to store Tørvestakke øst for Bækken, der jo var nær Køkkenet. (Farfar og Far lod grave det store Forbrug af Tørv i Gaardens Mose i Hunetorp, men de blev kørt hjem til dem af Sognets Folk, efter at det ved Kirkestævne var bekendtgjort, hvilken Dag det skulde være. Saa mødte Folk med Læssene, nogle kørte med Heste, andre med Stude, og saa blev der i Folkestuen sat Fade frem med Smørrebrød, Øl, Brændevin og Kaffe, og paa Bordet stod et Tinfad med Røgtobak — Obels „Maryland" til 15 Øre pr. Pund — og Kridtpiber. Saa kunde Folk forlyste sig efter Behag, og anden Betaling fik de vist ikke. Men „Behaget" var stort, og naar de brød op, kørte de ofte om Kap, og Per Mands langhaarede „Bøl" (Stud) kunde nok klare sig med Hestene i Kapløbet.

I den *østre Længe,* der som foran nævnt var Gaardens oprindelige Stuehus, var sydligst Mælkestue, der halvvejs var Kælder, og hvortil der var Indgang gennem Gavlen, saa fulgte Indgang fra Gaarden med Spisekammer mod Syd og Køkken mod Nord samt et Tørverum ud til Haven. Ud mod denne laa ligeledes et Værelse, som brugtes af min Onkel Henckels til Soveværelse. (Tante Sine H. var ikke utilbøjelig til at tro, at det spøgede i det gamle Hus, hvor der paa Loftet ofte hørtes Spektakel (der var Maarer paa Loftet), og naar Efteraarsstormene faldt ind, knirkede og sukkede det uhyggeligt i Huset. Tante fortalte ogsaa, at der var hemmelige Gemmesteder til Smuglergods mellem Loftet og Forskalling, og hun fortalte adskilligt saadant — ulovlig Brændevinsbrænding f. Eks.

Hun var født i Huset 1827 og døde i Hals 1902. Disse Lokaliteter havde før 1844 været Butikslokaler. Nord herfor laa en Stue med 2 Vinduer baade mod Øst og Vest, og dernæst kom Hovedindgangen med et lille Rum bagved ud mod Øst. Nord for Indgangen var mod Vest en tofags Stue og mod Øst et lille Kammer samt Indgang til en Kvistbygning med Vindue baade mod Nord, Øst og Syd, den var opført af min Farfader. Nord for disse Stuer var Køkken og Bryggers samt Bageovn (vi hedede altid Ovnen med Lyng) og Halvdøre ud mod Bækken. Og endelig var der i dette Hus en Stue med Kakkelovn (Bilægger), hvor der ældtedes Smør om Vinteren, samt længst mod

Nord 2 Vognporte med Fjedervogne og som Minder fra Farfars Tid hans Sadel og „Doktorstol" i Remme.

Hovedbygningen er som foran nævnt opført 1844 og bærer med sin Kvist, Gesimser og Lisener Herregaardspræg, selv om den er straatækket. Det var nærmest Farmor, der stod for Opførelsen, thi Farfader var om Sommeren ved Badene i Carlsbad, vist for Leverlidelse, men han var forøvrigt hypokonder. Min Faster, Marie Mogenssine, da 17 Aar, var med ham. Samme Aar byggede Farfader „Hotel Nordsøen" ved den da nyanlagte Vej fra Blokhus til Hune. (Farmor var meget haveinteresseret, og ved østre Side af den gamle Raaling anlagde hun i 1830'erne en Have med Blomster og Frugttræer, af hvilke et Par endnu staar 1945. Jorden til Haven blev hentet i Saltum. Hun lod ogsaa mellem Huset og Bækken bygge en Sidefløj, i hvilken en Havestue).

Stuehuset i mit Hjem er 61 Al. langt, det har 5 Skorstene og havde i min Barndom og Ungdom 3 Døre, der alle vendte ud mod Gaarden. Gennem Hoveddøren, „den brede Dør", som Folk da sagde, kom man ind i Entréen, indenfor hvilken der var Opgang til Loftet. Vest for Entréen laa „Salen", der strakte sig i hele Husets Bredde og med 2 Vinduer til hver Side. Fra Entréen var der Dobbeltdøre til Salen, denne var indtil 1876 prydet med Vægmalerier forestillende Bjerglandskaber, men da en Kommis (Henrik Kjær) fik Tyfus, blev de malet over først med Kalk, senere med Oliemaling, og fra denne ligeledes Dobbeltdøre til et Gæsteværelse mod Øst (med 1 Vindue) og til Faders Kontor mod Syd (2 Vinduer) og Manufakturbutik og Kontor mod Nord (2 Vinduer). Vest herfor laa den store Butik med Disk i Vinkel med søndre og vestre Side og 2 Vinduer mod Syd samt Indgangsdør med Skodder og 2 Vinduer mod Nord. Og i Husets Vestende var 2 Pakhuse med Kældere under hver med 1 Vindue beskyttet af svære Jernstænger.

Fra Entréen kom man gennem Dobbeltdøre ind i en Stue mod Nord med 2 Vinduer, og fra denne førte en Dobbeltdør ind til en lignende Stue mod Syd (2 Vinduer), fra hvilken en Enkeltdør førte ind til en Stue ligeledes mod Syd og med 2 Vinduer. Fra Stuen ud til Gaarden førte en Dobbeltdør ud til Køkkenet (1 Vindue) og videre til Spisekammer (1 Vindue) og Bryggers med Yderdør og Opgang til Loftet samt med 1 Vindue mod Nord og 1 mod Øst. I Køkkenet

eller ved Køkkenet var et lille Kammer, hvor Faders Barnepige, „Gammel Else", havde boet (død 1866?), og Øst for dette var Folkestuen med 1 Vindue mod Syd og 1 mod Øst. 1876 blev Folkestuen formindsket, og „Gammel Else"s Kammer omlavet, idet der Øst for mine Forældres Soveværelse blev lavet et Børneværelse. I Folkestuen laa Pigerne i 2 Alkovesenge stillet over hinanden.

Paa Stuehusets Loft var mod Øst et Gavlværelse med 2 Vinduer, som Bedstefaders Husjomfru og mine Forældres Lærerinder beboede. I Kvisten ud mod Gaarden var ligeledes et Værelse — Gæsteværelse — som navnlig brugtes af strandede Kaptajner, der altid boede hos os, til der var holdt Auktion over Strandingsmassen, og ud mod Vest havde Butiksfolkene deres Værelse i Gavlen.

Paa Loftet over Butikken var Oplag af Uld, Humle, Hamp, Glas, Mel o. s. v. Uld var Foraar og Efteraar en stor Artikel, der pakkedes i store Baller og solgtes i Aalborg.

Vest for Gaarden i Flugt med Stuehuset, men med Vejen imellem, laa et langt Træhus, „Fjælhuset" eller „Benhuset" kaldet. Her laa i 1830'erne et Hus, der beboedes af Karen Sand, f. 1760, Enke efter Bertel Mathiasen. Deres Datter Anne Bertelsdatter var gift med Anders Pedersen „Jæger" og havde bl. a. Sønnen Peder Andersen „Jæger", f. 1825, d. 1922, Dannebrogsmand og i mange Aar Fører af Blokhus Redningsbaad. Karen Sand fortalte Peder Jæger meget om Forholdene i Blokhus i hendes Ungdom, da Svend Bondrup og Maren Andersdatter Hjortels var store Handelsfolk her og i 1770'erne byggede det imponerende Vaaningshus i den nordre Gaard (Matr. Nr. 67). Her var Oplag af Tjære, Ben, Bjælker til Brug ved Opsætning af „Neptunus", en mægtig Vægt med Lodder, der saa vidt jeg husker, vejede op til 160 Pund (10 Lispund = ½ Skippund), Decimalvægte fik vi vist først i 1883.

I Fjælhuset var endvidere „Lyngbingen" (Bagerilyng), „Kulbingen" og vestligst et stort Rum til tom Emballage, Tørv m. m. Den ene Halvdel af dette Hus blev nedbrudt 1885, Resten 1895. Nord for dette Hus med Vejen til Stranden imellem laa „Fjælhaven", det er Tømmerpladsen, der i min tidligste Tid var indhegnet med Plankeværk og med Porte mod Øst og Vest, og Nord herfor var atter „Høhætten", en stor pyramideformet Brøddehætte, der hang i en „Galge" med 4 Stolper, saa Hætten ved Hjælp af Reb kunde hejses op og ned.

Øst for Stuehuset — paa østre Side af Bækken — hvor nu det i 1884 byggede „Badehotel" ligger, laa et Dobbelthus, der ejedes af to gamle Kvinder, Ane Højen, d. 1872, og Kirsten Lund, d. 1877. Jeg husker begge de to gamle Kvinder, af hvilke Kirsten Lund var blind. Jeg gik ofte ind til dem, og de sagde, at jeg var en „dol" Dreng og et „hwæle" „Baan", Ord, som jeg ikke da forstod Betydningen af. Jeg husker, at dette Hus var beklædt med Halm paa vestre Ende og med Fjæl halvvejs op paa søndre Side. Paa søndre Side af Bakken havde Bedstefader en Karpe- og Andedam, som Fader fyldte op 1871 med Strandsand og Mergel (nu Kroketplads).

Til Faders Gaard, Matr. Nr. 68, laa, saa vidt jeg erindrer, ca. 100 Tdr. Land med godt 1 Td. Htk. Hjemmemarken (Toften) strakte sig fra Stranden mod Øst til forbi „Hotel Nordsøen", for saa vidt angik Jorden mellem Hunevejen og Bækken, hvorimod nævnte Hotel nord for Vejen blev fraparcelleret, da Farfader byggede Hotellet („Nordsøen"). Den største Mark var „Tornmarken", og vest for denne var „Engen" og en halv Snes Tønder Land Havklit. Endvidere laa der til Gaarden en ret stor Klitlod ca. 2 km. Syd for Blokhus, hvilken Fader solgte i 1870'erne, og som nu er under Statsplantagen. Øst for Vejen Saltum-Jetsmark havde Fader ogsaa et Stykke Jord (blødt Kær), og endelig havde han tre Stykker Mose i Hunetorp. Faders normale Besætning var 5—6 Heste — almindeligvis heraf 1 Hingst — til Gaardens Drift, til at hente Varer i Aalborg, til Brug ved Stranden o. s. v., 8 Køer, 10—12 Faar og 1 á 2 Svin. Han dyrkede ikke Rodfrugt ud over Kartofler.

Da Handelen efterhaanden smuldrede hen som Følge af Landbrugets ændrede Driftsmetoder, solgte han 1884 „Neptunus" for 1500 Kr. til Godsejer Kjellerup til Birkumgaard, den havde ikke været i Brug siden 1881, men 1882—85 fragtede Far forskellige danske og norske Smaaskuder.

1884 byggede han sit Badehotel i Haven øst for Gaarden, og de første Gæster kom 4. Juli 1885. Børnene hjemme havde Skarlagensfeber denne Sommer og blev af Hensyn til Badegæsterne isoleret borte fra Gaarden. I Forbindelse med F. Obel, Forpagter paa Hammelmose og Barndomsven af Far, spekulerede han om Sommeren i Smør, som han opkøbte rundt om i Sognene, helt borte fra Aaby Sogn, á 1 Kr. pr. Pund, i Forventning om, at det ville stige om Efteraaret, men

Stigningen udeblev, og 24. Nov. maatte Far standse sine Betalinger. I Jan. 1886 fik han Akkord paa 35 pCt. til løse Kreditorer, men ligesom sin Fader før ham, der gik fallit 1853 og ogsaa gav ca. 35 pCt., ved senere Ordning med Kreditorerne, hvorved Tietgen var ham behjælpelig, betalte Far i de følgende Aar de manglende 65 pCt.

Om Sommeren kom der jo mange Landboere paa Udflugt til Blokhus, men kom en Dreng ind og f. Eks. vilde have for 25 Øre Bolcher, kunde det godt falde Far ind at give ham Lakrits i Stedet, og protesterede Drengen, kunde han faa til Svar: Tror Du, at Du skal bestemme, hvad jeg vil sælge Dig!

En Gang sendte Fru Teglværksejer Bonnesen fra Aalborg, der havde Villa i Blokhus, sin Pige ind for at faa Kardemomme eller Karry. „Det har jeg ikke", sagde Far, og saa gik hun igen. Saa kom Fruen selv og fik samme Svar, men da hun sagde: „Det passer jo ikke, De har Kardemomme", sagde Far: „Ja, det har jeg, men det vil jeg ikke sælge i Dag!" Saa maatte Fru Bonnesen søge ned i Køkkenet til Mor for at faa det ønskede. Men Folk fandt sig egentlig godt i hans Snurrigheder, og hans Badegæster kom igen Aar efter Aar.

Fader var til Tider ret stejl, og de Badegæster, han ikke kunde lide, kunde ikke faa Plads hos ham oftere. Dette var saaledes Tilfældet med Professor Buhl, han kom en Dag kørende til Blokhus med sit Rejsegods, men Far vilde ikke have ham boende og lod Kusken læsse Kufferterne paa Vognen igen, og Professoren maatte rejse. Skuespillerinden, Frk. Olga Meyer, senere gift med Direktør Schmigelow, levede hjemme i flere Aar, men engang, hun var for sent paa Færde, listede hun sig til at stille Stueuret 10 Min. tilbage, saa Middagen blev for sent serveret. Det blev opdaget, og skønt hun tiggede om at faa Lov til atter at bo hos Far, sagde han standhaftig nej. Om Far i sin Ungdom havde stor Interesse for Handelen, anser jeg for tvivlsomt, og da han blev ældre, mistede han den ganske. Af Hensyn til sine Badegæster havde han gode Konfekter i Butikken, men da andre Sommergæster ogsaa vilde købe dem, sagde han nej og klagede til sin Ven, Hotelejer Larsen, over, at *hans* Gæster kom i hans Butik.

Fra den Tid af nedlagde Far Manufakturhandelen, men den øvrige Handel fortsatte han (dog ikke med Trælast efter 1886) til 31. Aug. 1917, da der kun var 5—6 Kunder tilbage, og 27. Juni samme Aar solgte han sin Ejendom til Severin Svenningsen for 50,000 Kr. med

Besætning og Inventar til Badegæst-Værelserne. Mine Forældre flyttede derefter i Nov. ind i den gamle Raaling, hvor Fader var født, og her døde Moder — som forhen havde haft et Par Hjerneblødninger — ganske umærkeligt 2. Nov. 1919 og Fader lige saa stille 29. Juli 1922. Han var i det sidste Par Aar meget aandssvækket og kunde næsten ikke gaa. Allerede før han var 70, led han ligesom sin Fader af en Blæresvækkelse, der medførte ufrivillig Vandladning, hvilket var til stor Gene baade for ham selv og hans Omgivelser. 1864 deltog han i Krigen ombord paa den lille „Geyser" og bar EM2. (Blev efter 8 Dages Forløb hjemsendt paa Grund af Brok, som han da paadrog sig), ligesom han som Opsynsmand ved Redningsstationen 1902 fik Redningsvæsenets Jubilæumsmedaille (Far blev Opsynsmand 1875, tog Afsked 1911), og endvidere blev han 1911 Dannebrogsmand.

I 1870'erne rejste Fader ofte til Norge, hvor han paa Markedet i Skien købte Heste og enkelte Køer, som han hjemførte via Frederikshavn. I 1870'erne var Fader eller hans Folk ligeledes til Hjallerup Marked med Telt for at købe løst Smør, hvis Pris laa omved 60 Øre pr. Pund. Der købtes op til 1800 Pund.

Paa Dyrskuerne tog Fader ofte Præmie for sine Hingste, Hopper, Køer og Faar. Efter at Fader havde lært Handelen i Aalborg 1857—61, kom han hjem i sin Faders Forretning og sejlede en Del for ham som Skipper paa „Neptunus".

Far var en lille firskaaren, ret svær Mand — ca. 62 Tommer høj, han var en tjenstvillig og godgørende Mand, hvis Hovedinteresse var Søen, Stranden og hvad der var i Forbindelse hermed. Han vilde gerne have været Sømand ligesom sin Broder Christen, men det fik hans Forældre ham heldigvis fra. Han var vist ret jævnt begavet, men savnede Kundskaber, efter hvad han selv sagde, da han kun havde gaaet i Folkeskole i Hune samt lært lidt Tysk. Han var i en Del Aar vel hengiven til at drikke Bajersk Øl, men ved Paavirkning fra hans Ven, Provst Glahn, Frederiksberg, holdt han helt op at nyde Spiritus med undtagelse af et Glas Vin ved festlige Lejligheder.

Moder var en høj, kraftig kvinde — jeg tænker 64 Tommer høj, og hun besad utvivlsomt en langt højere Intelligens end Fader. Hun var fra et stærkt grundtvigiansk Hjem i Kvorup, men hun var ikke „folkelig" Grundtvigianer. Hun var en meget alvorlig Kvinde, der var fuldstændig blottet for overtroiske Forestillinger, en mærkelig

Foreteelse i hin Tid, som hun vist havde tilegnet sig i sit Hjem, hvor Mormor havde det samme Sind og f. Eks. lod Vagabonder og Rakkere faa Husly i Kostalden, ja, jeg husker, at en sindssyg Nordmand, Frederik Staal, endda havde Logis i et Gæsteværelse, naar han en Gang om Maaneden kom til Gaarden. Moder var ogsaa godgørende mod Smaafolk, men paa den anden Side paa mange Maader mere smaatskaaren og gammeldags i sine Anskuelser end vi — det 20. Aarhundredes Folk synes om.

De var begge afholdte og meget agtede paa Egnen.

Medens min Farmoder og ogsaa Datteren, Fru Henckel, blev søgt i Sygdomstilfælde og anvendte forskellige Husraad, blev Moder ogsaa tilkaldt af mange, naar der var sværere Sygdomme, og navnlig naar Døden stod for. Hendes rolige Optræden og dybe Religiøsitet styrkede baade de Syge og deres Omgivelser. Jeg husker dog, at hun ogsaa engang, da én havde faaet en Haand beskadiget, syede Saaret sammen, da Lægen lod vente paa sig, og en midlertidig Hjælp ydede hun ogsaa ved Herredsfoged Brandstrups Frue, der efter en Barsel fik stærke Blødninger, og Lægen først kom efter nogle Timers Forløb.

Hvor langt rækker et Barns Erindring tilbage? Ja, det er nok individuelt, og jeg har stedse ment, at min Broder Holger havde bedre Hukommelse end jeg, men jeg mener dog at kunne huske den Forfærdelse, der greb mig, da en Tømrer brød Vinduerne i vort Stuehus ned, og det var i Februar 1871, da jeg altsaa kun var 2¼ Aar. Fader lod dette Aar sætte Egetræsvinduer i Raalingens Sydside. Min næste Erindring er fra Aug.1872, da mine Forældre samt to Kusiner (Christiane Henckel og Marenline Klitgaard) vilde sejle med „Neptunus" til Norge en herlig sommerdag (21. Aug.) Jeg vilde absolut med, og mine Forældre var ukloge nok til at lade mig faa min Villie, skønt de jo maatte kunne indse, at jeg paa Rejse i Norge maatte blive dem til meget Besvær. Jeg husker endnu Vandets Klukken mod Skibssiden, en Lyd, jeg ikke før havde kendt, og jeg husker, at vi tog ind paa Schnurbusch' Hotel (nu „Grand") ved Langebryggen i Arendal, hvor en Rejsende fra København bød mig 1 Mark for at slæbe sin Kuffert op af Trappen, hvad jeg ikke kunde. Vi tog fra Arendal til Larvik og til Drammen, hvor jeg saa Kongeparret og en „Finlap" ved en Udstilling. Fra Drammen tog vi til Christiania, og det maa vel være her, jeg mindes at have kørt med Jernbane for første Gang. Her

kørte vi i Vogn op til Frognersæteren — et lille Egern sprang over Vejen foran Vognen — og her kravlede vi op i et højt Udsigtsstillads, hvorfra man kunne se Sne paa Fjeldene langt borte. Hvad der dog mest fæstnede sig i min Erindring var, at Stilladset, der var fæstnet med Kæder, slingrede. Fra Christiania tog vi med den gamle Slingrekasse „Uffe" til Frederikshavn i et forrygende Vejr, og saa husker jeg ikke mere fra Turen, der jo pr. Jernbane gik til Brønderslev og derfra pr. Vogn hjem, men jeg var altsaa da 3¾ Aar gammel. Rejsen varede fra 21. Aug.—30. Aug. Om denne Rejse skrev Moder 13. Sept. 1873 til Søsteren, altsaa et Aar efter Rejsen: „Vi har været i Norge, som du vel har hørt. Det blev pludselig bestemt, det havde slet ikke været talt om, før Skipper Christensen (= Søren Christensen), Fører af „Neptunus", var færdig til at gaa til Norge, saa sagde han: „Det er ellers slemt, I ikke er bestemt paa at rejse til Norge i Dag, det er saa godt Vejr". Og saa pludselig blev vi bestemt paa at rejse. Christiane Henckel og Marenline Klitgaard var med og lille Carl, vi morede os godt, vi var i Arensdal, Laurvig, Christiania og Drammen. Jeg vil ikke skrive noget om, hvad vi saa, da I vel kommer snart herop".

Fader, mine Kusiner og jeg havde jo alle sydlandsk Præg — jeg dog ikke brune Øjne — saa en Herre, der var med Damperen, tiltalte Fader paa Italiensk! Min følgende Erindring er fra 3. Sept. 1872, da vi fik at vide, at Grundtvig var død d. 2./9. Moder græd.

— —

Min næste erindring er fra 20. Sept. 1873, da den kullastede, engelske Brig „Cathrine", Kaptajn Pipe, paa Rejse fra Sunderland til Kronstadt, sank 1½ Mils Vej ud for Blokhus, fordi den ikke længer kunde holdes paa Pumperne. Mandskabet, 7 Mand, der havde sat Nødflag, blev bjerget af Redningsbaaden, og Mandskabets Tøj af Skibets Baad, som Redningsbaaden tog paa Slæb. En sort Pudelhund blev ogsaa reddet, men det gjorde derimod ikke et Par Katte, og jeg kan huske, at vi Børn i Kikkert prøvede, om vi kunne se Kattene i Mastetoppene, der ragede i Vejret.

Om Strandingen skrev Moder til sin Søster (uden Dato) 1873, at Redningsbaaden gik ud og bjergede 7 Mand og en Hund. „Det var en Engelskmand. Skibet sank i Havet ½ Time efter, det var forladt . . ." „Jeg skal hilse dig fra Carl og sige, at han har funden 4 Skilling ude

ved Benhuset, og jeg skulle ogsaa skrive, at vi har snart vores Stald lavet i Stand" (Hestestalden blev ombygget).

Da Englænderne kørte til Hjørring (eller Aalborg) efter at der var afholdt Søforhør — vel den følgende Dag — sang de en Vise, hvis Melodi jeg siden har kunnet, og hvis Ord, jeg senere i Livet har hørt. Sangen, der vel var fra den amerikanske Borgerkrig 1861—65, lød:

„Come bring the good old bugle-boys (Hornblæsere)
let's sing another song,
sing it with the voices, that will start the world along,
sing it as we used to sing when fifty thousand strong,
while we are marching through Georgia.
And hurrah, hurrah, we will sound the jubilee,
And hurrah, hurrah for the flag that set us free,
And so we will sing the codes(?) from Atlantic to the Sea,
While we are marching trough Georgia".

Det er en meget iørefaldende Melodi.

[Klitgaard har Sangens første vers i en delvis korrumperet variant. Det rette er: bugle, boys (kom med hornet, drenge). Ordet med ? efter skal være (chorus", „Atlantic" skal være „Atlanta"].

Fra 1870'erne husker jeg, at der aarlig kom store Drifter af Stude fra Han Herred langs Stranden fra Slette. Driveren hed Aksel, og Studene overnattede i Gaarden hos os, der let kunde afspærres med et Par Vogne i de to Indkørseler. Næste Dag dreves Studene videre nordpaa ad Stranden for at komme paa Græs i Skallerup eller Tornby Klit, og de var vist opkøbt til Slagtning og Eksport af Segelcke i Lønstrup og Mads Sørensen i Tornby, der drev stor Skudehandel.

Ligeledes husker jeg, at der om Efteraaret langs Stranden fra Slette kom store Drifter af Faar og Lam, som overnattede hos os, og som næste Dag blev drevet ind i Landet ad Landevejen — vist for at videresendes med Jernbanen fra Brønderslev. En ejendommelig Drivning af Gæs fandt ogsaa Sted fra Han Herred. Gæssene dreves i store Flokke over Limfjorden ved Aggersund og derfra videre til Stubmarkerne ved Randers for at græsse dér, det var et møjsommeligt „Driveri".

Strandinger var jo i hin Tid de store Begivenheder paa Vestkysten, og min næste Erindring drejer sig da ogsaa om en saadan.

1. Dec. 1873 laa Barken „Jacob Kjelland" af Stavanger og drev 1½ Mil ud for Blokhus uden Styring og med forrevne Sejl. Den var forladt af Mandskabet paa Doggerbank under en Storm, og Mandskabet var blevet bjærget af en Skonnertbrig fra Arendal. Fader gik sammen med en Del Blokhusboere ud til Skibet, hvis Ankerkæde var rutset ud gennem Skanseklædningen og slæbte i en stor Bugt. Fader tog Kommandoen over Skibet, fik Ankerkæden halet ind og sejlede Barken, der var ladet med Planker fra Poteå til Grimsby, ind paa Blokhus Red, hvor den ankrede. Om Natten blæste det op, Ankerkæden sprang, og Skibet, der var ganske mørt, søndersloges. „Jacob Kjelland", der tidligere havde været fregatrigget og havde sejlet paa „Varmen" og været armeret mod Sørøvere, omtales i det store Værk „Den norske Sjøfarts Historie". Det var meget elegant udstyret, bl. a. med et pragtfuldt Navnebræt og et forgyldt Løvehoved, som Kaptajnen — Hans(?) Clausen — forærede mig. Navnebrættet hænger nu i min Svoger Svenningsens „Strandingskro" i Blokhus, hvor ogsaa en af Skibets store Kanoner med indstøbt Navn findes.

Kaptajn Hans Clausen, hvis Billede vi havde hjemme, og som forøvrigt senere omkom ved en Skibsbrand paa Kristianssand Red, kom kort Tid efter til Blokhus for at varetage Rederiets Interesse, og han var saa god til at lege med os Børn, saa vi længtes efter ham, da han atter rejste 2. Feb. 1874. Fader og de andre tjente godt ved denne Stranding, saa vi fik nye Dagligstuemøbler og et Stueur, som jeg nu har, og som gennem et halvt Hundrede Aar blev anset som Blokhus „Kronometer".

1874 fik vi en Lærerinde, en ganske ung Frk. Nissen, Datter af Pastor Nissen i Ugilt, hende havde vi dog ikke længe, da hun længtes hjem, og min ældre Søster og jeg gik saa i Skole hos Branddirektør Carstensens, der havde en Slægtning Augusta Clausen fra Aalborg i Huset, men da H. L. Carstensen døde 8. Feb. 1875, holdt det op, og vi fik saa efter Jul 1875 en Frk. Ravn fra Nørresundby, som senere blev gift med Postmester Christensen i Bjerget. En kort Tid derefter havde vi en Frk. Aackersberg fra Hobro. Efter Juleferien fik vi 1878 en Frk. Emilie Lange, der senere blev Lotterikollektrice i Aalborg, men fra Dec. 1878 fik vi en ung grundtvigiansk Huslærer Claus Rasmussen, en Lollik, der kom lige fra Askov, og som var ivrig i at undervise os i nordiske Sange og Gymnastik, ligesom han fik plan-

tet Frugttræer og andre Træer, af hvilke enkelte staar endnu, og i den Del af Haven, der laa øst for Bækken, naaede Elletræer og Kurvepil anselig Tykkelse, men gik ud efter ca. 40 Aars Forløb. Rasmussen havde vi kun et Aar, han gik noget paa Sold med Lærer Popp i Hunetorp, der da var ugift, Kommis Rasmus Kjær hos Købmand og Gæstgiver N. S. Larsen (R. Kjær var Søn af Lærer Niels Kjær i Hune og vist født o. 1850, han blev senere Kommis hos Fader i Aarene om 1890 og derefter Købmand i Stenum og Vegger). Naar Rasmussen saa havde „Tømmermænd", kunde han ikke rigtig passe Skolen, og saa maatte han rejse. I Skolen gik foruden min Søster Christiane og Broder Holger ogsaa min Jævnaldrende Chr. Jensen Beck, Søn af Strandkontrolør Peder Toft Beck og senere Købmand i Lønstrup, samt August Brendstrup, Søn af Herredsfoged Brendstrup, der senere blev Købmand i Frederiksværk.

Efter Rasmussen fik vi 1880 en Frk. Emma Thrane, der var examineret Lærerinde, og hende beholdt vi til Sommerferien 1883, da jeg kom i Realskolen i Hjørring, hvor Herredsfoged Brendstrup i Blokhus tilbød at bekoste mit Ophold og Skolegang, til jeg 1885 fik Præliminæreksamen.

I 1878—80 gik vi i Husflidsskole hos Lærer Popp i Hunetorp om Sommeren, og om Vinteren gav Popp os Husflidsundervisning hjemme, og en Vinter var der Husflidsskole i et Hus ved Hune Skole, hvor Popp havde mange Elever — uden Betaling — hvorfor min Broder og jeg gav ham en sølvbeslaaet Merskumspibe. Hjemme gav Fader os ogsaa et Værksted med Høvlebænk, Drejerbænk m. m. i den Stue i den gamle Længe, der hidtil var blevet brugt til at ælte Smør i om Vinteren, og hvor der var Kakkelovn, og denne Syslen med Redskaber fik jeg senere i Livet megen Glæde af, idet jeg kunde snedkerere, male, tapetsere, forsaale Fodtøj, sy Sandaler til Børnene, mure, lodde o. s. v., hvad der særligt kom mig til Nytte, da vi fik Villa i Aalborg og mange Børn.

Nordvest for Faders Gaard laa ud til Bækken et Hus, hvor der boede en Farver Christian Nielsen, død 1887. Han havde en lille Valkemølle, og Mølledammen gik op til østre Ende af vor Lade. I denne Dam havde vi en lille fladbundet Kaag, som Fader vistnok 1877 købte til os i Hals, og her var det jo en stor Fornøjelse for os at sejle, særlig naar vi kunde faa Farveren til at stemme Bækken lidt

højt. Bækken var næsten „hellig" for os, her fangede vi Aal og om Vinteren Vildænder, og her havde vi en lille Dam med Karusser. At falde i Bækken var jo noget, der skulde til, selv om Moder ikke syntes om det, og jeg har som gift Mand skubbet mine Smaapiger i Bækken — i deres Sommerkjoler — hvad min Kone jo heller ikke syntes om, men at have været i Blokhus uden at have været i Bækken, kunde jeg ikke tænke mig for et Barn.

Baaden hed „Vombat". Da vi blev lidt større (1880) fik vi ogsaa en lille Pram ved Stranden, som vi drev Fiskeri med nær under Land, men dog udenfor Revlerne. En Dag (1882) havde min Broder og jeg sat Bakker ud mellem 2. og 3. Revle (Skrallen), hvor Skuderne plejede at ligge til Ankers under Skibning. Da vi om Morgenen vilde røgte Bakkerne, var der ret stærk Søgang, saa de andre Fiskere gik ikke ud, men vi slap godt over Revlerne med den lille Pram. Da jeg halede Bakkerne ind, var der en stor Fisk — vel en Skade — paa Krogen, og den slæbte afsted med Baaden, saa jeg maatte til at kappe Linen — hale Fyren ind kunde jeg ikke, og vi fik ogsaa en lille „Sandvaad" at fiske med. Den fiskede vi ogsaa med i de to Rødhus Luner, hvor der da var mange Gedder, Skaller og Brasen, men ikke dybere Vand, end at vi kunde vade i Lunerne. Nu er de jo forlængst udtørrede, og for en Snes Aar siden var der Eng, hvor vi fiskede.

Fader var fra sin Ungdom meget interesseret i Skibsfart og Fiskeri — mere end i Handel —, han havde flere Baade og gik selv paa Havet for at fiske, om Sommeren med Dørg, om Efteraaret med Bakker. Fra jeg var en ca. 3 Aar tog han mig med, og jeg erindrer, at jeg var bundet til Baaden med et Reb for ikke at falde udenbords. Min Broder og jeg havde som Regel hver sin lille Hest — to Islændere eller Russere — til at ride paa og køre Kane med. Men vor største Fornøjelse havde vi dog af en Fæstning med Hus og Volde og Grave om, som vi byggede, hvor Bademester Johan Sørensens Hus senere blev bygget og nu Svenningsens Villa efter at Tyskerne havde nedrevet Sørensens Hus. I Fæstningen havde vi 5 Kanoner, den store fra „Jacob Kjelland", en lang Kanon fra Kystmilitsens Tid (nu i Musæet i Hjørring) og tre fra forskellige Strandinger. Ved denne Fæstning, i hvilken vi Drenge (mine Kammerater var min 2 Aar yngre Broder Holger, afdøde Skipper Svendsens Sønner Christian og Niels, Forpagter Nissens Søn Theodor Sander Nissen, Strandkontrolør Becks

Søn Christen Jensen Beck, Herredsfoged Brendstrups Søn August Brendstrup, der var den yngste af os og vist nu (1943) den eneste levende af mine Kammerater, Agenturforretning i Frederiksværk) undertiden laa om Natten, havde vi stort Arbejde og megen Leg, og vi laante tit vor Onkel Henckels Hest, der aldrig blev brugt, til at køre Sand og Græstørv med.

Om Vinteren kælkede vi paa Bakkerne eller løb paa Skøjter paa „Sigen", der nu er udtørret og bebygget med Sommerboliger, og ligeledes paa „den hvide Dam" mellem Blokhus og Hunetorp, nu udtørret ved Udgrøftning i Søvands Rende. Der var ogsaa „Risiletten" sydøst for Blokhus Mølle, hvor der om Vinteren var Is, og ligeledes forskellige Vandsamlinger baade syd og nord i Klitten, hvor der om Sommeren var Vildællinger og om Vinteren Is. Jeg fandt oppe paa Loftet et Par norske Ski fra Bedstefaders Tid, som jeg fik god Færdighed i at bruge, og jeg lavede en styrbar Slæde med Skøjtejærn under til at sejle paa Is med, særlig naar Stranden var glat, men den var i Konstruktionen for smal, den skulde have været trekantet for at kunne bruge Sidevind.

Af andre „Bestillinger" skal jeg nævne, at vi stegte Kartofler ved Stranden og spiste Brisling til, og at vi gjorde Forsøg paa om Vinteren at ryge Grævlinger og Ræve ud, men dog aldrig med Udbytte, skønt vi var ufortrødne i vore Bestræbelser. Vi havde ogsaa Nord for Laden en lille Dam med Karusser i, og vi gik paa Aalefangst og Rottejagt i Bækken.

Om Efteraaret, naar Bønderne slagtede, kom de og solgte Faare- og Lammekroppe samt hele og halve Svinekroppe i Butikken, og om Efteraaret kom de med Tiendekorn, som Fader købte af Præsterne og Kirkeejerne, saa kunde vor store Gaard være næsten fuld af Vogne. Folk fra Jetsmark og Saltum parkerede inde i Gaarden, Folk fra Hune i Regelen vest for den vestre Længe og Folk fra Rødhus, Klithuse og Tranum ved nordre Side af Fjælhuset. Klithuse- og Tranumboerne, der havde 4—5 Mil ialt at køre og mest med Stude, havde broget Havre og Uld at sælge. 1859 aabnede A. C. Andersen — senere Købmand i Løkken — en Høkerhandel i N. Saltum i Henhold til Høkerloven 1857, og i 1870'erne var der en „Kræn Høker" i Kaas, der dog gik fallit. I 1850'erne kom ogsaa Chr. Larsens Forretning i Manne og vist i 1860'erne Jens Nielsen i Brødslev, der begge blev store og drev

Skudefart fra Grønhøj. Fra 1860'erne drev Bendtzen i Hune Kro og Apoteker A. F. Nansen i Saltum nogen Høkerhandel, men ellers var der ikke Købmænd i Omegnen før i 1870'erne, da „Kræn Høker" i Kaas begyndte Høkerhandel. I Jetsmark var der ingen Købmand, men en Kjeldsen fra Aalborg begyndte Handel i Pandrup fra en lukket Vogn, som han kørte med. Saa kom i 1880'erne Mejeri i Pandrup, og Mejerist Tellufsen aabnede ca. 1887 en Forretning her, ligesom H. P. Jansen havde en lille Handel i Klostergaard, og i 1880'erne kom ogsaa Købmand i N. Saltum, Høker i Faarup og i Engesgaard i Hune.

Handelens travleste Tid begyndte jo ca. 14 Dage før Jul, saa skulde der vejes af i passende Portioner, og Lugten af Kardemomme og Nelliker minder mig altid om den Tid. Man havde jo ikke da stødte Kryderier, dem stødte Folk selv i Mortere, og til at støde de mange forskellige Farvervarer: Indigo, Blaasten, cromsur Kali, Brunspaan, Gulspaan o. s. v. havde vi en mægtig Jernmorter med Støder. Allehaande var en stor Artikel. Ved Juletid solgtes ogsaa Hvidkaalshoveder, som da ikke dyrkedes paa Egnen, og billige Æbler, det var Kommissernes Forretning. I en saadan Landboforretning førtes snart sagt alle Varer: Jeg husker, at vi havde Krinoliner, dog vist overhængte, islandske Trøjer, Kaaber, Shawler, Klæde, Sirts, Lærred, sorte Kraver, glanslæders Manchetter, smaa kulørte Huer til Spædbørn, Twist (stor Artikel, som kom fra Norge), alle Slags Kolonialvarer, Høleer, Piske, Stokke, Reb, Tønder til Fyrtøj, Svovlstikker i Tutter og til at stryge paa Buksebagen, Stearin og Tællelys, Blik- og Messingkramper til Træsko, Piber, Kridtpiber, Fajance, Briller o. s. v., o. s. v.

Man fik ikke den Gang en Regning eller Nota over, hvad man havde faaet, det blev noteret med Kridt paa Disken og sammentalt, og saa blev der fradraget det, Kunden havde leveret Smør, Uld o. s. v. for, men de større Kunder havde dog Kontrabøger. Til Kunder fra Saltum, Jetsmark, Aaby, Tranum serveredes Kaffe i Manufakturbutiken til deres medbragte Mad og Brændevin til Mændene, „sød Snaps" til Kvinderne. Enkelte større Kunder spiste ogsaa med os ved Bordet i Spisestuen, og jeg husker, at den gamle Sognefoged Peder Chr. Madsen fra Tvilstedgaard var mellem dem. Naar han var blevet mæt, ræbede han velbehageligt, og saa sagde vi „velbekomme" til ham af Høflighedshensyn.

Petroleum var næsten ukendt midt i 1870'erne, jeg husker, at vi

fik vor første Lampe — en høj Staalampe med ringe Lysstyrke — før den Tid brugte vi Tællelys, der jo skulde „pudses" ret jævnligt, eller Stearinlys, naar det skulde være finere. Jeg kan ikke huske, at vi har haft Camphinlamper. Moder støbte selv Tællelys, og vi havde et stort Støbebord, hvis Plade kunde drejes rundt. Under Pladen kunde hænges mindre Plader, vist 8, og i hver af dem kunde hænge en halv Snes Væger, der dyppedes i den smeltede Tælle til de var tykke nok.

Far havde fra sin Moder arvet Lyst til at have forskellige Dyr. Farmoder havde Papagøjer, Paafugle, Perlehøns m. fl., og Fader havde en Tid en Ørn i Bur og i min Tid én á to talende Papegøjer samt en lille ondskabsfuld Abe, som hans Broder havde sendt ham. Den havde sit Bur i Manufakturbutikken og lavede mange Spilopper. Den havde set, at vi sloges med Snebolde, og saa tog den Æg i Butikken og slog efter Katten. En Gang var den blevet borte, og det fortaltes, at den var blevet set baade her og der oppe i Hune, men da man efter nogle Dages Forløb skulde bruge et Kar, der stod paa Loftet, kom „Jacco" for Lyset, han havde været paa Spil og havde faaet Karret væltet over sig, saa han var fanget.

28. Jan. 1878 skrev Moder til sin Søster i Lørslev:

„Du spørger, om vi er fornøjet med Frk. Lange. Hun er en meget rar Pige, saa venlig med Børnene og ellers meget flink, hvordan hun ellers kan komme afsted med at undervise Børnene, det er jo ikke saa let at sige, du kan nok tænke dig, hvordan det kan gaa. Carl døjer en Del med at lære sine Lektier, især Tabellen, Christiane har lettere ved at lære, hvad hun skal. Carl er begyndt at spille, han lod til at have Lyst, nu ved jeg ikke, om han har det, han siger ingen Ting, men jeg antager nok, han helst vil være fri, jeg ved ikke, om han skal blive ved, jeg synes, det bliver til saa lidt med ham, men han spiller da ogsaa kun ½ Time om Dagen. Jeg tror nok, han har Anlæg dertil, men det er jo besværligt at lære det, endskønt han græder da ikke over det". Ja, jeg vilde helst være fri for Klaverspillet, vi havde saa meget at fornøje os med ude — se foran — og saa holdt jeg op.

Jeg skal nu fortælle lidt om Datidens Fiskeri udover Bakkefiskeri, der jo drives endnu. Fader havde Haagarn, der sattes ud sydvest for Blokhus og røgtedes af hans Smør- og Saltemand Peder Jensen, som ogsaa var hans Strandvagt og fiskede med ham om Efteraaret. Haagarnene, med hvilke der fangedes Pighaj (Haa), som mest blev røget,

var svære Garn, der blev staaende medens de røgtedes. Bedstefader havde ogsaa Marsvingarn til Brug om Sommeren, naar Marsvinene fulgte efter Sildestimerne. Hummertejner kendtes ikke, men Ringe med Net og Lokkemad. Ringene sænkedes ned til Havbunden, og saa trak man dem op af og til for at se, om der var Fangst, og om Aftenen tog man dem med hjem, eller det var maaske om Morgenen, efter at man havde ligget med dem om Natten.

Saa pilkedes der ogsaa en Del Torsk paa Nordre Hug, Søndre Hug og Møllers Hug ud fra Rødhus, og undertiden fiskedes der med „Storbakker" paa „Tolvfavn" nordvest ud fra Blokhus — ca. 1½ Mil — eller paa „Den store Grund" endnu længere borte. Fader anskaffede ogsaa o. 1880 nogle Flyndergarn, som Peder Jensen passede, men Sildegarn til Fiskeri om Høsten, naar Silden søger langs Land, kendte man ikke til at bruge, før jeg o. 1900 fik det Classenske Fideikommis til at bevilge Fisker Søren Peter Nielsen et Beløb til Anskaffelse af saadanne Garn, og senere bruges de aarligt ved Blokhus, naar Vejret er roligt med østlig Vind, saa Garnene kan staa fast i Kilen.

En af de ældste og betydeligste Fangstmaader var Fiskeri med Dybsvaad, der fra Blokhus dreves til ca. 1880, da Snurrevaad og Fiskeri fra søgaaende Kuttere fremkom og bragte en mere rationel Udnyttelse af Fiskebestanden ved vore Kyster. Dybsvaadet var konstrueret omtrent som et Snurrevaad, men af langt større Dimensioner, det ejedes af Parthavere (Fader havde Parter i et), der ogsaa ejede den tilhørende store Fladbaad samt en Kærre til at køre Vaadet og Reb paa. Til Vaadets Betjening krævedes 12 Mand (af og til var der ogsaa Kvinder med), og hver Mand leverede 2 Reb paa 50 Favne. Der kunde altsaa bruges op til 13 Reb paa hver Vaadarm, og man kunde naa ca. 2000 Alen ud i Havet med Vaadet. Hvert Fiskerlav havde sin Skipper, og naar om Foraaret og Efteraaret Fisketiden var inde og Vejret godt, hejsede han en Kurv eller lignende op i en paa en Bakke oprejst Stang som Signal til Lavets øvrige Medlemmer om at give Møde. Naar man saa var samlet, blev Vaadet og Rebene læsset paa den tohjulede Kærre og kørt til Fladbaadene, som man derpaa roede ud med efter at have fastgjort Rebet paa den ene Vaadarm i Land. Indtil ca. 1850 holdt man saa en lille stille Andagt, naar man var kommet ud over Braadet, idet man hvilede paa Aarerne, medens Skipperen sagde: „Skal vi saa læse?" Og naar den stille Bøn var forrettet, roede man videre. En saa-

dan Andagtsøvelse var endnu i Brug flere andre Steder efter Aar 1900 og er det maaske endnu. Medens man roede ud, stak man ud paa det i Land fastgjorte Reb, og naar det ikke kunde naa længere, eller man mente at være langt nok ude, blev det fastgjort til Vaadets ene Armstav og derefter sattes Vaadet i en Bue, og den anden Halvdel af Rebet blev fastgjort til den anden Vaadstav, hvorpaa man roede i Land med Rebet. Saa var Vaadet „sat", og man kunde begynde Ilanddragningen, saa snart man havde faaet en Hjærtestyrkning, almindeligvis „Polak", en Blanding af Brændevin og Mjød. Af Baadlavets 12 Mand gik 6 til hver Arm, de fem for at trække, den 6. for at skyde Rebene op efterhaanden som de kom i Land. Dragerne trak i en Sele eller et Dragbælte, der var lagt om Livet, det bestod af en bred Sele bag om og en Træarm for om og med en Metalknap paa. Selen endte i et lille Stykke Reb med en Knude paa Enden, og naar Dragningen begyndte, slog man Selerebet med Knuden om Vaadrebet, lagde sig tilbage i Selen og trak, idet man langsomt gik baglæns op ad Stranden. Naar bagerste Mand var kommet langt nok op, slog han Knuden løs og gik ned til Havkanten for at tage fat paany. Saaledes vandrede man jævnt og uafbrudt til Vaadet kom til Land, men medens de to Hold Dragere til en Begyndelse var ret langt fjernede fra hinanden, trak de sig efterhaanden nærmere sammen, saa de til sidst gik Side om Side, hvorved Vaadarmene jo samledes. For at paase, at Dragningen skete med samme Fart ved begge Arme, var der fastgjort Mærker paa Rebene, og en stor „Dobber" (Korkflyder) var fastgjort til Vaadets „Kalv". Til Vaadets Udsætning og Ilanddragning medgik der ofte et Par Timer, og brugte man alle 26 Reb (13 paa hver Arm), naaedes som Regel kun 6 Dræt om Dagen. Fangsten lagdes paa Stranden i to Bunker, den største bestod af Rødspætte (Flynder), den anden af al anden Fisk: Torsk, Kuller, Pighvarre, Slethvarrer, Tunger, Haa, Skader (Rokker), Stenbider (der ikke spistes), Risbider (Kulmule) o. a., af og til en Laks eller en Stør (jeg husker en Stør paa ca. 150 P.), som Fiskerne delte og gav deres Grise. Flynderne deltes saaledes, at Baad og Vaad fik 4 Lodder og Vaaddragerne hver en. Den anden Bunke kaldtes „Graafisk" og deltes udelukkende mellem Dragerne eller solgtes ved en rask lille Auktion, og Udbyttet blev saa brugt til Indkøb af Mjød og Brændevin. I min Tid var der kun 2 Dybvaadlav i Hune Sogn, men 1688 var der i Følge Matriklen ca. 12. (Ved Aar

1600 havde flere Herremænd og Borgere i Aalborg Fiskeboder i Blokhus ligesom ved Limfjordens Fiskelejer, og Arent Berntsen fortæller 1656 i sin „Danm.s og Norges frugtbare Herlighed" I, 162, at der langs Hvetbo Herreds fire Mile lange Vestkyst var et overmaade rigt Fiskeri af Flynder 2 Gange om Aaret, nemlig Vaar og Høst, saa Beboerne lavede store Stakke som Høstakke af tørrede Flynder og dermed bespiste „det ganske Syssel". Naar Vaarfiskeriet ophørte, indfaldt ogsaa undertiden et godt Fiskeri af Kuller og Makrel, „saa den omkringboende Almue stor Hjælp og Fordel deraf haver").

Undertiden hændte det, at et Vaadlav fiskede godt, medens et andet havde mindre Held med sig, saa fik man for Betaling en „klog Mand" til at „læse" over det uheldige Vaad, Per Tip i Purkær i Jetsmark kunde den Kunst, og Faders forhenværende Skipper for „Neptunus", Christen Nielsen Spillemand, lavede ogsaa nogle Kunster med at binde „Desmerkat" til Vaad og Bakker for at modvirke Forgørelse. En Gang o. 1900, da jeg i Maj var hjemme for nervøst Sammenbrud og gik ud at pilke Torsk sammen med Faders Bademester Johan Sørensen, fandt vi paa et lille Omraade — vel en ganske lille Plet paa Havbunden og indenfor det nordre Hug — en Mængde Torsk, saa vi fangede, saa snart Pilken kom i Vandet. Chr. Nielsen Sp. og en mand til laa i en Pram lidt fra os, men fik intet. Efter at det havde varet en halv Timestid roede de andre bort i stor Hast, og jeg fik senere at vide, at Chr. N. Sp. mente, at jeg havde „forgjort" deres Redskaber — skønt vi ellers var gode Venner. Sognefoged Niels Mortensen i Hune havde en Cyprianus, haandskrevet, og den vilde Louis Pio gerne have, da han i sin Tid syslede med Kulturhistorie. (Pio udgav 1870 en Cyprianus).

Fader, der var jævnaldrende med sin Fætter Pio, var med ham hos Niels M., som dog ikke vilde af med Bogen, men lovede, at Pio skulde faa den, naar han følte Døden nærme sig, hvilket vist skete o. 1870. Niels M. huskede dog ikke bedre, end at det var Fader, han havde lovet Bogen, og han fik den, hvilket var almindelig kendt, men senere mente Kystboerne ogsaa, at han forstod at bruge den. Omved Aar 1900 fik jeg Bogen til Brug ved nogle kulturhistoriske Arbejder, og Far fik den igen, men saa var den i mange Aar forsvunden, og vi mente, at Far ved en Fejltagelse havde brændt det lille uanselige Hæfte, i graat Karduspapir, hvad han ogsaa selv troede, men ved

hans Død 1922 kom den igen for Lyset, og jeg gav den til „Dansk Folkemindesamling").

Fader var jo Strandfoged, og det hændte ofte, at der syd paa Stranden blev stjaalet et og andet af, hvad der drev i Land. Naar Far vidste, at en saadan Genstand var taget, sagde han i Butikken til Folk syd for Klitten: „Ja, nu er der taget en Tønde (eller andet) paa Stranden, men det skal være lagt tilbage inden tre Dage, ellers bruger jeg Cyprianus". En saadan udtalelse rygtedes jo, og Genstanden blev lagt tilbage, hvor den var taget, men en Gang var en Tønde dog forinden blevet lavet til Gærdestaver, som saa laa paa Stranden sammen med Tøndebaandene. Jo, Niels M.s „Cyprianus" havde Klitboerne Respekt for.

En Gang kom Mads Larsen fra Rødhus og vilde have Fader til at „vise igen", hans Lyngle var blevet taget. Far sagde, at han havde ikke „Cyprianus" ved Haanden, da jeg havde laant den. Imidlertid havde han set, at Mads L.s Lyngle laa et Sted i Klitten, og han sagde saa til Mads, at han skulde forsøge, om han kunde huske saa meget af „Cpr." udenad, at han kunde finde Leen, og saa gik han med Mads bag efter i nogen Afstand ud i Klitten og fandt den, og Troen paa hans Kendskab til „den sorte Kunst" blev jo styrket. Medens Farmoder blev meget benyttet som „klog Kone" i en Tid, da der ikke var Læger nærmere end i Nørresundby, Hjørring eller Kjettrup i Han Herred (1849), og min Faster tildels overtog denne Bestilling, benyttedes Far meget til at aarelade Heste og Kvæg indtil ved 1890, og Mor kaldtes ofte til syge Folk og foretog foreløbig Behandling, indtil der kom Læge, ja syede endog Saar sammen og sad ved døende for at berolige dem.

Endnu ved den Tid kunde Troen paa Forgørelse medføre Retssager, hvad jeg husker fra min Svoger Dommerfuldmægtig Smith.

Blandt de Fiskemetoder, der brugtes meget i min Barndom, var ogsaa at drage „Sandvaad". Vaadet spændtes ud med en lang Stang mellem begge Vaadarme og holdtes ude i Vandet med en anden lang Stang af en Mand, der vadede. Det blev trukket af en Stud eller to Mænd, der gik paa Land, og det naaede jo ikke ret langt ud — indenfor første Revle —, men det var ogsaa mest Smaaflynder og af og til Ørreder ved Bækudløbene, der toges. I min Barndom vrimlede det med smaa Flyndere, Pighvarrer og Rejer lige inde ved Land og undertiden ogsaa Stimer af Knurhaner, som man kunde drive paa Land med en Rive. Nu kan man bade Dag efter Dag uden at træde paa en

Fisk eller en Reje. Det mest primitive Fiskeri var Flynderprikning. Man vadede i Havkanten og prikkede Flynderne med en Flynderpig.

I Foraaret 1884 søgte en umaadelig Mængde Rødspætter ind i Bugten ud for Blokhus og Løkken. Hele Fiskerflaaden fra Frederikshavn samt en Mængde Fiskerbaade fra Skagen, Tversted, Hirtshals, Lønstrup og mange andre Steder søgte til Blokhus eller Løkken for at deltage i Fiskeriet med Snurrevaad — og der boede ca. 150 fremmede Fiskere i Blokhus, blandt hvilke jeg husker den flotte unge Mand Hans Chr. Ruth, senere Ejer af Højens Badehotel. En stor Del af Fangsten bragtes i Land i Løkken og Blokhus, medens den øvrige — levende — Del opkøbtes af Kvaser, der sejlede den til København og andre Byer. I et Par Maaneder førtes der et Fiskerliv her, som man ikke før hen havde set Mage til, men Fortjenesten stod næppe i rimeligt Forhold til Fangsten. Thi hverken her eller i Frederikshavn var man anlagt paa saa stor Tilførsel af fersk Fisk, og Prisen gik ned til 50 Øre pr. Snes Rødspætter af Vægt 60—70 Pund. Det følgende Aar var der ogsaa godt Fiskeri, men saa hørte det op. Fader lod 1886 bygge en Baad i Skagen og købte Snurrevaad til den. Han sejlede selv til Skagen efter den d. 27. April, men kom over Land hjem, da Vejret først d. 3. Maj blev roligt.

Forinden jeg slutter dette Afsnit om Fiskeri skal jeg endnu fortælle, at 1902 kom 20 Baade med ca. 80 Mands Besætning fra Skagen til Blokhus med Tungegarn for at fiske Tunger og Pighvarrer og i et Par Maaneder havde de meget rige Fangster, som eksporteredes til Udlandet af 6 Opkøbere fra Skagen, der slog sig ned i Blokhus. Under en pludselig opkommende voldsom Søgang 24. Maj forliste en af disse Skagensbaade paa Revlen og 2 Mand druknede, medens Redningsbaaden bjergede 1 Mand.

1877 indtraf en af de „store" Begivenheder, idet den nye store Bark „Veritas" af Hernøsand strandede i Taage Natten til 11. Okt. Kl.12½ paa Rejse fra Batria(?) til Kbh. med en Ladning Sukker. Grundstødningen fandt Sted lidt nord for Blokhus, og fra Stranden fulgte vi saa, hvorledes Skibet drev i Kilen, indtil det endelig stod fast nord for Pirupshvarre. Efter denne Stranding kom der Rotter, først i Pirupshvarre, senere i Blokhus og Omegn, og da man aldrig havde haft Rotter før her i Klitegnene, antoges de at være kommet med Strandingen. Der fandtes da ogsaa døde Rotter opskyllet paa

Stranden. Søen var ret rolig, og Redningsbaaden gik ud Kl. 7 og bjergede Mandskabet, 10 Mand og 1 Passager, medens Faders store Skibningsbaad derefter bjergede deres Tøj og Skibsinventar. Denne store Skibningsbaad af Egetræ, som Fader overtog med Forretningen sammen med „Neptunus", var saa vidt jeg husker, bemandet med 10 Mand. Den brugtes ogsaa ved Strandinger, og efter at Fader 1884 havde solgt „Neptunus", blev den endnu i nogle Aar vedligeholdt for paakommende Tilfælde saaledes 1880, men omsider stod den i Siden af Klitten ned for nuværende „Bellevue" og skiltes ad samt sandede til. Jeg foreslog Fader, at han skulde brække den op og bruge de adskillige Læs Brænde, der var i den, men det vilde han ikke — den skulde „dø af sig selv" som den sidste Rest af Blokhus Skudehandel. Af Ladningen blev næsten intet bjerget, idet det blæste op til Storm, og et Par Dage efter brækkede det stolte Skib midt over. Senere drev en Del af det i Land med noget Sukker i, som Salicath paa Lundergaard købte til Kreaturfoder. Der var 2 Kaptajner ombord: Edman og Malmgren, den sidste havde ført Skibet fra Brasilien til England, men var blevet afsat af sit Rederi og var nu med som Passager. Han var en meget gemytlig Mand, hvorimod Edman jo var trykket af at have sat Skibet til. Han blev hos os til efter Auktionen 3. Nov. Skibet medførte en sort brasiliansk Gris, langbenet som en Jagthund, som Fader købte, men jeg husker ikke dens videre Levned.

25. Okt. 1877 døde Farfader i Hals, 75 Aar gammel, hans Lig blev begr. paa Hune Kirkegaard 2. Nov. fra Hjemmet i Blokh. og under meget stor Deltagelse fra Egnen, Aalborg og flere Steder. Hans Person og hans Navn var jo kendt viden om gennem hans 40-aarige Virksomhed.

Husker jeg ret, var det 1877, at der kom en stor Trup Zigøjnere over Gøteborg-Frederiksh. til Jylland, hvor de fulgte Vestkysten og havde Ungarn til Endemaal. Der var mange Mænd, Kvinder og Børn, 5—6 Heste og nogle Hunde. De var Kedelflikkere og meget paagaaende med at rive Kobber-Gruekedler ned og reparere dem. De holdt ogsaa Opvisning i Zigøjnerdanse og var behængt med Sølvsmykker. Deres Høvding, der havde en stor sølvbeslaaet Kommandostav, hed vist Bomba ell. l. Han havde sin Tegnebog spækket med Penge, men desuagtet tiggede og rapsede de.

I Sept. 1878 var jeg med Far i Øland Skov for at købe Tømmer til

at fortømre „Neptunus" med, og vi havde Skibstømrere fra Løkken fra 14. Aug. til 27. Okt., hvilket var meget interessant for os Børn at se paa.

2. Dec. strandede i Taage Skonnertbriggen „Patriot" af Haugesund ladet med Harpix fra Welmington i Brasilien(?) til St Petersborg. Jeg var ombord, og jeg syntes, at Kaptajn O. Ingvaldsen var en meget brutal Mand. Han var vel gnaven over Strandingen og maaske ogsaa noget beruset, thi han sparkede sine Folk (6 Mand). Besætningen havde iøvrigt haft gul Feber og krøb om som syge Fluer. Der blev kastet en Del Tønder Harpix overbord, og om Natten lykkedes det at varpe Skibet flot, og saa sejlede det til Frederikshavn.

Vi støbte Tællelys den Dag ved vort store Lysebord, det var vist sidste Gang, vi støbte Lys hjemme.

Om Aftenen kom vor forhen omtalte Huslærer Claus Rasmussen, som vi jo imødesaa med megen Forventning.

Ca. 1. Aug. 1879 sank Damperen „Constantin" af Kbh.(?) ud for Løkken ladet med Landbrugsprodukter, Smør og Kreaturer. 4.—6. Aug. var der Auktion i Løkken-Tornby over ilanddrevet Smør i Fustager, og Fader købte meget, men solgte det straks igen med god Fortjeneste.

23. Aug. var jeg med Far i Tranum, hvor Briggen „Danube" af W. Hartlepool (Kaptajn John Granger) var strandet med en Ladning Smedekul til Stockholm. Skibet skiltes straks ad, men Mandskabet — 9 Mand — blev reddet i egen Baad og opholdt sig hos Strandfoged Kjeld Pedersen. Jeg bemærkede, at Tranumboerne og Englænderne helt godt forstod hverandre, i hvert Fald mange Ord.

1879, 22. Okt. om Morgenen laa Briggen „Ariadne" af Rostock inddrevet og forladt af Mandskabet lige ned for Blokh. Den var ladet med Planker til W. Hartlepool fra Riga. Mandskabet var blevet reddet af et andet Skib. Kaptajn Peters kom til Blokh. og boede en Tid hos os. Skibet blev Vrag.

Noget før Jul rejste vor Huslærer Claus Rasmussen efter en Soldetur, og 7. Jan. 1880 fik vi en eksamineret Lærerinde Frk. Emma Thrane, som var dygtig, men ogsaa ret striks, og hende beholdt vi til Sommerferien 1883, da jeg kom hjemmefra, og vi fik en Lærerinde Frk. Thyra Winther, Datter af Redaktør Niels Winther i Hjørring, som Lærerinde et Par Aar.

25. April inddrev ved Rødhus et kæntret Skib uden Folk, jeg var med derhenne, det skiltes straks ad, det var Skonnerten „Cora", der efter at være strandet paa „Bragen", Lild Strand, var drevet herned.

5. Aug. strandede om Natten en gammel Bark „Victoria" af Arendal — havde været Udvandrerskib og omtales i „Den norske Sjøfarts Historie". Den strandede ¼ Mil syd for Blokh., og jeg var flere Gange ude ved den. Den var i Ballast fra Rochefort til Hernøsand, og Kaptajnen hed C. Gallus. Efter at der var blevet ført Varp for den, og en Del af Sandballasten var kastet overbord, lykkedes det i det gode Sommervejr ved Hjælp af Switzers Bjergningsdamper at slæbe den af Grund og ind til Frederikshavn. Fader var med i Frederiksh. som Anfører for Bjergerne, der skulde holde Skibet paa Pumperne. Det var en „gemytlig" Stranding, der var nok af Vin og Cognac ombord, og Kaptajnen holdt Selskaber i det Par Dage, Skibet stod strandet.

20. Sept. saa vi en hollandsk Kuf styre paa Land ved Tranum. Den hed „Concordia", og da Skipperen kom i Land og saa Strandfoged Petersen, hilste han hjertelig paa ham med et „Goddag, Petersen" og sagde, at han havde holdt Skibet paa Pumperne for at komme til Tranum, hvor han engang som Styrmand tidligere var strandet.

21. April 1881 var jeg med Fader paa det berømte Thise Marked, der ligesom andre Krammarkeder ophørte 1882. 12. Aug. var jeg med ved en Stranding ved Rødhus, hvilken laa med Bunden i Vejret, den var ladet med „Poler" (Fyrrestokke).

I Efteraaret vilde Faders Skipper Morten Nielsen, senere Gaardejer i „Risen" i Hune, købe et Fartøj i Norge, da Fader ikke vilde drive Skibsfart længer. Han vilde saa selv føre „Neptunus" hjem fra Norge, som han i sine unge Dage ofte havde gjort, og min Søster Christiane og jeg kom med til Arendal. Vi afsejlede 30. Sept. om Eftermiddagen, og 1. Okt. om Aftenen ankrede vi ved Sandvigen ved Indsejlingen til Arendal ad Galtesund. Vejret var herligt, men ret stille, og jeg var optaget af at se paa den Mængde Sejlskibe, der krydsede i Skagerak og beundrede en amerikansk Clipper — en Frugtfarer — der kom os meget nær. „Neptunus" var nærmest ballastet, men vi havde dog en Del Smør og Æg om Bord samt to nyslagtede Svin og nogle levende Ænder. Næste Morgen kom Tolderen i Sandvigen om Bord for at undersøge, om vi havde Smuglergods — hvad vi ikke havde — han

blev vist ned i Kahytten med en Flaske Akvavit, som han gjorde god Besked med, og saa var det Besøg forbi, vi lettede Anker og sejlede for en stille Brise op til Arendal, hvor vi fortøjede ved Langebryggen som sædvanligt. Der er en smuk, skovbevokset Indsejling til Arendal, med Kolbjørnsvik til vestre Side og Tromøen til østre (højre), og da vi kom glidende, raabte de norske Drenge fra deres Baade: „Der har vi jo „Neptunus", den var godt kendt og let kendelig paa sin „Hønserumpe" — en Udbygning paa Agterenden. I Arendal laa flere Skuder fra Løkken og Grønhøj, og foran os laa en norsk Skonnert, hvis Styrmand kom om Bord og hilste paa os, han havde det foregaaende Aar været Styrmand paa den ved Blokh. strandede Bark „Victoria".

I Arendal boede Fader paa Hotel „Schnurbusch" ved Langebryggen og min Søster hos vor gamle Kommissionær Juell, hvis Søn Michael Elsenius Juell, Kontorist paa Byfogedkontoret i Arendal, ret ofte besøgte os i Blokh. Jeg laa om Bord i „Nept.", hvor jeg agerede Kok, men fartede naturligvis om og besaa Byen, saa da jeg ca. 60 Aar senere kom til Arendal, var jeg saa godt kendt der, at Postmester Berg, der nylig var kommet til Byen fra Elverum, sagde: „Jeg tror, De kender Byen bedre end jeg".

En Dag tog vi med Damper op ad Nidelven forbi et Par Skibsværfter og op til Ry?, hvor der — saa vidt jeg husker — var Savværk med flot Hovedbygning. Kommissionær Juells Datter var Husholderske der, saa vi var inde i Bygningen for at hilse paa hende. Her var ogsaa Ruiner af en nedbrændt Papirfabrik omgivet af et Krat af Kvæder. Vi var i Øjestad Kirke, hvor der netop var Bryllup, idet Faders gamle Handelsforbindelse, Bent Nielsen fra Arendals Datter blev viet der. Nielsen vilde have haft os med hjem til Bryllup, hvad vi dog ikke kom. En af Bent Nielsens Døtre blev gift med Rentier Chr. Berg i Nørresundby, som jeg 1885 var med Skipper Søren Christensen inde at hilse paa.

Medens vi laa i Arendal, rasede en haard Vestenstorm over Skagerak, og de svenske Baade, som i store Mængder fiskede paa Revet, søgte Havn der. Vi laa ved Siden af en Skude fra Løkken, og Skipperen Sofus Bast var urolig, for hans Vandtønde, der laa ved Kahytstrappen og var fyldt med Akvavit, som jo skulde smugles i Land. Han var bange for, at Toldopsynet skulde smage paa Vandet, men det skete ikke. Efter

at have faaet Lasten solgt, og Faders Matros Cornelius Jensen havde staaet paa Torvet med det ferske Flæsk og Æg, blev „Nept." ladet med Kul og Sild samt Stentøj, som Fader købte af en bornholmsk Skipper, der ogsaa laa ved Langebryggen. Vi var oppe paa det gamle Batteri over Hotel „Schnurbusch", hvorfra man kunde overse Galtesundet og ud til det aabne Hav, og da Søgangen lagde sig, gik vi 7. Okt. under Sejl hjemefter, altsaa efter 6 Dages Forløb og efter at Fader havde telegraferet hjem om vor Afrejse. Vinden var nu helt løjet af, men der var ret stærk Dønning, og Strømmen satte os stadig mod Vest. Vi saa Oxø Fyr ved Christianssand to Nætter i Træk. Saa om Morgenen d. 9. prajede vi en østgaaende Bark, der om Natten havde pejlet Hanstholm Fyr i Sydøst, og vi var altsaa drevet helt ud i Vesterhavet og satte saa Kurs i Øst. Vi prajede ogsaa en norsk Lodsbaad, der laa helt herude i Nordsøen for at „kapre" Skibe til norsk Havn. Om Dagen faldt det i med Ruskregn, og derpaa blæste det op til Storm. Vi passerede de mange Svenskebaade paa Revet og kom ogsaa ud for Blokh., men da vi var lastet med saa tunge Sager, turde Fader ikke gaa paa Reden eller sætte Skuden paa Land, da han var bange for, at den skulde skilles ad, og vi lænsede saa øst over. Jeg husker, at der i Stormen kom en gammel engelsk Brig, en Kulslæber, og han havde sine Læsejl sat paa Farten øst over. Ud af Hirtshals fik vi et Braad over, som ødelagde vor Vandtønde, og Pigfaldet kom i Uorden, men Cornelius klatrede til Vejrs og fik det i Orden igen, og saa lænsede vi videre og kom Skagen ind — inden om „Ballonen" — Søtønden — ud for Grenen, hvorefter vi d. 11. krydsede i Kattegat og om Aftenen ankrede syd for Skagen i Aalbækbugten. Medens Fader og Cornelius i et Par Dage og Nætter havde været paa Dækket uafbrudt og surret sig fast for ikke at blive skyllet over Bord, opholdt min Søster og jeg os i Kahytten. Vor Petroleum til Lanternerne var sluppet op, og Cornelius havde forsømt at faa Proviant med til Hjemrejsen, saa af Fødevarer havde vi efter et Par Dages Forløb kun 30 Halvflasker Bajerskøl under Kahytsgulvet, og dem tyede vi saa til. Da vi havde ankret ved Skagen, gik Fader og Cornelius, der begge var meget udmattede, til Køjs, men næste Formiddag satte vi Flag efter Hjælp, og der kom saa en Baad fra Skagen ud til os, og Fader, min Søster og jeg kom i Land i Skagen med den, medens Fader fik en ung Skagbo til at gaa om Bord i „Nept." for sammen med Cornelius at

sejle den til Frederiksh., hvilket skete d. 15. Den unge Mand var Niels Nielsen, Broder til Redningsbestyrer, Kaptajn P. K. Nielsen. Fra Blokh. sendte Fader saa sin tidligere Skipper — tror jeg — Christen Spillemand til Frederiksh. for at føre „Nept." hjem. De var et Par Gange ude, men maatte vende om for Storm, og „Nept." kom først hjem 15. Nov., blev sat paa Land og kom ikke mere i Norgesfarten.

I Skagen blev vi vel modtaget, min Søster og jeg var meget forkomne og kunde ikke gaa efter de mange Dages Slingren, vi fik Kaffe hos Fisker Ole Eriksen, hvis Søn Marinus jeg i 1890 traf sammen med som Marinesoldat, og Fader fik jo telegraferet til Moder, at vi var i god Behold i Skagen og at hun skulde lade os hente i Brønderslev om Aftenen. Saa lejede Fader en Vogn til at køre os til Frederiksh., det var en stiv Vogn og ad en ussel Vej, saa det var en Lidelse for os forkomne Mennesker med den Kørsel, men til Frederiksh. kom vi da. I Aalbæk Kro, hvor vi bedede og fik Æggeøl, viste det sig, at Værtinden, Madam Ramløse, var en Bekendt af Fader, endda en Slægtning, idet hun var født Kjelgaard fra Slettegaard og var Søster til Prokurator Emil Kjelgaard i Sæby, der som Dreng havde opholdt sig hos Bedstefar i Blokh., og til Peder Brix Kjelgaard paa Slettegaard, som Fader kendte godt, og kom derfra med Tog til Brønderslev, hvor vor Vogn hentede os, saa vi kom hjem hen paa Natten. Moder havde jo været meget ængstelig ved vor Udebliven, saa meget mere som Løkkenskuden var kommet hjem for flere Dage siden, men Strandkontrolør P. T. Bech, der var gammel Skipper fra Vestkysten, beroligede hende med, at vi sikkert havde søgt Læ i Aalbækbugten, hvad vi altsaa ogsaa havde. Jeg husker, at Bugten var helt opfyldt af Skibe, der havde søgt Læ her. Ved vor Afrejse fra Norge havde Michael E. Juell foræret Fader en skudt Tjur, den var vasket ren for Fjer, da vi kom til Skagen.

Det er ganske interessant at se, at skønt Fader fik vel en halv Snes Tønder Sild med „Nept." 2. Nov. 1881, lod han 26. Nov. hente 2 Læs Brisling i Løkken, 5. Dec. et Læs i Aalborg og 12. Dec. atter et Læs Spegesild der. Endnu 1884 hentede Fader et Læs Sild i Løkken og 3 i Grønhøj („Sylphiden"), solgte Smør til Løkken og Flæsk til Larsen, Manna, 1886 solgte han 2 Læs Smør i Løkken og 1889 et Læs Smør og Æg der samt hentede et Læs Sild i Aalborg — saa var det forbi med større Partier af disse Varer.

6. og 7. Jan. 1882 blæste det en haard Vestenstorm. Efter at vi havde spist til Middag kørte Fader, min Broder Holger og jeg nord paa Stranden for at hente noget inddrevet Gods. Vor Handelslærling Ludvig Nielsen fra Kbh. kom da løbende og sagde, at man oppe paa Bakken kunde se et Skib, der holdt paa Land med delvis kappet Rigning. Ludvig Nielsen og min Broder kom saa paa hver sin af de Heste, vi havde ved Stranden, for ridende at tilsige Redningsmandskabet. Skibet, der havde kappet Stormast og Mesanmast, var da ca. 1½ Mil ude, og Fader begav sig med 3 Mand og Raketapparaterne til Stranden, idet han gav Ordre til, at Redningsbaaden skulde følge efter, saa snart Mandskabet var samlet. Kl. ca. 2½ stødte Skibet paa anden Revle ud for Pirupshvarre og stod med Agterenden mod Land ca. 500 Alen fra Land. Fader affyrede to Raketter, der dog paa Grund af Stormen kun naaede godt 150 Alen ud, skønt Fader vadede ud i Havstokken, saa han stod i Vand til Bæltestedet, naar Bølgerne kom. Imidlertid huggede Skibet sig over Revlen og drev ind paa første Revle lidt nord for Pirupshvarre, hvor det blev staaende paa Ydersiden og ligeledes med Agterenden mod Land, ca. 300 Alen fra dette. Redningsbaaden var nu kommet tilstede, men paa Grund af den høje Søgang og stærke Strøm kunde Mandskabet ikke ro den ud til Skibet. Medens Baaden atter blev trukket op til Luvard, affyrede Fader atter 2 Raketter, der dog ikke kunde naa Strandingen, og Redningsbaaden gik derpaa ud igen, men heller ikke denne Gang lykkedes det at naa ud til Skibet. Imidlertid huggede Skibet sig længere ind paa Revlen, og Fader affyrede den 5. Raket, som lagde Linen over Messeraaen, men før Skibets Besætning kunde faa fat i den, gled den af igen. Det var nu næsten blevet mørkt, og en 6. Raket ramte ikke Skibet, der som nævnt stod med Agterenden mod Land. Imidlertid blev det helt mørkt med svær Sne og Haglbyger, og der kunde foreløbig intet udrettes ved Strandingen. Det nu meget forkomne Redningsmandskab og de ligeledes forkomne Heste søgte saa op i Gaarden Pirupshvarre for at faa noget at styrke sig paa. Da Maanen kom op Kl. ca. 8, kunde man se, at Skibet nu laa med Bredsiden mod Land, men der rasede fremdeles Orkan med Hagelbyger. Kl. 8½ faldt Skibets Fokkemast, idet Mandskabet kappede den af Frygt for, at Skibet skulde kæntre. Kl. 9½ klarede Vejret noget, og Redningsbaaden gik paany ud, og da Vraget ydede nogen Læ for Bølgerne, lykkedes det med et Kastedræg at faa

fat i Fokkerigningen, som drev paa Siden af Skibet, og med stort Besvær fik man bjerget Skibets Besætning, i alt 8 Mand, som derpaa blev kørt til Blokh., hvor Kaptajnen kom til at bo hos os.

Skibet var Barken „De tre Venner" af Christiania, Kaptajn Petersen, paa Rejse fra Christiania til Dieppe med høvlede Brædder. Grunden til Strandingen var, at Skibet den foregaaende Nat havde været ved at kæntre i den haarde Storm, hvorfor man havde kappet Stor- og Mesanrigningen, og saa kunde Fartøjet ikke klare Land fra sig, hvorfor man besluttede at styre lige paa Land, medens det endnu var Dag.

Redningsmandskabet fik senere en Belønning af Staten — jeg tror 10 Kr. hver — for med stor Livsfare at have reddet denne Besætning.

Vraget af „De tre Venner" var synlig som en Række Ribben i mange Aar, men under Brændselsnøden 1916 gav Fader, der ejede Vraget, nogle Fiskere Lov til at save disse Spanter af. Der var da lagt saa meget Land til Havet, at Vraget stod midtvejs mellem Havet og Klitten, skønt jeg i Baad havde roet mellem det og Stranden i 1883.

I Marts 1882 havde vi en stor Oplevelse, idet vi for første Gang var i Theater i Aalborg, hvor vi saa „Jorden rundt i 80 Dage".

27. Jan. blev gamle Morten Bro, der boede i et Hus, hvor nu Købmand Nielsen bor lige over for Pensionatet „Vesterhavet", begravet, og jeg husker, at Manden, der indbød til Begravelsen, brugte en gammel Formel, hvorefter det hed, at det var den afdøde, der indbød til at følge.

9. Aug. rejste min Broder Holger og jeg til Kbh. sammen med vor Købmandslærling Ludvig Nielsen. Vi skulde bo hos hans Forældre, der havde Spækhøkerforretning i Lille Torvegade. Vi rejste atter fra Kbh. med Damper 17. Aug., og Opholdet dér havde ikke været os nogen Fornøjelse. Vi havde ganske vist set en Del, men vi kunde ikke klare os med den tynde Luft i Storbyen, og hertil kom, at det var saa varmt og kvalmt, saa vi fik Hedeblegner, der kløede rædsomt, men jeg er senere kommet til den Tro, at vi var bidt af Væggetøj. Vi boede paa et Loftsværelse i den gamle Bygning, hvor Spækhøker Nielsen havde Lejlighed, og særlig var min Broder medtaget og vilde hjem.

I Juni 1883 var vi til den store Landmandsforsamling i Aalborg, hvor Kong Chr. 9. og Dronningen var, men de boede paa Kongeskibet.

Der forefaldt nogle politiske Demonstrationer paa Udstillingspladsen, som berørte Kongen ilde (Ned med Estrup o. s. v.)

Om sommeren tilbød Herredsfoged K. A. L. Brendstrup og Frue Bolette, f. Kampmann, at de vilde bekoste min Skolegang i Hjørring, til jeg fik Præliminæreksamen, og 17. Aug. rejste Far og jeg til Hjørring for at forsøge, om jeg kunde komme i 7. Klasse (ældste Klasse). Jeg skulde saa skrive en Stil om Valdemar den Store, og da jeg havde skrevet ca. 1½ Time, kom Kandidat Dybdahl og spurgte, om jeg var færdig. Jeg havde da faaet skrevet ca. 15 Sider, men maatte sige, at jeg kun havde faaet skrevet en Indledning! Sagen var, at jeg ikke var vant til at skrive Fristil, og da jeg havde brugt Fabricius' store Danmarkshistorie som Lærebog, var mit Kendskab til Danmarkshistorie ret indgaaende, hvilket jo forbavsede Lærerne ligesom ogsaa, at jeg læste engelske Romaner paa Originalsproget. Men hjemme havde jeg ikke lært Matematik, Fysik, Tysk og Botanik (hvorimod jeg var dygtig i Tegning — ogsaa efter Naturen), og jeg maatte saa nøjes med at komme i 6. Klasse og endda tage en Mængde Ekstratimer i Matematik og Tysk og læse ekstra i de øvrige manglende Fag. 20. Aug. begyndte jeg saa i Skolen i Hjørring, og dermed var min Barndomstid i Blokhus forbi.

Jeg havde om Sommeren gaaet til Præst hos Pastor H. B. Tønnesen, der forberedte Hune Sogns Konfirmander i Hune Skole, medens de hos de tidligere Præster skulle gaa helt til Saltum, og fra det sydlige Rødhus altsaa havde 2 Mil frem og 2 Mil tilbage, naar de gik til Præst, de maatte da ogsaa for en Del overnatte forskellige Steder. I Hjørring gik jeg en Maaned til Præst hos Provst Kampmann (Fader til Fru Herredsfoged Brendstrup), der behandlede mig med personlig Varme, og hos hvem jeg kom privat et Par Gange, og 30. Sept. blev jeg saa konfirmeret i Saltum Kirke.

Vi Børn kom ikke meget ud, og vi to Drenge vilde helst blive hjemme, naar vi blev bedt ud til Børneselskaber eller vi skulde med til vore Bedsteforældre i Kvorup — vi havde saa meget at underholde os med hjemme. Vi kom dog af og til hos Salicaths paa Lundergaard og Obels paa Hammelmose. Mine Forældre førte heller ingen stor Selskabelighed, men til Faders Fødselsdag 10. Dec. kom der uindbudt mange Fremmede, deriblandt flere, som vi kun saa den ene Gang om Aaret. Ligeledes kom der mange Juledag, da der holdtes aabent Hus

— en Arv fra mine Bedsteforældres Tid. Traktementet var koldt Bord med Øl af Moders fortrinlige hjemmebryggede Øl, der mindede meget om Bajer, og norsk Bajer samt Akvavit og bag efter Punch i Terrin. Herrerne sad ved den ene Side af Bordet i Salen, Damerne ved den anden — ligesom i Kirken i hin Tid. (Da Far ikke spiste Grød i mine Drengeaar — nok senere — fik vi Juleaften Kødsuppe, Gaasesteg og „Bondepige med Slør paa" og dertil et Glas Rødvin. Nytaarsaften fik vi Sødsuppe, Ribbensteg og Vingelé — til Stegen et Glas Rødvin. Vi havde altid Juletræ, hvad ikke da var almindeligt (kun Herredsfogedens havde ogsaa et saadant), og saavel Butiksfolkene som Karlene og Pigerne fik Julegaver. Far spiste aldrig — saa længe han levede — Ost, og Smør spiste han først efter, at han var blevet voksen. Hans Søster, Fru Henckel, der blev over 70 Aar, kom aldrig saa vidt, at hun spiste Smør og Ost).

Foruden Blokhusfolk (Herredsfogedens, Herredsfuldmægtigens, Tolderens, min Onkel Henckels, Forpagter Nissens og Gæstgiver Larsens) omgikkes mine Forældre Prokurator Terndrup i Hune, Kroejer Bendtzens i Hune, Obels paa Hammelmose, Kellers paa Kettrupgaard, Distriktslægerne i Saltum, Salicaths paa Lundergaard, Præsterne Spang og Berthelsens i Jetsmark, Dyrlæge Kellers, Vestrupgaard, Apoteker Nansens, Saltum, og Johan Knudsens paa Bedholm.

I min Barndom var der saa at sige ingen, der blev tituleret „Frue", Folk uden for Bondestand var „Madammer", og Bondehustruer var „Koner", kun Herredsfogedens Hustru var „Frue", og til Kammerjunker Tillisch' Frue sagde mange endda „Hr. Frue", naar de vilde være meget høflige. Til os Børn udenfor Bondestand sagde Folk „han" eller „hun" — ikke „du". En Gang aarlig kørte vi via Løkken til Hjørring og Lørslev, i Hjørring udstillede Far sine Hingste, som tog Præmier, og i Taars, senere i Lørslev besøgte vi Moders Søster Ane Marie (d. 1880(?) og Mand Lærer G. P. Andersen.

I 1870'erne var homøopatisk Medicin i høj Kurs baade til Mennesker og Dyr, vi havde hjemme et helt Arsenal af de smaa brune Flasker, og Apoteker Nansen i Saltum havde jo ogsaa Udsalg af saadan Medicin. Ved et Selskab af Herrer hos Nansens kom denne Medicin paa Tale, og Præstesønnen, Husmand Ivar Koefoed fra Faarup udtalte da, at han F. g. m. skulde drikke hele Nansens Beholdning uden at tage Skade. Som sagt, saa gjort. Koefoed hældte Flaskernes Indhold op i

et Toddyglas og blandede en Toddy deraf, som han saa drak. Man blev saa siddende og ventede paa Virkningen, men der kom ikke saa meget som et Ræb, og det svækkede jo noget Troen paa Medikamenterne. Min Onkel Henckel var med og har fortalt mig Historien.

Forinden jeg gaar videre i Fortællingen om mine Oplevelser, skal jeg berette noget om, hvad jeg véd om mine Forfædre.

Min Fædreneslægt stammer fra den store Gaard *Klitgaard* i Nørholm Sogn øst for Nibe, hvor flere af mine Forfædre var Fæstere eller Forpagtere under Viborg Domkapitel.

Her nævnes 1546 Christen Pugh, der vist var gift med N. N. Mouridsdatter og antagelig var Fader til Mourids Pugh eller Puggi i Klitgaard, som var død før 1613. Hans Datter N. N. Mouridsdatter var ca. 1610 gift med Jens Jensen i Klitg., som endnu boede i Klitg. 1631, og hans 3 Børn antog Navnet Klitgaard. Disse Børn var:

A: Maren Jensdatter Klitg., f. o. 1610, d. 1679, gift o. 1640 med Søren Bertelsen Kjærulf i Klitg., f. o. 1600, d. 1659, begge begr. i Nørholm Kirke, gift 2.° 1660 med Ridefoged til Restrup Urban Andersen Gjedsmann, f. 1629, d. 1688, der ligeledes boede i Klitg. Epitafium med Portrætter i Nørholm Kirke.

Fra Søren Kjærulf nedstammer en Mængde mere fremragende Personer, bl. a. den norske Statsmin. K., Komponisten Halvdan K., flere Professorer m. m. (se min „Kjærulfske Studier", S. 88 ff.)

B: Mourids Jensen Klitg., f. o. 1612, d. o. 1685, Købmand og Brygger i Nibe, der gik i Armod ved Ildebrand. 1 Søn.

C: Jens Jensen Klitg., f. o. 1615, d. 1664, Købmand og Sildesalter i Nibe. Gift 1.° med Enke Karen Christensdatter, d. o. 1645, gift 2.° med Maren Christensdatter, der levede 1680. Af 1. Ægtestand 1 Datter, af 2. Æ. 1 Søn og 4 Døtre. Sønnen var Jens Jensen Klitg., f. o. 1647, d. o. 1725, Købmand, Fiskerireder og Gæstgiver i Nibe, gift med Kirstine Sørensdatter, Kjærulf, f. o. 1660, d. 1742, antagelig Datter af Søren Hornsgaard (Kjærulf) i Nibe („Kjærulfske Studier", S. 374).

De havde 4 Sønner og 3 Døtre, hvoriblandt:

Søren Jensen Klitg., f. o. 1685, d. efter 1744, Købmand og Salter i Nibe og Korporal i Landmilitsen. Gift med . . .? 1 Søn og 1 Datter.

Sønnen var Jens Sørensen Klitg., f. o. 1717, d. 1773, Købmand i Nibe, men økonomisk daarligt stillet 1764. Gift o. 1748 med sit

Søskendebarn Kirstine Marie Thomasdatter Klitg., f. 1724, d. 1791, Datter af Thomas Jensen Klitg., f. o. 1690, d. o. 1741, Borger i Strømsø (Drammen) 1721. Gift 1722 med Sidsel Marie . . . , d. Strømsø 1738. Thomas K. havde 8 Børn.

Jens Sørensen Klitg. og Kirsten Marie Klitg. havde 3 Sønner, 3 Døtre og 1 ubekendt Køn. Blandt Sønnerne var:

Thomas Jensen Klitg., f. Nibe 1755, d. Bradsted i Veggerby Sogn 1815, Student (privat) 1777, cand. phil., Sognedegn til Veggerby-Bislev 1783. En myndig og anset Mand, der vaccinerede sine og andres Børn. Gravsten i Veggerby. Gift 1.° 1786 i Vilsted Præstegaard med Hedevig Sofie Bang fra Farstrup, f. 17 . ., d. 2./1. 1800, ingen Børn. Gift 2.° i Louns Præstegaard 25. Sept. 1800 med Sofie Amalie *Behmann*, f. Drejø 1776, d. 23. Juli i Aalborg 1829, Datter af Pastor Carl Frederik Behmann og Johanna Juliane Struch.

(C. F. Behmann var født 1737 i Herringe (Svendborg Amt), Søn af Johan Jørgen Henriksen Behmann, Præst i Herringe og senere i V. Skerninge, f. paa Lykkesholm, Ellested Sogn, 1706, d. 1745, og 1. Hustru Amalia Christiana Winterberg, d. 1742, Datter af Pastor Christian Fred. Winterb., f. o. 1670 (d. 1706) i Sakskøbing, og Ida Margrete Brandt. Hendes Moder var Datter af Pastor Broder Riisbrigh i Gislev, d. 1674, som var Søn af Broder Thadersen i Gaarden Riisbrig i N. Hakslev Sogn (Flensborg Amt), og Sille Dideriksdatter af Spielbeck i samme Sogn. Broder Thadersens Slægt havde ejet Gaarden i henved 200 Aar).

Jørgen Thomsen, f. o. 1510, d. 1581, Præst og Provst i Egen paa Als. Afsat som Provst af Enkedronning Dorthea, der ønskede en anden Præst til at være Provst.

Kathrine Jørgensdatter, gift med Peder Eriksen, Præst i Angel.

Anna Pedersdatter, gift med Nicolaus Conradi (Niels Knudsen), Præst i Egen, d. 1612.

Margrete Conradi, gift 1612 med Nicolaus Nicolaisen Brandt, f. 1586 i Sønderborg (Faderen Købmand), Præst i Egen 1612, d. 1648.

Frederik Brandt, f. 1632, d. 1691, Hofpræst hos Dronning Sofie Amalie, Præst i Svindinge 1658, i Nykøb. F. 1676, Magister, meget lærd og anset og meget rig. Var gift 4 Gange, 3.° med Anna Brodersdatter Riisbrigh, der formodentlig var Moder til Ida Margrete

Brandt. Anna Riisbrigh var Søskendebarn til Biskop J. Bircherods Moder Sille Thomasdatter R.brigh.

C. F. Behmann blev 1755 student og 1762 Kandidat med Non. Var først Kateket i Kbh. og blev 1773 Præst paa Drejø, hvor han døde og blev 23. Maj 1788 begr. i Kirken. Omtales som en særdeles dygtig Præst. Blev gift 1. Juli 1774.

Hans Hustru Johanne Juliane Struch blev gift 2.° med Møller Søren Jensen i V. Skerninge. Hun var af gammel Præsteslægt, idet hendes Forældre var Sognepræst paa Drejø og 1755 i Øster Skerninge Frederik Caspar Hansen Struch, f. 1720, d. 1795, og Sofie Magdalene Cabot, Datter af den franske Kok Cabot, der nævnes som Spisevært i Kbh. i Holbergs Jean de France III, 1, og i Werlauffs „Antegnelser til Holbergs Lystspil", S. 65.

Fr. C. Struch var Søn af Hans Johansen Struch, Præst i Marslev, f. i Svendborg 1675, d. 1742 (Søn af Tolder Johan Pedersen og Bodil Hansdatter) og Ida Sofie Juul (gift 1714). Hun var Datter af Jesper Hjeresen, Præst i Marslev, d. 1713 (Søn af Købm. i Odense Hjere Jespersen), gift 1690 med Elisabet Frederiksdtr. Pultz, f. o. 1666, d. 1719, antagelig Datter af Regimentskvartermester Frederik Pultz og Søster til Oberst Henrik Pultz til Kølberg og Oberst Hans Fred. Pultz til Rygaard).

Thomas Jensen Klitg. og Sofie Amalie Behmann havde 5 Sønner og 1 Datter, den ældste Søn var:

Jens Carl Bang Klitg., f. 1. Marts 1802 i Bradsted, d. 26. Okt. 1877 i Hals. Kom 1816 i Handelslære hos Agent J. G. Galster i „Boden" i Nørresundby, hvor han var i henved 11 Aar, og hos denne intelligente og virksomme Mand fik han en fortrinlig merkantil Uddannelse, som senere bidrog til at skabe ham en fremskudt Stilling blandt sine Standsfæller.

1826, da Norgeshandelen genoptoges efter Krigen 1807—14, bosatte han sig som Skudehandler i Blokh. i sin Svigerfader Mogens Brix' søndre Gaard, og 18. Feb. 1827 ægtede han Christiana Brix, f. i Kjul 21. Maj 1799, d. i Blokh. 10. Marts 1870, hvem han havde lært at kende hos Herredsfoged Spies i Nørresundby, hvor hun ofte kom.

Da Bedstefader begyndte sin Handel i Blokh. og havde Butik i søndre Ende af det gamle Vaaningshus, var det i mindre Stil og med Varer som Kaffe, Sukker, Tobak, Brændevin m. v., hvilke han, der

handlede paa Svigerfaderens Skudehandlerbevilling, dog lige saa lidt havde Ret til at handle med som denne, de maatte kun handle med grove Varer som Jern, Salt, Tømmer, Tjære — ialt 7 Artikler, som indførtes fra Norge. Men tillige opkøbte han Korn, Kreaturer, Flæsk, Smør m. m., som udførtes til Norge, dels med Svigerfaderens Skude og dels med Skuder fra Løkken og fra Norge, som kom herned for at drive Tuskhandel. Saavidt jeg véd, købte han 1827 i Arendal Baaden „Neptunus", hvis Lasterum, efter at den var lavet til Dæksbaad, maalte 7½ Reg. Tons, og den ejede han og derefter Far indtil 1884.

Den var bygget i Arendal 1803 og blev 1903 ophugget paa Blokh. Strand efter en Tid at have været brugt til Fiskeri.

Da Konkurrencen mellem Bedstefar og hans Svoger Baltzer Brix, der fortsatte Mogens Brix' Forretning i den nordre Gaard indtil 1836, ikke forløb uden Gnidninger, søgte Bedstefar og fik 10. Maj 1831 Kancellibevilling til at drive selvstændig Skudehandel. Mogens Brix døde 1831 efter (vist 1826) at have afstaaet sin nordre Gaard til Sønnen Baltzer og den søndre Gaard til Bedstefar, og i Fællesskab fik de 1826 Blokh. store Vindmølle, som Mog. Brix samme Aar havde opført af Rødfyr og med 3 Kværne og 1 Sigte. Møllen blev ca. 1915 flyttet op til Korsvejen syd for Kirken.

— —

Min Farmoder Christiana Brix' Afstamning ser saaledes ud:

Brigs Jensen, f. 1650, d. 1747, Gaardfæster i V. Assels paa Mors, gift med Anne Christensdtr., f. 1654, d. 1705. Brigs Jensen ses ikke født i V. Assels Sogn, og en Familietradition, der er optegnet af Jørgen Møller paa Nørreskovgaard (1793—1883) vil vide, at Brix'erne nedstammer fra en „Sørøver", der en Gang er strandet paa Vestkysten, og at Slægten derfra har det sydlandske Præg — brune Øjne, sort Haar, brun Hudfarve o. s. v. — der endnu er saa fremtrædende hos mange af dens Medlemmer. Da Brix Jensen i V. Assels, der var født 1650, først døde 1747, paa hvilket Tidspunkt hans Sønnesøn Mogens Brix paa Nørbjerggaard var 39 Aar gammel — og til ham kan „Sagnet" føres tilbage — synes det at være opstaaet før Brix Jensens Fødsel 1650. Hvad selve Stillingen „Sørøver" angaar, kan der naturligvis intet siges, men kun erindres om, at franske, spanske og mauriske Sørøvere og Kapere jo i tidligere Aarhundreder ofte husserede i de nordlige

Farvande. I 1600'erne forekom Navnet Brix, Brixen, ofte paa Hanstholm.

Brix Jensen i V. Assels var gift med Anne Christensdtr., f. 1654, d. 1705, antagelig fra Kærgaard i Ørding Sogn, og Ægteparret havde 5 Børn født i Aarene 1680—1688. (Om disse henvises til min „Stambog for Efterkommere af Mogens Brix og Karen Pedersdtr. Lassen" (Aalborg 1898)). Blandt Børnene var:

Christen Brixsøn, f. 1680, d. 1766, gift 1.° Dec. 1706 med Anne Jepsdtr., f. 1684, d. 1744, antagelig Datter af Jeppe Christensen og Anne Jensdtr. i Kærgaard i Ørding. Gift 2.° med Johanne Andersdtr., der 1767 ægtede Peder Jesgaard.

Christen Brixsøn boede først i V. Assels, maaske i Fædrenegaarden, og han blev Selvejer, thi 1716 købte han af Kongen ved Auktion den Ryttergaard, Matr. Nr. 9 i V. Assels By, Hk. 5—1—2—1, som han beboede, for 98 Rd. 72 Skil. samt et Gadehus for 8 Rdl., og sammen med sin Hustrus Broder Jens Jepsen, der ogsaa var Rytterbonde, købte han Gaarden Matr. Nr. 6 i V. Assels, Hk. 7—7—3—2, for ca. 192 Rdl. Denne Gaard blev saa delt, og hver af Køberne fik Skøde paa sin Halvdel. Jens Jepsen boede i Gaarden, af hvilken Christen Brixsøn brugte den Halvdel, som han nu købte. (Kronens Skøder III 533f). Chr. Brixsøn betalte den ene Halvdel af Købesummen kontant og udstedte Panteobligation til Kronen paa Restbeløbet (101 Rdl. 30 Sk.) Antagelig 1718 flyttede han til Hedegaard i Ørding, hvor han døde, og hvor han var Fæster under Højris. Af Skiftet efter ham ses, at han havde 7 Heste, 4 Køer, 10 Kvier og Kalve, 2 Stude samt 3 Væddere, 16 Faar og 1 So.

Boets Aktiver var 258½ Rdl., men Passiverne 438½ Rdl., saa der var intet at arve. Da Chr. Brixsøn var 86 Aar, da han døde, er det sandsynligvis gaaet tilbage for ham i økonomisk Henseende. Han havde 4 Sønner i 1. Ægteskab, men ingen Børn i 2. Hans 2. Hustru var antagelig noget til Aars, da hun 1767 ægtede Peder Jesgaard efter ca. 22 Aars Ægteskab med Chr. Brixsøn, og Peder har nok været ung, thi ved deres Trolovelse valgte Præsten at tale over den besynderlige Tekst: „Kvinde, se det er din Søn, Johannes, se, det er din Moder".

Chr. Brixsøns Børn var:

1. Mogens Christensen Brix, f. 1707, se nedenfor.
2. Anders Christensen B., f. 1709, d. 1760 i Frøslev. Synes at have

ført en noget omflakkende Tilværelse og har antagelig været Studehandler og Kræmmer. Var gift med Maren Pedersdtr. 1 Datter død ugift.

3. Jens Christensen B., f. 1712, d. 1719.

4. Christen Christensen B., f. 1714, d. 1783. Var først Ridefoged paa Gunderupgaard i Strandby Sogn, men fik 1742 Hovedgaarden Slettegaard i Hjortdal Sogn ved Ægtesk. med Enken efter Jens Nielsen Griis, Anne Nielsdtr., f. o. 1695, d. 1773. Gift 2.° 1774 med Ingeborg With, f. 1733, d. 1790. Ingen Børn.

Mogens Christensen Brixsøn (Brix), f. 1707, d. 1766. Var Forpagter paa Sønder Skovsgaard i Svenstrup Sogn og derefter 1742—60 af Nørbjerggaard i Gøttrup Sogn, købte 1760 Bisgaard i Skræm, Hk. 2—5—3—0, samt Skræm Kirke, og paa denne Gaard døde han. Han drev en Del Studehandel og rejste aarlig til Holsten med Stude.

Gift 1741 med Karen Pedersdtr. Lassen, f. 1718, d. 1799, Datter af Selvejer Peder Lassen Rod i Tanderupgaard (1682—1758) og Maren Svendsdatter Bondrup (1680—1754). Maren Bondrup var Datter af Svend Nielsen Kiil (o. 1644—1729) i Bonderup og Anne Jensdtr. og Søster til Skudehandler Jens Svendsen Bondrup i Blokh. (1683—1757) m. fl. (Se Tisted Amts Aarbog 1943, S. 353). Karen Pedersdtr. Lassen blev 1739 gift 1.° med Jeppe Jensen af Skræm Bisgaard, f. 1710, d. 1740, der var Forpagter af Sdr. Skovsgaard, hvilken Forpagtning Mogens Brix altsaa overtog, da han 1741 ægtede hende. Efter Brix' Død ægtede hun 1773 Jens Bertelsen Bisgaard i Gundestrup, der flyttede til Bisgaard og vist døde 1788, og Karen Lassen flyttede da til sin Søn Christian Brix paa Slettegaard og blev begr. paa Hjortdal Kirkegaard, hvor der o. 1895 laa Gravtræ over hende.

Mogens Brix og Karen Lassen havde 9 Børn (se min Stambog over Efterkommere af Mog. Brix og Kar. Pedersdtr. Lassen), af hvilke her kun skal omtales Stefanus (Steffen) Mogensen Brix, f. 1753, d. 1808. Gift 1773 med Maren Jensdtr. Bisgaard, f. 17 . ., d. . . . ., Datter af Brix' Stiffader Jens Bertelsen Bisgaard i Gundestrup i Skræm.

Steffen Brix levede først i Bisgaard i Skræm, men 1791 i Koldkær i Lild Sogn, fra 1795 i Brixgaarden i N. Tranders Sogn, 1799 i Solbjerg Præstegaard paa Mors, hvorfra han kom tilbage til Brixgaarden, som hans Broder, Købm. Niels Christian Brix i Aalborg havde i For-

pagtning, og her døde han. Steffen Brix og Hustru havde 6 Børn, blandt hvilke Mogens Steffensen Brix, f. 1776, d. 1831.

Han sejlede en Tid som Skipper fra Løkken og derefter 1799 for Skudehandler Peder Baltzarsen i Kjul, hvis Søster han ægtede. 1. Maj 1800 flyttede han til Blokh., hvor han købte den søndre Gaard (Klitgaard), og 1802 købte han den nordlige Gaard, i hvilken han derefter drev Handel paa Norge og England, men til en Begyndelse levede han vist under smaa Forhold, og hans eneste Skude forliste o. 1801 ved Løkken, saa da hans 1. Hustru døde 1803, udviste hans Bo kun et Overskud af ca. 18 Rdl. Gamle Per Jæger (f. 1825) fortalte mig en Gang, at hans Bedstemoder Karen Sand, der boede vest for den søndre Gaard, havde fortalt, at Mogens Brix en Gang var i saadan Pengetrang, at han laante 1 Daler af hende. 1809 udstedte han de saakaldte „Billetter", d. v. s. private Pengesedler, der gik i Stedet for Smaamønt. Museet i Hjørring har en af dem. Ved Strandingen af det saakaldte „Sirtsskib", der 6. Dec. 1807, forliste paa „Bragene" ud for Bulbjerg, og hvis kostbare Ladning af Manufakturvarer drev i Land paa Strækningen Tranum-Grønhøj, skal han have tjent mange Penge, og paa dette Tidspunkt var han næppe uden Midler, thi 1806 købte han Alstrup Kirke med Kirkegods i V. Hjermeslev og Saltum Sogne for 1600 Rdl. kurant (á 3 Kr. 20 Ø.), og 1812 købte han 9 Huse i Blokh. (af Lundergaards Bøndergods), af hvilke han dog straks solgte de 6. 1815 købte han sammen med B. Hasselbalch, Vestrupgaard, Jetsmark Hedegaard, som de solgte 1831, og endvidere ejede han en Tid Bundgaard i Nørre Saltum, som han udstykkede, Kogsted i Saltum, Huse i Purkær og Kaas i Jetsmark Sogn og Søndergaard i Ingstrup Sogn (Matr. Nr. 13), hvilken hans Svigerfader Jakob Thomsen Ingstrup i Løkken havde ejet til sin Død 1810. Paa et vist Tidspunkt maa Brix dog nok have haft økonomiske Vanskeligheder, vel som Følge af Skudehandelens Standsning 1814—26, thi Peder Jæger har fortalt mig, at Brix maatte afhænde sin Gaard til Købm. Erik Møller i Aalborg, og Møller og Hustru, f. Kannewurf fra Aaby, ses at have boet i Blokh. 1815 og 1817, men Brix fik Gaarden igen og kom paa Fode, saa hver af hans 3 Børn af 2. Ægteskab arvede 1600 Rbdl. efter ham, medens de 2 Børn af 1. Ægteskab, Baltser og Christiane, 1826 fik henholdsvis den nordre og den søndre Gaard samt i Kompagni den af Brix 1826 fornyede

store Blokh. Mølle. Lige vest for den søndre Gaard, men paa Matr. Nr. 67, havde Brix ogsaa en lille Grynmølle, og i den senere Arrestbygning (nu Fisker Harald Thomsens Hus), der ved Aar 1800 var teglhængt, havde Brix Maltgøreri. 1818 var Mog. Brix Strandingskommissionær, og ved en Stranding paa Rødhus Strand 1820 skal han have tjent mange Penge, idet en Snestorm i Okt. hindrede Købere ved Auktionen, saa Brix fik Vraget med Jernlast for 25 Rbdl., efter hvad P. B. Kjelgaard, Slettegaard (1819—1906), har fortalt mig.

Peder Jæger, f. 1825, huskede Mog. Brix fra sin tidlige Barndom, men erindrede dog ikke andet om hans Person, end at han gik med en graa Cylinderhat.

I mit Hjem havde vi, saa vidt jeg husker, kun faa Ting fra hans Tid, men blandt disse en indrammet Blomst lavet af Haar af hans tidligt døde første Hustru samt en ejendommelig, kunstfærdigt udskaaret Fløjknap, der havde siddet paa en af Masterne af den 1807 strandede portugisiske Paket „Marianne", som var paa Rejse fra Sct. Petersborg til Lissabon og forliste med en Ladning Potaske, og hvoraf Vraget endnu o. 1875 saas ved Blokh. Bæk.

I Følge Folketællingen 1801 holdt Mog. Brix 1 Karl og 1 Pige samt 1 Skipper (Mogens Christensen, antagelig Mog. Brix Christensen Kronborg, senere Ejer af Slettegaard) og 1 Matros, og hos ham boede en Indsidderenke Birgitte Jespersdtr., 64 Aar (Enke efter Skipper Chr. Nielsen Bastholm)).

Mog. Brix blev gift 1.° 20. April 1799 i Asdal med Anne Marie Baltzersdtr., f. 6. Dec. 1778, d. 3. Okt. 1803 (Skiftet efter hende 2./11. 1803 viser et Overskud af kun ca. 18 Rdl. kurant, men af Registreringen ses, at hun havde en sort, en blaa og en rød Silkekjole og forskellige Silkeliv m. m. Hun havde ogsaa en Fajance Punchebolle med Ske og hendes Initialer samt Aarstallet 1803, den ejes nu af min Søster Anne Marie). Datter af Skudehandler Baltzer Nielsen i Kjul og Karen Christensdtr.

2. Gang blev Mog. Brix gift 22. Marts 1804 i Fureby med Else Jakobsdtr. Ingstrup, f. i Løkken 21. Maj 1786, d. i Kbh. Sommeren 1851, Datter af Skudehandler og Gæstgiver i Løkken Jakob Thomsen Ingstrup og Maren Jensdtr. Dette Ægteskab blev opløst. (Da Mog. Brix blev gift 2. Gang, blev hans 2 Børn af 1. Ægteskab sendt til hans Gaard Bundgaard i Nørre Saltum, hvor de blev opdraget af

„Gamle Else" (Else Mikkelsdtr.) fra Asdal, som senere blev Faders Barnepige og døde 1866? over 90 Aar gammel. Else Ingstrup, der ved sit Ægtesk. med Mog. Brix ikke var fyldt 18 Aar, blev af sine Forældre tvunget til at ægte ham, siges der). I første Ægtesk. havde Brix Børnene Christiane Brix, f. 1799, d. 1870, som blev gift med Skudehandler Jens Carl Bang Klitg. i Blokh., se nedenfor og foran, og Baltzer Brix, f. 1803, d. 1842, ugift, Skudehandler i Blokh. indtil 1836 og Ejer af den nordre Gaard (Matr. Nr. 67), senere Ejer af Gaarden „Pirupshvarre", som han oprettede af 3—4 sammenlagte Huse. Han var videnom berømt for sin Styrke. Med sin Husholderske Anne Katrine Risager havde han en Datter, der bar hans Navn, og døde som Barn. Anne Katr. Risager, der arvede ham, blev senere gift med Laurits V. Hoff, som boede i Pirupshvarre 1842—57, og som blev Fader til Godsejer Sigvard Hoff til Vang.

I andet Ægtesk. havde Mog. Brix Sønnen Jens Nicolai Brix, f. 1804, d. 1867, eksam. juris, Stænderdeputeret, Ejer af Risenholm i Nyker Sogn paa Bornholm, Christen Brix, f. 1806, d. 1814, Anne Marie Brix, f. 1808, d. 1883, gift 1834 med Kaptajn Vilh. Emil Laurent Pio, f. 1806, d. 1890, og ved ham Moder til Professor Jean Pio, f. 1833, d. 1884, og Socialisten Louis Pio, f. 1841, d. 1894.

Jacob Stephanus Brix, f. 1811, d. 1867, Guldsmed, Skovløber, forhutlet Person, gift 1838? med Jeanette Pio, f. 1804, d. 1857, og ved ham Moder til 3 ugifte Døtre og Sønnen Harald Brix, f. 1841, d. 1881, socialdemokratisk Fører og Redaktør.

Farmoders Afstamning paa mødrene Side er følgende:

Niels Lauridsen, Gaardfæster i Højrup i Horne 1710, holdt 2 Tjenestefolk, er maaske den samme som Niels Lauridsen i Søndergaard i Højrup, der 1697 blev Kirkeværge. En Søn af ham var Balser Nielsen, f. i Højrup 5. Okt. 1725, d. i Sønder Kjul 26. Dec. 1796. Han sejlede som ung med Skudehandler i Sønder Kjul i Asdal Christen Lauridsens Skude og ægtede hans Datter. Christen Lauridsen var født 1691 som Søn af Laurs ..... i Sønder Kjul og Else Christensdatter, der 1710 boede i Gaarden som Enke, og her døde han i Dec. 1763. Han var gift med Anne Ibsdatter, f. 1695, d. 1771, og de var ansete Folk, over hvem der ved deres Begr. blev prædiket i Kirken. (Chr. L. var Strandfoged). De havde en Datter, Karen Christensdtr., f. 1733, d. 1809, og 24. Feb. 1764 ægtede hun Balser Niel-

sen, som fortsatte Skudehandelen i Kjul og blev Strandfoged efter Svigerfaderen. Ægtesk. fandt først Sted et Par Maaneder efter Christen Lauridsens Død, men de holdt ligesom andre fornemme Folk Stuebryllup. Familietradition (Balser Nielsens Sønnedatter) vilde vide, at Chr. Lauridsen var imod Ægtesk., men at det var ret paakrævet, fremgaar af, at Balser Nielsens ældste Barn blev døbt to Dage efter Forældrenes Ægtesk.

Balser Nielsen er en meget sagnomspunden Person, der bl. a. er omtalt i Goldschmidts Dagbog fra en Rejse i Vendsyssel (1865) og novellistisk behandlet af J. J. F. Friis i „Pengeskrinet". Det er ikke oplyst, om der ligger en Virkelighed til Grund for „Sagnet". Som ung maa han have været ret anset, thi baade 1749 og 1750 var han Fadder hos de mest agtede Personer i Horne Sogn.

Hans Datterdatter Hanne fra Asdal har berettet Sagnet for mig i følgende Form: I Nærheden af Hirtshals strandede et Skib, om Bord paa hvilket var en hollandsk Dame, som var paa Rejse til sin Mand i Norge. Mandskabet havde forladt Skibet, før det strandede, og om Bord var kun Kvinden, der medførte en betydelig Pengesum, og hun blev reddet af Kystboerne. Under Bjergningen forsvandt imidlertid hendes Pengeskrin, og Balser Nielsen blev mistænkt for at have taget det, og Kvinden, der nu var blottet for alt, kunde ikke komme bort, men maatte ty til gæstfrie Folk paa Egnen, indtil hun en Dag fandt paa at stille sig op udenfor Kirkedøren, da Menigheden gik ud. Hun strakte saa Haanden frem og bad om „Reisegeld" og fik samlet saa meget, at hun kunde komme bort. Mistanken for Tyveriet af Pengeskrinet faldt paa Balser Nielsen, der dog nægtede sin Skyld, og derefter rejste han bort en Tid, men kom saa igen og sejlede med Chr. Lauridsens Skude. I „Vendsysselske Aarbøger" 1917 har J. C. P. Frie, der særdeles godt kendte Balserslægten, givet en anden Beretning om „Sagnet", hvorefter det skulde være Balser Nielsens Fader, Niels Lauridsen, der var Tyven, og at en Person, „Gamle Kræn", der boede i Pakmosen i Asdal, var Medvider og havde faaet en lille Part af Pengene. Niels Lauridsen havde paa sit Dødsleje betroet Hemmeligheden til Balser, og da „Gamle Kræn" stadig krævede Penge af ham for at tie, kom det til en Ordstrid, under hvilken Balser i Hidsighed slog „Gamle Kræn" ihjel og derpaa hængte ham, for at det skulde se ud som Selvmord.

Balser Nielsen drev en stor Skudehandlerforretning, som efter hans Død 1796 fortsattes af Sønnen Peder Baltzersen. Det fortælles, at Balser Nielsen pintes af Samvittighedsnag og tog sig selv af Dage (26./12.), efter at han en Dag havde mødt en fremmed Kvinde, vel en Taterske, der strakte Haanden ud imod ham og ligesom i sin Tid Hollænderinden bad om „Reisegeld".

J. C. P. Frie fortæller derimod, at Balser Nielsen sygnede hen, da hans Søn Laurids, der var Købm. og Skipper i Ø. Risør, druknede ved Forlis i 1796, og at han faldt død om ude i sin Stald. I Asdal Kirkebog er der ved Tilførslen om hans Begr. tilføjet Nb. Nb., men det er vist en senere Tilføjelse gjort af Forfatteren Pastor J. J. F. Friis i Horne. Over hans Grav paa Asdal Kirkegaard lige ved Vaabenhuset ligger en kostbar Gravsten af norsk Marmor med ophøjet Indskrift, den skal have kostet 300 Rdl. Foruden Kompas, Anker og Timeglas bærer den følgende Indskrift:

Her er lagt i Gravens Gjemme
under denne Marmorsten
den hvis Dyd vi ej bør glemme
Salig Baltser Nielsens Ben.

Udi Høyrup By begyndte han sit Liv og Levned Aar 1725, d. 5. Oktober.
Gud og Hvermand hannem yndte for hans Gudsfrygt, Dyd og Flid. Først som Skipper, Fartøjsejer. Udi Kjul døde han Aar 1796 den 26de December. Sjælen nu fra Verden drejer til sin Gud og Frelsermand.

Jeg Frihed given er,
lad denne Sten mig dække,
lad den nu ligge der,
til Gud mig vil opvække.
Amen.

12. Maj 1785 faldt der Højesteretsdom i en Sag mellem ham og Jens Brøndlunds Enke paa Nørre Elkjær, som han havde stævnet for et Beløb af godt 828 Rdl., som han mente, han havde tilgode i Forpagter Wulff Eliassens Dødsbo, medens Brøndlunds Enke hævdede, at han skyldte 736 Rdl. til samme Bo. Ved Dommen gjordes Sagen afhængig af Balsers Ed.

1787 blev han narret af en Person, som kaldte sig Peder Christensen, og som angav at være sendt fra Justitsraad Gleerup paa Baggesvogn for at spørge om, hvornaar Balser vilde tage mod det Korn, han havde købt af Gleerup, og tillige skulde Peder Christensen bede om 100 Rdl. til Gleerup. Manden fik Pengene, men det viste sig, at Gleerup ikke havde sendt ham, hvorfor „Skælmen" efterlystes i „Jydske Efterretninger" Nr. 10 — 1787.

En Kornvægt (Hollandsk Vægt), der har tilhørt Balser Nielsen, ejes nu af min Søn.

Balser Nielsen og Karen Christensdtr. havde følgende Børn:

1. Christen Baltzersen, f. 1764? Skal være rømt af Landet, da det blev opdaget, at han havde været med til at stjæle noget Jern fra et strandet Skib. Senere skal han være kommet til Portugal og være blevet Interessent i et stort Handelskompagni og være blevet en velhavende Mand. Familien i Asdal fik Brev fra ham nogle Aar efter hans Bortrejse, og han fortalte deri, at han var gift og havde 3 Børn. Der blev skrevet til ham igen, men man hørte ikke senere fra ham. I „Jydske Efterretninger" (Aalborg Stiftstidende) Nr. 13 for 1786 bekendtgjorde hans Fader følgende: „Formedelst en og anden indløben Omstændighed finder jeg mig beføjet offentligt at anmode alle og enhver, at de ikke foretager sig nogen Handel med min Søn, Christen Baltzersen, i den Tanke, at de i Tilfælde Afgjørelsen deraf ikke hos ham selv er at faae, de da kan vende sig til mig, hvilket ikke skeer uden med saa Skiæl, det foretages med min Villie, og da skal han være forsynet med min Fuldmagt. Samme Declaration gjøres, i Henseende om nogen enten skulde (som ikke formodes) søge at indlede ham, som et ungt Menneske i Proces eller understøtte ham paa sin egen Begiering til sligt skadeligt og for min Kone og mig ængsteligt og beklageligt. Skulde nogen imod Formodning allerede med denne mindreaarige staae i nogen uafgjort Handel, som mig er uvedkommende, bedes de ville henvende sig til ham derom til Afgjørelse, og iøvrigt ønskede jeg tillige, de snarest mueligt skrivtligt ville tilkiendegive mig det selv, paa det jeg kunde faae en fuldkommen Forvisning om, hvorvidt Folkes Tale er grundet eller ugrundet.

Kyvel ved Asdal, d. 21. Martii 1789. Balser Nielsen".

Paa denne Bekendtgørelse svarede Sønnen i samme Blads Nr. 16 — 1786:

„Uden nogensinde med Villie og Forsæt imod det 4de af de hellige Guds Bud, bekiendtgøres herved: at jeg ikke indtil denne Tiid veed at noget Menneske, som jeg kan have haft noget med at bestille, har haft endog den allermindste Aarsag til at henvende dem til min kiære Fader, Sr. Baltzer Nielsen i Kjul ved Asdahl, for at faa noget ham uvedkommende afgjort, ei heller skal, vil jeg ved Guds Hjælp haabe, nogen faa Aarsag dertil, saa meget mindre grundet Anledning kan bemeldte min kiære Fader have haft til den af ham i de Aalborger Jydske Efterretninger Nr. 13 indrykket giorte Bekiendtgiørelse, som ikke vides hvorledes et ømt faderligt Hjærte kunde tillade, allerhelst han hverken selv eller andre med mindste Sandhed kan beskylde mig for ringeste af det man kalder Udsvævelser, ødsel eller ufornuftig Omgang med min Faders eller eget Gods, alene Hændelser, som ikke forud kunde ses, har bragt mig i et Slags Omstændigheder med ildesindede Mennesker, mod hvilke jeg paa lovlig Maade har været nødt til at forsvare mig, og dette haaber jeg ei min Fader selv skal kunde nægte, hvilket altsaa ikke med føie kan lægges mig til Last. Jeg vil ikke tilregne min Fader dette Skridt, men beklager ikkun, at han af passionerte Raadgivere har ladet sig forlede til at gjøre mig Tort. Hvorfor jeg bringes i den Nødvendighed contra offentlig at bekjendtgjøre: at alle, som enten haver noget tilgode hos mig eller jeg hos dem, hverken maa fordre hos, eller betale noget til min Fader, saafremt de vil undgaa lovligt Søgsmaal, thi fordi jeg ikke er myndig over min Faders Gods, saa er jeg raadig over mit eget, af hvilket saavelsom og fornemmelig mit ærlige og gode Navn og Rygte jeg ikke lader mig offentlig (skjulte Æreskienderes Efterstræbelser kan ei undgaaes) noget frarøve af hvem det end og maatte være.

Fladstrand, den 11te April 1786. Christen Baltzar".

2. Niels Baltzersen, f. 1766, begr. Ø. Risør 16. Dec. 1783, 17 Aar. Konfirmeret 1783 og blev hertil forberedt med de andre, men maatte ved Paasketid rejse til Norge og blev først konfirmeret ved Hjemkomsten Trinitatis Søndag (Søndag efter Pinse). Sejlede 1783 til Norge med en af Faderens Skuder, der bl. a. medførte 3 Storankere vel fra Strandinger. Foruden ham var Mikkel Pedersen og Peder Pedersen,

Sønner af Peder Steffensen i Lilleheden, ombord. Om Natten efter, at de var afsejlet, forliste Skuden, og de omkom alle, men Niels Baltzersens Lig maa jo være blevet fundet og ilandbragt til Ø. Risør. Peder Steffensens Hustru sad oppe med Uro i Sindet, Natten efter at Skuden var sejlet og spandt 7 Tene Garn, fortælles der.

3. Lars Baltzersen, f. 1769, d. Aug. 1796. Var 1792 Købm. og Skipper i Ø. Risør, men forliste i Aug. 1796 paa Rejse fra Jylland til Kbh. med sin Slup „Karen Andrea Maria" og omkom da (Berlingske Tid. Nr. 17 1796). Var gift med Andrea .... fra Norge, f. 1766, der efter hans Død flyttede til Kjul med sine to smaa Sønner, og der døde hun 1819 hos hendes Mands Broder Peder Baltzersen.

Der fortælles, at den Nat, da Lars forliste, hørte hans Moder i Kjul, at Yderdøren sprang op med et stort Brag og tunge Skridt i Dagligstuen. Saa gik Døren til Sovekammeret op, og Lars' Skikkelse kom ind. Vandet skvulpede i hans Støvler, da han gik hen til Moderens Seng, lagde sin kolde, vaade Haand paa hendes Hoved og sagde: „Jeg er forlist, bette Mor, send nu Bud til Norge efter Andrea og mine bette Drenge og vær saa god ved dem!" Saa forsvandt Skikkelsen, Karen kaldte paa Balser og fortalte ham Tildragelsen, og fra den Dag af sygnede han hen, indtil han 26. Dec. 1796 faldt død om i sin Stald.

Lars Baltzersen og Andrea .... havde 2 Sønner: 1. Niels Larsen Baltzersen, f. Ø. Risør, dbt. 1. Nov. 1792, d. 18 .., Skipper og Skudehandler i Lilleheden. Var drikfældig. Gift 1814 med Maren Pedersdatter, Datter af Peder Stephensen i Lilleheden. Ægteparret havde i Aarene 1814—18 3 Sønner, der vist døde unge. I Horne Kirkebog anføres 1814 om Niels B. „udenfor Bondestand, lever af Sejlads og Handel, kaldes og befaren Sømandsfolk", men 1818 kaldes han „Indsidder", og han skal efter hans Hustrus Datter Elses Udsagn have sat alting overstyr. Ægtesk. blev opløst, og han drog bort — der menes til Norge — hvorefter hans Hustru 1823 blev gift med Mikkel Christensen, der fik Gaarden „Lilleheden". Han, der var Strandfoged, omtales i Goldschmidts Dagbog fra en Rejse o. s. v. S. 207, hvor der fortælles om hans Deltagelse i Krigen 1807—14, da han med i Angrebet paa Anholt 1811 blev taget til Fange af Englænderne. Mikkel Christensen og Maren Pedersdatter havde flere Børn, blandt hvilke Else Mikkelsdatter, f. 1832, d. 1905, gift 1854 med Thomas Klitg. fra Blokhus,

f. 1829, d. 1889, der i 1852—54 var Købm. i Lilleheden og Ejer af Mikkel Christensens Gaard (nu Hirtshals Kro, senere Købm. i Hals).

2. Baltzer Larsen Baltzersen, f. 1793, d. 1831, Skipper og Husmand i Horne Terp (Hirtshals), gift med Anne Marie Jensdtr. af Bondestand. De havde 3 Sønner og 1 Datter, og Efterkommere lever endnu.

4. Peder Baltzersen, f. 1772, d. 21. Aug. 1852, begr. i Faderens Grav paa Asdal Kirkegaard. Efter Faderens Død 1796 overtog han dennes Skudehandlerforretning i Kjul og blev en rig Mand. Købte 1801 Hovedgaarden Asdal (34 Td. Hk.) og Tiender 25 Td. Hk. (vist Horne og Asdal Kirketiender) sammen med den bekendte „Herregaardsslagter" Arent Hassel Rasmussen for 15000 Rd. kurant, men solgte 1802 sin Halvdel til Rasmussen. Under Krigen 1807—14 skal fjendtlige Kapere have taget flere af hans Skuder, og Statsbankerotten og Landbrugskrisen, der paafulgte, slog ham ud, saa han 1820 gik fallit, og efter foretaget Udlæg blev der 24. Jan. afholdt Auktion over hans Ejendomme og Løsøre (Borchs Avis 147 — 1820). Af fast Ejendom havde han Gaarden Sønder Kjul af Hk. 2—3—1—2 under Asdal Hovedgaardstakst, og med Beboelse for en Familie udenfor Bondestand. Endvidere 1 Pakhus ved Kjul Strand, en Moseparcel i „Horne Dam" med „uopskærligt" Tørveskær, Hk. 2½ Skp. af Asdal Hovedgaardstakst, Uggerby Bro, hvoraf svaredes aarligt 24—30 Tdr. Brokorn. En Grubemølle (= Grynmølle — af tysk Graupen), som han havde opført ved Kjul Aa, og Jagten „Ørnen" i sejlbar Stand, ca. 16 Reg. Tons. Efter Fallitten flyttede han ind i et lille Hus paa Kjul Hede — vist Pakhuset ved Kjul Strand, og her boede han til sin Død. 1814 havde han udstedt private Pengesedler, de saakaldte „Billetter", der gik i Stedet for Smaamønt. I 1830—40'erne kom han i Reglen en Gang aarlig til Blokh. for at besøge sin Søsterdatter, Madam Klitg., og han var da næsten blind. I Pastor J. J. F. Friis' Optegnelser er under 8. Dec. 1868 noteret følgende: „I Aftes talte jeg med Buhelts 76-aarige Enke (Augustinus Buhelt, f. ca. 1788 i Bøhmen, d. 1858, var Skipper i Kjul og blev 1818 i Asdal gift med Maren Andersdtr. fra Ø. Risør, f. o. 1795, d. 1881 (Vendsysselske Aarbøger 1942, S. 96ff), der i sin Tid havde tjent Peder Baltzersen, hvis Familie er den Bastian, der findes i min Novelle „Pengeskrinet". Hun kendte godt den Historie af Navn, som ligger til Grund for min Fortælling. Den Rigdom, som var i Huset endnu, da hun tjente der, kan hun ikke

noksom berømme. Hun nævnede saaledes „talløse" Spiseskeer, de ældste fra Anno 1600, en Vinkande af Sølv, der vejede 100 Lod (= 1½ kg), en hel Del Stobe, hvoraf den største kunde rumme 8 Pægle, den næste 5, den næste 3 og saa fremdeles. En tyk Guldkæde bar Konen om Halsen o. s. v."

I Asdal Kirkebog er ved Peder Baltzersens Død indført: „Den 21. Aug. 1852 døde Peder Baltzersen, Fattiglem i Asdal Klit, 80 Aar gl." Hertil har Pastor Friis? føjet: „Han var tidligere Vendsyssels rigeste Handelsmand og havde store Ejendomme i Asdal Sogn. 2. Mosebog, 20. Kap., 5. V." = Fædrenes Synd hjemsøges paa Børnene i 3. og 4. Led o. s. v.

1886 ødelagde en Storm næsten „Pakhuset", hvor Peder Baltzersens Enke og de to yngste Børn boede, og i den Anledning skrev Pastor J. J. Fr. Friis, Horne, Asdal, i „Hjørring Amtstidende":

Hjørring, 19. April.

Ved den sidste Storm ødelagdes et lille Hus i Asdal Klit i den Grad, at man ikke skulde tro, at det kunde være vedbleven at afgive Opholdssted for menneskelige Væsener, og vi fejle næppe, naar vi paastaae, at det i sin nuværende Tilstand er den usleste menneskelige Bolig, endog i mange Miles Omkreds. Halvdelen af Huset er aldeles omblæst, saa at kun enkelte Vægge eller rettere Stumper af disse staae tilbage. Det tilbageværende Tag er ikke i Stand til at dække den eneste Stue, hvori Familien lever. Skorstenen er paa en høiest betænkelig Maade revnet fra øverst til nederst, og Væggene i Stuen er omtrent i samme ynkelige Forfatning. Og i dette Opholdssted har siden hiin Storm nu levet en 78-aarig, for Tiden sengeliggende Enke med sine to Børn, uden at hun har været at bevæge til at forlade det, da det er hendes urokkelige Vilje at ville tilbringe de faa Dage, hun endnu kan have tilbage, paa det Sted, der i saa mange Aar har været Vidne til hendes Nød og Jammer, thi Læserne maa vide, at hun er Enke efter Handelsmand Peder Baltsersen, sin Tids rigeste og driftige Kysthandler i Vendsyssel, som ved uheldige Kornspekulationer i den forrige engelske Krig i ganske faa Aar bragte sig og sin Familie til Bettelstaven. At opbygge Huset ved egne Midler er Enken umuligt, men lige saa utænkeligt vil det ogsaa være, at Familien kan tilbringe en barsk Aarstid i en saa faldefærdig Hytte. Hvorledes derfor end

andre kunne og ville opfatte Enkens Vægring, have undertegnede (Sognepræst J. Friis og Sognefoged Chr. Berg) følt en saadan Deltagelse for al den Modgang, der har ramt hende, og som hun hidtil har baaren med en Sjælsstyrke, der søger sin Mage, at vi have bestemt os til at bringe hendes Skjæbne til alle deres Kundskab, der have Følelse for en stor Ulykke og besidder baade Vilje og Evne til at bidrage sit til at lette den. Efter et løst Overslag vil det omtrent koste 100 Rd. at faa Huset reist af sine Ruiner, og skulde endog en liden Skjærv blive tilovers, saa vil vistnok enhver Menneskeven unde den baade som Hustru og Moder haardtprøvede Kvinde denne Velsignelse paa hendes Livs Aften efter saa mange og bitre Sorgens Aar).

Peder Baltzersen blev 1812, da han var 40 Aar gammel, gift (Stuebryllup) med Maren Mikkelsdtr. fra Nørre Kjul, f. 1788, d. 1874 af Alderdom, og 3 Dage efter Vielsen fødtes deres ældste Barn. Børn:

1. Karen Marie Baltzersen, f. 1812 (fornemme Faddere), d. 1893 paa Hjørring Fattiggaard, ugift.

2. Laurids Christian Baltzersen, f. 1814, d. 1897. Blev 1829 konfirmeret i Hune, hvor han antagelig opholdt sig hos Skudehandler C. Klitg. og Hustru. Blev gift og boede i Uggerby Klit, var blind. Ingen børn.

3. Baltzer Baltzersen, f. 1816, d. 1871 i Asdal Sogn, ugift.

4. Mikkel B., f. 1819, d. 1910, boede i Pakhuset ved Kjul sammen med sin Søster. Var aandssvag.

5. Anne Johanne B., f. 1829, d. 1898. Boede i Pakhuset ved Kjul sammen med Broderen Mikkel, var vanfør (pukkelrygget), ugift. Medens hendes Søskende, der var født i Forældrenes Velmagtsdage, alle havde fornemme Faddere, fremgaar det tydeligt af Fadderne, at hun var et Fattigmandsbarn, og hun og Broderen var nu under kommunal Forsorg. Jeg stod i et Par Aar i skriftlig Forbindelse med hende.

6. Anne Marie Baltzersdtr., f. 1778, d. 1803, gift 1799 med Skipper Mogens Steffensen Brix, der fra Aar 1800 var Skudehandler i Blokh. Se foran Side 44.

Bedstefader (Farfader) Jens Carl Bang Klitgaard, se Side 3, drev i 1840'erne sin Forretning op til et meget betydeligt Omfang, særlig efter at den store Købm. i Løkken, Th. C. Hoffmann 1842 fallerede, og 1843 fik han udvidet Handelsret, saa han maatte handle med Kolonialvarer, Fajance, Farvestoffer m. v., som han dog skulde aftage

hos Købstædernes Handlende, hvad dog langt fra blev overholdt, idet han importerede direkte fra England og Norge. 1850 fik han endvidere Bevilling til at handle med Manufakturvarer, hvad endnu ingen Landkøbm. havde faaet ret til. I Forretningen var der en Fuldmægtig, 2 á 3 Handelsbetjente, et Par Lærlinge og et Par Karle, hvortil kom, at der ved Losning og Ladning, Smørældtning, Kornkastning o. s. v. anvendtes en Mængde Mennesker.

En af de betydeligste Handelsartikler var Brændevin — naturligvis bortset fra Trælast, Korn, Smør, Flæsk, slagtede Ko- og Faarekroppe, Uld, Jern o. l. I 1850'erne solgtes der i hans Forretning 50,000 Potter om Aaret, hvilket svarede til den Produktion, som samtlige Brænderier i Hjørring Amt fremstillede 1826, men i Marts-April 1843 var det da ogsaa omsider efter over 150 Aars forgæves Anstrengelser lykkedes Regeringen at faa Bøndernes ulovlige Hjemmebrænding saa at sige afskaffet.

For Hvetbo Herreds Vedkommende opkøbte Farfar Bøndernes Brænderiredskaber af Kobber til en Pris af 4 Mark pr. Pund, hvilket var langt over Metalværdien, og i Løbet af 2 Maaneder indkøbte han 280 Sæt, hvormed dette Herred ansaas for renset. I andre Egne virkede andre Mænd paa samme Maade, og Toldinspektør Scheel i Sæby opkøbte 1000 Sæt i Dronninglund Herred. Da der var forholdsvis lige saa mange Brændevinstøjer i andre Egne, vil det sige, at der før Plakaten af 23. Feb. 1843 var ca. 3000 Smugbrænderier i Hjørring Amt.

Efter min Faders og hans Søskendes Fortælling tilbød Regeringen Farfar Kammerraadtitlen som Belønning for denne Virksomhed, men han afslog Tilbudet med Begæring om, at han i Stedet maatte faa udvidet Handelsret, hvad han fik 1843.

I Aarene 1827—66 ejede Farfader i længere eller kortere Tid følgende Skibe: Dæksbaaden „Neptunus", Sluppen „Marie", Sluppen „Margrethe", Jagten „Sofie Amalie", Jagten „De tvende Søstre" og Jagten „Birgitte", de sejlede paa Norge, England, Hamburg, Altona, Stettin, Riga og Antwerpen samt enkelte Gange paa Steder i Danmark. Disse Skibe lastede fra 120—500 Tdr. Byg.

Desuden fragtede han en Mængde norske Skuder eller købte Last af dem, naar de kom til Kysten. Af hans Bøger — nu i Landsarkivet i Viborg — har jeg set, at hans Kundekreds strakte sig til Herregaardene Odden, Asdal og Linderumgaard nord for Hjørring, Aastrup ved Hjør-

ring, Hæstrupgaard syd for Hjørring, Børglum Kloster, Birkelse, Hvolgaard paa Øland, Bratskov, Slettegaard og Aagaard i Han Herred, Hjermeslevgaard m. fl.

Ved sin Svigerfaders Død i 1831 blev han Strandfoged, vist fra Rødhus Strand til Pirupshvarre, og da Svogeren Baltser Brix døde 1842 fik han tillige dennes Distrikt fra Pirupshvarre til Ejersted Ilbæk, hvilket sidste Distrikt han 1856 overlod til sin Svigersøn, M. Th. Henckel, men da denne døde 1889, blev det atter forenet med Blokhus Distrikt, hvorefter Fader havde Distriktet fra Rødhus Strand til Ejersted Ilbæk til sin Død 1922.

Da Sogneforstanderskaberne oprettedes fra 1. Jan. 1842 blev Farfar Medlem af Forstanderskaberne, men fratraadte atter efter Ansøgning 1844, hvilket Aar han blev Forligskommissær, da der oprettedes Herredskontor i Blokh. Denne Bestilling overgik senere til hans Svigersøn M. Th. Henckel og 1889 til Fader. Ved Bevilling af 13. Dec. 1842 blev Farfar Strandingskommissionær. 1844 fik han oprettet en Befordringsrute: Thisted—Fjerritslev—ad Stranden fra Slettestrand til Løkken og derfra til Hjørring. Paa denne Rute blev der Befordringsstation i Blokh., hvor han blev Opsynsmand. Ruten nedlagdes 1866.

1844 var et Mærkeaar for Blokh., idet der som nævnt blev oprettet Herredskontor her, hvilket 1891 flyttedes til Pandrup. Samme Aar anlagdes Landevejen fra Blokh. til Hune, medens der fra gammel Tid af gik Vej fra Blokh. op over Tornmarken til Ribergaard med Sidegren til Hune Kirke og Vej fra Blokh.s sydlige Del (Møllen) til Kvorup.

1844 byggedes ogsaa Herredsfogedboligen (1944 Forfatteren Ths. Olesen Løkkens Hus), og Farfader lod opføre den anselige og efter Datidens Forhold imponerende Hovedbygning i sin Handelsgaard, ligesom han opførte Gæstgiveriet „Nordsøen" med Bageri paa en Parcel b af Matr. Nr. 68. Bygningen i 2 Etager blev forsynet med Service med Gæstgiveriets Navn.

Hidtil havde Farfar holdt aabent Hus for Tilrejsende — ved hans Bord var altid 4 Kuverter beregnet til Fremmede —, men nu, da der kom Herredskontor i Blokh., regnede han vel med, at Folk, der havde Ærinde der, maatte have et Tilholdssted.

Gæstgiveriet blev forpagtet bort, men Forpagteren kunde aldrig begaa sig her, fordi Farfar vedblev med sin Gæstfrihed overfor mere

prominente Gæster, har en af Forpagterne fortalt mig. Først da Niels Severin Larsen (Søn af Farfaders Skipper Lars Sørensen Ribergaard), gift med Johanne Callisen fra Østeraagaard købte Gæstgiveriet 1867 og tillige etablerede Købmandshandel her, kom „Nordsøen" ind i mere stabile Forhold. 1865 boede Digteren Goldschmidt her en Tid og fortæller herom og om Værten Borregaard i sin bekendte Dagbog. Først i 1870erne var Professor Howitz (1828—1912) en stadig Sommergæst, og det var ham, der fik Larsen til at bygge sit Badehotel (vist 1876), hvorved Grunden lagdes til Badevæsenet i Blokh. 1855 skrev Farfar, at han ikke troede, at Blokh. egnede sig som Badested, den Gang mente man ikke, at der kunde bades i Vesterhavet.

Medens Opførelsen af Farfars „Rollinghus" stod paa, var han og hans ca. 17aarige Datter Marie Mogensine i Carlsbad, hvorfra de hjemkom i Juli Maaned, og imedens han var borte, forestod hans Kone det store Byggeri. Farfar, der vist var en noget hypokonder Natur, brugte i Carlsbad Kur for Leversyge, men det følgende Aar led han atter af denne Sygdom og Melankoli. 1862, 1863 og 1865 klagede han sig over Koldfeber og Astma og 1864 over Depressioner, og da Tyskerne rykkede op i Jylland og ogsaa kom til Blokh. (Østerrigere), havde han forladt Stedet og var med „Neptunus" sejlet til Stavanger.

1866 rejste han til Aalborg, hvor han vilde bo hveranden Uge for at gennemgaa en Kødkur for tiltagende Fedme, men den hjalp vist ikke.

Efter 1. Maj 1866 at have afstaaet Gaarden og Forretningen i Blokh. boede han i Aalborg og drev en gros Handel med Smør. Hans Kone blev boende i Blokh. i den gamle Rolling, hvor hun døde af Apopleksi 10. Marts 1870, men Farfar naaede dog at komme hjem fra Aalborg, inden hun døde. Vist et Par Aar efter flyttede han til Hals, hvor hans ældste Søn var Købmand, og hvor han boede i egen Lejlighed med en Husholderske. Her døde han „af Alderdom" 26. Okt. 1877. (Han var i sin Manddomstid „Morgenmand" og gik ofte til Stranden før den øvrige Familie var gaaet i Seng, hvis den da var sent paa Færde).

Jeg husker ham som en lille, meget korpulent Mand, der som Følge af Fedme blev kørt i Rullestol. Han havde kort Paryk og hængende Underlæbe. Det var en Rædsel for os Børn at skulle kysse ham til Farvel, naar vi var i Hals en Gang aarlig, men vi fik hver en Specie (4 Kr.) for det. Han sad under vor Visit om Formiddagen ved sin Frokost, en Daase Sardiner eller lidt Østers samt et Par Glas Portvin.

Fader sagde, at Farfader i 1840erne var Ejer af ca. 70000 Rdl., hvad den Gang var mange Penge og vel nok svarer til ca. 350,000 Kr. i vore Dage.

Men Skudehandelen gav ofte store Tab. 1849 forliste en Jagt i Drammens Fjord med en uassureret Ladning Smør, hvorved han tabte 1000 Rdl. 1848 lod han i Bergen for 3000 Rdl. bygge en stor Jagt, „Birgitte" til Englandsfart. Den lastede 500 Tdr. Byg, men ved dens første Rejse tabte han 2100 Rdl., og da Dampskibsfarten aabnede mellem England og Tisted 1851, var „Birgitte" for lille til denne Fart og maatte sælges med Tab.

I Foraaret 1852 gjorde Farfar Forsøg med Eksport til England af usaltet Smør. Smørret skulde gaa med Dampskib fra Tisted til Eng land, men der var saa lidt Vand i Aggerkanalen, at Dampskibet ikke kunde tage det med. Det blev saa pr. Vogn kørt fra Tisted til Klitmøller, og hans Slup „Margrethe" blev sendt dertil for at indlade det og gaa til England med det. Sluppen førtes af Farbror Christen J. Klitgaard, der som 17aarig lige havde taget Styrmandseksamen. Modvind stødte til, Sluppen blev læk, og omsider maatte den gaa hjem til Blokh. med det usaltede Smør, der nu var havareret. Denne Historie gav et Tab paa 4000 Rdl.

18. Feb. 1852 holdt Farfar og Farmor Sølvbryllup. (Egnens Folk gav dem en stor Sølvpokal, som ved Arv tilfaldt min Faster, gift med Branddirektør M. Th. Henckel. Han lod den 1885 ødelægge i sit Paasyn for for Sølvet af købe Sølvskeer, som han forærede min Mor, saa dette Familiestykke eksisterer ikke mere). Han drev da selv Gæstgivergaarden „Nordsøen".

I Feb. 1852 købte han Gaarden „Lilleheden" (nu Hirtshals Kro) og indgav Ansøgning til Rigsdagen om Koncession paa Anlæg af en Havn her, hvilken Ansøgning indbragtes ved Folketingsmand, Herredsfoged L. T. Ammitzbøll, men det naaede ikke at blive behandlet i denne Rigsdagssamling, og Farfaders Konkurs samme Aar forhindrede ham i at fortsætte dette Arbejde.

„Lilleheden" ejedes af Strandfoged Mikkel Christensen, og Købesummen var 3200 Rdl. og 1000 Rdl. mere, hvis der blev Havn. Farfar har sikkert kun haft Købekontrakt, thi Skødet blev udstedt 1853 og til hans Søn Thomas, som blev etableret 1852 som Skudehandler her og

1854 blev gift med Mikkel Christensens Datter Else, f. 1832, d. 1905. Ths. Klitgaard flyttede 1854 til Hals.

Efter Købet af „Lilleheden" havde Klitgaard indbudt en Mængde prominente Personer til Hirtshals for at se Forholdene og viste sig som en saa splendid Vært, at man sagde om den senere Læmole her, at den var bygget paa Østersskaller og Champagneflasker.

1846 havde han af Madam Hastrup paa Lundergaard købt „Brohuset" i Jetsmark Sogn lige syd for Hune Bro, og her oprettede han en Forsøgsgaard med nye Redskaber som Tromleharve og forskellige Husdyrracer, ligesom han ogsaa hjemme i Blokh. drev et forbedret Landbrug og bl. a. merglede i stor Stil. Af hans Korrespondance ses, at han har faaet en Tyr og Kvier af Ayrshireracen fra England, 1847 anskaffede han engelske Racefaar og 1852 engelske Svin. Endvidere drev han Mosekultur og dels købte, dels paa langt Aaremaal forpagtede store Strækninger i Hunetorp Mose. 1848 dyrkede han Lupiner, og 1852 udstillede han Byg paa Landbrugsudstillingen i Kbh. Endvidere agiterede han stærkt for Dyrkning af Spergel baade i England og navnlig paa det norske Vestland og bekostede en Mængde Tryksager desangaaende.

1847 fik han en Læge til at bosætte sig i Blokh., der da ikke havde Læge nærmere end i Aalborg og Kjettrup syd for Fjerreslev. Men fra Feb. 1849 ansattes en Distriktslæge i Saltum, og saa kunde der jo ikke eksistere en Læge i Blokh. 1852 arbejdede han for at faa oprettet et Foraarsmarked i Blokh., hvilket lykkedes, det blev dog aldrig af stor Betydning og flyttedes ved Aar 1900 til N. Saltum.

1848 var han meget virksom for at faa oprettet en jysk Skibsassuranceforening, da Skibene paa den aabne Kyst ikke kunde blive forsikret i de bestaaende Assuranceforeninger. Foreningen fik Hjemsted i Randers, og Klitg. blev dens Repræsentant for Vendsyssel og vist Vestkysten af Ty.

Endnu kan anføres, at han arbejdede meget for at faa Vejene til Blokh. forbedret — og delvis selv gjorde Bekostninger paa dem, han anlagde ogsaa en Karpedam paa søndre Side af Blokh. Bæk lige overfor den 1884 opførte Bygning til Badegæster.

Farfar interesserede sig meget for Strandingsvæsenet og for Oprettelsen af en Redningsstation i Blokh., hvilken kom 1852. Tidligere havde man ved Strandinger benyttet hans Skibningsbaade, og saa vidt

jeg véd, deltog han selv i Redningsarbejdet ved flere Strandinger. Hans og hans Hustrus store Omsorg for strandede Søfolk omtales flere Gange i Aviserne, ligesom at de bekostede Begravelse af de forulykkede. (F. Eks. i „Aalborg Stiftstidende" Nr. 99 og 145 1860).

Til en Skudehandlergaard i Blokh. (Matr. Nr. 66) hørte fra Midten af 1700'erne, da Gaarden ejedes af Peder Christensen Krat, et Pulpitur i vestre Ende af Hune Kirke, dette købte Farfar 1844 af den daværende Ejer Poul Christensen Højen for 2 Rdl., men 1846 blev det fjernet, fordi det vansirede Kirken, og i den Anledning udbad Farfar sig udvist Stole i Kirken, men om han fik det, véd jeg ikke.

Endnu skal jeg nævne, at han havde 2 Glaskuber med Bier paa sit Kontor og Flyvehuller gennem Muren. (Fader havde ogsaa Bier her en Tid). Da Kronprins Frederik (Fr. 7de) 1846 besøgte Farfar og ytrede Interesse for disse Kuber, forærede Farfar ham en. De blev af to Bærere transporteret til Aalborg hængende imellem dem paa en Stang og sendt videre til Odense med en Skipper. Med Kuben fulgte et Brev (30. Nov.) af følgende Ordlyd:

„Hans kongelige Høihed Kronprinds Frederik Carl Christian,
Odense!

Næst at takke Dem for den Glæde og Ære, De beviste mig ved paa Deres Rejse fra Birkelse til Hjørring at beære mig med Deres Nærværelse i mit Huus, giver jeg mig den Frihed ifølge Tilladelse herved at sende Dem — med Skipper Hansen af Odense — Bierne i Glaskuben, haabende at samme maa komme i god Behold til Dem. Jeg haaber, der hos Dem ere Folk, som kjende Biernes Behandling, og jeg har desangaaende blot at gjøre opmærksom paa, at Flyvehullet om Vinteren maa være tilstoppet i den ydre Ende med lidt kort Høe, som dog ei maa være tættere, end at Bierne derigjennem kunne have lidt Luft, dette aabnes i Marts Maaned, naar Sneen er borte og Veiret godt. Bierne flyve da ud og ernære dem selv.

Naar De igjen beærer de Dem hengivne Vendelboer med Deres Nærværelse, vilde det uendelig glæde mig, om De igjen vilde se ind til

Deres underdanigst hengivne

J. C. B. Klitgaard".

Om den saakaldte „Slavekrig" 1848 kan meddeles følgende:

31. Marts 1848 kom Skudehandler Søren Jensen, Løkkens, Karl, der havde været i Nørresundby, ridende med Brev til Bedstefar fra Agent

Galster i Nørresundby om, at Slaverne var brudt ud af Tugthuset i Rendsborg og nu drog skændende og brændende op gennem Jylland. I Blokhus kom alle i travl Virksomhed. Farfar lod ved ridende Bud alle Omegnens Smede sætte i Arbejde med at lave Jernpigge, og andre skar Stænger til, saa i Løbet af faa Timer blev der lavet en Mængde Spyd i Lighed med dem, Kystmilitsen havde været bevæbnet med. Det „menige" Folk samledes i Klitgaards Gaard, og Krigsassessor N. P. Bonche — en gammel Underofficer — fra Blokhus Mølle overtog Kommandoen, medens Næstkommanderende var en gammel Bagersvend Schmidt, der 1813 havde været med de danske Tropper i Frankrig. Der udsattes Vagtposter paa Stranden syd for Blokhus og beredne Poster langs Landevejen samt en Vagtpost i Kirketaarnet, han skulde ringe med Klokken, naar Fjenden kom i Sigte.

„Honoratiores" forsamledes i Gæstgivergaardens Sal paa første Sal, og Herredsfogeden sendte Stafet til Amtmanden i Hjørring, medens Farfar sendte et Opraab til Beboerne i Løkken, og alt var i Ophidselse, kun Farmoder synes at have bevaret Fatningen, saa hun kunde opmuntre den grædende Herredsfoged L. T. Ammitzbøll. Om Aftenen lød Kirkeklokken, men det var jo Vagten, Mads Krog, som havde haft Syner, hvad der indbragte ham en Lussing. Om disse Tildragelser kan erfares mere af Lønborg Friis' „Den jyske Slavekrig" og af Farbror Christens Erindringer fra sin Barndom i „Vendsysselske Aarbøger" 1939.

I Vinteren 1845/46 blev der begaaet Indbrud paa Klitgaards Kontor, hvor Tyve skar hans Pult op og stjal en Del, bl. a. et kostbart Guldur.

I 1852 stod Farfar sikkert paa sin Velmagts Tinde og havde foruden sin store Handelsforretning en Mængde Jern i Ilden, som han ofrede Tid og Interesse paa. Men saa kom der Uheld.

Paa Børsen i Kbh. købte han 1200 Tdr. Byg at modtage i Kalundborg, 400 Tdr. at modtage i Bogense, 10,000 Potter Brændevin at modtage i Kbh. og vist ogsaa Smør og Brændevin fra andre Steder, thi i Maj 1852 havde han 40—50,000 Potter Brændevin eller et helt Aars Forbrug. Han kom til at mangle likvid Kapital, og i Slutningen af Sept. søgte han Akkord med sine Kreditorer, som han bød 50 pCt. Ved Boopgørelsen var hans Underskud ca. 8000 Rdl.

Skønt Akkordforslaget blev anbefalet af de 3 Storkøbmænd i Aalborg: Simon Aron Jacobsen, Søren Levinsen og Chr. Lassen (kaldet

Kontant L.), trak det dog ud med at faa det gennemført, og 9. Jan. 1853 overgav han Boet til Konkursbehandling og lukkede sin Forretning, som derefter var lukket til 1. Feb. 1853, da han mod Kaution fik udleveret 3000 Rdl. og „Neptunus" af Boet og tog fat paany. Hans Fallitbo gav 40 pCt. for Vekselgæld og 25 pCt. for Varegæld, og 18. Dec. fik han Boet udleveret til fri Raadighed. C. F. Tietgen besøgte ham i den Tid som Rejsende for et Manchesterfirma og virkede ogsaa for at faa ham paa Benene igen.

I de følgende Aar kom hans Forretning atter i god Gænge, og han red den store Pengekrise 1857 af nogenlunde heldigt, medens hans Broder Søren Klitgaard i Nibe, i hvis Forretning han synes at have været Medinteresseret, gik fallit. Efterhaanden betalte Farfar til sine Kreditorer de Beløb, de 1853 havde tabt ved hans Fallit, men hans Spekulationer, Planer og Omsætning naaede næppe senere det tidligere Omfang, og han efterlod sig ikke nogen større Formue, idet han vedblev at være en „Grandseigneur", der førte et stort Hus og udfoldede stor Godgørenhed og Gæstfrihed.

I sin „Dagbog fra en Rejse . . ." fortæller M. A. Goldschmidt 1865 (Side 90), at „skønt han (Klitg.) er en lille Mand, er der noget Storskaaret ved Alt, hvad han tager sig for", og (Side 26), at han (Goldschmidt) den første Dag, han var i Blokhus, var inde at hilse paa K., „der bød mig en udmærket Geizenheimer". Side 33 omtaler han Klitgaards Have, anlagt i Læ af Gaarden, til denne Have, hvor der endnu staar enkelte 100-aarige Pæretræer, blev hentet Muldjord fra Saltum. Farfader havde Lyst til at lagre Øl og Vin ved at grave det ned i Klitten, har Far fortalt, men naar der var gaaet et Par Aar, kunde han ikke huske, hvor det laa. Far og Lars Enevoldsen fandt engang en Kasse engelsk Porter nedgravet, og de drak Øllet uden at sige det til „den Gamle", hvad jo ikke var pænt. En Kasse Portvin, som Farfar sagde at have nedgravet, er aldrig kommet for Lyset.

I sin „Beretning fra vor Barndom og Ungdom" fortæller Digteren J. C. Hostrup, at han 1850 sammen med en anden Student — Claudi — kom fra Saltum Præstegaard til Blokhus, hvor Købmand Klitg. „modtog os med aabne Arme, og i hvis prægtige, joviale Kone jeg fandt Forbilledet til Madam Mortensen i „Tordenvejr"". Goldschmidt traf derimod ikke Farmor, da hun under hans Besøg i Blokhus laa syg af Lungebetændelse og Gigtfeber.

Farmoder Christiane, f. Brix, var som nævnt Side 46 født i Kjul i Asdal Sogn 1799 og døde i Blokhus 1870, gift Hune 1827 med Farfar.

Hun var en lille, spinkel Kvinde med stærkt sydlandsk Præg, svært ravnsort Haar, brune Øjne og brun Hudfarve paa Kroppen ligesom Far, Tante Henckel og mange af deres Efterkommere (Sydlandsk Islæt paa Brix'ernes Side?)

Hun var en overmaade energisk Kvinde og djærv i Talen, og hun blev betragtet som Egnens „Øvrighed", selv efter at der 1844 var kommet Herredsfoged til Stedet. Hun blev, før der kom Læge til Egnen, betragtet som „klog Kone" og kurerede paa Folk, bl. a. hjalp hun 1846 Kronprins Frederik (Fr. 7) af med „Tømmermænd", da han paa Tur fra Birkelse til Hjørring gæstede Bedstefader. Hun anvendte hertil Aaleskind i Eddike som Omslag.

Da Matroserne fra den engelske Bark „Neptun", der strandede 1863, kom i Slagsmaal, gik hun dem resolut imellem og skældte dem ud paa godt Jysk, og skønt de jo ikke forstod et Ord deraf, bøjede de sig for hendes myndige Optræden. Hvor hun syntes, det gjordes Behov, sagde hun sin Mening rent ud uden Personsanseelse, hun vaskede Folks Børn, hvis hun syntes, at de trængte til det, og hun gav dem Prygl, hvis hun mente, at de havde fortjent det. Da „Slaverne" ventedes 1848, opmuntrede hun den grædende Herredsfoged, som sagde, at hun kunde sagtens være rolig, thi hun havde vel ydet Hjælp til flere af Forbryderne, da hun var meget hjælpsom overfor Samfundets Stedbørn.

Peder Chr. Andersen (Per Jæger) har fortalt mig, at da han 16. Dec. 1845 vilde gaa til Stranden, hvor 7 af Blokhus' Fiskere var omkommet under Forsøg paa at redde Besætningen fra det strandede hollandske Skib „Hendrikke Catharina", mødte han „Madammen", der sagde: „Der har du ikke noget at gøre, Peder, der er sket Ulykke nok i Dag, gaa du kun hjem igen", og skønt Peder var en Snes Aar og Lysten til at komme til Stranden selvsagt var stor, var den tilvante Lydighed mod Madam Klitgaard dog større, og han gik hjem igen.

Vilde en Mand eller Kvinde have sin Søn fritaget for at blive Soldat, troede de ogsaa, at Madam Klitgaard kunde tale godt med Sessionsherrerne herom, og skulde en Stakkel anbringes paa Fattiggaarden, hvad alle fattige den Gang havde Skræk for, kom de naturligvis til Farmor for at søge hendes Hjælp.

Hun havde en Passion for forskelligt „Kræ" som Papagøjer, Paafugle, Perlehøns o. a., hvad ogsaa omtales i Goldschmidts Dagbog — en Lyst, der iøvrigt gik i Arv til Fader.

Farmor havde Ord for at være „synsk" og kunde se Varsler, f. Eks. for Strandinger, hvad Farbror Christen iøvrigt ogsaa omtaler i sine Erindringer. (Se „Vendsysselske Aarbøger" 1939).

Foruden et Par dødfødte Børn havde mine Bedsteforældre følgende Børn:

1. Marie Mogensine Klitg., f. 1827, d. 1908 i Hals, gift 1855 med cand. phil. Martin Theodor Henckel, f. Vejle 1825, d. Blokh. 1889, 1856—57 Ejer af Pirupshvarre med Teglværk, senere Retsvidne, Strandfoged, Forligskommissær, Dokumentskriver og Branddirektør i Blokh. (4 Børn).

2. Thomas Klitg., f. 1829, d. 1889 i Hals. Købmand i Lilleheden (Hirtshals) 1852—54, senere i Hals, hvor han havde en meget stor Forretning. Gift 1854 med Else Mikkelsdtr., f. 1832, d. 1905, Datter af Strandfoged Mikkel Christensen i Lilleheden (4 Børn).

3. Sophus Amalius Klitg., f. 1832, d. 1844.

4. Christen Julius Klitg., f. 1835, d. 1917 i Hellerup, R. af Dbg., Skibsfører, boede indtil 1886 i Hals, men sejlede i oversøisk Fart, boede derefter i Newcastle o. T. og sidst i Kbh. Gift 1.° 1864 med Sofie Amalie Larssen, f. Sæby 1845, d. Hull 1904, Datter af Kaptajn Jacob Edler Larssen i Antwerpen. Gift 2.° 19 . . med Sigrid Nielsen af Hals. Forfatter af „Fifty years as master mariner" (50 Aar som Skibskaptajn. New York 1930. (11 Børn i første Ægteskab).

5. Niels Bondrop Klitg., f. 10./12. 1841, d. 29./7. 1922. Dbmand, E. M. 2 (Var en kort Tid med i Krigen 1864 ombord paa „Gejser"). Gift 28. Sept. 1866 i Jetsmark med Jensine Christiane Katrine Jensen, f. Kvorup 24. Jan. 1846, d. 2. Nov. 1919. Fader var en lille Mand — 62 Tommer — men undersætsig og bredskuldret, havde sort Haar og Skæg og brune Øjne. Moder var høj og kraftig med mørkt Haar og graa Øjne. Følgende Sang er forfattet af C. Klitg. til Forældrenes Guldbryllup 28. Sept. 1916:

Der staar et Hjem i Vesterled
Nær ved de sollyse Strande,
Dér Aftensolen skønt gaar ned
I Havets de favnende Vande.

Et Hjem, der ligger bag Klitternes Hæld
Med Guldblink i Rudernes Tavle,
Med Unge og Gamle forsamlet i Kvæld
Til Fest bag de fredende Gavle.

Dér er en Flok af Store og Smaa,
Vi her nu i Hjemmet os samle
Og ønske Solfaldstiden maa gaa
I Lykke for vore to Gamle,
I femti Aar for Arnen I stred,
Og ofte blev Kræfterne prøved',
Gid Lønnen I skue, nu Sol gaar ned,
For hvad, I i Livsdagen øved'.

Der er et Par i Vesterled,
Hist ved de guldblanke Vande.
For det nu Solen skønt gaar ned
Med Straaler fra Livsmorg'nens Lande,
Er Armen end træt, blev Issen end hvid,
Kan Modet ej Morgenens ligne,
— I har dog kæmpet den gode Strid,
Vorherre Jer selv velsigne.

C. Klitgaard.

Mine Forældre havde følgende Børn (9):

1. Jensine Christiane Klitg., f. 22. Juli 1867, gift 4. Okt. 1892 med Jens Johannes Lassen, f. 10. Jan. 1865 paa Bollehede i Mosbjerg Sogn, d. Nyk. Falster 26. Dec. 1930 af Kræft, Søn af Proprietær Ernst Conrad Lasz (Lassen) og .. . Var en Række Aar Prokurist i Smørfirmaet „Simonsgaard og Madsen", Kbh., derefter selv i nogle Aar Medindehaver af Firmaet og derpaa Grosserer i Olie m. m. i Nyk. F. (4 Børn).

2. Carl Klitg., f. 6. Dec. 1868, sidst Postmester i Hjørring. Se det følgende (9 Børn).

3. Holger Klitg., f. 20. Dec. 1870, d. 24. Juli 1933 af Kræft. Først ved Landvæsenet, kom derefter 1892 til Handelen (i Hals) og blev 1899 Købmand i Ulsted. Gift 16. Maj 1899 med Rasmine Rasmussen af Østerheden i Hals, f. 11. April 1874. (2 Børn).

4. Karen Klitg., f. 5. Nov. 1874, d. . . 1942 i Kbh., gift 24. Nov. 1893 med Exam. juris, Dommerfuldmægtig i Pandrup, Løjtnant Ole Ludvig Emil Smith, f. Tjustrup Præstegaard 18. Maj 1861, d. 25. Aug. 1929. (6 Børn).

5. Christian Klitg., f. 1. Juli 1879, d. Reno i Kalifornien ca. 20. Juni 1940. Var først Manufakturkommis i Brønderslev og Vejle, rejste derefter o. 1910 til Amerika (Kalifornien), hvor han med sin kunstneriske Begavelse og Hang til Romantik snart beskæftigede sig med et, snart med et andet, bl. a. var han i flere Aar Faarehyrde i Nevada. Han var ca. 1925 hjemme en Sommer paa Besøg. Ugift.

6. Anna Marie Klitg. (kaldet „Dutten"), f. 22. Marts 1881, gift 2. Dec. 1904 i Hune med Kommunelæge Otto Petersen, Kbh., f. . . ., d. 14. Maj 1907. Ingen Børn.

7. Ellen Klitg., f. 14. April 1883, d. 8. Maj 1910. Ugift.

8. Johanne Klitg., f. 25. Okt. 1886, gift 3. Nov. 1918 i Hune med Severin Svenningsen, f. Lønstrup 28. Feb. 1887, købte 1917 Faders Ejendom, Strandfoged, Opsynsmand ved Redningsvæsenet, Hotelejer.

9. Esther Klitg., f. 5. Marts 1893, d. 11. April 1938 i Kbh. Opholdt sig i mange Aar som Nurse i Frankrig.

Jeg har S. 36 omtalt, at min Barndomstid i Blokhus sluttede 20. Aug. 1883, da jeg kom i Realskolen i Hjørring.

Her boede jeg hos Amtstuefuldmægtig Casper Chr. Andersen, der var gift med min Moders Halvsøster Katrine, og jeg havde et ganske lille Værelse i Baggaarden Bagterpvej Nr. 4. Onkel og Tante var meget gode mod mig, men i de første Maaneder længtes jeg frygteligt efter Blokhus med Stranden og Havet.

Vi var 12 Elever i 6. Klasse, og jeg havde vist hele Tiden Stillingen som Nr. 3. Saa vidt jeg véd, er nu alle døde paa nær mig og en til. Mine nærmeste Kammerater var Marinus Bendtzen fra Hune Kro, der var svagt begavet og døde som Godsinspektør i Sydøst-Rusland, samt Niels Brüel fra Hjermeslevgaard, senere Ejer af Høgholt og Vang m. fl. De boede ligesom jeg i Hjørring.

Om Skoletiden er der ikke meget at berette, i Ferierne var jeg jo hjemme og som oftest ogsaa, naar vi havde Maanedslov. Matematik fik jeg aldrig rigtigt fat paa, Skolebestyrer, Magister Chr. Hansen var selv en fremragende Matematiker, men savnede ganske Evne til at undervise i dette Fag, saa da vi kom i 7. Klasse, var der kun én Elev

— Immanuel Madsen-Mygdal — der kunde løse de matemat. Opgaver; vi andre leverede sædvanligvis blankt op. I Dansk var jeg ret dygtig, ligesom i Historie, og jeg skrev mange af Marinus Bendtzens og Niels Brüels danske Stile i Kladde for dem for 2 Stk. Wienerbrød pr. Stk.

Vor Lærer i Historie var cand. theol. Dybdal, en rar Mand, der senere blev Adjunkt og Overlærer ved Ribe Katedralskole, hvor ogsaa vor elskelige Tysklærer, V. Bloch, blev Lektor. I Naturhistorie og Engelsk havde vi den senere saa bekendte Politiker — Estrup'er — Julius Wulff, der tillige var Medredaktør af „Hjørring Amtstidende" og i Timerne beskæftigede sig meget med Avislæsning. I Regning og Geografi havde vi en Lærer Buch, som vi ansaa for halvgal — han var overnervøs — og i Tegning og Skønskrivning havde vi Seminarist C. C. Loose, som vi ikke yndede, han blev senere Lærer paa Gjøl. Da jeg kom i Skolen, havde jeg ikke læst Matematik, Tysk, Botanik, Fysik, Verdenshistorie og Litteraturhistorie, og havde saaledes meget at indhente. Det var Tanken, at jeg skulde have været i 7. Klasse, men som Følge af de manglende Fag kom jeg kun i 6. Kl. Ved den afsluttende Eksamen havde vi Professor Adolph Steen som Censor i Matematik, og det var jo ikke saa lysteligt.

Jeg nød ogsaa den Ære, at mine danske Stile af og til blev læst op for Klassen. I Engelsk var jeg langt videre end Klassen og læste engelske Romaner. I Juli 1885 tog jeg Forberedelseseksamen med 2 Sprog (Engelsk og Tysk med 92 Points (Arithmetik g÷, Geometri tg+), hvilket var en af de bedste Eksaminer i Skolen det Aar.

Jeg holdt saa Sommerferie hjemme, og da jeg i Hjørring havde faaet lidt Vejledning i at male med Oliefarver af Amtstuefuldmægtig Schmidt, dyrkede jeg denne Lyst, som jeg fremdeles har.

Jeg havde altid haft Lyst til at blive Sømand, men heldigvis fik mine Forældre mig snakket fra det og foreslog mig at blive Maskinist i Stedet. Jeg skulde saa fra Nytaar til Helsingør Skibsværft, hvis Direktør, Dyhr, Fader kendte, men fra 1. Sept. til Nytaar skulde jeg i Smedelære hos Mekanikus C. Morthensen i Aalborg. Hos denne brave Mand, der var i Byraadet, men til Borgerskabets Rædsel var Socialdemokrat, var jeg saa i 3 Maaneder. Jeg boede hos min Fætter, Garver Klitgaards i Nørresundby, og da Arbejdstiden var fra 6 Morgen til 6 Aften med 1½ Times Middag, skulde jeg jo op Kl. godt 5 for at naa til Aalborg til Arbejdstidens Begyndelse. Jeg vil ikke sige,

at jeg fik Lyst til dette „sorte" Arbejde, hvorunder man blev stegt paa den Side, der vendte mod Essen, og knagfrøs paa den anden Side, og da jeg saa midt i Nov. blev syg og tog hjem, fik jeg Lov til at holde op med Smedelæren, og da der fra 1. Dec. var Plads ledig for en Elev paa Hals Postkontor, kom jeg dertil. (Det var da en trykket Tid hjemme, thi 24. Nov. maatte Fader standse sine Betalinger).

Jeg skulde have Kosten hos min Farbroder, Thomas Klitg., og betale 200 Kr. for at lære Postvæsen et Aar. Postmesteren var I. M. Jørgensen, der var 28 Aar og ugift, og som var blevet Postmester i Hals i 1882 i en Alder af 24 Aar. Jørgensen blev senere Postmester i Skive og Holbæk og døde 1927 som Postmester i Viborg. Da jeg var tidligt udviklet og med mine 17 Aar var lige saa høj og fyldig, som jeg senere har været, betragtede Jørgensen mig nærmest som Kammerat, og han, Proprietær Spliid i Skovsgaard og Proprietær Martin Bornholm i Skovsgaard samt jeg spillede Whist en Gang om Ugen de forskellige Steder.

Posttjenesten i Hals var jo ikke meget anstrengende, men jeg skulde op hver Nat Kl. 3 for at modtage Postbefordringen fra Aalborg og være oppe til Kl. 5, da den atter gik til Aalborg, og da jeg gærne vilde være sammen med andre unge Mennesker om Aftenen, gik det ofte ud over Nattesøvnen, thi jeg skulde op igen Kl. 9 for at lukke Kontoret op. Postmesteren var ogsaa Vejer og Maaler, og jeg maatte deltage i Arbejdet med at veje Svin til Slagteriet i Aalborg og Stude fra Herregaardene til Eksport til England, ligesom vi ogsaa vejede Skibsladninger med Foderstoffer, naar Farbror fik saadanne, eller Gods fra Strandinger. I Hals havde jeg et andet Hjem hos Lods Carl Østergaard, der var gift med min Kusine, Caroline Henckel, og indtil 1886 ogsaa hos min Farbroder, Kaptajn Christen Klitg.s Familie, hvor der som oftest taltes Engelsk, saa jeg blev ferm i dette Sprog, som jeg var dygtig i fra Skoletiden. Jeg kom ogsaa meget hos Købmand Søren Olsens, med hvis Søn jeg var jævnaldrende, og der lærte jeg at spille L'Hombre, som nu gennem 60 Aar har været en af mine Passioner. Min Farbror, Thomas, der jævnlig var beruset og iøvrigt en „sær Snegl", havde fundet paa altid at være ubehagelig overfor mig, og efter et knapt Aars Forløb forlod jeg hans Hus, og Postmester Jørgensen tilbød saa at give mig Kosten. Vi lavede al vor Mad selv, passede

hans Ridehest og Ko, skar Hakkelse, mugede o. s. v., saa jeg fik en alsidig Uddannelse.

I Hals var jeg ofte med Lodserne ude ved Skibe, og ligeledes sejlede jeg meget, dels med min Fætters 3mastede store Baad og dels med en Baad, som Postmesteren købte. Postmesteren var ofte fraværende i Aalborg eller andetsteds i flere Dage ad Gangen, og jeg var jo saa „Chef" for det gamle Postbud Lautherborn og 3—4 Landpostbude.

Paa Postkontoret kom der — enten Postmesteren var hjemme eller ej — en hel Del, der vilde have Kaffepunch, som jeg da lavede til dem. Det var Pastor Lange, Proprietær Hakon Dahl fra Hals Ladegaard, Sognefoged Mortensen, Toldforvalter Breyn, Lodsoldermand Bloch og flere, og de sad saa inde paa Kontoret og drøftede Dagens Emner. En Gang kom Revisionen — Justitsraad Bruun og Assistent Christensen (Navneforandring til Reinath og sidst Postmester i Viborg) og vilde revidere. Postmester Jørgensen var ikke hjemme, og da jeg ikke kendte de Herrer, vilde jeg ikke give dem Adgang til Kassen, før de havde fremvist Legitimation. Assistent Christensen blev saa sendt til Gæstgivergaarden for at hente den. Min Optræden ved denne Lejlighed forbavsede Justitsraad Bruun, men han anerkendte overfor mig, at den var rigtig og udtalte sig senere til andre rosende om den.

Jeg blev i Hals et Par Aar, men betalte dog ikke noget for „Læretiden" det sidste Aar. Den Gang var alle Funktionærerne med Undtagelse af Postmestrene privat antagne, og det var meget vanskeligt at faa lønnede Pladser, idet de fleste Postmestre vilde have Elever, der betalte for sig. I Sept. vikarierede jeg dog under Sygdom i en Maaned hos Postmester Poulsen i Fjerritslev, og i Jan. 1888 var jeg 14 Dage fungerende Postmester i Bjerget under Postmester Christensen og Hustrus Sygdom. I April blev jeg derefter Fuldmægtig paa Aabybro Postkontor.

Medens jeg var i Fjerritslev, hvor der var Tjeneste til Kl. 1 om Natten og Kl. 6—12 om Formiddagen samt 2—6 og 8—9 om Aftenen, havde jeg min Seng i en Puf paa Kontoret i Telegraflokalet, og i Aabybro havde jeg mit „Værelse" i et lille med Brædder afskildret Rum, hvor der lige kunde staa en Seng, mellem Køkkenet og Entréen, saa der var Spektakel fra begge Sider. Her havde jeg Tjeneste hver

Nat fra Kl. 1½—5, da Posterne skulde ekspederes ad henholdsvis Tisted og Aalborg til, og i Mellemtiden skulde Landposternes Bøger føres. Det var en meget enerverende Tjeneste for et ungt Menneske, og jeg blev efterhaanden ret medtaget af den.

Min Løn i Aabybro var foruden frit Ophold i det første halve Aar 10 Kr. om Maaneden og derefter 15 Kr.

Posthuset laa ved Siden af J. S. Bechs Højskole, og der tjente jeg lidt af og til ved at undervise nogle Elever i Dansk og Engelsk á 25 Øre i Timen.

Fader forærede mig en lille Pram, som jeg sejlede med i Ryaa, og 1. Maj 1888 kom min Broder Holger som „Forvalter" (18 Aar) til Rævkærgaard, saa vi var jo meget sammen. Der var den Gang i Aabybro kun Krogaarden vester ved Broen og øster ved Højskolen en Gaard, et Bageri, Posthuset, en Købmand og en Sadelmager samt en Mølle ved Vejen sydvest for Posthuset. Her stod endnu paa den Tid en Egetræs Milepæl, som betegnede Halvvejen mellem Nørresundby og Blokhus, som Bedstefader havde sat, vist 1844. Jeg husker ikke længere Indskriften.

Medens jeg var i Aabybro, kom jeg i Regelen hjem en Søndag hver 14. Dag, man havde jo ikke Cykler den Gang, men jeg tog om Morgenen med den kørende Saltumpost til Pandrup og gik saa derfra til Blokhus, og om Aftenen kørte en af Faders Befordringer mig til Jetsmark, og jeg gik saa til Aabybro. Jeg havde ogsaa en Gang i 1888 fri en Uge og var hjemme, hvor jeg stiftede Bekendtskab med Forfatteren Henrik Pontoppidan, som jeg spillede Kegler med paa Faders Keglebane. I Blokhus gjorde jeg ogsaa Bekendtskab med „Jyllands-Posten"s daværende Ejer og Redaktør, Chr. Nielsen, som havde lært Handel hos Bedstefader i mine Drengeaar. Han spurgte, om jeg ikke havde Lyst til at hjælpe paa min lille Løn ved at skrive Nyhedsstof o. l. til hans Blad, og 25. Sept. 1888 begyndte jeg da min journalistiske Løbebane ved „Jyllands-Posten" og „Vendsyssel Tidende", som jeg siden har vedligeholdt om end med nogle Afbrydelser.

I 1888 fik vi Telefoner paa Landet, dog ikke paa Posthuset. Far og Bentzen i Hune Kro var de eneste, der fik Telefon i Hune Sogn. Jeg husker, at jeg engang traf Moders Morbroder, Jørgen Jørgensen fra Hune Hedegaard, og fortalte ham om denne vidunderlige Opfindelse,

men han troede, det var Løgn, indtil jeg sagde, at han jo kunne prøve at telefonere fra Hune til Moder i Blokhus.

Medens jeg var Fuldmægtig i Aabybro, var Baastrup Fuldmægtig hos den fordrukne Postmester og forhenværende Folketingsmand, Løjtnant Leth i Øster Svendstrup. Jeg fik tit en Passiar med Baastrup pr. Telegraf, og en Dag spurgte han mig til Raads om, hvad han skulde gøre, thi nu var Leth blevet helt tosset og havde sprættet sin Dyne op, hvorefter han var kravlet ind i Fylden. Det var Leths sidste Bedrift, thi kort efter døde han af Drik.

Min litterære Løbebane begyndte jeg 1889, da jeg om Sommeren stiftede Bekendtskab med Forlagsboghandler Julius Gjellerup. Vi skrev da i Fællesskab under Pseudonymet Bendix Hou en lille Pjece: „Vesterhavsbadene ved Blokhus", af hvilken de første 2½ Side er af mig de sidste 1½ Side af Gjellerup. Bagsiden er Reklame for Faders Badehotel, og Pjecen udsendtes og bekostedes af ham.

1. Okt. 1889 ansattes i Postvæsenet de første Ekspedienter med Statsansættelse, og jeg søgte naturligvis ogsaa om Ansættelse, da jeg som Fuldmægtig nok kunde regne med snarlig Ansættelse. Jeg naaede imidlertid ikke at komme med i dette første store Hold, hvad en halv Snes andre Fuldmægtige heller ikke gjorde, og da Ansættelsesreglerne herefter forandredes, saa man ikke behøvede at have været Fuldmægtig for at blive ansat som Ekspedient, men at Ansættelsen fremtidig skulde ske efter Indtrædelsen i Postvæsenet, kom 25—30 unge Mennesker foran mig i Anciennitetslisten, og da der kun var en Afgang af ca. 10 om Aaret, vilde det jo vare flere Aar, inden Turen kom til mig. Fhv. Folketingsmand, Branddirektør Villads Holm, der boede i Vedsted, og med hvem jeg stod paa en god Fod, tilbød mig da at skaffe mig ind ved „Store Nordiske Telegrafselskab", men det havde jeg ikke rigtig Mod paa, da jeg saa skulde til Udlandet.

Sagen var ogsaa, at der hos mine Forældre var en ung Lærerinde, Anna Buhl fra Trustrup (Ane Caroline Buhl, f. 2./12. 1868, d. 13./11. 1893, Datter af Gaardejer Hans Buhl og Dorthea Hviid (Hviid fra Sorvad), som jeg i Vinteren 1889 var blevet forlovet med, og som jeg derefter var forlovet med til hendes Død af Basedows Sygdom 13. Nov. 1893. Hun blev 1890 Lærerinde hos Købmand, Kaptajn Bunde i Hestbæk pr. Gjedsted og 1892 hos Læge G. Teisen i Dalbyover, men døde hos sine Forældre i Trustrup og blev begravet paa

Hune Kirkegaard, hvor hun ønskede at ligge, fordi hun holdt saa meget af Egnen dér.

1. Jan. 1890 maatte jeg paa Grund af Sygdom, Mavekatarrh og Nervøsitet, fratræde Stillingen i Aabybro, og jeg kom hjem og deltog i Vinter- og Foraarsfiskeriet indtil 18. April, da jeg mødte i Kbh. som Marinesoldat.

18. April 1890 kom jeg ombord i Skoleskibet, den gamle Fregat „Dannebrog", Kommandør Garde, og gennemgik Skolen i en Maaned og aflagde Faneeden, jeg rejste til Kbh. via Frederikshavn i en forrygende Snestorm, men da vi kom længere syd paa, blev det Tordenvejr, og i Kbh. var det mildt Vejr med Styrtregn. („Dannebrog" bygget 1850. 72 Stk. 30pundige Kanoner, omdannet til Panserkorvet 1862—63 — med 17 svære Kanoner. Kaserneskib 1878—1896, ophugget 1897).

Sammen med mig rejste Anton Nielsen fra Pirup, en ung Mand fra Rødhus og den senere Købmand i Hjørring, Thomas Toft fra Lønstrup.

Efter Skoletiden kom vi ombord i Vagtskibet „Sjælland" ved Toldbodbommen, og vi blev saa fordelt til de forskellige Tjenester. Jeg blev Parolordonnans, og 12—13 andre fik lignende Stillinger rundt om paa de forskellige Kontorer.

Ombord var Kaptajn Bonnesen Chef, en meget behagelig Mand, som vi dog ikke kom meget i Berøring med, da vi gik fra Borde tidlig om Morgenen og først behøvede at komme ombord igen om Aftenen, hvis vi da ikke vilde skaffe ombord, hvad vi kunde gøre efter Behag. Jeg syntes, at vi fik en god Kost, men Københavnerne af Arbejderstanden, der var vant til Kaffe og Wienerbrød, gjorde altid Vrøvl.

Min Tjeneste var oppe paa Værftchefen, Admiral Braags, senere Admiral Schives Kontor, hvor Kapt. A. C. de Fine Skibsted var Adjudant og var frygtet for sin Bidskhed, men vi kom særdeles godt ud af det med hinanden, han viste mig megen Venlighed, og vi havde en Del fælles Bekendte, som vi talte privat om. Paa Admiralens Kontor var ogsaa Kammerjunker O. J. Krieger — som ligeledes var meget elskværdig. Han var vist da Lærer ved Søofficersskolen og var altid civil. Jeg havde min Plads i et Kontor foran Værftchefens, og derigennem kom alle de udenlandske Søofficerer, som om Sommeren aflagde Visit hos Admiralen — saa stod vi ret — og bukkede.

Admiralen havde ogsaa en civil Tjener — en Skomager, der søgte at kopiere Christian IX med Skæg o. s. v. Han var saa forbitret paa Admiral Schiwe, thi skønt han havde en Servante paa Kontoret, havde denne gamle Søulk den fæle Vane, at han stillede sig hen i en Krog af Kontoret og lod sit Vand paa Gulvtæppet, og det skulde Tjeneren saa tørre op.

Mit Arbejde bestod i at skrive Parolerne (Stikord og Løsen), der hver Dag blev givet fra Marineministeren, og naar jeg havde „kaligraferet" dem, skulde jeg bringe dem til Modtagerne, der dels boede paa Holmen, ombord i de forskellige Skibe, i Ministerialbygningen, paa Østerbro og paa det yderste Frederiksberg, saa det var en Marchtur paa mange Timer, men af og til traf jeg andre Ordonnanser, som ogsaa skulde vidt omkring, og saa udvekslede vi naturligvis vore Breve. Af Kammerater fra Ordonnanskorpset husker jeg den senere Professor Knud Berlin, Billedhuggeren Anders Bundgaard, cand. theol. Lindberg, cand. jur. Blum, vist senere Amtsforvalter i Svendborg, en Melchior, af Firmaet Moses & G. Melchior, og en Toldfuldmægtig Bjørn, som jeg engang „trak en Skalle", da han vilde løse min Køje ned, medens jeg tilsyneladende sov. Som man ser, var Ordonnansholdet udtaget blandt de Marinere, der var vant til at omgaas Pen og Blæk. Der var forresten nogen Urolighed om Bord den Sommer; det var Skik, at vi hver Lørdag fik ¼ Pot Grog (Rom, Vand og Sukker), men der var paa den Tid blevet mange Afholdsfolk, og saa blev Følgen, at der blev for megen Grog til de andre. Vi var vel ca. 500 Mand ombord. De blev saa fulde og lavede Spektakler, hvorfor Søndags-Landlov blev nægtet. Enkelte forsøgte at svømme ind til Toldboden, hvad der naturligvis bag efter kostede mørk Arrest. Vagterne blev derfor fordoblet, og Grog'en blev afskaffet — saa blev der atter Ro.

Aarets store Begivedhed var, da Kielerpakhuset en Nat i Tordenvejr brændte. Vi blev purret ud, men da der længe havde været Tale om, at der skulde holdes en Natmanøvre, var vi ikke altfor hurtige til at komme i Klunset. Saa saa vi Ilden og Røgen ud ad Kanonportene, og saa kom vi jo af Sted. Det var en mægtig Brand. Medens Infanteri afspærrede Brandstedet, blev vi sat til Haandsprøjterne og til at redde Pakhusets Godsmængde. Fra Reden kom ogsaa Baade med østrigske og franske Marinere for at deltage i Bjærgningen. Vi vadede i Tobak,

Sukker, saltede Huder o. s. v. til over Skoene, og der var en frygtelig Hurlumhej. Ildflager dryssede ned over os, men vi var gennemblødte til Skindet af Regn og Sprøjtevand, saa der gik ikke Ild i os. Vi istemte den da nye Revuvise: „Vi vil ha' Øl, vi vil ha' Øl, vi vil ha' gamle Carlsberg Øl!", og virkelig kom der Masser af Øl til os.

I Pakhuset var en Mængde Tønder med Vin, og snart blev Bunden jo slaaet ind paa et Par Tønder Portvin, hvorefter Vinen blev drukket af Huerne, og Resultatet udeblev jo ikke. Adskillige røgsværtede Marinere med Klæderne i Laser blev i beruset Tilstand ført ombord og som Følge af deres Raseri bundne og lagt ned paa Banjerne. Mange fyldte Lommerne med hugget Sukker, og andre Ting blev vel stjaalet, thi der var meget forskelligt Gods i Pakhuset, bl. a. Galanterivarer og Sølvtøj. Der blev om Tildragelsen digtet en Sang, men jeg har trods Efterlysning gennem Marineforeningens Blad ikke kunnet opspore den.

14. Okt. blev vi afmønstret, og 15. Okt. kom jeg hjem til Blokhus, hvor jeg paa Grund af manglende Plads ved Postvæsenet var, til, saa vidt jeg husker, Juni 1891 og drev Fiskeri med en af Faders Baade samt malede en Del Smaastykker, navnlig paa Træplader, som jeg solgte. I April fik jeg Mæslinger ligesom mine Søskende og var en Tid meget daarlig. I Juni og Halvdelen af Juli fungerede jeg som Ekspedient i Brønderslev under Ekspedient Blochs Sygdom, og i Aug. var jeg i Bælum under den derværende Fuldmægtigs Sygdom, hvorefter jeg var fungerende 1. Ekspedient i Hobro i Sept. og Okt. under Indkaldelse til Militærtjeneste. Saa var jeg atter ledig i Nov.—Dec. og indtil Jan. 1892, da jeg blev Fuldmægtig i Nibe. Om Efteraaret havde jeg atter fisket og malet.

Den 28. Sept. 1891 var det mine Forældres Sølvbryllup, men min Tjeneste som Førstemand i Hobro tillod ikke, at jeg deltog i Festen. Postmester Larsen deltog ikke selv i Arbejdet, og foruden mig selv var der kun en Elev, der nu fungerede som Assistent, og en ny Elev, den senere Generaldirektør C. I. Mondrup, hvem jeg fra den Tid har staaet i venskabeligt Forhold til.

Jeg husker her en fornøjelig Historie. Mondrup, eller som han da hed: Christensen, der forøvrigt var slem til at medtage Aviser til sit Logis om Aftenen og glemme at tage dem med tilbage om Morgenen, hvorfor jeg engang stak ham en Lussing, var en lang opløben Fyr, og vi havde et meget lille jødisk Postbud, der hed Wulf. En Dag

væddede vi om en Omgang af det berømte Hobro Hvidtøl, om Wulf kunde bære Christensen eller ej. Christensen kom i en af de store Kurssække, men just som Forsøget skulde gøres, kom Postmesteren — den gamle Buldrebasse — og gode Raad var dyre, men jeg kaldte paa det andet Postbud — Andersen — og sagde: „Kom straks og hjælp Wulf med at bære den Sæk Pakker ud i Pakrummet", hvad skete, og Postmester Larsen opdagede ikke vor Spøg, men jeg har senere mindet Mondrup om, da han var i Sækken.

Jeg kom altsaa til Nibe 8. Jan. 1892. Her var en forhenværende Telegrafist Schou Postmester, en sær Fyr, der ligesom hans Kollega Spøhr i Løgstør gærne vilde slaa paa Snuden, og Postekspedient J. B. Springborg, der havde været paa Kontoret hos ham, havde faaet mange Lussinger af ham. Han var en ilter Splejs, og jeg, der var over 22 Aar og havde været Soldat, var jo ikke bange for hans Lussinger, men sagde, at hvis han prøvede paa at slaa, blev det værst for ham selv, da jeg i saa Fald let kunde gennemprygle ham, saaledes som Sagfører Larsen havde gjort, da han engang vilde slaa paa ham.

Hans 80-aarige Fader var i Huset. Han havde været Bager paa Sjælland, men gik nu i Barndom. Jeg skulde spille Kort med den gamle og jo lade ham vinde, og jeg skulde gaa paa Jagt med ham, for han saa stadig Agerhønsflokke paa Kontoret. Saa fik vi hver sin Stok, og han troede, at det var Bøsser og blev gnaven, naar vi intet Jagtudbytte fik, fordi Hønsene ikke vilde „holde".

Jeg havde Nattjeneste her hver Nat fra 2 til 4, naar Løgstør-Deligencen passerede, men det værste var, at naar Temperaturen paa Kontoret gik under 20° Reamur, skulde der fyres op, der skulde helst være 25° R. Følgen var, at hans Fuldmægtige fik Lungebetændelse, og jeg var alt andet end henrykt over denne Plads, hvor Lønnen dog var 16 Kr. 65 Øre maanedlig med Kost og Logis.

Jeg søgte derfor om at blive Reserveekspedient ved Jyske Jernbanepostkontor i Fredericia, hvad jeg blev 1. Maj 1892.

Det var ingen lukrativ Stilling, men jeg tjente dog 7—800 Kr. i et Aar. Vi var 4 Reserveekspedienter, som kørte under Afløsning og Sygdom, da vi fik — husker jeg ret — 3 Kr. + Kørepenge, og saa kørte vi en Del private Ture mod at faa Kørepengene, ca. 4 Kr. for en Randerstur og 6 Kr. for en Aalborgtur, der varede 1½ Døgn. Jeg har kørt i Tjeneste paa alle Jyllands Baner med Ekspedientbureauer

saa nær som Hobro-Løgstør og Skive Glyngøre, og jeg fik derved god Lejlighed til at se mig om i Landet: Fredericia, Ribe, Skern, Struer, Tisted, Aalborg, Frederikshavn, Randers, Skanderborg o. fl., hvor vi havde Station.

Under Koleraen i Hamburg 1892 havde jeg en Tid Station i Struer og kørte paa Struer-Tisted og Struer-Langaa. Jeg var kommet med Posten fra Hamburg en Dag, og næste Dag kørte jeg til Langaa fra Struer. I Langaa gik jeg ud i Skoven, hvor jeg satte mig paa en solbeskinnet Skrænt og spiste nogle Nødder. Da jeg kom i Seng om Natten paa Ekspedientværelset i Struer, blev jeg meget syg med Opkastning og Diarrhoe samt Mavekrampe. Jeg fik lige kaldt paa de to andre paa Værelset logerende Ekspedienter fra Fredericia, Løjtnant Boye, der havde været Postmester i Asaa, samt Herholdt, der havde været Postmester i Øster Vraa, men som ligesom en tredje Ekspedient, Jørgensen, paa samme Strækning, der havde været Postmester i Ringkøbing, var kommet fra Embederne paa Grund af Misligheder — og Ruten Fredericia-Struer kaldtes derfor ofte „Forbryderbanen", thi der kørte ogsaa nogle havarerede Pakmestre, af hvilke jeg husker „Pudsekassen". Boye og Herholdt fik saa tilkaldt Læge Bang og flygtede derefter sammen med de to Pakmestre ud af Huset, thi der var jo ingen Tvivl om, at jeg havde Kolera, af hvilken Sygdom en Mand i Aarhus lige var død! Dr. Bang kom rygende paa en lang Pibe, som han pulsede af, og han fik kaldt mig nogenlunde til Bevidsthed, hvorpaa han fra Banegaards-Restaurationen fik en halv Flaske Portvin, som han hældte i mig, og dernæst en varm Rompunch ovenpaa (den Gang kunde man paa Jernbanestationen i Lunderskov faa et Dusin Kaffepuncher, „smaa Sorte" for en Krone!) — og saa kom jeg til Hægterne igen, saa jeg næste Dag kunde køre hjem til Fredericia, hvor Rygtet allerede fortalte, at jeg var død af Kolera.

Naar jeg var hjemme i Fredericia, boede jeg sammen med mange andre i Pensionat hos en Frøken Deleuran, hvor vi havde det ret fornøjeligt sammen. Der boede i Pensionatet bl. a. en Bayrer Strauss og en Sachser Paetz (Millionærsøn fra Plauen). Disse Tyskere var Volontører paa Loehrs Sæbefabrik for at lære, og da det var særdeles elskværdige kammeratlige Folk, der ikke forstod Dansk, talte vi for en stor Del Tysk ved Bordet, og naar vi var ude sammen, og vi fik jo saa en god Øvelse i at tale og forstaa Tysk.

Jeg husker, at vi var en 3—4 Stykker, der en Dag sad paa en Restauration „Fremad" og samtalede. De to gik ud, og en tilstedeværende Herre henvendte sig da paa Tysk til mig, og vi kom i Samtale, under hvilken Herren spurgte, om jeg var Sydtysker, det mente han at kunne høre paa mit Sprog. Jeg sagde saa, at jeg var Vendelbo, hvorpaa han sagde, at han var dansk Skolelærer fra Aabenraa, og saa fortsatte vi naturligvis paa Dansk under en hjertelig Latter.

I Fredericia sluttede jeg mig mest til Jørgen Bergsøe, senere Overpostinspektør i Kbh., han lejede en Marsvinsbaad i Gamborg, og den sejlede vi med i Beltet og gjorde Landgang i „Toldbod Vinhus" i Middelfart, hvor Værten var en gammel Skipper, som serverede Genever og selvfølgelig selv drak med.

En Dag mistede Bergsøe et Stykke af sin Buksebagdel, og da alt hans andet Tøj laa i Aalborg, maatte jeg sætte et nyt Stykke i af en Lap Cheviot, jeg havde, jeg havde da ret god Øvelse i at sy og stoppe, for det maatte vi jo selv gøre som Marinesoldater.

Vi havde i Vinteren 1892—93 mange drøje Ture. (Ved Oddesund var der en lille primitiv Kro paa hver Side af Sundet, de kaldtes henholdsvis populært „Pinen" og „Plagen". En Aften kom jeg med mit Postbureau fra Thisted til Oddesund for at fortsætte til Struer, men Dampfærgen kunde ikke gaa over, og medens Toget med de faa Passagerer vendte tilbage til Tisted, maatte jeg ty til „Plagen", hvor jeg fik et lille Kammer, koldt, fugtigt og muggent. Her tog jeg Værdiposten ind, lagde Posen under mig i Sengen og frøs gudsjammerligt Natten igenem. Om Morgenen kom Toget tilbage fra Tisted, og vi kom ud paa Færgen, men Overfarten varede mange Timer, fordi der var Grødis tilbunds i Sundet, og Torskene laa i Masser kvalt af Isen). Begyndelsen af 1893 var vel den koldeste Vinter, nogen da mindes. En Nat i den haarde Vinter, vist i Febr. 1893, kom jeg til Hjørring ,hvorfra Toget ikke kunde komme videre. Jeg havde hele Posten fra det sydlige Udland til Norge med, og den skulde, om det var gørligt, befordres videre til Frederikshavn for næste Formiddag at gaa med Damperen til Kristiassand.

Jeg henvendte mig til den vagthavende Ekspedient i Hjørring om at faa 2 Slæder, og han fik Postmester, Ritmester v. Bülow kaldt op, men han var ganske forstyrret over sligt, og Enden blev, at jeg gennem Politiet forlangte og fik de 2 Slæder og fik den norske Post

videresendt til Frederikshavn, og vi havde Istransport over Storebelt. I den Tid kørte jeg 6 Nætter i Træk fra Fredericia til Esbjerg, hvor jeg sov et Par Timer paa Bordet i Postvognen og derefter vendte tilbage til Fredericia for at arbejde med Isbaadsposten dér om Dagen. En Gang var der Isbaadspost for flere Dage, og hele Fredericias Ekspedientstyrke arbejdede med Sortering, hvorefter vi kørte fra Stationen i — saa vidt jeg husker — 5 Jernbanepostvogne. Jeg kørte ogsaa i Frostperioden en halv Snes Dage Skanderborg-Herning-Skern og overnattede i Herning. Naar vi om Morgenen kom i Postvognen, var Kulden uudholdelig, det frøs 25° Reamur, og rørte vi ved Metal, hængte Fingrene fast derved. Til Gengæld havde vi 26. Maj 1892, Chr. IXs Guldbryllupsdag, den stærkeste Varme, jeg mindes, jeg var den Dag tjenestegørende paa Horsens-Juelmindebanen, og i Juelsminde var der — husker jeg ret — 28° R.

En Dag i Foraaret 1893 meddelte Postmester Bentzen mig, at han lige havde talt med Postinspektør Lund, der var paa Gennemrejse fra Kbh., og Lund havde fortalt ham, at jeg var indstillet til Ansættelse i Revisionsdepartementet fra 1. Maj. Jeg blev jo henrykt, idet det var min Tanke at læse til dansk juridisk Eksamen eller statsvidenskabelig Eksamen, naar jeg fik Bopæl i Kbh., men et Par Dage efter kom Udnævnelserne, og min var der ikke. Overpostmester H. G. Petersen, Kbh., havde i sidste Øjeblik faaet mit Navn ombyttet med en Københavner, han var aldrig Provinsfolkene god, hvorfor jeg da ogsaa efter Evne modarbejdede en Provinsindsamling til en Jubilæumsgave til ham — anden Hævn kunde jeg jo ikke tage. Men min Skuffelse var pinlig.

Saa gik der et Par Maaneder igen i Mismod, men jeg kunde dog ikke bekvemme mig til efter 7½ Aars Posttjeneste at forlade denne Etat og modtage Dr. Teisens i Dalbyovres venlige Tilbud om at laane mig Penge til at læse for, og en Dag sidst i Juni 1893, da jeg kørte paa Aarhus-Grenaa, laa der Telegram til mig fra Jernbanepostkontoret om, at jeg fra 1. Juli var ansat som Ekspedient ved Postkontoret i Brønderslev, hvor jeg jo kendte Postmester H. C. Kampmann, en elskværdig Mand, der havde været Fuldmægtig i Indenrigsministeriet, men paa Grund af Dovenskab var blevet sendt til Brønderslev 1889 som Postm. i det da nyoprettede Embede.

Lønningen var 900 Kr. + Sportler 60 Kr. samt frit Værelse for at passe Telegraftjenesten, som Postmestrene da havde i Entreprise.

Min Kæreste, der havde været Lærerinde hos Købmand I. A. Bundes i Hestbæk, blev 1892 Lærerinde hos Læge G. Teisens i Dalbyovre, hvor jeg af og til tog ud, naar jeg ingen Tjeneste havde som Reserveekspedient. Imidlertid fik min Kæreste Basedows Syge og maatte Sommeren 1893 rejse til sit Hjem, hvor hun døde 13. Nov. samme Aar efter megen Lidelse, og det følgende Aar blev jeg forlovet med min senere Hustru, der da var Husholderske for sin Broder, Dyrlæge Th. P. Therkildsen, den under den første Verdenskrig saa vidt bekendte Herregaardshandler, som under Derouten i 1920'erne knækkede sammen i økonomisk Henseende, han boede da paa Kornumgaard og blev senere paa ny Dyrlæge i Brønderslev. I Sept. 1895 holdt vi Bryllup (Ø. Brønderslev), min samlede Indtægt var da ca. 1200 Kr., vi gav 150 Kr. for en lille 3 Værelsers Lejlighed i Bredgade hos en fhv. Farver Nikolaj Christensen, og vore Penge slog helt godt til.

I Sommeren 1894 var jeg konstitueret Postmester i 4 Maaneder mellem Postm. Kampmanns Forflyttelse til Kalundborg og Postekspedient O. C. Holms Udnævnelse til Postm. i Brønderslev.

Medens jeg var ugift, spiste jeg forskellige Steder, først hos en Manufakturhandler Vilhelm Andersen, senere en Tid paa Hotel „Brønderslev", og Prisen var 30 Kr. om Maaneden.

6. Juni 1896 blev vor ældste Pige, Anne Margrete født og blev døbt i Brønderslev Kirke. Hun døde af Lungebetændelse (i Aalborg) 25. April 1899, begravet i Hune 30. April.

Medens jeg var Ekspedient i Brønderslev, begyndte jeg paa mine historiske og generalogiske Studier og laante Mængder af Bøger fra Aalborg Stiftsbibliotek, og mit første hist. Arbejde: „Skude- og Strandhandelen paa Vestkysten af Vendsyssel" blev trykt i „Jydske Samlinger" 1897. Paa samme Tid arbejdede jeg paa „Blade af Vendsyssels Historie", der udkom som Feuilleton i „Vendsyssel Tidende" 1898-99, og paa „Slægtens Saga" (Slægten Brix), der udkom privat 1898.

I Brønderslev var jeg Medlem af en Dobbelt-Sangkvartet og sang 2. Bas, selv om det kneb noget med Dybden. Jeg malede ogsaa en Del Billeder, medens jeg var her.

I Juli 1897 blev jeg ansat som bevægelig Ekspedient med Bopæl i Aalborg, hvor vi en Del Aar boede i Danmarksgade 86[1]. Vi var 6 Ekspedienter, der kørte i Turnus Aalborg-Frederikshavn, Aalborg-Randers og Aalborg-Fjerritslev. Det var jo gammeldags Postvogne, man

havde i den Tid, med Træaksler, Olielamper og Kakkelovne, og det var en anstrengende Tjeneste. Vi kørte fra Aalborg Kl. 8 Fm. til Frederikshavn, derfra Kl. 4½ Em. til Randers, fra Randers næste Morgen Kl. 6 og kom saa hjem Kl. 8. Om Aftenen Kl. 9 kørte vi til Frederikshavn, kom i Seng dér Kl. 11½, kørte derfra igen Kl. 1½ og kom hjem om Morgenen Kl. 5½ (Godstog), hvorefter vi samme Dags Formiddag kørte til Fjerritslev Kl. 9½, laa der om Natten og kørte hjem til Aalborg Kl. 6 næste Morgen, og saa havde vi fri indtil næste Morgen, da vi atter kørte til Fjerritslev Kl. 8 Morgen og kom hjem om Aftenen Kl. 7.

Det kneb for mig at holde til dette uregelmæssige Liv, og vi havde jo ingen Ferier eller hele Fridøgn den Gang, saa i nogle Aar knækkede jeg sammen hvert Foraar og var saa hjemme i Blokhus tillige med min Familie i Maj Maaned for at faa Nerverne i Orden igen. Vi havde jo ogsaa mange drøje Ture om Vinteren, en Gang (1902?) opholdt jeg mig i Fjerritslev i 12 Døgn — Sneen laa op over Husene og Telefonpælene — og Tiden gik med at spille Kort paa Gæstgivergaarden og i private Hjem. Jeg kunne ikke komme fra Byen til Stationen, men boede om Natten hos Kbm. Mosels.

13. Nov. 1901 kom jeg om Morgenen fra Randers, men nord for Hobro kørte Toget fast i Sne, og Togstammen blev staaende paa Linien i 3 Døgn, men om Aftenen lykkedes det dog en Hjælpemaskine at slæbe Postvognen — i hvilken Passagererne optoges — ind til Aalborg. Vi fik ingen Føde hele Dagen.

I Julestormen 1902 kørte jeg om Aftenen fra Frederikshavn til Randers, og det var en uhyggelig Tur, Vinduerne blæste ind hjemme i Aagade og paa vort Værelse i Randers, og da vi kørte hjem næste Morgen, laa mange Huse, Møller, Mejeriskorstene og Halmstakke væltet. Jeg vil indrømme, at da vi kørte over Jernbanebroen om Aftenen 25./12., var jeg bange for, at Broen skulde vælte for Orkanens Pres mod Toget.

Jeg led ogsaa meget af Gigt og Lumbago og var en Gang nær kreperet af Faaresyge, senere af Lungebetændelse, der bevirkede, at jeg 1916 søgte Embedet i Vraa, der da oprettedes, og her genvandt jeg efterhaanden mit Helbred.

I Aalborg boede vi nogle Aar (1900-10) i Aagade 23 (4 Værelser), men 1910 købte vi Villa „Alma", Klostermarksvej 7, for 9300 Kr.

og beholdt den, til vi 1916 flyttede til Vraa, da vi solgte den for 12,000 Kr. 1948 er den solgt for 47,000 Kr.

Jeg rejste til Vraa 1. Okt. som „adjungeret" Postm., virkelig Postm. fra 1. Maj 1917.

I 1907 og 1908 havde jeg Besøg af Dr. H. F. Feilberg, paa hvis Opfordring jeg senere meddelte ham en Del Talemaader og Dialektord fra Hvetbo Herred, bl. a. vedrørende Fiskeriet. 1908 traf jeg i Hirtshals Dr. Axel Olrik, paa hvis Opfordring jeg blev Medstifter af Foreningen „Danmarks Folkeminder" 1908.

Da Posthuset i Vraa ikke var ledigt før Juni, boede vi fra Nov. 1916 i et tomt Skolelokale, hvor der stod en Alen Vand i Kælderen, og Tørv eller Brænde var ikke til at faa (under 1. Verdenskrig), saa jeg maatte ud i Omegnen for at faa en Sæk Tørv hist og her, men vi frøs knagende den Vinter.

28. Sept. 1916 havde mine Forældre Guldbryllup, og vi var alle til en stor Fest i Blokhus, men Far var allerede da ret aflægs.

Paa Posthuset i Vraa havde vi en forholdsvis rummelig Lejlighed, 4 Værelser paa 1. Sal og 3 paa Loftet, og vi kom hurtigt til at omgaas en halv Snes Familier, hvoraf 3 endnu (1945) hører til vor Omgangskreds. (Hotelejer Andersens, Bankdirektør Hauschildts og Dyrlæge A. Jensens).

Der fortælles jo en Del Historier fra min Postmestertid dér, bl. a. om Baronesse Løvenskjold fra Vrejlev Kloster, der en Gang efter Kontorets Lukketid optraadte uforskammet og bl. a. sagde: „Jeg er Baronesse Løvenskjold", hvortil jeg bemærkede: „Jeg er F. t. m. ligeglad, om De saa er Baronesse Tordenskjold". (Hun vilde spare at holde Box, hvad Løvenskjolds Formand, Kaas, havde gjort).

Vi havde Morgentjeneste paa Kontoret Kl. 7 og Aftentjeneste til Kl. 12, og Assistenten og jeg skiftedes saaledes, at vi havde Morgen- eller Aftentjeneste en Uge ad Gangen. Naar jeg havde Morgentjensten og var ene, skulde jeg paa W.C. (et alm. Lokum ude i Gaarden), og da jeg jo ikke kunde lukke Kontoret uden tvingende Grunde, lavede jeg et Skilt, hvorpaa stod: „Kontoret er lukket fra 8,10—8,20, Postmesteren er paa W.C.", og Skiltet kom selvfølgelig i Avisen. Overpostinspektøren spurgte mig, om Historien var rigtig, hvilket jeg bekræftede og viste ham Skiltet, men han kunde ikke foreslaa nogen bedre Tekst, hvorimod han sørgede for, at jeg fik en Elev paa Kontoret,

og saa sparede vi Skiltet, der af et Skuespillerselskab blev foreviget paa Scenen.

1913 fik jeg en Dag Telegram fra Kommandør Thorvald Dannevig, der havde været tjensgørende Kammerherre hos Dronning Sofie af Sverige-Norge. Han var paa Hjemrejse fra Paris til Oslo og ønskede en Samtale med mig paa Hotel „Phønix" i Aalborg. Da jeg traf ham, inviterede han mig paa Aftensmad, men jeg havde spist og nøjedes med et Par Portere. Til sig selv bestilte han 4 Stk. Smørrebrød, 2 med Rejer og 2 med Laks. Da Hotellet ikke havde Rejer, bad han om 4 Stk. med Laks. Jeg lo ad ham, men forstod jo, at han nu følte sig paa nordisk, hjemlig Grund. Han var en Kjærulf, Ætling af Kornumgaardlinien, og vi stod i Brevveksling til hans Død.

Da jeg havde mange Børn, arbejdede jeg paa at faa den grundtvigianske Friskole i Vraa omdannet til en Eksamens-Realskole, men det vilde Grundtvigianerne ikke have, og der kom til at gaa mange Aar, inden Forandringen skete.

I Efteraaret 1918 grasserede „den spanske Syge" voldsomt paa Vraaegnen, og en Mængde Mennesker døde. Alle vore Børn fik den, og vor lille Jytte døde 4. Dec. og blev begravet 9. Dec. i Vraa, hvor jeg fik et større Gravsted, thi Lægen sagde, at der var intet Haab om, at Margrete og Bodil, der havde dobbeltsidig Lungebetændelse, overlevede Sygdommen. Margrete var da ansat i Vraa Bank og Bodil paa Vraa Apotek som Defektrice, Ester var ude som Lærerinde paa Kielstrup ved Sæby.

Under Epidemien var næsten alle vore Landposter og det ene Postbud syge, og da der — vist 8. Dec. — gik Ild i vore 20,000 Tørv i Kælderen, og Huset var i Fare for at brænde, gik min Assistent, A. E. Nielsen helt fra Koncepterne, og det blev han ved at være, saa han efter lang Tids Sygemelding fik Valg mellem at blive Kontorist ved Avisvæsenet i Aalborg eller faa Afsked. Han blev Kontorist, men vedblev at være halvtosset, hvad han forøvrigt var, før han kom til Vraa, og efter nogle Aars Forløb fik han Afsked paa Grund af Svagelighed.

Da Juletravlheden kom, maatte Postbud J. Søndergaard og jeg d. 22.—23. Dec. arbejde 43 Timer i Træk, kun afbrudt af smaa Pavser med Grønlangkaal og Snaps, der har aldrig før eller senere været saa mange Julekort som 1918, da Portoen var saa lav og alle Tjenestefolk sendte Julekort til hverandre for henholdsvis 3 og 5 Øre.

I Vraa kom vi meget ud og da særlig min Kone, der er passioneret Kortspiller, og Vraaboerne vilde gerne spille „Ligeud".

1. Nov. blev jeg Postmester i Brønderslev, hvor vi jo kendte mange, og hvor vi snart fik en stor Omgangskreds. Da Fader døde 29. Juli 1922 arvede vi 7400 Kr. samt Indbo for ca. 700 Kr., men da Kommuneskatten i Brønderslev var saa høj, kunde vi ikke lade Kapitalen urørt, naar vi ogsaa vilde føre nogen Selskabelighed og deltage i Borgerforeningens Baller m. v. Vi gik 3 Vintre paa Danseskole.

6. Marts 1929 blev jeg udnævnt til R. af Dbg. efter Indstilling af Undervisningsministeriet som Anerkendelse af min litterære Virksomhed, og 1930 fik jeg „Den grevelige Hjelmstierne-Rosencroneske" Prismedaille i samme Anledning, medens jeg 17. Sept. 1936 blev Dannebrogsmand efter Indstilling af Postvæsenet. 1912 var jeg Medstifter af „Historisk Samfund for Aalborg Amt", hvor jeg var Medlem af Bestyrelsen til 1921, og i en Del Aar Redaktør af dets Aarbog, 1915 fik jeg oprettet „Historisk Samfund for Hjørring Amt", hvis Formand jeg har været fra 1919 og fremdeles er, ligesom jeg har redigeret „Vendsysselske Aarbøger" fra 1915—1950. 1921 blev jeg Medlem af Bestyrelsen for „Samfundet til dansk-norsk Personalhistorie og Genealogi", 1922 blev jeg Medlem af Bestyrelsen for „Det jydske historisk-topografiske Selskab" — indtil 1943, da jeg blev Æresmedlem, 1925—37 var jeg Medlem af Bestyrelsen for „Vendsyssels historiske Museum", og i 1941 blev jeg udnævnt til korresponderende medlem af „Norsk slektshistorisk Forening".

I Anledning af min 70 Aars Fødselsdag udgav „Det jydske hist.-top. Selskab" et stort Festskrift tilegnet mig.

Mine historiske Arbejder — Bøger og utallige Tidsskriftartikler i danske, norske og svenske Tidsskrifter, skal jeg ikke her komme nærmere ind paa. (1908—48 Anmelder af historisk Literatur i „Jyllands-Posten", mange Kroniker. 1944 ff en Mængde Kroniker i „Aalborg Stiftstidende". I „Aarbog for det danske Post- og Telegrafvæsen" 1934 Side 381-390 har jeg under Titel: „Fra Diligencernes Dage" skrevet nogle postale Ungdomserindringer), men jeg har saavel i Brønderslev som fra 1930 i Hjørring været Formand for „Den personlige Friheds Værn", og 10/4 1924 blev jeg optaget i Sct. Johannes Frimurerloge „Cimbria" i Aalborg, III Grad 1925, IV V Grad 8/2 1949, VI Grad 29/11 1949.

I Somrene 1937, 1938, 1939, 1948 havde vi nogle herlige Ture til Norge via Hirtshals, hvor jeg drev Avisstudier i Statsarkivet i Kristianssand, og fra denne By tog vi Udflugter op gennem Setesdalen til Ose, Valle og Hovden, til Arendal, Grimstad og til Mandal og Stavanger.

1. Okt. 1929 blev jeg Postmester i Hjørring, hvor jeg var til 30/11 1938, da jeg afgik paa Grund af Alder, jeg vilde ikke sidde Julen over i Embedet. I Anledning af min Afgang skrev Overpostinspektør Jacob Andersen en fornøjelig „Biografi" af mig i Postaarbogen 1937, og i Aarbogen 1934 havde Postmester V. Steener skrevet en Artikel om mig, ligesom Landsarkivar Svend Aakjær skrev om mig i Aarbogen 1931 og Museumsinspektør, Kontrolør Hjorth-Nielsen i Aarbogen 1943 samt i Aarbogen 1948.

Af mine gode venner besøgte Charles Kierulf mig en Dag i Brønderslev, da han kom fra Afmagringskur i Norge — han var jo saa umaadelig svær. Han havde sin Frue med og vilde op i den gamle Kirke for at se et Par Alterstager, som Jens Kjærulf til Kornumgaard og Hustru, Anne Griis, o. 1600 havde skænket til Kirken. Med megen Møje fik vi fat i en Landauer, men da vi havde været i Kirken, og han atter skulde ud af Vognen, løb han fast i Døren, og hans Hustru og jeg med flere havde meget Mas med at faa ham løs og ud af Vognen. Han medførte altid en lille Feltstol, som han satte sig paa, naar han havde gaaet en Snes Skridt, men han var dog ikke mere bange for at forøge sin Vægt efter Kuren, end at han gav en splendid Middag med Bourgogne og Sherry paa Hotel „Phønix". Han var en sjælden gemytlig Mand, som jeg ofte brevvekslede med.

Jeg har gennem Aarene modtaget stor økonomisk Hjælp fra Carlsbergfondet, antagelig 40,000—50,000 Kr., og fra Den Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, hvorved jeg er blevet i Stand til at foretage vidtgaaende Arkivstudier saavel her i Landet som i Norge og i stor Udstrækning at lade Arkivarbejde udføre af andre ligeledes saavel her som i Norge og af og til i Sverige, England, Holland og Finland, og jeg kan ikke noksom være taknemlig for de Arbejdsvilkaar, disse Stiftelser har skaffet mig, thi en Embedsmands Indtægter rækker jo ikke til sligt. Ligeledes er jeg taknemlig for de Bevillinger fra Undervisningsministeriet, som gav mig Ret til, at mit Embede laante forskellige Grupper af Arkivalier — f. Eks. Tingbøger — til Brug

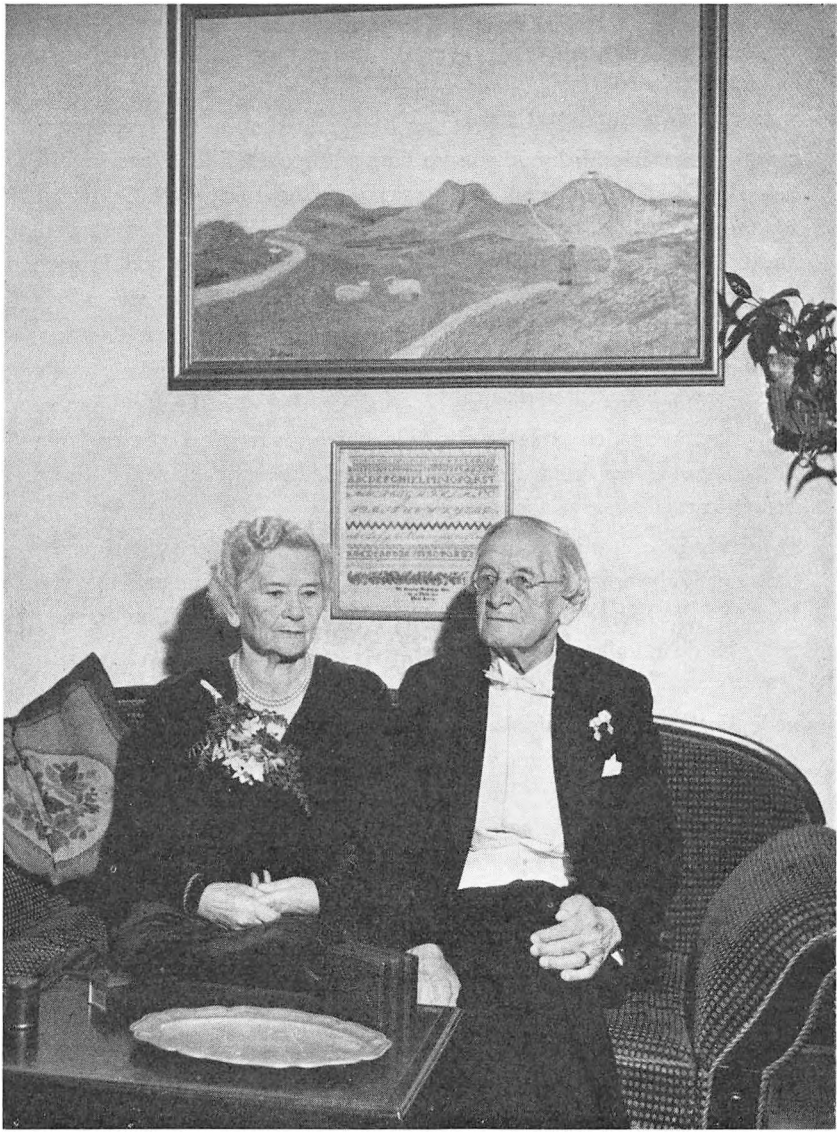

C. Klitgaard og Frue omkring 1950.

hjemme paa Kontoret samt ligeledes Haandskrifter fra Det kgl. Bibliotek og Universitetsbibliotekets Samlinger.

Min gode Ven, Overpostinspektør Jacob Andersen, skrev i en Jubilæumsartikel om mig i Post- og Telegrafaarbogen 1938, hvor han ogsaa omtaler min Virksomhed som Formand for det lille „Querulogiske Selskab" i Hjørring, som nu desværre er hensovet paa Grund af Mangel paa bl. a. hollandsk Genever, at jeg ikke holdt af at gøre andet, „end hvad, der er hans Agt" — at jeg havde en god Portion af Vendelboens Stædighed, saa at man godt kunde tænke sig, at jeg en Dag fandt paa ikke at ville sælge 5 Øres Frimærker paa Kontoret, ligesom det i sin Tid havde behaget min Fader en Dag ikke at ville sælge Kardemomme i Butiken — saa er dette jo kun et Tankeeksperiment fra den gode Jacobs Side, thi jeg var alle Dage en lydig Embedsmand, men kom der en mundtlig Ordre, som ikke faldt i min Smag, krævede jeg at faa den skriftligt.

Jeg véd nok, at mit „nom de guerre" i Postvæsenet var „Tværingen", men mit Valgsprog etatsmæssigt set var: „Gør din Pligt og kræv din Ret", og det har vel nok ført til nogen Kritik og Opposition fra min Side, baade mundtligt og skriftligt.

Jeg husker, at jeg allerede 1898 var i Virksomhed, da Sylow hærgede Vendsyssel med sin Ildebrandskommission og behandlede de af ham mistænkte Arrestanter paa brutal Maade, ligesom hans samtidige Herredsfoged i Blokhus, den halvgale Johs. Simmelhag, gjorde. I det hele taget har jeg stedse haft „et godt Øje" til vore Politimyndigheder, som ofte var for emsige, og som for de underordnedes (Betjentenes) Vedkommende brandskattede Folk, f. Eks. Teltholdere paa Markederne, med ganske ulovlige Afgifter i Form af „Drikkepenge". Jeg klagede over Forholdene i saa Henseende paa Hjallerup og Brønderslev Markeder, fik optaget Undersøgelser og Sagen forelagt Statsadvokaten, og Misbrugene blev afskaffet.

Da der i sin Tid blev bevilget 100 Kr. om Aaret som Hædersgave til Veteraner fra 1864, var der adskillige Postmestre, der krævede, at Veteranerne selv skulde møde paa Postkontoret for at hæve beløbet, saa han kunde se, at de var levende. Adskillige Veteraner havde 2—3 Mil til Postkontoret, saa det var jo ganske ubilligt, at de skulde møde personligt. Jeg fremdrog Sagen i Dagbladene og fik Forholdet ordnet

saaledes, at Pengene sendtes til de Vedkommende, og at Landposten attesterede Leveattesten.

Paa samme Vis ordnede jeg det med de Pensioner, der udbetaltes ved Postkontorerne i Brønderslev og Hjørring. Pensionisterne fik Valg imellem som hidtil selv at hente Pengene eller faa dem tilbragt med Postbude — og de valgte alle at faa dem udbragt, saa sparede de Omklædning og Gangen. Jeg har forsøgt at faa samme Ordning indført for Aldersrentenydere og Invaliderentenydere her i Hjørring, men Socialkontoret ønsker ikke at fritage de paagældende for selv at møde. Pip!

Som Formand for Lokalafdelingen af „Den personlige Friheds Værn" har jeg offentligt kritiseret, at Sogneraadene nægter Købmænd og Brugsforeninger Ret til Salg af spirituøse Varer samtidigt med at de samme Sogneraad ved deres Møder lod hente skattepligtigt Øl, Cognac m. v. hos de Handlende, som de nægtede Bevilling til Salg deraf. (Ø. Brønderslev-Hallund, Vrejlev-Hæstrup, Tolstrup-Stenum, Ugilt o. fl.) Afsløringerne vakte selvfølgelig pinlig Opsigt i visse Sogneraad, og Formanden for Sogneraadsforeningen, Chr. Ugilt, fo'r bombastisk frem mod mig i Aviserne og stillede Fordring om, at jeg skulde indgive Politianmeldelse angaaende de Handlende, som solgte uden Bevilling. Jeg svarede, at det kunde aldeles ikke falde mig ind, men at Ugilt hos mig kunde faa Oplysninger om de Sogneraad, som havde købt Spiritus, og saa kunde han jo tage sig af dem. Men saa synes han at „falde til Patten" og fremkom ikke med flere Angreb paa mig, og Resultatet blev, at en stor Del Sogneraad gav de Handlende Bevillinger, saa Forholdene blev legaliseret.

Saa var jeg ligeledes paa Krigsstien, da Rigsdagen vedtog en Lov som Tillæg til Sandflugtsloven og afsatte Fredningslinje paa indtil 500 Meter fra den yderste Klit. Her maatte ikke opføres Bygninger og lignende, og Klitvæsenet, der nu blev Herre her — og vel at mærke uden Erstatning til Klitejerne — mente endog at kunne forbyde opstilling af Badehuse paa Stranden og ligeledes bestemme, om de Badehuse, der gaves Tilladelse til at opsætte, skulde være hvide, grønne eller røde! Jeg fik gennem en Bekendt fat i en Protokol, som var ført ved et Møde, som Klitinspektør Pinholdt havde haft med sine Overklitfogeder i Ringkøbing, den var naturligvis „hemmelig", men meget oplysende med Hensyn til Klitvæsenets formentlige Overgreb.

Jeg bebrejdede min Ven, Folketingsmand Vanggaard, at han stiltiende var gaaet med til en saadan Lov, som Naturfredningsforeningens Formand, Erich Struchmann, „berømmede sig af at have foranlediget, og som jo gik Lodsejernes Ret for nær, idet der ikke blev ydet dem Erstatning, som efter min Beregning vilde være 2 Mill. Kr. for den jyske Vestkyst. Jeg skrev en Del i „Vendsyssel Tidende" om Emnet og kaldte Loven et Overgreb, da den ikke drejede sig om Sandflugt, men egentlig om Naturfredning af Hensyn til Publikums Adgang til Klitten, den var kun kamoufleret som Sandflugtslov, hvad Vanggaard, der var Formand for den lokale Naturfredningsforening, gav mig fuldstændig Ret i. Der blev dannet en Forening af Klitejere i Hjørring Amt, og Hensigten var at rejse Erstatningskrav og lade Sagen gaa til Højesteret, og der forefaldt et kedeligt Tilfælde i Skallerup, idet en Mand lod sig henrive til at oprykke Klitvæsenets Fredningspæle, ligesom andre Klitejere truede med Selvtægt.

Vanggaard, der var den eneste Rigsdagsmand, som havde lokalt Kendskab til Klitforholdene, blev bange for sine Vælgere i disse Egne, fik Ministeren til at modificere Pinholdts Aggressivitet og trakterede Klitboerne med Kaffepunche ved et Møde med dem. Dernæst bad han mig om ikke at ophidse dem igen ved nye Skriverier, og det Ønske havde jeg let ved at efterkomme, da jeg havde sagt og skrevet, hvad jeg vilde. Og saa blev der ikke mere ud af den Sag.

Vanggaard var en brav og meget forfængelig Mand, men blød i Ryggen — maaske hans Afstamning fra Mors. I mine Artikler havde jeg ogsaa skrevet, at Overklitfoged Rasmussen i Tisted Amt, i Søholt, havde vist sig mærkelig, da en Deputation fra Hjortdal Sogn søgte ham. Han skrev i „Vends. Tid.", at det passede ikke, da han aldrig havde talt med nogen Deputation fra Hjortdal. Nej, det havde han heller ikke, for da han saa Deputationen, vendte han sig om og gik sin Vej. Han skulde ikke have „Ørerne i Maskinen". Nogle Aar senere traf jeg ham i Fjerritslev og genopfriskede da hans Hukommelse om Sagen.

I nogen Tilknytning til denne Sag kan ogsaa følgende siges at være. Vrensted-Tise Sogneraad vilde ikke anerkende Fru Andersen, Kallehavegaards, Ejendomsret til Stranden ud for Kallehavegaards Klit. Hun kom til mig om Sagen, der formentlig bundede i Sogneraadsformand Pilgaards bekendte Tværhed og Stivstikkeri i Forbindelse

med Uvidenhed. Jeg hjalp saa Fru Andersen til at faa Ejendomsdom paa Stranden. Et Par Aar efter maatte Husejerne paa Vrensted Fælled ogsaa gennemføre deres Krav til Sogneraadet ved at tage Ejendomsdomme. For Resten var fhv. Sognepræst Jul. Plesner ude i „Vends. Tid." med nogle ganske uholdbare Anskuelser om Stranden. Han mente, at Stranden helt op til Klitterne var Statens, medens den jo kun er Ejer af den yderste Strand op til „dagligt Vande" (Ebbe og Flod).

Mellem Vrensted og Ingstrup ligger den udtørrede Ingstrup Sø, som 1812 blev skelsat. Vrensted Sogns Lod mod Søen er ikke udskiftet, hvilket 1912 blev Tilfældet med Ingstrups Del. Vrenstedboerne har stedse begaaet Overgreb, f. Eks. med Tagskær paa Ingstrup-Siden, og har ikke villet godkende Skellet fra 1812. En Gaardejer J. C. Jensen fra Bosted Hede fortalte i Radioen 1944, at det, jeg havde skrevet om Skellet, var fri Fantasi. Jeg foretog saa Undersøgelser af Akterne i Matrikulskontoret og fremkom i „Vends. Tid." med en Redegørelse herfor, han fastholdt sit Synspunkt, og jeg maatte da nøjes med at svare, at „mod Dumhed kæmper selv Guderne forgæves" (Gegen die Oxen kämpfen selbst die Götter vergebens), idet hans Uærligheder mod mig gav mig Adkomst til at give „raat for usødet".

Der rinder mig en lille morsom Historie, vist fra 1916, i Hu. Jeg var hjemme i Blokhus nogle Dage, og der skulde sælges nogen indrevet Vin ved Auktion. Toldinspektør Christensen fra Aalborg og Toldkasserer, Kaptajn Bang havde givet Møde, medens jeg mødte paa Fars Vegne som Strandfoged, da Far var syg, og min Svoger Smith mødte paa Politimesterens Vegne, han var jo Politifuldmægtig. Her var vi altsaa de agerende. Bl. a. skulde der sælges et Fad Rødvin, som indeholdt ca. 1200 Liter. Da der ingen stor Vægt var i Blokhus, og Fadet skulde vejes af Hensyn til Tolden, foreslog jeg Toldkassereren, at vi maalte os til, hvor mange Liter, der kunde være, og derefter vejede 1 Liter, multiplicerede Vægten af den med Literantallet, saa havde vi jo den omtrentlige Vægt af Vinen. Kaptajnen fandt denne Ordning meget god, men Afgørelsen maatte træffes af Toldinspektør Christensen, og han var ganske „forbenet". Han krævede Tønden vejet. Ja, sagde jeg, det er ikke Strandfogedens Sag, thi han er ikke Rekvirent af Auktionen — det er Politimesteren. Saa henvendte han sig til Fuldmægtig Smith derom, men fik det Svar,

at det vilde Politimesteren ikke have noget at gøre med. Toldinspektøren sendte saa en Vogn til Løkken for at hente det derværende Toldkontors større Vægt. Efter ca. 4 Timers Forløb kom den, og med Møje blev Vinfadet stablet paa Vægten — men saa knustes Vægten! Enden paa det blev, at Vinfadet blev solgt ufortoldet, og saa blev der lejet en Vogn til Brønderslev, Vinfadet læsset paa den og en Toldbetjent medsendt for at paase, at der ikke tappedes af Tønden undervejs. „Quel bruit pour une omelette", som Franskmanden siger. Men Toldvæsenet havde fra gammel Tid mange „Omeletter", som foraarsagede det Kvaler og Blindhed.

— — —

(En indskudt Bemærkning): Journalister har altid vakt min Afsky og da særlig i de senere Aar, da de gaar i Cavlings Fodspor i Henseende til Sensation og Uvederhæftighed. „Kendsgerninger distraherer", skal Cavling jo have sagt — vel i en Slags Spøg, men i Realiteten generer de den sensationslystne Journalist. Jeg har et Par Gange uden Held søgt at faa „Dagens Nyheder" og „Ritzaus Bureau" til at dementere Udtalelser, som de løgnagtigt havde paaduttet mig, og jeg har frabedt mig deres Interviews i Fremtiden.

— — —

Fra min Barndom i 1870'erne husker jeg Særlingen, Bødker i Blokhus, tidligere i Løkken, Jens Ottosen Munk, og hans Husholderske, Stine, som Goldschmidt omtaler ret indgaaende i sin „Dagbog fra en Rejse" 1865, Side 107f. Han var en stor Filosof, der gik klædt i blaa Lærredstrøje og Trætøfler. Ved Solnedgang gik han nord paa og op paa den høje Klit, hvor Sømærket senere blev opført, og her forrettede han sin Aftenbøn vendt mod den nedgaaende Sol. Han døde vist o. 1878, og hans Hus og lidt sammensparet Formue testamenterede han til Hune og Fureby Sognes Understøttelseskasser, og Huset i Blokhus bærer en Plade med: „Bødker Munks Stiftelse".

En gammel Skik.

En Dag gik jeg fra Fjerritslev ud til Jens Andersen (Trinderup), der var Husmand i Kollerup Klit, jeg vilde tale med hans Hustru, Ane Caroline Lorentsen de Lasson, f. 1847 som Datter af Strandfoged Axel Rosenkrantz de Lasson i Lild og Datterdatter af Peder Rosenørn de Lasson til Lilbjerggaard. Jens Trinderup tog en Flaske Brændevin og et Glas ud af Vægskabet, skænkede Glasset fuldt og bød mig

velkommen, hvorefter han drak det halve af Glassets Indhold, medens Skraasovs flød ud af hans Mundvige. Saa fyldte han Glasset op og bød mig. Det gibbede lidt i mig, men man maa jo Skik følge eller Land fly. Saa takkede jeg og drak det halve Glas, og saaledes fo'r vi fort nogle Gange. Det var jo som en Art Fostbroderskab med Blodblanding. Imedens vi drak, hentede Jens fra Skabet en gammel „mulden" Tvebak, blæste Skimlet af den og bød mig den, men den maatte jeg afslaa, jeg var desværre ikke sulten. Saa kom Caroline klædt som en anden Fattigmandskone i de Tider, og hendes Adelsskab mærkedes ikke.

— — —

Medens jeg var kørende Ekspedient, kom den sjællandske Jernbanepostmester, Holnagel-Jensen, ind i Postvognen i Frederikshavn og vilde køre med til Aalborg, hvad han var berettiget til. Vi samtalede undervejs, for saa vidt min Tid tillod det, og vi kom ned til Brønderslev. Saa begyndte Postmesteren at give nogle Ordrer, og jeg vendte mig da om mod ham og sagde: „Er De her som Overordnet eller som Gæst?" „Jeg er her som Overordnet", sagde han. „Det kan jeg ikke anerkende", sagde jeg, „jeg har Jernbanepostmester Aarup i Fredericia til Chef og kan ikke modtage Ordrer fra den sjællandske Jernbanepostmester". Om jeg da ikke vidste, at han var udset til Afdelingschef i Generaldirektoratet? Nej, det vidste jeg ikke, og før der forelaa en officiel Udnævnelse, kunde jeg ikke ændre mit Synspunkt, og naar den forelaa, maatte han lade sine Ordrer gaa gennem Jernbanepostmesteren i Fredericia, da Ekspedienter jo ikke stod i direkte Rapport til Generaldirektoratet. Han „tyggede" jo noget paa det, men jeg efterkom ikke hans Ønske, og i den daglige Rapport fra Bureauet til Jernbanepostmesteren afgav jeg naturligvis Beretning om Sagen og fik til Svar, at min Optræden havde været fuldstændig korrekt, da Holnagel-Jensen kun var „Gæst". Postmester Aarup og han var „Dus" og gode Kammerater, og Aarup drillede ham med, at han var „kommet ud at køre" med mig, men selv kunde Holnagel-J. godt tage Sagen fra den humoristiske Side, og naar vi senere nu og da mødtes paa Strøget i Kbh., kom han altid hen til mig, slog mig paa Skulderen og sagde: „Kan De huske, da vi var ude at køre sammen?"

Medens jeg var Postmester i Brønderslev, kom Postinspektør H. A. Larsen en Dag og inspicerede og gav herunder en Ordre, som ikke huede mig, og som jeg protesterede mod. „Vil De ikke efterkomme Ordren?" sagde han lidt stødt. „Jo, saa gerne, hvis De vil give den skriftligt", sagde jeg, men det vilde han ikke! Han vilde heller ikke give den i Vidners Paahør, og saa tog jeg intet Hensyn til den.

Medens jeg var Postmester i Hjørring, blev der oprettet et Postindleveringssted i Asdal, og Overpostinspektør Teisen fastsatte Honoraret for den Kone, der skulde passe det og afgive Lokale med Lys og Varme, til den svimlende Sum af 15 Kr. om Maaneden, ligesom han bestemte, at der skulde være aabent 5 Timer paa Hverdage, og Konen var altsaa afskaaret fra at gaa ud paa Arbejde. Jeg skrev saa til Overpostinspektøren, at han jo kunde fastsætte Godtgørelsen, men i Følge Reglementet fastsattes Tiden af den lokale Postmester, og jeg bestemte den til 3 Timer daglig, og saaledes blev det.

En Gang under Postindlevering i Frederikshavn smed Budene dér en tung Pakke ind paa min Pakmesters Ben, saa det brækkede. Jeg sprang da ud og bad Frh. Postkontor om at lade mig faa et Postbud med som Pakmester, da jeg ikke alene kunde overkomme Arbejdet. Postmester Dragsted blev tilkaldt, men skønt vi var gode Venner, vilde han — med Kælenavnet „Livsens Ondskab" (fra Gustav Wied) — paa ingen Maade afgive en Mand. „Jeg vil ikke gøre Jernbanepostkontoret nogen Tjeneste, for det er ham „Landevejsmorderen" (= Jernbanepostmester Aarup), der stjæler mine Pærer". En Forsendelse fra Dragsted til hans Søn i Kbh. var en Gang blevet beskadiget og nogle Pærer manglede. Det var Aarup naturligvis ganske uskyldig i, men han skulde undgælde for sit Personale. Naa, jeg maatte saa telegrafere til Hjørring om Assistance. En Gang forærede Dragsted mig en Kurv Pærer med Bemærkning: „Saa behøver De ikke at stjæle af mine Frugtpakker". Forøvrigt var jeg vist det eneste Menneske, der kom i hans Privatlejlighed, som han selv holdt ren — han spiste paa Hotel. Da han blev 70 Aar, indbød han mig derop, trakterede med Portvin og sang og spillede paa Guitar for mig.

Da jeg 1896 kom ud at køre ved Aalborg-Fjerritslevbanens Aabning, fik vi kun Spildevarme i Bureauet, og naar der, som dagligt skete, kobledes Godsvogne ind efter Lokomotivet, fik vi ingen Varme. I Vinteren 1896/97 frøs vi gudsjammerligt og vort Blæk blev til Is, hvor-

efter jeg købte mig en Pels. Vi 6 Ekspedienter, der skiftevis kørte paa Ruten, blev saa enige om daglig paa vor Melding at føre Temperaturen i Vognen, og gentagne Gange krævede vi en Kakkelovn. Jernbanepostmester Aarup forstod jo godt vort Krav og arbejdede i Generaldirektoratet for vor Sag. Men en Dag meddelte han mig, at han ikke kunde føre Sagen igennem. (Forholdet var, at Kontorchef Lage og Driftsbestyrer Rump var Ungdomsvenner, og det var jo billigst for Banen at spare Kakkelovne). Jeg affattede saa en Skrivelse til Generaldirektoratet og bad Jernbanepostmesteren om at indsende den. I Skrivelsen meddelte jeg, at hvis Varmeforholdene ikke blev bragt i behørig Stand i Løbet af ca. 14 Dage, vilde der ad politisk Vej blive stillet en Interpellation i Folketinget til Regeringen om Forholdet, idet jeg havde faaet Tilsagn herom fra en Folketingsmand. — Saa kom Kakkelovnene!

Postmester Mazar de la Garde i Aalborg havde faaet den Idé, at han personlig vilde udbetale vore Lønninger, men uden at meddele til hvilken Tid, de kunde hæves. Min Ven, Postekspedient Springborg, gik et Par Gange forgæves, og saa kom han til mig og bad mig tage mig af Sagen. Gennem Jernbanepostmesteren indsendte jeg saa en Klage over Forholdet til Generaldirektoratet. Jeg udtalte heri, at jeg principielt mente, at Lønninger kunde hæves indenfor Kontorets Aabningstid, idet det jo var aldeles unødvendigt, at Postmesteren selv udbetalte dem, og subsidiært krævede jeg, at Postmesteren angav en rimelig Tid, indenfor hvilken Udbetaling kunde ske. Generaldirektoratet tog min Skrivelse til Følge, saa vi kunne hæve Lønningerne i Kontortiden.

Medens jeg var Postmester i Vraa, og min Assistent, A. E. Nielsen, 1918/19 var syg i længere Tid, havde jeg Tjeneste 13—14 Timer i Døgnet, hvad jeg ikke var tjent med. Jeg fik Permission i nogle Dage mod at betale en Afløser og rejste saa til Kbh. for at tale med Personalechef Lassen om Forholdene. Jeg traf imidlertid ikke Kontorchefen, men hans Assistent, Peter Knudtzen — den senere Generaldir. for Statsbanerne — en noget hoven, men knagende dygtig Mand og hensynsløs paa alle Maader. Da jeg kom frem med min Besværing over ingen Hjælp at have og sagde, at en Assistent jo ikke skulde have mere end ca. 9 Timers Tjeneste i Døgnet, var han — den unge Mand — fræk nok til at sige, at jeg jo var Postmester, og der stod

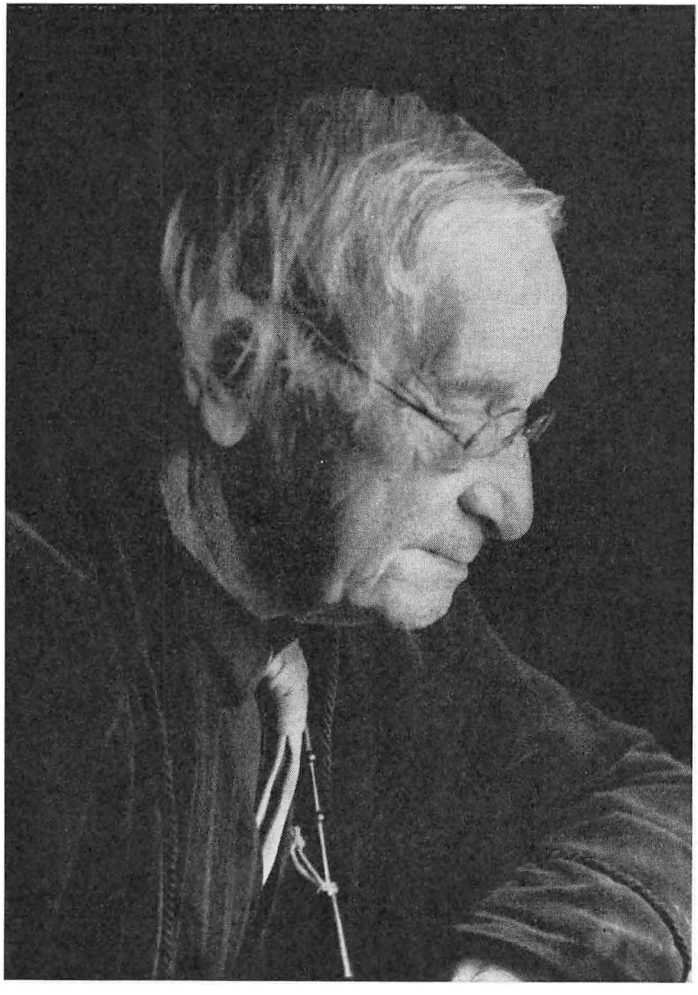

C. Klitgaard ved sit Skrivebord i 1956.

ikke, at en Postmester ikke skulde have mere Tjeneste end en Assistent. Vi gav hinanden lidt „Besked", og han spurgte saa: „Ja, hvad vil De gøre?" Hvortil jeg svarede: „Jeg vil søge min Afsked med Pension paa Grundlag af Lægeerklæring". Saa „faldt han til Patten" og tav, medens jeg gik ind til Generaldirektørens Stedfortræder og klagede

over Knutzens Optræden, hvilket faldt meget belejligt, da man flere Gange havde modtaget Klage over ham, men ingen vilde lægge Navn til — hvad jeg gerne gjorde. Naar vi mødtes senere i Livet, var han dog meget elskværdig.

„Overjakob" (Overpostinspektør Jacob Andersen) var jo „radikal Demokrat", selv om han i Virkeligheden var en stor Autokrat, der uanset Generaldirektoratet kun gjorde, hvad han vilde. En Gang, han var paa Inspektion, og paa Kontoret, men udenfor Kontortiden, hørte Telefonen ringe, men ingen tog den, sagde han: „Jeg forlanger, at I tager Telefonen til enhver Tid", hvortil jeg bemærkede, at efter Tjenestelisterne havde hver af Personalet sin bestemte Tjenestetid, og skulde Telefonen passes udenfor den, maatte der jo gives Overarbejdspenge. Om Overarbejdspenge vilde han ikke høre Tale, og jeg sagde saa: „Ja, nu kan Du jo beordre mundtlig i den ene Haand og sk... i den anden, saa kan Du se, i hvilken du faar mest". Men give Ordren skriftligt turde han dog ikke. Han mente ogsaa, at jeg i Privatlejligheden skulde tage mod Besked til Postkontoret, naar der ingen var der, men jeg sagde, at den Telefon betalte jeg selv, saa den kunde han ikke disponere over. Jeg har altid staaet mig godt baade med Publikum og med mit Personale og vil gerne yde Service, men jeg vil ikke være „Stikirenddreng" for nogen. Altsaa!

— — —

Ja, jeg maa saa foreløbig sige Stop med mine Erindringer. I Dag er det den 1. Nov. 1948.

THOMAS BJØRNBAK OG SMIDSTRUP HØJSKOLE

Af *A. Skjødsholm.*

Slægten Bjørnbak har navn efter gården Bjørnbak i Bindslev sogn hvor *Niels Thomsen Bjørnbak* blev født 1786, død i Lendum 1862.

Han var en begavet mand med en mægtig læselyst. I en ung alder blev han uden særlig uddannelse ansat som lærer ved Ørtoft skole i Volstrup sogn. Her blev han gift med *Cathrine Marie Larsdatter*, f. 1796, d. 1857. I Ørtoft skole fødtes deres første barn, *Thomas Bjørnbak*, 15. maj 1819. To år efter blev faderen forflyttet til Lendum skole, og her fødtes 19. jan. 1824 sønnen *Lars Bjørnbak*.

Begge uddannedes som lærere; Thomas dim. 1843 fra Lyngby seminarium, Randers amt, mens Lars dim. fra Snedsted seminarium, begge med karaktererne: meget duelig. Disse to højtbegavede og særprægede brødre kom til at yde en betydelig politisk og pædagogisk indsats for bondestanden i Nordjylland, hvor det ved århundredets midte især blev mærkbart, at bondestandens mangel på oplysning hindrede den kulturelle fremgang, som man ventede sig efter de tre store demokratiske reformer: Loven om rådgivende stænderforsamlinger, 1834; loven om sogneforstanderskab, 1842, og grundloven 1849.

To politiske partier, Højre og De nationalliberale, beherskede det politiske liv, der eksisterede her i landet, og disse partiers medlemmer fandtes praktisk talt inden for de danske byområder; ud over landet var det kun akademikerne, godsejerne og lærerne, der interesserede sig for politiske spørgsmål. Stemmetallene ved folketingsvalgene viser ganske tydeligt, at bønderne i almindelighed overhovedet ikke blan-

dede sig i politiske spørgsmål; de havde mer end nok at gøre med at sikre familien et meget beskedent udkomme og skaffe dækning for landgilde og beskedne skattebeløb.

Det politiske parti, der i årene fra 1846 viste sig under navnet *Bondevennerne,* var ikke skabt af bønderne, så havde de valgt et andet navn. Det var et parti af akademikere med friere anskuelser end Højre og De nationalliberale. Fælles for alle tre partier var tanken at vække bønderne, så de mødte og stemte på dem. Bønderne blev altså regnet for en reserve, de tre partier kunne benytte til at skaffe sig selv indflydelse og magt. Den tanke, at bønder skulle stemme på deres egne folk, har sikkert aldrig krydset deres hjerner.

Højres synspunkt var, at alle rige, dannede og begavede var enige om at regne familie, stat og kirke for den religiøse humanismes eller den humane kristendoms grundlag, og dermed var givet, at de højere klasser var kaldet og egnet til at styre de andre; de politisk og religiøst vakte bønder talte ikke med. Et bondeministerium var en kulturel umulighed, og hovedstadspressen spillede stadig på modsætningen: demokrati — dannelse.

„Landets chance for at overleve lå i dets høje kultur, men om man sank dertil, at kongen blev ekspeditionssekretær for rå, uvidende skvadronører, hvis kunst bestod deri at kunne tage tonen fra syv andre degne, i at overfuse deres tilhørere med løgnagtige og samvittighedsløse angreb på anderledes tænkende og smigre massens slette begærligheder i de plumpeste udtryk, ville landet ikke mere være et kongerige og formentlig snart få „korporalsordre" fra en eller anden til at holde inde med alle mulige konstitutionelle narrestreger" (Dagbladet, aug. 1872). — „En regering Bjørnbak ville omgående afløses af en regering Bismarck. De akademisk-liberale erklærede utvetydigt bondedemokratiet og dets degneførere deres had; det kan virkelig ikke gå an, at man skræver lige fra kirkesangerposten ind i en kirkeministerplads, en skolelærer som minister ville (over for udlandet) være en monstrøsitet, som konge og folk ville føle umulig, og med sine nuværende ledere ville Venstre aldrig blive „dannet" nok til at regere". (Den danske Kirkes Historie, VII, s. 181 fl., 1958).

Socialisme afskyedes endnu mere af de to partier, kun Bjørnbak'erne uden for arbejdernes kreds, forstod noget af det nye.

Lars Bjørnbak foretrak socialismens „raske, menneskekærlige, kristelig friske luftning for grundtvigianismens skandinavisme, tyskerhad, kirkepræk, skytteforeningerne med drikkegilderne og bavlet om Thor, Tyr og Holger Danske", og angreb al tvang i nationalismens, dannelsens, kapitalens og religionens navn; han ville forene arbejdere og bønder.

Disse synspunkter billigedes helt af hans ældre broder, Thomas, men han udtrykte sig aldrig i så voldsomme vendinger.

Thomas Bjørnbak blev straks vikar i Sæby, men året efter blev han ansat som lærer og kirkesanger ved Smidstrup skole i Sejlstrup sogn.

Han var gift med *Ane Cathrine Pedersdatter* fra gården Dybro i Skærum sogn, f. 1821, d. 1886. Hun var søster til den kendte gårdejer *Knud Dybro,* der en tid ejede Sundstedgaard i Vrensted sogn. Det var ikke noget stort embede, der blev ham betroet; lønnen var 90 rd. årlig, men heraf skulle han afgive 48 rd. som pension til formanden. Med en del besvær lykkedes det ham at få skolemyndighederne til at udlægge en skolelod, og da den gamle, forfaldne skole straks blev kasseret og en ny opført nærmere Smidstrup, blev lønnen forhøjet en del, og det lykkedes ham at købe jord, mest hede, som han kultiverede, merglede og drænede, så han blev i stand til at holde seks køer og to heste.

Han fik god gang i skolearbejdet, men det var ikke nok for ham at undervise børn. Han var stærkt grebet af tidens politiske røre og forstod, at hvis bønderne skulle komme til at betyde noget i det politiske liv, måtte der kundskaber til. Men ligegyldigheden over for skolen var grænseløs, så Bjørnbak indså snart, at skulle hans ideer få nogen betydning, skulle han have fat på den voksne ungdom. Han drøftede sine ideer med lærer Grønborg i Brønderslev, der blev så begejstret for planen, at han i 1851 vovede forsøget, men det mislykkedes, og skolen gik kun i to år.

Thomas Bjørnbak kom derefter i forbindelse med konsul *Chr. H. Nielsen,* der altid var til rede, når det gjaldt om at udrette noget for at hæve oplysningen og kulturen blandt bønderne. Konsulen skrev om sagen i Hjørring Amtstidende og fremhævede den betydning, det ville have, om vore voksne bøndersønner kunne samles på landboskoler og få en grundig undervisning både i teoretiske og praktiske

fag, og at manden, der ville og kunne løse opgaven, fandtes, nemlig Thomas Bjørnbak i Smidstrup.

Samtidig arbejdede de to sammen ved oprettelsen af Hjørring Diskontobank 1855. Deres navne står først på indbydelsen til aktietegning. Bjørnbak støttede især sagen ved at skrive en pjece, der tryktes i meget stort oplag og fik udbredelse langt ud over Vendsyssel.

Bjørnbak fandt også støtte for sine planer hos mænd som generalkonsul *Henrik Pontoppidan* i Hamborg, der skænkede 100 rd. til landkort og bøger, og generalkonsul *A. P. Westenholtz,* London. Provst *Djørup,* Hjørring, bragte ham i forbindelse med mænd som professor *Madvig,* den senere statsminister, og med biskop *D. G. Monrad* og pastor *Joh. Ferd. Fenger,* der var ivrige grundtvigianere.

Agitationen for at få oprettet en skole for den konfirmerede ungdom af landbostanden under ledelse af Bjørnbak forberedtes ved et indlæg i Hjørring Amtstidende den 5.-1.-1855. Det underskrives „En landmand". Artiklen understreger, at det, der gør bonden afhængig og stiller ham i et ufordelagtigt og dårligt lys, er hans mangel på oplysning, og at almueskolen ikke er i stand til under de givne forhold at afhjælpe denne mangel. På det grundlag, den giver, kan bønderne ikke kvalificeres til sogne-, amts- og rigsrådsmedlemmer. Som forholdene er, vil bonden altid komme til at stå under formynderskab af de bedre stillede stænder. Når bønderne ikke ønsker at drage deres sønner ud af de landlige omgivelser og sende dem i købstadskoler eller realskoler, så er der ikke anden udvej, end at bønderne forener sig og opretter højere bondeskoler, derved kan også begavede fattigmandsbørn deltage. Man må ikke tvivle på, at der vil kunne skaffes støtte fra flere sider, og man må ikke betvivle, at formående mænd vil støtte sagen. Det understreges, at intet er mere fordærveligt i en konstitutionel stat end mangel på oplysning. Bonden må ikke ved siden af sin medfødte sunde sans mangle indsigt til at se forholdene i det rette lys eller at kunne gennemskue smukke ord og talemåder, derfor må alle kræfter samles for at rejse den skole, da forholdene nu synes at være til stede.

En anden indsender er i hovedsagen enig med tilhængerne af en bondehøjskole, så der kan gøres noget for almuens oplysning. Han ønsker ikke at kalde dem højere bondeskoler, da de kun vil få såre lidt af en højskoles natur. Han mener ikke, at det vil blive alminde-

ligt, at de opvakte bondesønner kommer i en sådan skole, da den simpelthen ikke kan rumme eleverne, hvis der kun skal være én i hvert amt. Skal der være skoler i et tilstrækkeligt antal til at rumme amtets unge bønder, vil der mangle penge til en sådan udbygning, desuden vil mange mangle evner til at følge undervisningen, og andre vil af økonomiske grunde ikke kunne deltage, så kun de nærmestboende og de mest formuende vil kunne benytte dem. Måske vil folk uden for bondestanden benytte den og derved have en billig huslærer.

Oplysningen fra disse anstalter vil altså ikke sprede sig synderlig vidt. Imod oprettelse af sådanne skoler findes intet at indvende, såfremt det sker for egen regning, men staten yder et lige så stort tilskud, som er indkommet fra eleverne; dette statstilskud skulle anvendes til lærerløn.

Det er næppe rigtigt, at staten støtter de enkelte heldigst stillede, mens de mindre heldige og mindre bemidlede må nøjes med, hvad almueskolen kan yde. Skal en sådan bondeskole kunne udrette noget, må den være toårig, men derved vil de unge drages ud af deres landlige virksomhed i den tid, da lysten til arbejdet skal vækkes og vaner erhverves. Ved hjemkomsten vil den unge mand da føle sig højt hævet over sine jævnaldrende og kun lidt tilbøjelig til at tage fat på det ofte lidet interessante bondearbejde. Han vil slutte sig til sine kammerater fra skolen, og dermed er man på vej til at danne et bondearistokrati, og dette vil virke tilbage på skolen, som derved vil blive planteskole for spidsborgerlige bondearistokratiske ideer. Derfor vil den højere bondeskole for den velhavende og formående bondestand blive nummer ét og den egentlige landsbyskole nummer to, så denne skole vil synke ned til meget ublide kår, ringeagtet af de formuende og ikke i tide påskønnet af de mindre formuende; se bare på købstædernes såkaldte friskoler — hvad er der blevet af de fattige børns undervisning, siden man skilte de formuende fra? Man vil skabe en kundskabsløs, ejendomsløs og retningsløs samling af samfundets bundfald. For at modvirke denne tendens må landsbyskolen tilbyde ens undervisning for alle, hvad der ønskes herudover, må vedblive at være en privat sag. Bondehøjskoleideen fortjener altså ikke at blive fremmet; i stedet for skal man begynde fra grunden og forbedre almueskolen, således at alle børnene kunne få undervisning hver dag

om vinteren. Mange steder er der ikke flere børn, end at læreren kan undervise dem alle på én gang. På langt de fleste steder er der rigtignok så mange, at det er nødvendigt med to lærere, og altså også to skolestuer. Langt mere bekosteligt bliver det med en andenlærer, men kun de færreste steder behøver man en seminarieuddannet, thi blandt de 3-4 sidste års konfirmander vil der altid kunne findes skikkelige og bekvemme personer, som kan undervise i visse fag under førstelærerens vejledning og tilsyn. Sommerskolegang er forhadt og ikke frugtbringende for de større børn; derfor bør andenlæreren afskediges om sommeren og vende tilbage til en eller anden landlig beskæftigelse. En sådan skoleordning vil gøre bondehøjskolen overflødig . . .

På denne artikel svarer Thomas Bjørnbak den 7.-4.-1855, at hvis bondehøjskolen ikke har sin rod i folket eller er fremgået af dets interesse og overbevisning, vil den visne som planten uden solskin og regn. Almueskolen, som den er, kan ikke udvikle børnene til det ansvar, den ny forfatning kræver af dem for at kunne tage stilling til tidens spørgsmål, og det nås ikke ved at forøge skolegangen og lærerkræfterne i vintertiden. Vinterskolegang har sine store ulemper på grund af ufremkommelige veje, uvejr og deslige. Sygdom forårsager også mange forsømmelser om vinteren. Bjørnbak tror ikke på, at en konfirmand vil betyde noget særligt i undervisningen og da slet ikke hjælpe til at gøre den højere bondeskole overflødig.

Samme dag meddeler Chr. H. Nielsen, at skolen i Smidstrup er en kendsgerning i løbet af sommeren. Skolen vil være udrustet med de nødvendige lærerkræfter og forsynet med det inventar, der skal bruges, og der er tillige udsigt til, at der anskaffes et bibliotek. Der vil desuden snarest blive nedsat en komité, der vil fastlægge undervisningsplanen og de økonomiske kår, hvorunder skolen vil komme til at virke.

Allerede 12.-4.-1855 findes i Hjørring Amtstidende en meddelelse, der er spredt til alle egnens beboere. Den meddeler, at det er lykkedes ad privat vej at sikre skolen, hvis det skulle mislykkes at få regeringen til at sikre den økonomisk, men man har tilsagn om, at der vil blive stillet et beløb til rådighed til opførelse af en passende bygning, og denne skal opføres på en lod, Thomas Bjørnbak har erhvervet. Skolen skal ledes af Bjørnbak, og der er allerede truffet aftale med en duelig lærer og endnu en tredje mand, der vil give undervisning i land-

måling, både teoretisk og praktisk, og tillige i korttegning. Skolen vil begynde sin virksomhed efter høst eller til efteråret, og desuden er der mulighed for at skaffe et passende bibliotek, der også vil kunne benyttes af en videre kreds. Der vil blive afholdt et møde den 29.-4.-1855 hos gæstgiver Houmann, hvor det nærmere vil blive aftalt, og man beder nu interesserede bidrage til vækkelse af almuens interesse for dette vigtige institut.

— —

Den anonyme modstander af skolen kommer nu med et nyt indlæg, der filosoferer over spørgsmålet, om det er muligt, at bondeskolen kan skabe vej for en forbedring af almueskolen. Det forekommer ham en lang vej, når man først skal skabe skolen, der skal skabe mændene, der så engang i en fjern fremtid skal forbedre almueskolen. Der vil heller ikke gå så ganske kort tid, inden bondeskolens elever vil være modne til at optage arbejdet i kommune og rigsdag. Dernæst filosoferer han længe over spørgsmålet: Hvilken virkning den højere oplysning vil have på de velhavende bøndersønner, og hvilke følger det vil kunne få for „de fattige". Han synes, det må være en fattig trøst at skulle tænke således: Nu bliver min nabos søn, som har været på den højere skole, mindre storagtig mod mig og min søn, end hvis han ikke var kommet der, og bliver han endog, som han var, så kan han bedre skjule det. Han synes, det er for lidt, den fattige mand får for det bidrag, han igennem sine skatter må yde til skolens understøttelse. Han finder det heller ikke tilfredsstillende, at skolen kan tage højere betaling af de velhavende og mindre af de fattige, thi selv om han kan få hele opholdet gratis, har han ikke råd til at miste den løn, han går glip af, mens han er på skole. Han har ikke noget mod bondeskolerne, når de blot opstår som private institutioner, thi så står de ikke i vejen for en almindelig reform af vor almueskole, men ved at give den understøttelse fra staten, begår man en uret til fordel for de velhavende og til skade for de fattige.

Han forsvarer stadigvæk almueskolens undervisning, om det så end kun bliver en flink konfirmand, der skal hjælpe læreren. Han ville ikke blot erhverve sig undervisningsfærdighed, men også viden under hans samvær med læreren i de mange timer uden for undervisningstiden, og der skulle jo kun være tale om opvakte unge — sådanne som attråede oplysning. Han mener stadig, at det vil være en fordel,

om sommeren at lade den unge mand gå tilbage til landbruget, for at han ikke skal komme til at foragte dette slidsomme arbejde.

Heller ikke lærer *Beck* i Hørmested er tilfreds med den påtænkte skole. Han understreger, at det vil være at krænke lærerstanden, om man vil skyde skylden for almuens manglende oplysning på den; den besidder absolut både evner og kræfter til at meddele almuen så megen oplysning, som den behøver for at indtage og hævde den plads, som den har i samfundet, såfremt man da ikke vil, at almuen skal være lærd, hvad vel næppe kunne forenes med dens ydre vilkår. Forslaget om pogeskoler er godt, og det er næsten vanærende for samtiden, at det ikke er gennemført. Hvad herved vil vindes, kan ikke beskrives, men den tid vil vel komme, da velsignelsen af sådanne skolers tilværelse skal vidne for sig. Han fortæller, at der i Hørmested skole var 70 elever i 2. klasse før forårsafgangen og 44 i 1. klasse, og understreger, at det overstiger menneskelige kræfter at undervise så mange børn, der ikke engang nyder daglig undervisning. Ved at forøge lærerkræfterne og indføre adskillige reformer med hensyn til skoletiden m. m., vil almueskolen kunne rejse sig og udbrede så meget lys, som må anses for ønskeligt og fornødent for den stand, for hvilken den består. Skulle enkelte i en modnere alder ønske at udvide sine kundskaber ud over flertallet af sine standsfæller, da vil han være i stand til det på det gode grundlag, almueskolen under de bedre vilkår har givet ham, og skulle han ikke ved egen hjælp kunne dette, da vil han ikke savne midler dertil, thi præst, skolelærer og hver oplyst mand vil finde glæde i at hælpe ham. Desværre er der kun såre ringe trang i almindelighed til at søge oplysning, men sans for dette gode vil snarere finde almindelig indgang hos folket, når en bedre undervisning grundlægges i de bestående almueskoler, end hvis man sætter kræfterne ind på at rejse højere bondeskoler. Aftenskolerne kunne betyde umådelig meget, men hvor mange steder har de kunnet trives? Der gives sogne, hvor læreren enten måtte komme til at betale ungdommen for at vise ham den ære at høre på hans undervisning, eller dog i det mindste love dem en uværdig adspredelse efter endt gerning. Dette, at aftenskolen ikke benyttes, er et tegn på, at en højere bondeskole ikke er påkrævet. Først når almueundervisningen er forbedret, og aftenskolen benyttet, kan der være mening i, at staten understøtter den højere bondeskole, så den kan træde til for at afhjælpe savnet

for den enkelte, der ikke føler sig tilfredsstillet af det bestående. Men inden disse forbedringer er indført, er det uretfærdigt at bruge statens penge til højere bondeskoler, hellere må disse penge bruges til forbedring af det bestående. Beck understreger til sidst, at det ikke er fordi han har noget ondt øje til de hæderlige og almægtige mænds foranstaltninger for en højere bondeskole — ingen kan mere end han ønske samfundets vel.

Mødet om oprettelse af skolen i Smidstrup holdtes hos gæstgiver Houmann i Hjørring den 29.-4.-1855, og her udtalte konsul Chr. H. Nielsen, at sagen havde vakt usædvanlig interesse, navnlig hos mænd, hvis interesse for egnens opkomst i flere retninger var almindelig bekendt. Debatten drejede derefter ind på spørgsmålet, om staten burde støtte en sådan institution, men dette spørgsmål forlod man på provst Djørups foranledning og gik derefter over til at drøfte skolens formål og dens virksomhed. Til at udarbejde et forslag valgtes der tre mand: *Chr. H. Nielsen, Bertel Larsen,* Bejth, og *Peder Thirup,* Nørum, og man sluttede mødet med ønsket om, at højskolen i Smidstrup måtte komme til at virke til velsignelse for den kreds, den nærmest var bestemt for, og at oplysning og frihed måtte komme til at gå hånd i hånd.

Under mærket „meddelt" skrives i Hjørring Amtstidende den 5.-5.-1855 om mødet, at der i referatet står, at der var mødt landboere endog fra fjerne egne i et efter omstændighederne ikke ringe tal. Omstændighederne var særdeles gode, vejret var godt, og landmanden havde endnu ikke travlt med forårsarbejdet, og de ofrede desuden — bedrøveligvis — helst en helligdag. Nej, mødet viste, at sagen savner deltagelse i den allerstørste del af bondestanden, som med deres sunde blik ikke øjner noget stort for den almindelige skole. Mødet var besøgt af 20 personer, af disse var der kun 10, som til nød kunne siges at repræsentere den stand, for hvilken skolen skal virke. Den anden halvpart var folk, som ifølge deres stilling i ingen henseende var interesseret i sagen i almindelighed, de syv end ikke i den smidstrupske skole. Mødet betegnes som et kummerligt resultat, efter at der var udsendt cirkulærer til et stort antal af sagens formodede venner. Det var få interesserede, der mødte; de, som nærede modsat anskuelse, nøjedes med den simple, men tydelige protest — at blive hjemme. Der sluttes med ønsket om, at de samme hæderlige fremad-

stræbende mænd, som har virket for den ønskede skole, også vil anvende deres indflydelse for at fremme en heldig reform af hele almueskolevæsenet.

Den 15. juni har udvalget sluttet sit arbejde og averterer om skolens åbning. Meddelelsen indeholder følgende oplysninger: Skolen står åben for enhver uden hensyn til stand og stilling, dog har i visse tilfælde landbosønner fortrinsret. Den konfirmerede ungdom har nærmest adgang til skolen, dog udelukkes ikke de ukonfirmerede, når de besidder kundskaber til udskrivning af almueskolen. Skolen meddeler undervisning hele året til enhver, som ønsker det, men det står enhver frit at tage sin søn ud af skolen til hvilken tid, han ønsker. Skolen tilbyder ved tre lærere undervisning i følgende fag: *Boglæsning* med gramatik og analyse, *historie* og *geografi, regning, retskrivning* og *stiløvelser* samt *skønskrivning.* Endvidere vil hertil slutte sig undervisning i *landbolovgivning, agerdyrkningens teori, praktisk regnskabsføring* samt *jordopmåling* og *markers inddeling.* De månedlige skolepenge, forudsat den sædvanlige statsunderstøttelse, antages ikke at ville overskride 2 rd. 3 mk. Kost og logi må vedkommende selv skaffe sig hos beboerne i de ved skolen omliggende byer og steder. De vigtigste skoleapparater forefindes, men de nødvendige lærebøger og håndatlas skaffer eleverne sig selv.

Undervisningen tager sin begyndelse i alt fald til 1. nov. 1855.

Meddelelsen er underskrevet af udvalgets medlemmer: Chr. H. Nielsen, Bertel Larsen og P. Thirup.

Hermed er forpostfægtningerne til ende, og skolen i Smidstrup kan træde i funktion. Det ser ud til, at det er egnens lærere, der er modstandere af den, først fordi de føler sig truffet ved den megen tale om almueskolens utilstrækkelighed, dernæst fordi de er bange for, at denne skoleform skal forhindre eller forsinke en gennemgribende reform af almueskolen.

Det er yderst beskedne krav, der stilles: en flink konfirmand i vinterhalvåret til at aflaste læreren, der står alene med de vældige børneflokke, som lærer Beck i Hørmested. Hans børneflok er vel nok norm for de fleste af egnens skoler. De er også bekymrede for, at det skal blive de forkerte unge, der kommer til at nyde godt af den udvidede undervisning, og for at statens penge skal blive givet ud til

et uretfærdigt formål. Bjørnbak blander sig kun lidt i diskussionen, kun én gang skriver han et forsvar for sin skole.

Konsul Chr. H. Nielsen meddeler, at der er indkommet en del frivillige bidrag til skolen, så tre bondedrenge kan få fri undervisning. Følgende har ydet bidrag:

Etatsråd Nyholm, Baggesvogn	20	rd.
Kammerråd, prokurator Aagaard, Hjørring	5	„
Brændevinsbrænder N. Olsen, Hjørring	5	„
Købmand J. Kalmer, Hjørring	5	„
Købmand F. F. Ifversen, Hjørring	5	„
Gmd. Niels Svenningsen, Rakkeby	2	„
Gmd. Peder Thirup, Nørum	2	„
Gmd. Christian Larsen, Bejth	2	„
2 velyndere og en ubenævnt 5 rd. hver	15	„

Senere meddeles, at skolelærer og landmåler Madsen i Vejby åbner et kursus i landmåling og korttegning for den højere landboskoles elever, men også andre kan deltage.

Skolen er altså startet 1. nov. 1855, og 28. febr. 1856 oplyses det, at den har 15 elever, og at der yderligere er anmeldt 5 til foråret.

23. jan. inspicerer provst Djørup skolen og overværer undervisningen, og i tilsynsprotokollen udtaler han sig med anerkendelse om elevernes fremgang, om lokalet, der er lyst, smukt og rummeligt, om bøgerne og apparaterne samt om den praktiske og hensigtsmæssige måde, hvorpå undervisningen ledes og fremmes af Bjørnbak. Fagene nævnes, og der gives under regnskabsøvelserne overslagsberegning, repartitio (forholdsregning) og ligningers affattelse; desuden undervises i tysk. Biblioteket er på flere hundrede bind; det benyttes meget og giver megen underholdning og belærende øvelser.

Hen på efteråret er alle pladser besat for vinteren, så der kan ikke optages nye elever før til maj. Der er allerede tale om, at skolen skal udvides.

I Aalborg Stiftstidende 27.-2.-1856 angives elevtallet til 15, og at der kunne have været flere, hvis mænd uden for bondestanden kunne have overvundet deres fordom mod bønderne. Samme blad skriver 18.-8.-1856, at der allerede er indmeldt 13 til det kommende skoleår, og at det ser ud til, at den fordom mod at lade deres børn undervise

sammen med landbobørn er hævet, thi en præst har ladet sin søn følge undervisningen i sommer og indmeldt ham til vinterskolen.

Da skolen er i gang i 1856, er der fuldt optaget, og der har endda måttet afvises 11-12 elever, deraf en del fra Aalborg amt. Skolen har i statstilskud fået 400 rd., samme beløb som tilsvarende skoler i Saxild, Gjedved og Staby.

Der indbydes 21.-3.-1857 til eksamen, der afholdes 2. april, hvortil skolens velyndere indbydes. 17 elever deltog i den mundtlige eksamen i boglæsning og analyse, danmarks- og verdenshistorie, naturhistorie, matematik, hovedregning og agerdyrkningslære. Som censorer fungerede provst *Djørup*, Hjørring, pastor *Winstrup*, Smidstrup, og pastor *Hansen*, Hjørring. Følgende elever eksamineredes:

Niels Peter Bjørnbak, Sejlstrup,
Christen Christensen, Jetsmark,
Poul Christiansen, Ingstrup,
Peter Emanuel Due, Volstrup,
Lars Peter Eriksen, Ø. Brønderslev,
Hans Gundersen, Aaby,
Christian Jensen, Sindal,
Niels Jensen, Torslev,
Mads Chr. Jungersen, Aaby,
Hans Madsen, Jelstrup,
Søren Mathisen, Bindslev,
Søren Müller, Egholm,
Niels Peter Nielsen, Em,
Gustav Simonsen, Sejlstrup,
Marinus Simonsen, Sejlstrup,
Carl Chr. Sørensen, Torslev,
Mads Peter Sørensen, Ajstrup.

Eksamen sluttede med, at der blev indført et særdeles anbefalende vidnesbyrd i tilsynsprotokollen.

For det kommende år er udsigten den allerbedste, meddeler Bjørnbak, der er allerede indmeldt så mange, at man påtænker at udvide til to klasser og endnu en lærer.

Skolen er nu så godt i gang, at man har indset, at det er nødvendigt, at den bliver selvstændig. Skolens bestyrelse består af provst

Djørup, Hjørring, købmand Møller, Hjørring, og godsejer Nyholm, Baggesvogn.

Fagkredsen udvides for dem, der vil gå til landbrug, med *ejendomsopmåling, nivellering* og *dræning* på skolens mark, hvor dette arbejde allerede er begyndt.

Elever, der ønsker at uddanne sig til *skolelærerfaget*, får privatundervisning i religion og praktisk øvelse i sognets skoler. Betalingen for denne undervisning er 3 rd.

Eksamen i 1858 afholdes 27.-4.; af 27 elever indstillede 24 sig til overhøring, deraf havde de sidste 13 kun besøgt skolen i et halvt år, og to af disse var ukonfirmerede.

Th. Chr. Sørensen, Volstrup,
Chr. Jensen, Try,
M. Simonsen,
J. Svenningsen, Rakkeby,
Chr. P. Nielsen, Gaarestrup,
Th. Eriksen, Sigsgaard,
J. Sørensen, Jetsmark,
M. P. Bentsen, Jetsmark,
M. Sørensen, Astrup,
L. P. Eriksen, Neist,
Th. C. Larsen, Jelstrup,
N. Chr. Larsen, Torslev, Sæby,
S. P. Larsen, Løkkensholm,
P. Jensen, Stagstrup, Thy,
L. C. Jensen, Hune,
J. C. Pedersen, Rubjerg,
S. Mathisen, Bindslev,
L. Jensen, Sejlstrup Mark,
S. Jensen, Jerslev,
C. Ifversen, Smidstrup,
H. C. Hald, Biersted,
V. Rasmussen, Saltum,
J. Otzen, Torslev, Han herred,
N. C. Christensen, Smidstrup.

Ved afslutningen blev styrelsen gjort opmærksom på, at man hårdt savnede et klaver. Provst Djørup lover at forelægge spørgsmålet på næste skolerådsmøde. Til næste skoleår var allerede indmeldt 20 elever, deraf nogle fra Aalborg amt, hvor man endnu ingen højere bondeskole har, men man har flere gange forsøgt at starte en sådan.

Efter afslutningen foretog lærere og elever en rejse til København. Det var Chr. H. Nielsen, der havde fået daværende direktør for DFDS, *H. P. Prior,* til at lade dem rejse gratis med et af hans skibe. Desuden deltog flere mindre landejendomsbesiddere til en billig pris. Turen varede seks dage og sejlturen 17 timer. De indkvarteredes på vendelboernes sædvanlige logi, Gl. Avlsgaard, og besøgte alle byens seværdigheder, f. eks. Oldnordisk Museum under vejledning af C. J. Thomsen (museets direktør). De hørte Grundtvig prædike og besøgte den katolske kirke, man så Enslews pitoreske forestilling og Møllers mekaniske, bevægelige voksfigurer på Vesterbro. Fra Valby tog man toget til Jernbanegaarden og besøgte Tivoli med 16,000 gæster, så Alhambras orientalske pragt, hvor Olivo imponerede med sit „trolleri". Da skolen slutter i 1858 rejser en af lærerne, Pedersen, der er blevet ansat som andenlærer i Jetsmark, hvor han døde 23.-11.-1861 (Klitgaard: Hvetbo Herred II, s. 505). Hans plads averteres ledig 30.-8.-1858. Efterfølgeren skal undervise i naturhistorie, naturlære, matematik og agerdyrkningskemi. Lønnen er 350 rd., brændsel og fri bolig for en gift. I januar er endnu en stilling ledig; her er lønnen 350 rd. eller 150 rd. med kost og logi, men uden vask. I marts 1859 meddeler indenrigsministeriet i henhold til lov af 8. marts 1856, § 4, tilladelse til, at skolen efter afholdt afgangseksamen dimitterer elever til optagelse på Veterinær- og Landbohøjskolen. Det er jo en betydelig anerkendelse til skolen, en ære for provinsen og en lettelse for den, der agter at uddanne sig til veterinær, landmåler eller rationel landbruger.

Samme måned meddeler kultusministeriet, at det har tilbudt en af lærerne ved skolen fri undervisning og 20 rd. om måneden til et kursus over visse landøkonomiske genstande ved Landbohøjskolen.

Ved forårseksamen i 1859 underkaster 17 af 25 elever sig overhøring:

Marinus Simonsen, Smidstrup,
Thomas Larsen, Gølstrup,
Carl Ifversen, Smidstrup,

Jens Pedersen, Rubjerg,
Stephan Jensen, Jerslev,
Hans Hald, Biersted,
Søren P. Wulff, Kongerslev,
Ludvig Mikkelsen, Horne,
Jens Chr. Andersen, Hørby,
Jens Andersen, Rakkeby,
Jens Hansen, Lendum,
Mads P. Christensen, Albæk,
Christen Johansen, Astrup,
Christen Christensen, Vennebjerg,
Jens Jensen, Brovst,
Niels Chr. Christensen, Smidstrup,
Jens Pape, Jelstrup.

Med eksamensresultaterne følger en opgørelse, der viser, at skolen har undervist 74 elever, hvoraf er afgået eller nu afgår 60. 36 går til landvæsenet, deraf 26 til forældrene, 4 har dræningsarbejde, 4 er elever ved Landhusholdningsselskabet, 2 er på større gårde for at uddanne sig til praktiske landmænd, 11 er gået til lærerfaget (8 på forskellige seminarier, 3 er hjælpelærere), 4 er gået til handelen, 2 til embedskontorer, 4 til håndværk, 2 er på lærde skoler og 1 er veterinær. 61 af eleverne er bondesønner (46 gårdmandssønner, 15 husmandssønner), 4 er lærersønner. 7 elever var ukonfirmerede, højeste alder 31, laveste 10 år.

Bjørnbak understreger, at de ikke har stor lærdom, men et godt grundlag.

Efter afslutningen deltager Bjørnbak i oven for omtalte kursus på Landbohøjskolen.

I et skolerådsmøde d. 28.-9.-59 drøftedes skolens forhold, og man vedtog, at Bjørnbak antages som forstander, mod at han opgiver sin stilling som skolelærer og kirkesanger i Sejlstrup sogn, og at der tillægges ham foruden fri bopæl og afbenyttelse af skolelodden en årlig løn af 700 rd. De ved skolen ansatte lærere får også fast ansættelse med pensionsret efter gældende regler. Under forudsætning af, at der af Sorø Akademis overskud bevilges 1000 rd. for året 1858-59 til skolen, blev der af skolefonden bevilget 1500 rd., indbefattet de nævnte 1000 rd. Da etatsråd Nyholm forlangte at udtræde af

komiteen for skolen, blev proprietær *Qvistgaard,* Tidemandsholm, valgt til at tiltræde i hans sted. Det besluttedes endelig, at skolens regnskab overdrages til forstanderen.

Hvad undervisningen i den højere bondeskole også kunne føre til, viser en meddelelse i Hjørring Amtstidende 16.-1.-1860 fra Chr. H. Nielsen: For husmandssønnen *Lars Peter Skjødt* af Alstrup, for tiden i København, der en kort tid ved velvillig understøttelse frekventerede den højere bondeskole i Smidstrup, og senere har nydt undervisning ved Kunstakademiet i København, har jeg modtaget 14 stk. forskellige oliemalerier, som han har anmodet mig om at sælge.

Bemeldte maleriers værd er jeg ikke kunstdommer nok til at bedømme.

For hvem, som imidlertid interesserer sig derfor og navnlig for den flittige, men fattige maler, ere disse til eftersyn og, som berørt, til købs hos mig.

På skolerådets møde d. 30.-11.-1859 var medlem af amtsskoledirektionen, provst Djørup efter indbydelse til stede. Årsagen hertil var et par spørgsmål vedrørende skolen i Smidstrup. Bjørnbak har indstillet, dels at der måtte oprettes nogle fripladser ved bemeldte skole, dels at skolepengene måtte blive nedsat. Skolerådet vedtog med hensyn til det første punkt, at man ikke fandt tilstrækkelig grund til at tiltræde forslaget, men forbeholdt sig i hvert enkelt tilfælde at afgøre, om der var grund til at bevilge en ansøgning om friplads, og med hensyn til det andet, at man indtil videre vil holde sig til de gældende bestemmelser om skolepengenes størrelse.

På samme møde behandlede man tegninger og overslag til en udvidelse af skolen.

Overslaget lød på godt 3000 rd., og rådet vedtog at ansøge ministeriet om et tilskud af Sorø Akademis midler på 1000 rd. og at yde et tilskud fra skolefonden på et tilsvarende beløb under forudsætning af, at førstnævnte bevilgedes. Skolefondens tilskud vil blive optaget på budgettet for det kommende år, såfremt det ikke kan dækkes af indeværende års overskud.

Af 24 elever eksamineredes de 21 d. 19.-4.-1860.

Marinus Simonsen, Smidstrup,
Jens Chr. Andersen, Hørby,
Ole Chr. Thøgersen, Thy,

S. J. Hald, Ajstrup,
J. Andersen, Rakkeby,
Carl Ifversen, Smidstrup,
Hans Rudolf Nielsen, Tranum,
Anton Larsen, Bejstrup,
P. K. Bjørnbak, Smidstrup,
Thomas A. Jacobsen, Bagterp,
Peter Madsen, Hjørring,
P. C. Christensen, Stavad,
Jens Jensen, Røgild,
L. P. Olsen, Brønderslev,
Peter Pedersen, Agdrup,
Christian Mortensen, Hvidsted,
Christian Pedersen, Hjørring,
Jens Christensen, Sejlstrup,
Stephan Andreasen, Sejlstrup,
Jens Laurids Knudsen,
John Simonsen.

Der noteres særlig fremgang i kemi, og det meddeles, at sommerkursus begynder 8. maj, og 11. aug. beskikker skoledirektionen seminarist *J. C. Poulsen* til lærer ved skolen. Samtidig henvender Landhusholdningsselskabets meteorologiske komité sig til Bjørnbak om at få oprettet en meteorologisk station på skolen, hvad han selvfølgelig med glæde går med til.

Da skolerådet i sit møde d. 28. jan. havde fundet tegninger og planer til udbygning af skolen for dyre, havde man anmodet udvalget om at gennemgå planerne endnu en gang for at få dem ned på et plan, der svarede til de økonomiske forhold.

Disse planer forelægges på et møde d. 20. juni 1860, og man vedtog at begynde snarest, idet man overlod til udvalget at afgøre, om arbejdet skulle udføres efter licitation eller akkord. Fra ministeriet har man fået tilsagn om det ønskede lån på betingelse af, at amtsrådet garanterer for renter og afdrag. I sommerens løb bliver den ny skolebygning så rejst og kan indvies midt i november. Bygningerne er opført af murermester Rasmussen og tømrermester Thøgersen, Hjørring.

Provst Djørup, der er formand for udvalget, takkede håndværkerne for veludført arbejde, og Chr. H. Nielsen takkede forskellige, fordi de havde plejet og fredet om dette hans værk, og amtmand *Esbensen* udtalte sig om sin stilling til skolen og de forhold, hvoraf den havde udviklet sig til det, den er i dag, en amtsskole, og til slut takkede en af de tilstedeværende bønder på bondestandens vegne for skolen.

Skolebygningen er rummelig og bekvemt indrettet, og udstyret med hensyn til skolelokaler og beboelse er fortrinligt, og elevtilgangen er så stor som aldrig før.

Bjørnbak kan nu helt hellige sig skolen, men han beklager, at bestyreren eller en anden i nærheden ikke kan modtage et større elevtal i kost og logi.

En familie, der havde evne til at indrette sig herefter, kunne udmærket finde udkommet herved, særlig hvis manden var „professionist" eller kunne drive en anden forretning ved siden af.

På skolerådets møde d. 20.-6.-61 vedtog man med hensyn til besættelse af stillinger ved skolen, at skoledirektionen kalder efter indstilling af det udvalg, der bestyrer skolen, og anbefaler en ansøgning til ministeriet om 50 rd. til anskaffelse af landmålings- og nivelleringsinstrumenter.

Skolen gav sig også af med at forberede til lærereksamen, som afholdtes af en kommission. Der var i alt indstillet 74, hvoraf halvparten dumpede, én fra Smidstrup bestod, og dette var også tilfældet året før. Begge var fattige husmandssønner, der stadig havde besøgt skolen i et år, og de var nu ansat som lærere i amtet.

I Hjørring Amtstidende 4.-4.-1861 skriver Bjørnbak, at det er ved at blive en udbredt tro, at han ved det kommende rigsdagsvalg d. 14.-6. ønsker at komme til at repræsentere Hjørringkredsen. Han erklærer, at selv om han ikke er ligegyldig for det politiske liv og aldrig har stået som blind tilskuer, så har det aldrig faldet ham ind, at han skulle være skikket til at overtage et rigsdagsmandat, og allermindst ville han gå krogveje for at undergrave hr. Qvistgaard (Tidemandsholm). Politik ved underfundige midler er i hans øjne det mest forhadte af alt og ikke noget, en mand kan indlade sig på, dersom han vil have navn af ægte folkerepræsentant. Til valget stillede Qvistgaard og *Simonsen,* Aagaard, sig (Ths. Larsen: En Gennembrudstid II, s.

156). Redaktør *Camillo Bruun* og Bjørnbak begynder nu så småt at knubbes.

Der har i den forløbne vinter været indmeldt 26 elever, et par havde fået hjælpelærerpladser, og enkelte kunne ikke skaffe sig kost og logi. 16 indstillede sig til prøve:

H. Hansen, Aalborg,
J. C. Jensen, Dronninglund,
C. Jungersen, Brønderslev,
C. Petersen, Hjørring,
Børglum, Vennebjerg,
P. K. Bjørnbak,
J. K. P. Caspersen, Koldkær, Thy,
K. Christensen, Mygdal,
Anton Larsen, Sønderstrup, Han herred,
C. Rendbæk, Hjørring,
C. Jensen, Hjørring,
J. Christensen, Smidstrup,
P. Holst, Thy,
J. Simonsen, Smidstrup,
Kanstrup Ottesen, V. Thorup.

I skolens protokol meddeles følgende: År 1861, d. 24.-4. afholdtes efter forudgående bekendtgørelse eksamen i overværelse af en talrig forsamling af landboere, skolelærere og omegnens embedsmænd, og hvorved eleverne aflagde mundtlig og skriftlig prøve i de forskellige læregenstande, hvori undervisning meddeles. De fleste af eleverne have kun deltaget i skolen i det sidste halvår, så at de ej have kunnet tilegne sig den sikkerhed og fasthed i grundlaget for undervisningen, som ved en i længere tid fortsat undervisning kan tilegnes, men ved prøven lagdes for dagen, at skolen bestyres af duelige og kundskabsrige lærere med megen orden og interesse, og at der stedse arbejdes på at bibringe dem sådanne kundskaber, hvoraf de siden i det praktiske livs forskellige stillinger kan drage nytte, og hvorved de uddannes til oplyste, tænkende borgere i samfundet.

Især fortjener bestyreren af skolen, hr. Bjørnbak, ros for den sjældne dygtighed, hvormed han over forventningerne har kunnet bringe eleverne frem især i dansk, kemi og den praktiske anvendelse af matematikken, idet han med ualmindelig liv og interesse forstår

at vække denne hos eleverne og give dem lyst til uddannelse, så at de tilstedeværende censorer tilkendegav dermed deres fuldkomne tilfredshed.

Djørup,	*Arctander,*	*Christensen,*
provst.	lærer.	landinspektør.

En vred mand, der underskriver sig L. B., har læst Bjørnbaks beretning om skolen, og han påstår, at det er urigtigt, at skolen giver ret til optagelse på Landbohøjskolen, og Bjørnbak har selv bevist det ved på side 11 at ytre, at en elev, som i længere tid har opholdt sig på skolen, i København har måttet tage den befalede adgangseksamen til Veterinærskolen.

Bjørnbak indlader sig ikke i diskussion med ham, men meddeler den ministerielle tilladelse, der lyder således:

Ifølge modtagen meddelelse fra indenrigsministeriet har samme under 5. marts d. å. i henhold til lov af 8. marts 1856, § 4, meddelt forstanderen for den højere bondeskole i Smidstrup, Th. Bjørnbak, tilladelse til efter afholdt afgangsprøve at sende elever til Veterinær- og Landbohøjskolen, dog således, at han med hensyn til den fornødne kontrol med prøvens afholdelse, såvel som med hensyn til reglerne for afgørelse af, hvorvidt den aflagte prøve i det enkelte tilfælde kan anses for fyldestgørende, vil have at underkaste sig de bestemmelser, som i denne henseende blive ham foreskreven af ministeriet.

I denne anledning skulle man til behagelig efterretning og videre bekendtgørelse tjenstlig melde, at der med hensyn til føromhandlede prøve vil være at forholde i overensstemmelse med dette ministeriel bekendtgørelse af 28.-5. sidstleden angående indretning af en afgangseksamen ved realskolerne svarende til, og med samme retsvirkning som den ved Københavns Universitet anordnede alm. forberedelseseksamens lavere grad, dog med følgende forandringer: ad. 3. at adgangen til eksamen betinges af, at den pågældende har deltaget fuldstændig i undervisningen i det ringeste i 3 halvårlige kursus ved den omhandlede skole. ad. 5. at opgaverne til den skriftlige eksamen gives af overskoledirektøren.

I henhold hertil forventer man at modtage nærmere meddelelse om, hvorvidt og i så fald til hvilken tid, den omhandlede prøve ønskes afholdt.

Af ovennævnte bekendtgørelse følger hoslagt nogle eksemplarer til behagelig afbenyttelse.

København, den 29.-7.-1859. *D. G. Monrad.*

L. B. hævder, at Bjørnbaks stilling ikke er blevet bedre af denne dokumentation, da en af hans elever vitterlig har måttet indstille sig til eksamen i København. Bjørnbak indrømmer, at det har sin rigtighed, men da det står enhver frit for at indstille sig til eksamen, hvor han har mulighed derfor, kan han ikke se, at det rokker ved beviset. Tværtimod styrker det da nærmest skolens stilling, at han tør lade en elev forberedt i Smidstrup indstille sig til eksamen i København.

Derefter følger følgende indlæg: Hr. Bjørnbaks svar er intetsigende og betydningsløst. Da hr. S. ankom til København, spurgte han, om han behøvede at tage eksamen herovre, eftersom han havde aflagt prøve i Smidstrup.

Herpå blev der naturligvis svaret bekræftende, og han forberedte sig så til præliminæreksamen i et halvt år og bestod med 2 p. over det nødvendige.

Han havde nydt undervisning i Smidstrup i 4-5 år. Hr. S. er et menneske, som jeg på grund af hans flid og evner har megen agtelse for.

Undertegnede er den eneste, hr. Bjørnbak i denne sag har med at gøre. *Hans P. Hansen,* stud. vetr.

Året 1862 er der mærkelig stille om skolen, der har været 11 elever til eksamination, men der opgives ikke navn eller hjemsted. I en meddelelse loves der, at der i det kommende år vil blive draget omsorg for, at der kan skaffes kost og logi til eleverne, da det skader skolen alt for meget, at man skal have besvær hermed, og eventuelt slet ikke kunne skaffe sig det.

I meddelelsen om det nye skoleår noteres 16.-9.-1862, at der for dem, der søger afd. 2, optages elever, der enten ved skolen eller andetsteds har opnået en bedre forberedelse. „Den vordende skolelærer og anden, som ved videregående kundskaber ønsker selvstændigt livserhverv, har her søgt og tildels fundet deres uddannelse. At eleverne i det hele lærer at kende og elske konge og fædreland, dets institutioner og deres modersmål, lære efter evne at benytte det ret, mundtligt som skriftligt, anser skolen som sin væsentligste opgave".

Eksamen 1863 nævnes overhovedet ikke i Hjørring Amtstidende, men findes i Aalborg Stiftstidende, nr. 106. Til stede har været provst Djørup, Hjørring, pastor *Krarup,* Vraa, pastor *Lange,* Børglum, cand. pharm. *Poulsen* og *Karl Jensen,* pastor *Bertelsen,* Vejby, og lærer *Møller Lund,* Skallerup.

Ved skolerådets møde d. 27.-5.-63 opsiger Bjørnbak sin prioritet i skolen på 2500 rd. til udbetaling til juni termin.

Folketingsvalget d. 7. juni 1864 var præget af krigens bekymringer; man havde ventet hjælp udefra, men den udeblev; man havde næret store tanker om Dannevirkes og Dybbøls uindtagelighed, men den første faldt uden sværdslag, og den sidste på kort tid og med blodige tab. Kampen ved Helgoland var det eneste, der livede op. Der kom kun nedslående meddelelser fra konferencen i London, så også lysglimtet fra Helgoland slukkedes. Als tabes 29. juni, og i juli går fjenden over Limfjorden. Men den lille politik trives frodigt; man mistænker hinanden og skyder hinanden de simpleste motiver i skoene.

Begyndelsen til hidsige kampe sker ved et møde i Hjørring d. 28. maj, da en forsamling på 500 mand vedtager en adresse til kongen. Det er egnens højremænd og vel også en del nationalliberale, der er stævnet sammen. Mødet ledes af *Chr. H. Nielsen* og mænd som *Møller Lund,* pastor *Algren,* folketingsmand *Qvistgaard,* prokurator *Niels Vinther,* provst *Kampmann* og pastor *Ishøj taler.* Det afsnit af adressen, der bragte følelserne i kog, lød således: Deres Majestæt har ved rigsdagens slutning sendt os Deres kgl. hilsen og deri udtalt de trøstefulde ord, at fjern var endnu den tid, da Deres Majestæt og Deres folk ville underkaste sig en for Danmark ydmygende fred. Efter to måneders forløb, rige på skuffelser og tunge ofre for kongen og nationen, gør vi fremdeles Deres Majestæts ord til vore, at fjern er endnu den tid, da det danske folk vil kunne nødes til at modtage en vanærende fred.

Fra bondevennernes (det senere Venstre) side hævdede man, at den var indholdsløs, hvis den skulle indeholde en opfordring til at slås til „sidste mand".

En uges tid senere, den 4. juni, er en ny adresse ved at se dagens lys; den er skrevet af de tre bondevenner *Nyholm,* Kjølskegaard, *Hansen,* Hellumlund, og *Rasmussen,* Musted, og den får ikke nogen blid medfart i Hjørring Amtstidende, der hævder, at den absolut ikke er

noget udtryk for befolkningens stilling. Bladet hævder, at den i dølgsmål bæres rundt til underskrift af befolkningen, som det dog mener har så megen sans for nationalitet og frihed, at den ingen underskrifter vil få. Det citerer adressen, som det kalder et bedrøveligt aktstykke.

I denne adresse beder man kongen gøre, hvad han kan, for at bevare staten i dens helhed og beder om at standse de unyttige blodsudgydelser, der kun fører til mennesketab og landets ødelæggelse, og beder majestæten omgive sig med andre rådgivere end dem, der nu i ti år har vist sig lige udygtige til at styre landet som til at føre krig. Bladet siger, at når man har arbejdet sig gennem floskler og modsigelser, indeholder den ikke andet end en tak til kongen for det nye ministerium, en opfordring til at skaffe landet en efter omstændighederne tålelig fred samt en anmodning om at værne om grundloven af 5. juni, og det håber ikke, at Nyholm og Bjørnbak, der står som de første underskrivere, skal få held med deres forehavende.

Møller Lund i Skallerup tager voldsomt på vej; han beklager sig over folkets deling i partier, der afføder bitterhed og ufordragelighed mand og mand imellem, og roden hertil er uvidenhed hos den store hob. Skylden for krigen er alene Tysklands og „ikke uret, som enkelte danske mænd ikke undse sig ved i deres uvidenhed at pålyve deres fædreland. Denne vrange mening har her på egnen dannet sig under indflydelse af vore hjemmetyskere, der hellere vil tro, hvad fjenden fortæller, end hvad kendsgerningerne viser, så vil jeg dog henpege på ét, der klart viser, hvor vidt det kan gå med fordrejelse og forblindelse for ikke at sige løgnen. Nemlig således, at vore hjemmetyskere har læst denne adresse således, at den har fundet, at meningen var, at man skulle slås til sidste mand, og man har betegnet de mænd, som indbød til at tiltræde og indgive den, som halvgale. Det er blevet sagt så tit og er gået gennem så mange kællingehoveder, at da Hjørring blev besat, kunne man virkelig finde folk, som troede, at fjenden aldrig var kommet, hvis den forfærdelige adresse ikke var kommet ind". Herefter citerer Møller Lund en tredje adresse. I den understreges, at man gerne med tålmod bar krigens byrder, tålte dens sorg og savn, ofrede gods og liv, hvis man derved kunne bidrage til gamle Danmarks frelse, men man savner de venskabelige magters bistand på kampladsen, og Danmarks sværd tynger for lidt

i vægtskålen over for den overlegne fjende. De hidtil førte forhandlinger har heller ikke ført til noget resultat, derfor takkes majestæten for ministerskiftet, der i en forsonlig ånd kan føre til en ordning af de forviklede statsforhold og til en varig fred. Det understreges, at grundloven af 5. juni 1849 med uløselige bånd er knyttet til vore hjerter. „Deres kongeed og kongeord afgiver borgen for, at Deres Majestæt så vidt muligt vil våge over den kostelige gave, som Deres høje forgænger har skænket sit folk".

Adressen har været båret rundt af „bælse" og flere steder præsenteret således: „Her er en liste at skrive under på, om I vil have fred", påstår Møller Lund. Camillo Bruun skriver 30.-7.-1864, at nogle fuldtro folk har været samlet hos en fuldtro værtshusholder i Hjørring, og adressen har nu været båret fra hus til hus og fået 16 underskrifter, sammentigget og „med ført pen". Adressen er „kun udtryk for nogle forstokkede helstatsmænd, der har søgt hjælp hos en forblindet og uvidende hob med de løgnagtige tyske stikord: „Slås til sidste mand og det københavnske pøbelregimente osv.", derfor skal det siges og stå fast, at adressen ikke er noget udtryk for befolkningens mening i Vendsyssel, der i sin størstepart er så dansk som andet sted i landet".

Med den sidste adresse, hvorpå Bjørnbak stod som første underskriver sammen med Nyholm, Kjølskegaard, er slaget mod Bjørnbak og skolen i Smidstrup åbnet, og krigen førtes uden barmhjertighed mod Bjørnbak; han var jo den eneste, der kunne rammes.

Heller ikke Lars Bjørnbak går ram forbi; Hjørring Amtstidende har 7.-6.-1864 fået fat i en tildragelse, der skal have været udspillet i Aarhus. Prøjserne havde holdt auktion over nogle udrangerede heste; nogle mænd fra omegnen havde købt disse dyr, og det var blevet årsag til voldsomme tumulter, og disse skulle Lars Bjørnbak være blevet blandet ind i, vel sagtens for at skaffe ro, og han skulle herunder have fået læsterlig med prygl.

Historien stammer fra Fyns Stitstidende, der fortæller, at „han er en af de herrer, som i vinterens og forårets løb har arbejdet i omegnen af Aarhus i ligefrem antidansk retning, skønt han er lærer ved en såkaldt højskole i Viby. Han har holdt forsamlinger med bønderne, hvor han har forsikret dem ,at tyskerne egentlig var vore venner, det kan han bevise ud fra vor historie; de har engang reddet os fra under-

gang, i 1659-60. Krigen er alene fremkaldt af bøndernes fjender her i landet, siger han, af den københavnske pøbel, af embedspartiet". Også Berlingske Tidende har fået fat i historien — man skal have forsøgt at nappe ham og dunke ham med knæ.

Afståelsen af hertugdømmerne gjorde en forfatningsændring helt nødvendig, men mens man fra bondevennernes side gjorde gældende, at man uden videre kunne afskaffe den gældende forfatning og gå tilbage til grundloven af 5.-6.-1849, så var man i højre- og nationalliberale kredse blevet bange for den vågnende selvstændighed i bondestanden; man frygtede „den vadmelsklædte absolutisme" og mente under Estrups førerskab, at valgretten skulle indskrænkes, således at den kom til at bygge på grundbesiddelse og ikke udelukkende på indtægt, således at en konservativ landbostand kunne komme til at danne statsmagtens tyngdepunkt. I oktober 65 rygtedes det, at der på Ribeegnen var en adresse i omløb, der ligefrem opfordrede kongen til at genindføre enevælden. Den samme adresse mentes i ømløb i Vendsyssel. På et møde i Hjørring i Den danske Folkeforening griber Chr. H. Nielsen lejligheden til at advare mod denne, der for tiden luskes omkring på egnen. Den skal nylig være overbragt kongen under hans besøg i Aalborg af en deputation, som ingen havde valgt, og på opfordring oplyser han, at lærer Jungersen og Ths. Bjørnbak sammen med løjtnant Piehl havde dannet deputationen. Det blev på mødet af flere fremhævet, hvor uforsvarligt det var, at ledelsen af Smidstrup Højskole var betroet en mand, som gav sig af med landsforræderisk agitation. Hjørring Amtstidende har bragt i erfaring, at den omtalte adresse blev kolporteret af en kalkhandler, og lover, at bladet i et af de første numre skal bringe den i sin hele sorthed, således at det forhåbentlig ikke skal lykkes kolportøren at hvidte den. Adressen blev afleveret allerede den 18. sept. om bord på „Slesvig", da kongen overværede indvielsen af pontonbroen. Deputationen måtte aflevere den til kabinetssekretær Trap, der anmodede om „at lade de allerunderdanigste underskrifter snarest muligt tilføje på selve adressen".

Den afleveredes i løbet af nogle timer med 102 underskrifter. Hjørring Amtstidende mener, at de aller fleste vistnok ikke forstod dens indhold. Som underskrivere stod 54 gårdejere og -fæstere, 11 husmænd, 5 skolelærere, 7 arbejdere, 17 i forskellige stillinger og 8, som ingenting var.

Adressen findes i hovedtræk i Ths. Larsen: „En Gennembrudstid", II, s. 268.

Det afsnit af adressen, der bragte de gode højremænd og nationalliberale i harnisk, lød således: „Den menige befolkning ville foretrække at se enevoldsmagten restitueret i Deres Majestæts hånd fremfor at se forfatningen således omdannet, at statens lønnede tjenere bliver kongens og folkets herrer. En fri konge over et frit folk vil kunne nås ved at genindsætte rigsdagen i sin oprindelige myndighed og fjerne den ulykkelige novemberforfatning".

Hjørring Amtstidende giver 20.-11.-65 adressen og dens tre overbringere en voldsom medfart: „Det er et sammensurium af servil tåbelighed og modsigende vrøvl. Det er en frækhed af de tre at optræde som talsmænd for det menige folk. Det er løgn, at hele den menneskemasse, der stod samlet på kajen, hørte til „det menige folkeparti". Mere end frækhed at opfordre den konstitutionelle konge, der i hjerte- og sindelag har vist, at han står på lovlighedens grund til at gennemføre enevoldsmagten i sin person, medens de samtidig på den skammeligste måde kaster foragt på den danske embedsstand, netop fordi den har vist sig som den fri forfatnings støtte, medens menigmand eller Bondevennerne under ledelse af egennyttige førere gentagne gange har sluttet sig til dem, der har villet forfatningen til livs".

I referatet af mødet i Den danske Folkeforening den 5.-11.-1865 anfører Camillo Bruun nogle udtalelser, som Bjørnbak mener ikke er faldet. Der faldt ikke nogen udtalelse om, at det måtte anses for uforsvarligt, at Smidstrup Højskoles styrelse vedblivende betros en mand, som giver sig af med landsforræderisk agitation. Dette meddeler Camillo Bruun den 18.-11.-1865 og føjer til, at Bjørnbak altså må nære håb om ved et juridisk benægtelsessystem at kunne høste de laurbær, han burde være klog nok til ikke at nå ad den vej. „Da hr. Bjørnbak har undladt at benytte sig af sin ret til at meddele publikum sit søgsmål, er det formodentlig hans hensigt at behandle sagen med den samme lusken, der er et særkende for hans politik".

Der faldt dom i sagen ved Hjørring købstads ret den 9.-10.-66, og i dommen hedder det: „De oven for fremhævede i Hjørring Amtstidende for 6.-11. f. å. indførte for skoleforstander Bjørnbak fornærmelige udtalelser bør døde og magtesløse at være, så de ikke kommer citanten til skade på hans gode navn og rygte. Indstævnte redaktør Camillo

Bruun bør til statskassen bøde 100 rd. eller i mangel af betaling i rette tid hensættes i fængsel i 30 dage, så bør han og til citanten i sagsomkostninger betale 10 rd."

Bruun trøster sig over dommen med, at han også har vundet, idet Bjørnbak fra 1. nov. vil være fjernet fra sin stilling som forstander for Smidstrup Højskole, som hans private venner har rejst for ham.

I maj 1866 skrider skoledirektionen ind mod Bjørnbak ved at sende en skrivelse til skolerådet. Denne skrivelse står i mærkelig modsætning til, hvad der ellers er sagt og skrevet om Bjørnbak og hans skole. Skrivelsen lyder som følger: „De senest afholdte eksamener ved den højere landboskole i Smidstrup har givet anledning til, at det efter udfaldet af samme er taget under overvejelse, hvorvidt skolen under den nuværende ledelse af skolelærer Bjørnbak fremmer det ved samme tilsigtede formål. Efter den vundne erfaring og de givne meddelelser, har Hjørring Amts Skoledirektion den anskuelse, at dette spørgsmål må besvares benægtende. Skønt det ikke kan nægtes, at der arbejdes med en vis nidkærhed, er direktionen dog enig i, at man lede undervisningen til et urigtigt formål og at der mangler sandhed i skolens gerning, idet man synes at lægge mere an på at lade skolen vise sig ved eksamen, end på at arbejde for livet. Der har således vist sig en bestræbelse efter ved eksamen at stille frem, hvorvidt eleverne have bragt det i arealberegning og opmåling, kemi, naturlære og matematik, medens det ved nærmere prøvelse blev klart, at det mere var tilsyneladende end virkelig kundskab, eleverne havde i disse fag, og medens det skortede på de andre fag, navnlig dansk, dels stil, dels retskrivning, dels kendskab til literaturen og historie, navnlig overblik over samme. Amtsskoledirektionen må udtale den formening, at skolens nuværende forstander, der unægtelig har en vis gave til at virke med de kundskaber, han er i besiddelse af, neppe så meget som ønskeligt kan tillægges enten den grundighed og kundskabsfylde eller det øje for den virkelige åndsdannelse, hvoraf en lærers frugtbringende virksomhed ved en sådan skole afhænger, og at han derfor helst bør fjernes fra skolen, for at hans plads kan fyldes af en anden, som måtte attrå den, og kunne anses for bedre egnet for den.

Denne direktionens overbevisning er ene fremgået af en betragtning af skolens gerning, således som denne søges gennemført, og er uafhængig af andre hensyn, som efter direktionens mening godtgør, at Bjørn-

bak er en uheldig personlighed at have i spidsen for en højere landboskole. Hermed sigtes til, at Bjørnbaks hele personlighed ikke indgyder den tillid, som er aldeles nødvendig for en ungdommens lærer og leder, og dernæst til, at Bjørnbak offentlig fremtræder som politisk agitator, og derved er slået ind på en virksomhed, der ligger aldeles udenfor den, hans skoleembede anviser ham, og som umulig kan være heldbringende for skolens gerning. Direktionen mener naturligvis ikke, at der enten bør eller kan formenes Bjørnbak at have en bestemt politisk anskuelse, men erklærer, at det bestemt må forlanges, at skolens gerning ikke berøres af ensidige politiske anskuelser, hvad der meget må befrygtes ikke kan undgås under Bjørnbaks ledelse, efter at han nu engang har givet sig ind på en udbredt politisk-agitatorisk virksomhed".

Et mindretal af amtsskoledirektionen har ved sagens behandling endog givet et sådant votum: „I Bjørnbaks sag mener jeg, at Bjørnbak må kunne indstilles til entledigelse uden pension, idet han utvivlsomt er gået ind på en virksomhed, der ligger aldeles udenfor den, hans embede anviser ham, og det på en sådan måde, at man ingenlunde kan være sikker på, at han undlader i sin daglige virksomhed på skolen at bibringe dennes elever en livsopfattelse, der kunne blive yderst betænkelig i sine følger, ligesom man formentlig heller ikke bør lade udenfor betragtning, at folket i almindelighed må få en aldeles urigtig opfattelse af hele skolens virksomhed, der ikke kan udfolde sig til velsignelse, så længe Bjørnbak beholdes. En skole og allermindst en skole af beskaffenhed som den, Bjørnbak forestår, bør ingensinde indlade sig på forsøg til at virke forandring i de bestående statsforhold, ligegyldigt hvilken mening, der tilbringes eleverne, være sig denne er i overensstemmelse med eller i strid med det bestående, men farligst er naturligvis det sidste".

Amtsskoledirektionens flertal har imidlertid forment, at der ikke var tilstrækkelig retfærdiggørende grund til at søge Bjørnbak fjernet uden pension, men hvis skolerådet ikke måtte gå ind på at afskedige ham med pension, hvad man måtte anse for det retteste, antog man det under alle omstændigheder for nødvendigt, hvis skolen fremdeles skal bestå, at:

1. Skolen underlægges en bestyrelse, der har magt og myndighed til at foreskrive, hvorledes undervisningen skal fremmes efter det for-

mål, som denne bestyrelse fastsætter. Til den ende har det været direktionen af vigtighed at formå indsigtsfulde og nidkære mænd til at overtage et sådant hverv, og uagtet de medlemmer af den nuværende komité, der sidde i amtsskoledirektionen, bestemt ønske at fratræde, bevægede man dem dog til at erklære sig villige til at vedblive, når bestyrelsen blev suppleret, således at den kom til at bestå af følgende medlemmer: Provst *Hansen,* i hvis provsti skolen er beliggende, provst *Kampmann,* købmand *M. C. Møller, Møller Christensen* og landinspektør *Birk;* dog gjordes det til en betingelse, at de samlede kom til at udgøre skolens bestyrelse, idet de gave den erklæring, i modsat fald ikke at ville vedblive eller overtage samme, som da af skolerådet måtte betroes til andre mænd.

2. at bestyrelsen fastsætter en læseplan, forestår og leder eksamens afholdelse, ligesom vælger censorer,
3. at bestyrelsen ordner alle økonomiske forhold ved skolen,
4. at Bjørnbak gives et alvorligt tilhold om at holde sig efterrettelig, hvad der foreskrives af bestyrelsen, og betydes, at man med al anerkendelse af hans duelighed i flere henseender, dog ikke har kunnet være tilfreds med hans virksomhed i det hele, således som denne efterhånden har udviklet sig.

Ved at andrage denne sag for skolerådet, der i sin tid har valgt Bjørnbak til forstander og førstelærer ved Smidstrup højere landboskole, skulle amtsskoledirektionen som den øverste autoritet til at føre indseende med undervisningen i amtet ikke undlade at tilføje, at dersom samstemning ikke måtte opnås fra skolerådets side med den her af direktionen udtalte anskuelse, at Bjørnbak bør fjernes, man da vil anse det for pligt at gøre ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet bekendt med sagen, for at dette ikke skal være uvidende om direktionens anskuelse, når det næste gang har at tage bestemmelse om fordelingen af det ved finansloven bevilgede tilskud af Sorø Akademis midler til højere landboskoler.

Amtsskoledirektionen for Hjørring Amt, i maj 1866.

Esbensen. Hansen. Kampmann. Møller. Fr. Nielsen. Ponsaing. Henriksen. Bruun. Damkiær.

Skoledirektionens skrivelse behandledes på et skolerådsmøde den 10.-7.-1866, og man vedtog følgende: „I anledning af en forestilling

fra amtsskoledirektionen angående bestyrelsen af den højere landboskole i Smidstrup ved den nuværende forstander Th. Bjørnbak, vedtog skolerådet overensstemmende med den af amtsskoledirektionen derom gjorte principale indstilling med 6 st. mod 6 at afskedige bemeldte Bjørnbak fra den ham i sin tid overdragne post som forstander og førstelærer ved bemeldte skole. Afskedigelsen indtræder 1. maj 1867, eller om han måtte foretrække det, fra 1. nov. 1866, og at der fra den dag, han fratræder sin plads, tillægges ham pension af skolefonden overensstemmende med, hvad derom af skolerådet er bestemt ved hans ansættelse, og at han opfordres til snarest at afgive erklæring om, til hvilken af de nævnte tider, han agter at fratræde".

Bjørnbak valgte at flytte straks, da man havde tilbudt ham stillingen som forstander for en ny skole i Fjellerad.

Bjørnbaks gode ven og politiske meningsfælle, *Bernhard Ree,* Aalborg Stiftstidende, retter i en firespaltet artikel et spydigt angreb på Camillo Bruun, og fastslår, at det er af politiske grunde, Bjørnbak er afskediget, og at Bruun har haft sin store andel heri. Som svar herpå vælter Bruun en strøm af grovheder ud over Bjørnbak og appellerer dommen, hvad han dog ikke får nogen fornøjelse af, da dommen stadfæstes. Prokurator C. Alberti førte sagen for Bjørnbak.

I den oven for nævnte artikel (Aalborg Stiftstidende 25.-10.-1866) skriver Ree: „Kun den frie skole giver det frie valg, den er befriet for statens og embedsmyndighedernes bånd, der let kan øve tryk på skolen, når den ikke følger embedssnittet. Den kan endog gives til pris for politisk overherredømme eller overgreb. Skolen i Smidstrup er fremkommet ved hr. Bjørnbak, og den skylder ham, hans anerkendte dygtighed og indsigt sin tilværelse og gode resultater, den har skabt. Hvorfor skulle han så veksles?

Bevægelsen mod Bjørnbak var foretaget fra de rådende myndigheders side. En opfordring til den mægtige kommission, specielt C. Møller og provst Kampmann til at forklare, hvorfor Bjørnbak skulle forlade skolen, eller rettere skolen miste ham, har de ikke benyttet sig af. Sløret løftes ved en udtalelse af C. Bruun, der åbenmundet fortæller at have medvirket til sin politiske modstanders fjernelse fra egnen, hvad dog må betyde fjernelse fra skolen. Hr. Bruun er jo ikke myndighed uden i sin avis, sit hus, og vi tro, i brandfaget. Bruun underretter om den dom, der er overgået ham. Han opregner

alle de genvordigheder, Bjørnbak har haft, idet han næsten hele vinteren, omtrent hver 14.de dag har måttet gøre den lange rejse til Hjørring. Disse anstrengelser og lidt til må kunne gå lige op mod de 100 dl., som hr. Bruun har måttet betale for sin uret. Det er ikke kristeligt tænkt, det er ikke engang mormonsk, thi så tav han vist for at synes hellig dermed og pjattede det ikke ud. Med et suk vender Bruun sig mod tilskuerne og deklamerer: Nu er, som sagt, dommen faldet, og hr. Bjørnbak står med palmerne, men vi misunder ham dem ikke. Ja, Bjørnbak er ryddet af vejen, men det er man på Aalborgegnen overordentlig glad for, thi denne egn vinder, hvad Hjørringegnen taber, og Bjørnbak har vundet en fri stilling. Bruun deklamerer videre: Nok har han tabt, men også vundet, vundet langt mere end hans (og prokuratorens) dristigste forventninger turde håbe, vundet, at Bjørnbak allerede 1. nov. (tyendeflyttedag) vil være fjernet fra sit forstanderembede i Smidstrup, vundet (climax), at han snart forlader denne egn for at fortsætte sin dådrige virksomhed søndenfjords. Hvad har han vundet? Er Hjørringegnens tab hans gevinst? Er hans ære af den beskaffenhed, at det er en statisfaktion for den, at han i stedet for, at han burde have rådet bod på sin forseelse, om det stod til ham. Får Bruun flere sådanne gevinster, så er han ruineret i det bedre omdømme".

Bruun har i Hjørring Amtstidende underkastet dommen over ham en meget spidsfindig undersøgelse og kommer naturligvis til det resultat, at den er mindst lige så hård en dom over Bjørnbak. Hertil svarer Bernhard Ree: „Vi misunder sandelig ikke hr. Bruun den regres, han i ophøjede tanker om sin færd søger, og det trin, hvorpå han derved stiger ned, men slutter han det ovenanførte med den patetiske demonstration: Om vi ville appellere dommen, er endnu uafgjort. Så tilføje vi: Det skulle De inte gøre, hr. Reiersen. Vi tillader os at spørge de høje nordenfjordske autoriteter: Hvorfor fjernede de en sådan mand fra sin virksomhed, der har været skolen og befolkningen så gavnlig? Det er endda egentlig ikke om lov og ret, vi spørger, thi den har vist været benyttet, men netop uden for det lovbundnes og retsinstitutionens område spørge vi: Hvorfor har man ikke i det sted søgt at bevare en mand for skolen, som var dens skaber og som forstod sig så vel på at begrunde og udvide almuens undervisning? Og folket lægger vi på sinde: Bevar friheden og bevar eder fri for stats-

myndighedens indblanding i folkeopdragelsen, hvor og når I kunne".

Den 29.-10.-1866 fortsætter Bernhard Ree sit angreb på Bruun og skriver: „Bruun søger at retfærdiggøre eller at undskylde Bjørnbaks afsked med, at han får pension — men pension eller dens størrelse gør intet til sagen. Sagen, som den er fremdraget her i bladet, er ikke, som hr. Bruun er forfængelig nok til at tro: Bjørnbak contra Bruun. Bjørnbak er netop ikke sagens ophav, og Bruun har i sit klæbrige forhold til den kun leveret stof som komiker. Men det bliver „ej blot til lyst", når han praler af sine meriter med 100 rd.-mulkt på ryggen for sin i høj grad ærekrænkende beskyldning eller det mislykkede forsøg herpå — føjer nye beskyldninger til den tidligere skammelige usandhed om en i sin skolestilling fortjent medborger. Det vedkommer i høj grad sagen, om den, der har givet stødet til Bjørnbaks fjernelse fra skolen, at de skulle være sande venner af folkeoplysning og folkehøjskoler, men at disse „stødere" netop derfor harmes, når sådanne skoler misbruges til vrange partilærdomme og anden humbug. Hvor er der skygge af grund til en så tosset beskyldning? Har hr. Bruun ikke fået klaps nok for sin usandhed om Bjørnbaks skole, og hvortil det nye grundpåskud, især da der ingen skoler behøves til at modarbejde de vranglærere, der opfostres i andre.

Bruun er dog ikke indsat som dommer over de lærdomme, der ere vrange, især da han selv bærer sig galt ad. Hvis han derfor selv har besørget „stødet" til skolen i Smidstrup, thi det er ikke til Bjørnbak, så turde han dog allermindst have gjort noget indtryk, og er han i kompagni med flere „stødere", da heller ikke, fordi et skoletilsyn, der er „sand ven af folkeoplysningen, kun har at se på, at undervisningen er god, som Bjørnbaks bærer alle sande vidnesbyrd om, og da at undgå hvert skifte. Efter Bruuns fornyede blottelser skulle derimod Bjørnbaks fjernelse skyldes politiske synsmåder, og det oven i købet så vrange som hans egne. Men ligegyldigt hvilke, så har et skoletilsyn intet med politik eller sådanne strømninger at gøre".

På et af Bruuns angreb på Bjørnbak svarer denne i Aalborg Stiftstidende den 29.-10.-1866: „Jeg formente, at hr. redaktør Bruun i Hjørring ved den ham for nylig overgåede dom måtte have lært, at det ikke er rådeligt at skrive mere, end han kan forsvare, men jeg ser af hans avis af 27de sidstleden, at han har glemt denne dyrkøbte lære, thi ellers ville han ikke have sigtet til, at den af mig bestyrede skole

i Smidstrup „misbrugtes til udbredelse af vrange partilærdomme og anden humbug", uden at føre bevis herfor. Ingen vil bedre være i stand til at bedømme mit forhold som lærer end den ungdom, der har søgt skolen, af hvilke flere allerede er mænd i selvstændige livsstillinger. Jeg appellerer trøstigt til disses dom og opfordrer dem offentlig og navngiven at udtale, om hr. redaktør Bruun i Hjørring ved sit anførte farer med sandhed eller han hører til de samvittighedsløse mennesker, der ikke blues ved at kaste ubegrundede beskyldninger ud iblandt publikum, hvorved anden mands rygte kan krænkes og hans stilling nedsættes. I øvrigt skal jeg på given foranledning meddele, at jeg har til hensigt at fremkomme med behørige oplysninger om den imod mig af myndighederne brugte fremfærd, der i vid kreds har vakt ikke ringe opsigt og for uindviede hidtil stået som en uløst gåde".

Smidstrup, den 27. oktober 1866. *Th. Bjørnbak.*

Sidste indlæg fra Bernhard Ree kom i Aalborg Stiftstidende den 3.-11.-1866:

„En dobbeltgrundet klage til højeste sted.

Stadfæstes Bjørnbaks afsked, da fastslås et nyt princip, for hvilket alle ikke kgl. ansatte embedsmænd må skælve. Han er ansat med ministeriets tilladelse, og hans ansættelse betragtes som en fortsættelse af hans lærerstilling, han har både kaldsbrev og pension, men ingen almueskolelærer kan afsættes uden lov og dom uden forudgående tilrettevisning, mulktering osv.

Intet af dette er sket. Er afskeden ikke berettiget, kan pension ikke påhvile amtet. Det ser ud til, at pensionen må udbetales af dem, som har stået ham imod".

Den 3.-11. indrykker Bjørnbak i Aalborg Stiftstidende en tak for 22 lykkelige år, særlig tak til Sejlstrup sogns beboere, tak for gaverne.

For sidste gang holder Bjørnbak eksamen i Smidstrup den 25. april 1866, og efter denne indrykker samtlige 30 elever en tak til Bjørnbak og N. Chr. Nielsen i Hjørring Amtstidende den 28.-4. De skriver: „Efter endt eksamen på Den højere Landboskole i Smidstrup kunne vi ej undlade offentlig at fremkomme med en hjertelig tak til hr. skoleforstander Bjørnbak og lærer N. Chr. Nielsen for den flid og opofrelse, de have vist ved at uddanne os til vore forskellige stillinger

i livet, som for den venlighed og forekommenhed, de altid have bevist os. Da kundskab er magt, og tiden fordrer mere og mere, da den nu jo er så nødvendig i alle de forskellige forhold i livet, så ville vi råde alle vore unge danske medbrødre, som ønske at blive uddannet til dygtige landmænd og at erholde anden nødvendig lærdom, flittig at benytte de forskellige landbohøjskoler, som ere oprettede på mange steder her i landet. Tiden vil da benyttes vel, og mange nyttige kundskaber erholdes".

En indsender, der underskriver sig „En gammel skolemand", er overbevist om, at de unge mennesker mener, hvad de skriver, men han har ikke andet end et medlidende skuldertræk til overs for deres erklæring og synes, den snarere viser sig som dadel for skolen. Han sigter til det knudrede sprog, på enkelte steder næsten usammenhængende og derfor uforståelige stil, der vidner om stor ubehjælpsomhed ved skriftlige arbejder. De bør huske på, idet de bedømmes ved eksamensbordet, bedømmes skolen også, men de skulle være de sidste til at bedømme en læreanstalt, om hvis fortrinlighed de ikke er modne nok til at bedømme. Han tror gerne, at både Bjørnbak og Nielsen har været aldeles uvidende om skriveriet, men dette tyder på et underligt forhold, da lærerne på sådan en anstalt skal være meget påpassende med at holde øje med disciplenes færden uden for skoletiden. Han synes, at erklæringen snarere misrekommanderer skolen og dens lærere end at anbefale den.

Men de unge mennesker lader sig ikke sådan gå på. Nogle dage senere skriver de, at den gamle skolemand har et meget forældet syn på den slags skoler. Opsynet er ikke så skrapt, at de ikke kan skrive sligt, uden at lærerne bemærker det. De er ikke i tvivl om, at det er en vanskelig sag at skrive og stile en gammel skolemand tilpas, det véd jo enhver, så det kan ikke undre dem, at den gamle skolemand har noget at udsætte på deres stil, thi vanen er jo den anden natur hos slige gamle mennesker. „Har den ældre og mere erfarne ikke lært at være skånsom og billig i sin dom mod de yngre, så har vi lært at hædre de gamle, vi vil derfor gerne overlade den gamle skolemand, der har været så bitter og fjendsk mod os, det sidste ord". Til sidst gør de opmærksom på, at provst Hansen i Vrensted efter endt prøve på højskolen den 25. ds. fremtrådte offentlig for samtlige tilstedeværende og udtalte på amtets vegne en tak, navnlig til skolens besty-

rer, hr. Bjørnbak for den af ham udviste flid og nidkærhed for skolen og undervisningen.

Camillo Bruuns svar på Bernhard Rees angreb kommer i nov. 1866. Han havde ventet, at de skolemyndigheder, der havde afskediget Bjørnbak, var fremkommet med en redegørelse. Han hævder, at Bjørnbak selv har bidraget til, at skolen blev offentlig og underkastet offentlig kontrol. Skolen vandt trods modstand og lunkenhed så stor tilslutning, at den havde større elevtal end den bekendte højskole i Rødding. Derved forøgedes hans indtægter, og han sikrede sig yderligere pensionsret. Han mener, at Bjørnbak for at få ansættelsen og pensionsretten i orden har ytret ønske om at søge andet embede; derfor gik man ind på hans krav, da man ønskede at bevare den blomstrende skole fortsat, og Bjørnbak blændede autoriteterne, så man anså ham for uundværlig. Da han havde opnået fast ansættelse, kunne han tumle sig frit som politisk agitator, hvilket han havde lovet at holde sig fra. Efter hans ansættelse solgte han en jordlod til amtet til afbenyttelse for ham selv som skoleleder og til en påfaldende pris. Ved afskedigelsen opnåede han en rundelig pension, så han har forstået at mele sin egen kage. Bruun kan ikke godkende Rees påstand om, at Bjørnbaks undervisning var god; han søgte at brillere med mange fag, og det kunne kun ske på bekostning af grundigheden. Drivfjederen i hans undervisning har været et heldigt udfald.

Eksamensopgaverne var skrevet på sedler, som var nedlagt i en urne, og var en enkelt uheldig, fik han lov til at trække en anden. Hvorfor stilledes spørgsmålene ikke frit og uforberedt fra lærernes side? Mange undrede sig over denne eksaminationsmåde; det kunne tyde på, at der kun var visse bestemte spørgsmål, der måtte eksamineres i, og som eleverne var særlig forberedte på, skinnet taler for en sådan formodning. En elev viste efter øre- og øjenvidne en beundringsværdig dygtighed i litteraturhistorie, men var ikke i stand til at besvare et meget simpelt spørgsmål fra censor, som synes at have været passiv tilskuer. Når det er gået således med de mundtlige prøver, hvorledes da med de skriftlige, som censor ikke har kunnet have kontrol med? Der forevistes f. eks. arealberegning af et kort, og her var flere elever kommet til samme resultat, der vel at mærke var fejlagtigt. På grund af målestoksforholdet (1:4000) var det aldeles umuligt nøjagtigt at bestemme jordloddens areal, kun tilnærmelsesvis. Hvor er det muligt,

at eleverne efter den korte tid, de har besøgt skolen, har kunnet opnå karaktererne udmærket godt i matematik, kemi, agrikulturkemi o. s. v.? Det må være indlysende, at deres kundskaber i disse vanskelige fag må have været meget overfladiske. Det er Bruuns bestemte mening, at Bjørnbak ikke har ledet undervisningen på tilfredsstillende måde; hele maskineriet har været beregnet på at bibringe de unge mennesker falske begreber om deres kundskaber og at vildlede dem, der i denne henseende skulle udøve kontrol, ja, det er Bruun bekendt, at Bjørnbak for at vedligeholde det ydre falske skin har undladt at fremlægge de bedømmelser, som har indeholdt en ufordelagtig omtale af eksamensopgaverne. Han tror at have utvetydige vidnesbyrd om, at Bjørnbaks politiske anskuelser går i en retning, der absolut ikke egner sig til at indpode i den opvoksende bondestand. Han har altid været på den side, der kun slet vidner om kærlighed til fædrelandet og den danske nationalitet. Han bebrejder Bjørnbak, at han i 1853 sammen med Bondevennerne var i alliance med Højre om at gennemføre grundlovsændringer, som de nationalliberale ikke ønskede. Han skulle også have understøttet regeringens tysksindede bestræbelser, der bl. a. gik ud på, at danske soldater kunne benyttes til det tyske forbundskontingent, hvorved de skulle kunne komme til at stå under en fremmed landsherre, ja endog bære våben mod sit eget land.

De har heller ikke været enige om den ny arvefølgelov, hvor Bondevennerne sammen med ministeriet skulle have bragt Danmark i den situation, at vi skulle kunne risikere at få en russisk prins på tronen, hvorved Danmarks bestående og folkefriheden stod i fare.

Under sidste krig gik hans adsplittende virksomhed kun ud på at kvæle den ægte nationalfølelse, derom vidner hans utrættelige bestræbelser efter at få antinationale kandidater valgt til medlemmer af rigsdagen samt hans delagtighed i de til dels i smug ombårne adresser samt åndede en glæde over, at det nationale ministerium blev fjernet. Kronen på værket var enevoldsadressen. Han har stadig været et villigt redskab i dr. Gert Winthers hånd (nærmest fører for den Bjørnbak'ske gruppe), og det gør det uomtvisteligt, at han er blottet for den inderlige nationalfølelse, der ene er i stand til at holde os oprejst i vor ulykke og give os kraft til at genvinde vore brødre i Slesvig, uden hvilke vi er udsatte for at gå til grunde. Hans ind-

stilling har øvet indflydelse på hans undervisning. En af hans elever skulle i en skriftlig opgave nævne de mænd, den danske bondestand måtte anse for sine velgørere og nærmere begrunde, hvori deres fortjenester bestod. I svaret var ganske rigtigt nævnt Frederik VI, Bernstorff, Chr. Colbjørnsen og Rewentlow, ligesom der også fulgte en nærmere udvikling, men til slut hed det: For tiden har den danske bondestand ingen, den kan se op til som velgørere, den eneste undtagelse fra denne regel må være oberst Tscherning (og Gert Winther?) „Tværtimod må bonden betragte alle kjoleklædte som sine fjender".

Til denne sidste beskyldning svarer Bjørnbak i Aalborg Stiftstidende, at han ikke ønsker at diskutere med Bruun, men han anmoder ham om at dokumentere, hvem der har skrevet dette, og hvornår det er sket; samtidig gør han opmærksom på, at det mange gange var voksne elever, der besøgte skolen, elever, der havde selvstændige meninger. „Og om en sådan yttring faldt — selv om den ikke stemmer overens med Camillo Bruuns — kan det så regnes mig til last?"

Bernhard Ree har skrevet, at skolen i Smidstrup ikke ret vil gå, i det mindste begyndte den efter Bjørnbaks fjernelse med et meget mindre elevtal.

Bruun vil ikke indlade sig på at gendrive Rees forskellige urigtigheder, men blot bemærke, at skolen, da Bjørnbak forlod den, beholdt otte elever — et antal, der sandt nok kun var lille, men dog større end det undertiden havde været i Bjørnbaks tid, og at seks elever, hvoraf mindst fire hørte hjemme i Aalborgegnen, fulgte Bjørnbak til den ny skole i Fjellerad. Der er ikke mindste grund til at nære nogen frygt for skolens fremtidige blomstring under en dygtig og nidkær lærer, og en sådan vil uden tvivl ikke være vanskelig at finde.

Som et varsel om de kommende tider får skolerådet 31.-3.-1866 fra ministeriet meddelelse om, at det i fremtiden ikke kan gøre regning på en så stor understøttelse til skolen, som hidtil har været ydet.

Man søger nu at finde en mand til at overtage skolen i Smidstrup, og en lærer *D. Pedersen* fra Kerteminde ønsker at overtage den. Der forhandles om det på rådhuset i Hjørring. Under dette møde hævder Chr. H. Nielsen, at Bjørnbak var blevet antaget på den udtrykkelige betingelse, at han ikke beskæftigede sig med politik, men da amtet overtog skolen, optrådte Bjørnbak på en helt anden måde.

Skolen kan købes for 2500 rd., og der er til den 9 tønder land, og der kan holdes to køer.

Der er også tale om at sætte skolen på aktier á 25 rd. På et nyt møde fremsætter D. Pedersen sit skolesyn: Fagkredsen skal være regning, dansk, skrivning, naturvidenskab, nivellering, dræning, kvægopdræt, historie (folkesagn, fortalt, ikke læst). Han vil danne et åndeligt Dannevirke, vække lyst til at slås for gamle Danmark. Verdenshistorie skal danne ramme om danmarkshistorie. Desuden skal der undervises i fysik og geografi. Han betragter det ikke som højskolens opgave at danne parlamentariske medlemmer til et bestemt parti.

På dette tidspunkt er der allerede tale om at oprette skole i Brønderslev; ansøgeren har talt med Grønborg i Thise om sagen, og han har antydet noget herom. Her benytter Bruun lejligheden til sparke ud efter lærer Grønborg, „som bekendt er denne en af Gert Winthers mest leddeløse nikkedukker; han vil altså nok glæde sig, hvis skolen gik til grunde, efter at man havde vovet at afskedige Bjørnbak, der jo var ivrig tilhænger af Gert Winther". Den næste ansøger til stillingen er lærer *Jacob Sørensen Beck*, søn af urmager Søren Steffensen Beck i Børglum (oprettede i 1877 Aaby Højskole). Beck kan udbetale 500 rd., men ser helst, at bondestanden overtager den eller indestår for en del af købesummen. Chr. H. Nielsen bemærker, at Beck tidligere har været lærer ved skolen, og at den aldrig har været bedre, end da Beck og Pedersen var lærere. Fuldmægtig *Muhle,* der repræsenterede amtets interesser, finder det forkasteligt at overlade skolen til folk, der ville lede den i samme ånd som Bjørnbak; man måtte have sikkerhed for, at hans afsjælede ånd ikke skulle gå igen. Tolv af de tilstedeværende tegnede sig for aktier, hvorefter mødet hævedes, og de, der havde levende interesse for, at den unge bondestand ikke lededes på vildspor, forlod mødet med tungt sind, thi det tydede på, at bondestandens sande venner var trætte og nu ville lade Bjørnbak'erne skalte og valte med en sag, der var alt for vigtig til at komme i så slette hænder. Man sætter nu sin lid til, at den handlingens mand Chr. H. Nielsen, der gav stødet til Bjørnbaks afskedigelse, nu ville handle, så det kan forsvares, og Hjørring Amtstidende vil bidrage til, at det, der sker, i al sin nøgenhed skal blive draget frem for offentligheden.

Af skoledirektionen og skolerådet nedsættes et udvalg, der skal

sælge skolen i Smidstrup. Udvalget kom til at bestå af provsterne Kampmann og Nielsen, købmand Møller, Møller Christensen og forligskommissær Holm.

Skolen drives fremdeles for skolefondens regning og med den hidtilværende andenlærer N. C. Nielsen som bestyrer til 1. nov. 1867.

På møder i Hjørring den 11. og 18.-5. forhandler man om en indbydelse til aktietegning á 10 rd. Bjørnbaks svoger, Knud Dybro, kan ikke tiltræde indbydelsen, da den indeholdt følgende bemærkning: Skolen har tidligere haft en fordærvelig indflydelse på bondestanden i politisk henseende.

Sagfører Winther glæder sig over, at bondestanden omsider har fået øjnene op for, hvad Knud Dybro og hans meningsfæller egentlig bærer i deres skjold, og navnlig at de var blottede for nationale følelser. På grund af denne mangel var det, at de såkaldte bondevenner havde udøvet en fordærvelig indflydelse på den troskyldige bondestand. Knud Dybro oplyste, at han allerede har indsendt et andragende til skolerådet om køb af skolen. Vil skolerådet ikke gå ind på dette andragende, vil bønderne rejse en skole andetsteds, „thi den politiske luft her i Hjørring er os for tung". Efter at have afleveret denne besked, forlod han mødet, for at han ikke skulle være nogen anstødssten for mødets beslutning.

Der gøres nu et stort arbejde for at realisere Chr. H. Nielsens plan om at overtage skolen ved aktietegning. Også Knud Dybro og hans venner arbejder. De har været i Smidstrup for at forhandle om overtagelse, og de har lister ude i Vejby, Smidstrup og Vraa sogne. Hjørring Amtstidende mener 16.-5., at det er Bjørnbak, der står bag ved for at sikre sig et asyl, når han er træt af at være andetsteds. Det hævdes, at han er mindre tilfreds i Fjellerad, fordi bønderne render ham på dørene for at undersøge skolens tilstand.

På et møde den 28.-6. har skoleråd og skoledirektion vedtaget, at skolen skal stilles til auktion og sælges enten med forpligtelse til at drive skolen eller overtage den til fri afbenyttelse. Efter afholdt auktion skal de to råd igen træde sammen og tage bestemmelse om, hvilket bud, der skal antages.

Ved denne fremgangsmåde er der en stor risiko for, at skolen falder i hænderne på et parti, der vil benytte den til politisk planteskole, men Hjørring Amtstidende håber, at den besindige og selv-

stændige del af bondestanden for enhver pris vil forhindre den skandale, at den for *sin politik afsatte* skoleleder Bjørnbak skal komme tilbage til skolen og med en pension på 445 rd. fortsætte sin tidligere virksomhed og more sig godt på skolerådets bekostning.

Auktionen skal holdes den 14.-8. på rådhuset i Hjørring. I annoncen oplyses det, at skolen består af den ældre bygning, 18 al. lang, 12 bred og 4 høj, opført i 1855 og indrettet til økonomilejlighed. Den ny skolebygning er 30 al. lang, 16 bred og 4 høj, opført 1860 og sammenbygget med den gamle fløj. Der findes 11 kakkelovne og et komfur. Skoleinventar og apparater, deriblandt et fuldstændigt gymnastikapparat, følger med. Jordlodden 4b, 4c og 4d af Aalstrupgaarde, 2 skp., 2½ alb., gl. skat 17 sk., 8 td. land ager og ca. 1 td. land eng.

I anledning af auktionen indbyder følgende 15 mænd til møde hos gæstgiver Houmann i Hjørring for at tage bestemmelse om køb af skolen:

H. C. Nyholm, Baggesvogn. Knud Dybro, Bagterp.
A. P. Christensen, Søndermølle. Jørgen Nielsen, Harridslev.
Anders Andersen, Harridslev. Chr. Jensen, Harridslev.
Severin Jensen, Skjortholt. L. C. Pedersen, Skjortholt.
L. Larsen, Fuglsig. Ole Thomsen, Grimmeshauge.
Mads Chr. Pedersen, Vestermark. Søren Albertsen, Vrejlev Mølle.
Anders Jensen, Sejlstrup Mark. Niels Andersen, Kjelgaard.
Niels Jensen, Tolstrup.

Disse mænd er Bjørnbaks tilhængere, og de byder på skolen, men får den ikke, da deres tilbud er lavest. Højstbydende blev gdr. Christen Jensen, Amdal, Ilbro, med 1600 rd. på et aktieselskabs vegne, derefter gdr. Degner, Vanggaard, med 1570 rd. og skolelærer Møller, Vraa, 1560 rd. Til fri afbenyttelse bød Jensen, Amdal, 2120 rd., for hvilken pris han fik skolen tilslået, derefter bød mølleejer og amtsrådsmedlem A. P. Christensen, Søndermølle, 2110 rd. og propr., folketingsmand og amtsrådsmedlem H. C. Nyholm på et aktieselskabs vegne 2100 rd.

Selv om skolen er solgt til fri rådighed, nærer man dog ikke tvivl om, at den vil blive fortsat som skole, og man håber på, at den ikke må give stof til partilidenskab, men at den ved tilslutning fra alle sider vil komme til at virke til landbostandens gavn ved at indpræge

kærlighed til fædrelandet og nyttige kundskaber hos de unge i vide kredse.

På et møde i Hjørring valgtes til bestyrelse landinspektør *Birk*, gdr. *Chr. Jensen*, Amdal, lærer *Jensen*, Hæstrup, gdr. *Jens Olsen*, Smidstrupgaard, gdr. og sognefoged *Jakob Pedersen*, Brønderup, og pastor *Svelmø*, Jelstrup. De skal varetage skolens åndelige og materielle tarv og snarest muligt få ansat en forstander. En ansøger har allerede meldt sig, en hr. Frantsen, der har gennemgået landvæsensinstituttet i Odense og er i besiddelse af fortrinlige anbefalinger fra forstanderen. På en generalforsamling vedtoges love, og der indstilledes tre til forstanderpladsen. Som nummer ét indstilledes cand. phil. *Viborg*, søn af afdøde justitsråd, by- og herredsfoged Viborg i Faaborg. Han er for tiden bestyrer af en friskole i Viborg, er enstemmig indstillet og skal tiltræde 1. nov. 1867. Skolen kommer nu i gang under den ny forstander, og man er ret godt tilfreds med tilslutningen; der er ti elever, der undervises i praktisk taget de samme fag som i Bjørnbaks tid.

På skolerådets møde den 10.-4.-1867 meddeler ministeriet, at skolen ikke kan få understøttelse i finansåret 66-67, da den kun har haft ni elever, men den kan vente at komme i betragtning, når elevtallet stiger.

Men faren lurer i det fjerne. Den 10.- febr. holdes der et møde på Vrejlev Kro, hvor Ths. Bjørnbak taler. Hensigten med mødet var at få oprettet en højskole på egnen. Der var mødt en halv snes mennesker, og man enedes om at forsøge en aktietegning. „Et forlydende vil vide, at folketingsmand *Reinholdt Jensen* skal være forstander. Han sluttede sig til Bondevennerne, særlig til Tscherning. (C. Bruun: Det kunne jo blive en vakker planteskole).

Den 9. juni 1868 er man så vidt med aktietegningen, at man kan indkalde til stiftende generalforsamling på Brønderslev Kro den 15.-6. kl. 10. Underskriverne er *Svend Peter Christensen*, amtsrådsmedlem *Chr. Christensen*, Vrangdrup, *Anders Nørgaard*, Sejlstrup Mark, forpagter *Hansen*, Aagaard, forpagter *C. Andersen*, Børglum præstegaard, *Anders Andersen*, Harridslev, *J. C. Larsen*, Bagterp, *K. Dybro*, Bagterp. Allerede samme efterår er den ny skole en kendsgerning, idet der den 19.-10. averteres i Hjørring Amtstidende, at skolen åbner 1. nov. i Brønderslev. Annoncen er underskrevet af Sv. P. Christensen,

købmand H. Henningsen, Knud Dybro og N. C. Nielsen i Dokkedal, før lærer ved skolen i Smidstrup.

På Smidstrup er Viborg i gang med arbejdet, og som et program for skolen skriver han den 27.-2.-1868 følgende i Hjørring Amtstidende: „Almueskolen kan ikke give bondestanden de fornødne kundskaber til at den med ære kan indtage den plads i samfundet, som 5. juni-grundloven hjemler den. Købstadungdommen trænger i lige så høj grad til at søge højskolen. Der findes nu 40-50 skoler her i landet. Praktiske færdigheder i de elementære fag (læsning, skrivning og regning) som de landbostanden nærmest liggende fag må være af vigtighed, men der er det, der er vigtigere. Det er ikke nok, når de unge kun vågner, når madklokken ringer og pengepungen rasler. Resterne af gudsbilledet skal fremdrages, renses og plejes. Det er højskolens gerning at vække det liv m. h. t. danskhed, folkelighed og frisind — en mægtigere må gøre det m. h. t. det evige, men den kristelige lære må ikke lade det uberørt, men må lade det fremskinne i al hans virken. Læreren skal være levende — fra den døde kan intet liv udgå. Historien er det bedste middel til at vække. At Guds førelse i tidernes førelse af vort eget folk, som hans almægtige hånd hidtil har beskyttet og opretholdt som folk, og som han fremdeles vil holde, når folket ikke opgiver sig selv, at fortællingen om de mange storværker, som vore forfædre har udøvet og som bringer vore hjerter til at banke kraftigere og vort blod til at rinde hurtigere, men også fortællingerne om de (gud ske lov) sjældne tildragelser, vi må slå øjnene ned og blues. En levende og malende beskrivelse af vort fædreland med alle dets velsignelser og skønheder, der ikke overgås af noget land på hele Jorden. Landets sprog og dets dejlige gamle sange".

Viborg udvider fra maj, så også konfirmerede piger kan være med. Deres undervisning vil også omfatte forskellige håndarbejder, f. eks. linnedsyning, broderi, hækling osv. Jævnsides åbnes sommerskolen for konfirmerede mandlige elever.

Efter eksamen i marts 1868 har bestyrelsen anmodet om at få et vidnesbyrd om den aflagte prøve. I dette hedder det bl. a.: „Vi kunne visselig ikke andet end udtale, at indtrykket på os har været meget gunstigt. Vi skønner, at der med held har været arbejdet hen til, hvad vi anser for meget vigtigt, en færdighed og forstandig læsning af

trykt og skrevet i modersmålet og til erhvervelse af et frit overblik over det væsentligste i historien, både fædrelandets og verdens, over geografien, naturhistorien og naturlæren, uden at eleverne er blevet bebyrdet med enkeltheder, som uden nytte for dem lægger beslag på deres anstrengelser for at huske og holde andre evners udvikling tilbage. Derhos vidner de skriftlige arbejder af eleverne om, at der lægges vind på at bringe eleverne ikke blot færdighed i smuk og rigtig skrivning, men at gøre dem duelige til at udtrykke sig skriftligt i et naturligt og godt sprog".

Vejby præstegaard, den 23. april 1868.

Hansen, provst. *P. E. Lange. K. C. Keller. L. P. Bertelsen.*

En vendelbo har i Aalborg Stiftstidende 29.-10.-1868 angrebet skolen i Smidstrup og forstander Viborg, og denne reagerer omgående. Han noterer først, at skolen har 19 elever, hvoraf de 4 er fra Brønderslev. Så mange har den sjældent haft, måske aldrig. Vendelboen har anket over de nordiske flag på skolen. Viborg anbefaler ham at tone rent flag, da man uden flag let kan blive anset for hjemmetysker. Hellere Smidstrup Højskole tumleplads for grundtvigianere og skandinaver, frem for at den skulle være tumleplads for hjemmetyske rumlerier og brandpolitiske elementer. „At vendelboen ikke ynder „gamle Holger" finder jeg så rimeligt; ser man ham med udanske øjne, ser han vistnok ikke lystelig ud". Tilråder at få den tyske ørn hejst på skolen i Brønderslev. Det kunne muligvis skaffe tiltrængt tilgang til skolen, hvis leder har været Bjørnbaks medhjælper og efter dennes afskedigelse en tid lang var „selvstyrer" for Smidstrup Højskole, der, som man fortæller, under hans midlertidige styrelse mistede alle sine elever. Nu ledes den i folkelig, frisindet og dansk ånd.

Et nyt angreb i Aalborg Stiftstidende finder ikke optagelse i Hjørring Amtstidende, der råder Viborg til ikke at indlade sig med denne Per Degn, hvilket han tager til efterretning.

På generalforsamlingen i Smidstrup i april 1868 oplyses, at der til sommerskolen er indtegnet ti mandlige og femten kvindelige elever, hvilket langt overstiger det antal, som hidtil har besøgt skolen om sommeren, selv når blikket rettes mod dens (indbildte) glansperiode.

Viborg har taget en ny opgave op; han har i vinterens løb samlet egnens beboere til møder. Således har han selv talt om Bjovulfs Drapa,

og lærer Berg har læst en lille fortælling: „Liden tue kan vælte stort læs". På det næste møde talte løjtnant *Lucianus Kofod*. Både venner og modstandere af „den nordiske sag" er indbudt. Om Lars Bjørnbak er indbudt eller er kommet på eget initiativ, vides ikke, men han var til stede. Camillo Bruun har ikke nået at stille L. Bjørnbak et spørgsmål, som længe har brændt ham på læben, men Bjørnbak er klar over, hvad han ville have spurgt om, nemlig: „Om jeg var den Bjørnbak, der fik prygl ved prøjsernes hesteauktion i Aarhus". Svaret er klart nej med den tilføjelse, at enhver fortælling eller beretning, som måtte fremkomme om, at jeg eller nogen anden Bjørnbak har fået prygl ved prøjsiske hesteauktioner i Aarhus, er opdigt og bagvaskelse. Som svar herpå aftrykker Bruun Berlingske Tidendes artikel i nummer 119 af 24.-5.-1864 om den omtalte affære.

Der indvarsles 16.-4.-1869 til generalforsamling i Smidstrup Højskole, og da en sag af særlig betydning for skolens fremtid rimeligvis vil blive behandlet, anmodes alle om at møde. Hvad det drejer sig om, afsløres først den 29.-5., da der indkaldes til ekstraordinær generalforsamling, der skal tage stilling til afhændelse af skolen til forstander Viborg. På generalforsamlingen forelagde lærer *Jensen*, Hæstrup, spørgsmålet.

Viborg havde skaffet ti pålidelige mænds kaution for 500 rd., og skolerådet havde givet sit samtykke til, at Viborg trådte i aktieselskabets sted mod at der stilledes kaution for den del af skolefondens tilgodehavende, der oversteg 900 rd., men den kunne ikke indlade sig på at give bidrag til skolen; derimod kan man gå med til, at afdragene udskydes et år. *Tutein*, Høgholt, ledede mødet og oplyste, at skolen kan sælges på følgende betingelser: Købesummen er 3000 rd., køberen stiller kaution for 500 rd. og overtager gælden til skolefonden. Denne udgør 1450 rd. foruden renter. Når gælden til skolefonden er betalt, skal han årlig indfri ti aktier á 10 rd. og give aktieselskabet forkøbsret, hvis den skal sælges. Kun sagfører *Henr. Schmidt* udtalte sig, og ved navneopråb vedtoges det enstemmigt at sælge skolen.

Tutein beklager meget, at skolen hidtil ikke rigtig har villet trives, og mente, at årsagen hertil var den, at der hos befolkningen ingen interesse var for en højere undervisning, selv velhavende mænd lod deres børn nøjes med den tarvelige undervisning, der kunne bydes

dem i almueskolen. Han håbede både for bøndernes og Viborgs skyld, at skolen måtte gå bedre for ham end for aktieselskabet.

Derefter averterer Viborg, at skolen nu også påtager sig at undervise dem, der agter at underkaste sig lærereksamen, samt forbereder dem, der agter at gå ind som friskolelærere. I reglen vil eleverne kunne indstille sig til eksamen i løbet af 2½ år, og har eleverne de nødvendige forkundskaber, vil det kunne ske på kortere tid.

Desuden agter han at fortsætte højskoleundervisningen, særlig i de discipliner, der bidrager til livets vækkelse både i kristelig og folkelig retning, og for de ældre vil han lægge vind på de fag, der kan være til nytte for de vordende landmænd: plantelære, agerdyrkningskemi, landmåling, korttegning og nivellering.

I arbejderforeningen i Hjørring talte Viborg vækkende og opløftende. Han oprullede billeder fra martsdagene og fortalte mange betegnende træk på den enighed og opofrelse, folk dengang besjæledes af. Camillo Bruun mener i tilknytning hertil, at man i tider som disse, da man også her på egnen søger at neddysse den nationale begejstring, lig den, hvoraf det danske folk var grebet i 48, havde godt af at høre et sådant foredrag. Kun skade, at arbejderforeningens sal, der var propfuld, da der holdtes et interessant foredrag om brændevin, ikke var overfyldt, skønt der var bebudet et foredrag om den nationale vækkelse i 48.

Mens alt dette sker i Smidstrup, har Bjørnbaks venner ikke ligget på den lade side. I januar indkaldes til møde i Brønderslev kro for at tage bestemmelse om køb af grund og opførelse af skolebygning. Det er H. Henningsen, Knud Dybro og S. P. Christensen, der indbyder. På dette møde bestemmes det, at der skal opføres en ny skolebygning i løbet af sommeren. Til at varetage det fornødne valgtes *S. P. Christensen* og *Henningsen*, begge af Brønderslev, møller *Anders Andersen*, Tolstrup Mølle, forpagter *Hansen*, Aagaard i Sejlstrup, og *Knud Dybro*, Bagterp. Til medlemmer af undervisningsrådet valgtes pastor *Münster*, Serridslev, landinspektør *Buhl*, Nørresundby, og godsejer *Nyholm, Baggesvogn*. Skolen har i juni ti elever, hvoraf to, som før har været i Smidstrup. Grunden er allerede købt.

Også andre steder i Vendsyssel tumler man med skoleplaner for den konfirmerede ungdom, således i Svendstrup i Taars, hvor *N. P. Jespersen* i sommeren 1869 har oprettet en skole og indbyder unge

piger til et skoleophold, der begynder 1. nov. Han vil vække, oplive og styrke det ædle, gode og skønne i menneskelivet ved en levende meddelelse af menneskeslægtens og vort eget folks levnedsløb som og ved sang og samtale. Ved siden heraf vil de også få nogen vejledning i de almindelige skolefag og håndarbejde. Skolen har åbenbart virket i nogen tid, da han, som han plejer, tager ældre børn i huset. Det står eleverne frit for, hvor kort eller længe, de vil opholde sig på skolen. En halv sengs klæder må medbringes.

Årsprøverne i de to skoler, Smidstrup og Brønderslev, får naturligvis ikke samme indgående omtale i Hjørring Amtstidende. I Smidstrup indleder Viborg med et foredrag om det mål, han har stræbt efter at nå: „At vække kristeligt og folkeligt liv hos eleverne, ikke alene liv i munden, men i hele vor gerning", idet han mindede om, at forsagelse må bestå i en kamp, og troen vise sig i gerning, at en tom bekendelse uden dette intet har at betyde, at det folkelige liv i kærlighed til fædreland og modersmål kun vækkes ved mundtlig fortælling om fædrenes gerning og den ånd, der besjæler den. (Her standser Camillo Bruun strømmen med et osv.), men Viborg fortsætter: „At han stadig har advaret mod modstræbet. Han har ikke kastet vrag på kundskaber og praktiske færdigheder, da han mente, at det sidste meget godt kunne forenes med livsvækkelse, og at denne kunne opnås ved de første. Ideel oplysning, som man i vor tid sætter som modsætning til kundskab, kun er en ufuldkommen kundskab. Livet kan altså hverken vækkes eller vedligeholdes uden kundskaber".

Ellers er de tilstedeværende særdeles tilfredse med resultaterne. Provst *Hansen* udtaler sig meget anerkendende om skolens standpunkt, elevernes fremgang og forstanderens flid, liv og dygtighed. Skolen har fået et tilskud på 100 rd.

Der bliver ikke holdt taler i Brønderslev. Prøverne overværes af bestyrelsen og undervisningsrådet, stedets præst og provst samt en stor del af egnens beboere. Provst *Münster* udtalte sin tilfredshed med undervisningen og den måde, hvorpå den var ledet.

I marts 1871 averterer Viborg om sommerskole for unge piger, men en månedstid efter må han meddele, at der har meldt sig for få, hvorfor han nu averterer om skole for unge mænd, og hen på sommeren tilbyder han landbrugsundervisning for unge mænd, der har været på

højskole før eller på anden måde har nået den tilstrækkelige modenhed. Undervisningen vil blive givet i et omfang som på landbohøjskolen i Lyngby. Melder der sig tilstrækkeligt, vil der blive antaget en landbrugskandidat.

Ved forårseksamenen ved Brønderslev Højskole meldes der om stadig fremgang; første vinter havde den 27 elever, andet 32 og sidste vinter 40 med en gennemsnitsalder på 19 år, 18 var over 20 år. 34 var fra Hjørring amt, 6 fra Aalborg amt, 1 fra Thisted amt og 1 fra Vasa i Finland. Men desuden har skolen i sommerhalvåret været søgt af 12-14 elever, mest unge mennesker, der forbereder sig til lærergerningen, og som det påfølgende vinterhalvår har haft ansættelse som hus- eller hjælpelærere.

Der cirkulerede på den tid et rygte i Vendsyssel gående ud på, at Ths. Bjørnbak agter at opgive sin stilling som forstander i Fjellerad for at stifte et blad i Hjørring med samme indstilling som Aarhus Amtstidende, der jo var stiftet af hans broder, Lars Bjørnbak. Ths. Bjørnbak dementerer disse rygter; han er fuldt optaget af sin gerning i Fjellerad og ønsker ikke nogen forandring; men noget har der været om det, idet en meddelelse 21.-12.-72 oplyser, at Vendsyssel Tidende begynder at udkomme fra nytår 1873, udgivet af Ths. Bjørnbak og Vilh. Carlsen. Bjørnbaks indflydelse blev dog ikke stor, han trak sig tilbage og overlod bladet til Vilh. Carlsen. I 1872 var der sket en politisk tilnærmelse mellem grundtvigianerne og bjørnbakkerne. Det var kampen om junigrundloven, der bragte dem i kontakt med hinanden; så nær kontakt, at Lars Bjørnbak i Aarhus Amtstidende skrev: „Spørg ikke, om kandidaterne er grundtvigianere eller bjørnbakker, blot de er grundlovsforsvarere".

Der sker andre ting i Vendsyssel i 1872. *Jørgen Terkelsen* averterer 19.-8.-72, at han 5. nov. sammen med to andre lærere begynder højskole i Stenum, og at den indvies 5. nov. Ved denne indvielse talte en række vendsysselske præster, provst *Hansen,* Vrensted, *Münster,* Serridslev, *Spang,* Jetsmark, *Kinch,* Vrejlev, og *Brahm,* Jerslev. Da provst Hansen tidligere har været en ivrig fortaler for Smidstrup, må dette træk betyde, at man nu er ved at afskrive denne skole. De oplysninger, der kommer frem om den, tyder på, at det går mod undergangen. I nov. oplyses det, efter en kraftig anbefaling i Frederikshavn Avis af forstander Viborgs gode egenskaber, at skolen til

nytår vil tælle omtrent 20 elever. Brønderslev Højskole melder om 53, hvoraf de 46 er indskrevet for hele vinteren, resten til 2-3-4 mdr.s kurus. Folketingsmand Sv. P. Christensen og forpagter Hansen, Aagaard, forlader bestyrelsen og erstattes med *P. Frederiksen,* Ajstrup, og *J. Christoffersen,* Vrensted. Pastor Münster, Serridslev, træder ud af undervisningsrådet; han er jo gået over til Terkelsen, Stenum, og erstattes af lærer *Christensen,* Brønderslev. På generalforsamlingen i nov. vedtages det at begynde skole for voksne piger, og i den anledning antages der en lærerinde.

Smidstrup Højskoles forhold er nu så dårlige, at Viborg må ansøge om enten understøttelse eller en udsættelse med betaling af de til 1. nov. forfaldne afdrag. Det sidste bevilges til 1. nov. 75. En månedstid senere findes følgende annonce i Hjørring Amtstidende: „De herrer aktionærer i Smidstrup Højskole, som endnu ikke har besvaret mit brev angående skolens flytning, bedes indstændig om at gøre det snarest muligt. Jeg bemærker, at skolebygningen vil blive nedbrudt og ført bort, og jorden rimeligvis solgt til flere naboer".

Hjørring Amtstidende beklager dette, da hr. Viborg hidtil med held har bekæmpet bjørnbakkerne i denne egn. Viborg har allerede 3.-9.-74 købt byggegrund i Kvissel af gdr. J. C. Høyrup, og skolen skal være færdig i juni næste år, men endnu er han ikke færdig med Smidstrup; han averterer 27.-4.-75 om elever i enhver alder og gør opmærksom på, at skolen lukker 1.-8.-75.

Tilsyneladende har aktionærerne nu taget sagen i deres hånd; de indvarsler til møde på skolen 13.-5. for at sælge højskolens jord og bygninger, men senere på måneden har man taget anden bestemmelse; da søger man en lærer, der kan lede en højskole og en friskole. I august er skolen istandsat og klar til brug, og ejerne indbyder til møde på skolen. Nogle af de mænd, der kan tænke sig at lede skolen, kommer til stede og holder foredrag, hvorefter der vælges en forstander. Den foretrukne blev fhv. højskolelærer *Christensen,* Try, men da der i sept. averteres efter elever, er det *Frederik Kjær,* der underskriver. Det er egnens beboere, der har overtaget skolen, da Viborg har forsøgt at sælge den til nedbrydning. Der er dannet et nyt aktieselskab, der har påtaget sig at indløse den gamle aktiekapital, men denne indløsning går åbenbart de gamle aktionærer for langsomt,

thi 1.-12.-75 findes der en forespørgsel i Hjørring Amtstidende, hvori der spørges om, hvorfor pengene ikke er udbetalt.

På dette svarer *J. P. Engsig,* Dvergetved, at pengene forlængst har været tilbudt den mand, man troede var bemyndiget til at modtage dem, men de vil kunne fås udbetalt, når og hvor man måtte ønske det, og herpå svarer flere aktionærer, at de ønsker at mødes med Engsig den 29. dec. hos gæstgiver Jørgen Larsen, Hjørring.

Først i juli 76 gives der i Hjørring Amtstidende en redegørelse for skolens forhold. En kreds af egnens folk har med ikke ubetydelige økonomiske ofre købt skolen. De er ikke enige i ét og alt, så det må være både bjørnbakker og grundtvigianere, der har fundet hinanden. De har ment at kunne arbejde sammen om at fremme folkelig dannelse og give almenmenneskelig oplysning.

De mener også, at det vil være et gode at bevare skolen for egnen, og man mener, at betingelserne for at holde den gående er særdeles tilfredsstillende; skolebygningen er god med rummelige og lyse lokaler, liggende i en frugtbar egn med en stor og velhavende befolkning. Forstanderen blev for sent antaget, i sept., og er derfor ukendt med egn og befolkning, hvilket har skadet skolen meget, så den begyndte med tre elever; dette tal steg i jan. til ti. Senere fandt nogen afgang sted, så skolen lukkede til april i stedet for til maj. Børneskolen begyndte med otte elever og steg til femten, men i marts-april fandt afgang sted på grund af konfirmation og andre omstændigheder, men denne afgang opvejedes til den gode side af tilgangen i maj. Derefter redegøres for timetallet i højskolen og i børneskolen, der undervises i henholdsvis 42 og 34 timer ugentlig. Børneskolen har hverdagsskolegang. Undervisningen har i vinterhalvåret været hæmmet af manglende apparater, men denne mangel vil blive afhjulpet. I den kommende vinter (77) vil der blive undervist af 2-3 faste lærere og lige så mange timelærere. Bestyrelsen for skolen viser sig at være lærer *Jensen,* Jelstrup, *J. H. Mathisen, Christen Møller* og *N. Larsen,* Smidstrup, samt *Christen Jørgensen,* Sdr. Harritslev.

Da skolen skal begynde vinterundervisningen, undervises der af forstanderen, løjtnant *Kjær* og seminarist *S. K. Sørensen* samt 1-2 timelærere og muligvis en dyrlæge, der vil komme til at bo på skolen. Han averterer senere, at han agter at praktisere.

Før jul meddeles elevtallet ved de fire vendsysselske skoler:

Brønderslev: 3 lærere og 90 karle.

Stenum: 4 lærere, 1 lærerinde, 37 karle og 32 piger.

Kvissel: 3 lærere, 1 lærerinde og 17 karle.

Smidstrup: 2 lærere og 10 karle.

Try Højskole er ikke nævnt, men i 1877 opføres den med to lærere og 33 elever. 4.-9.-77 meddeles det, at Kvissel højskole har fået 400 kr. i understøttelse og Try 300 kr. De øvrige har intet fået — af politiske grunde. Her er lejlighed til at lange ud efter Bjørnbak: „Ths. Bjørnbak er ikke så nøjeseende — Fjellerad Højskole har fået 300 kr.

Stillingen i Smidstrup er åbenbart ikke holdbar. Der indvarsles til generalforsamling den 17. nov. for at drøfte skolens pengesager og dens fremtid; der holdes atter møde den 23.-1.-78, og dermed er skolens skæbne beseglet, idet den udbydes til salg med et tilliggende på 9-10 td. land. Den sælges eller bortforpagtes helst til en mand, der vil fortsætte skolen, men den egner sig også for en læge, dyrlæge eller en større næringsdrivende, da der er rummelige og gode lokaler. En formentlig sidste generalforsamling holdes 23. marts. Der foreligger ikke nærmere om den, men skolen er ikke med i meddelelsen om tilskud i 1878.

En månedstid forinden meddeler Aalborg Stiftstidende, at Ths. Bjørnbak nu agter at trække sig tilbage efter 25 års højskolearbejde.

— — —

Der blev i 70'erne stiftet en forening, hvori kunne optages elever af Ths. Bjørnbak både fra Smidstrup og Fjellerad. Denne forening udgav i årene 1874-75-76 et lille blad, „Foreningsbaandet", hvori Ths. Bjørnbak skrev sine erindringer og sit syn på skolen, dens undervisning og tilsyn. Det sidste gengives her i lidt forkortet form, medens erindringerne gengives nogenlunde uforkortet i den følgende artikel.

Ths. Bjørnbak skriver:

„Var oplysning mere almindelig, end den er, så den trængte tilbørligt ned i samfundets lavere lag, veg trællesindet bort fra mange af dem, som endnu nedtynges af åget, og deres ledebånd løsnedes. De, der uden oplysning indtager højt betroede stillinger i samfundet, kunne måske have nået endnu højere, om de havde haft oplysning. Men med alt, hvad kortsynethed og herskesyge end kan hitte på for

at nedsætte oplysningens betydning, har den dog mer og mer vundet anerkendelse, så den eftertragtes af folkets flertal. Måske ses der ikke så meget på det forædlende og opløftende, som oplysning i sand kristelig ånd altid tvinges ind i menneskehjertet, men ses måske mere på den omstændighed, at oplysning er et middel til opnåelse af bedre og mere anselige livsvilkår. Det kan være muligt, thi vor tidsalder er ikke lidet materiel. Vel ville vore beskikkede sjælesørgere og andre trosprædikanter i forskellige retninger sige: hvad hjælper al vor viden og al vor kundskab, når vi i vort liv og vandel vise, at vi savner oplysning om „det ene fornødne", om „vejen til sandheden og livet", ja, der findes vel sådanne, som af religiøs iver aldeles fordømme al verdslig oplysning, som hæmmende for det religiøse sind. Der, hvor hjertebunden er god, der bringer al sund oplysning altid sin velsignede frugt. Vi ville begå en dårskab, hvis vi forsømte at uddanne os til den bedst mulige opfyldelse af de pligter, der påhviler os som statsborgere og husfædre, enhver især efter den særegne stilling, der er os givet at virke her i livet. Det ene er fornødent, men det andet må ikke forsømmes.

Folkeskolen:

Frihed eftertragter alle, og derfor er al tvang modbydelig. Undervisningstvangen bør ikke opgives, men derimod bør skoletvangen aldeles ophæves, og skolefrihed indføres uden nogetsomhelst hæmmende bånd. Skal de, der selv sørger for deres børns undervisning, være fri for at bidrage til den offentlige skole? — kun de fattigste ville da blive tilbage til at betale; der ville blive sat skel mellem fattig og rig, store og små — folkeskolen ville blive en fattigskole. Sidste udvej er staten, men den har nok at bruge penge til, så længe dens hærudgifter sluger en så uforholdsmæssig del af statsindtægterne. Den offentlige folkeskole skal indrettes således efter tidens fordringer, at ingen, hvorledes han end er stillet, med grund kan anke over den eller undslå sig for at sende deres børn der. Det er til liden både for den gensidige agtelse og gode forståelse mellem de forskelligt stillede i samfundet, hvilken grundlægges bedst gennem skolelivet i den barnlige alder, at uvilje mod den offentlige skole skal hyppigere end hidtil fremskynde privatundervisningen, denne være i andre henseender nok så frugtbringende. Folkeskolen har for mange børn, pogeskoler burde oprettes for de små i hver by eller egnet sted, vel-

begavede unge, der eventuelt har været på højskole, er skikkede, også kvinder kan undervise de små, så de kunne få undervisning hver dag — de store hos læreren ligeså hver dag. Denne løsning er økonomisk overkommelig. Sognerådet burde have lov til at indstille tre til forældrenes valg. Børnetallet bør ikke være over 30 i de ældste klasser, stiger tallet herover, bør der ansættes hjælpere. Lærerinder kan også ansættes — hvorfor skulle de ikke kunne undervise? De kommer jo til at arbejde sammen med erfarne lærere, men de gifter sig vel nok i en modnere alder.

Seminarierne:

Ser ingen skade ved, at staten fortsætter med at nedlægge sine seminarier. Alle skal for den samme domstol (en kommission eksaminerede alle aspiranterne). Vi skal nok få lærere, blot vi giver dem en anstændig løn. Et statsseminarium bør blive bestående, hvor der ved siden af den almindelige læreruddannelse i en særlig klasse gives udvidet undervisning navnlig i matematik og naturvidenskab. Et sådant seminarium bør lægges i nærheden af hovedstaden, hvor de videnskabelige kræfter og uddannelsesmidler er for hånden. Der ville kunne spares store beløb ved at nedlægge statsseminarierne, statens udgifter er så rigeligt 30,000 rd. om året.

Forældrene bør have større indflydelse på lærervalget end gennem de valgte sogneråd. Ansøgningerne bør indsendes til et skoleråd, en inspektør bør sammen med sognerådet indstille tre til forældrenes valg. Forældrene skal gennem sognerådet kunne skilles ved en lærer, hvis han ikke er gerningen voksen, eller hvis hans forhold til ældre og yngre ikke er således, at det kunne fremmes til velsignelse, men han skal ikke kunne falde som offer for en uberettiget misstemning og uvilje rejst af personlige, hans skolegerning uvedkommende hensyn.

Skoletilsynet:

Tilsynet skal ikke have fødte medlemmer, og præsten ikke være født formand; det er en levning af det gamle præsteformynderskab, et sidestykke til den faderlige omsorg, der gør amtmanden til født formand for amtsrådet. Man siger, præsten er en tvingende nødvendighed, thi de fleste steder forstår ingen af beboerne at bedømme skolen ret. Det er muligt, men et stort spørgsmål, om præsten altid er den rette. Hans uddannelse borger ikke herfor, men hvor der mangler kyndige, og det vil være tilfælde i de fleste kommuner, dér vil han blive valgt.

Det tager sig bedst ud, at han vælges, og det vil være behageligst for præsten. Efter præsten har provsten og bispen tilsyn — kort, gejstligheden har på ethvert trin tilsynet i sin hånd.

Skoleinspektør er foreslået — han burde vælges af sognerådene og lærerne. Der skal være flere i hvert amt. De skal ikke være pædagogiske doktorer eller indtage en fremragende plads i den lærde verden, de skal have praktisk kendskab til lærergerningen og skolelivet såvel som til livsforholdene overhovedet, mænd, som arbejder i skolens tjeneste, og ikke lønnet med et par tusind rd. foruden diæter, således som det har været foreslået. De kan fås for mindre, når man kommer bort fra den forældede anskuelse, at dygtighed og indsigt ikke absolut skal være parret med latinitet og universitetsdannelse eller mener, at det rette lys alene skinner fra højderne, medens kun lygtemænd og irlys bevæger sig i dalene. Skoleinspektøren bør vælges ikke alene af amtsrådene, men af et lige så stort antal valgt på samme måde som amtsrådets større halvdel.

Provst og biskop fritages helt for tilsyn. Ønsker kommunen ikke statstilskud, bør de være helt fritaget for tilsyn. Til aftenskoler og fortsættelsesskoler for den opvoksende ungdom mellem 14 og 20 har skolefonden enkelte steder bidraget, men dens interesse er ikke stor, folketinget er bedre. Der burde stilles forslag om understøttelse til fortsættelsesskoler = højskolerne.

Folkehøjskolerne:

Jeg er ingenlunde nogen særlig ven af disse skoler, men af folkeoplysningen uden hensyn til nogen bestemt form for dens udvikling. Det var ønskeligt, at der i mere befolkede egne arbejdedes hen til, at der i det mindste i en skole i hvert pastorat oprettedes en klasse for udvidet undervisning, hvor de ældre og mere begavede skoledrenge kunne ty hen i stedet for at sidde i skolen og høre på gentagelser. For pigerne burde der være undervisning, særlig i håndgerning. Udsigterne til denne udvidede undervisning er små, så man må slå sig til tåls med det udbytte, folkehøjskolen bringer. Man siger: „De nuværende folkehøjskoler svæver om i samfundet uden faste støttepunkter, er hverken fugl eller fisk. De burde have lærere, som blev særlig oplært og eksamineret for deres kald. De burde have fast ansættelse og lønnes, skolebygningerne opføres og undervisningen fremmes efter planer, som statens beskikkede embedsmænd approbe-

rede. Kort, det hele burde lovbindes og ordnes i lighed med vort øvrige skolevæsen". Men holder sådanne beregninger stik? De højere folkeskoler er vokset op på en naturlig måde — af folket; her er deres rod; at gøre dem til statsanstalter, ville være at overskære denne rod. Den frie udvikling giver ofte de bedste resultater. Offentligheden må være skolens væsentlige dommer, og den enkelte skole må finde sin bedste dom i skolebesøget.

Det må betænkes, at det ikke så meget kommer an på noget fuldendt eller at anstille undersøgelser i dybden, som på at skærpe sansen og vække ånden til indsigt og forstand til at fatte og begribe, kort: til at danne en solid grundvold for den videre udvikling, som livet i den modnere alder kræver og fremmer".

— — —

Der kan ikke herske tvivl om, at Bjørnbak var en fremragende lærer, det vidner alle udtalelser efter eksamenerne om, indtil hans politiske anskuelser og agitation kommer ind i billedet.

Skoledirektionens indstilling til skolerådet er et underligt dokument med en række anklagepunkter mod Bjørnbak uden antydning af beviser, men det må indrømmes, at beviser ville blive meget vanskelige at fremskaffe, så luftige er anklagepunkterne. Hvordan skulle direktionen kunne bevise, at Bjørnbak ikke fremmede det tilsigtede mål med undervisningen, eller at han ledede undervisningen til et urigtigt mål? Det bliver heller ikke let at skaffe eksempler på, at der mangler sandhed i skolens gerning.

Hvad rummer påstanden om, at han arbejder mere for eksamen end for livet, eller at han bibringer eleverne mere tilsyneladende end virkelige kundskaber? Bjørnbak havde levet og virket på egnen i mere end 20 år, inden man opdagede, at han ikke havde tilstrækkelig grundighed og for få kundskaber. Heller ikke, at han ikke havde øje for virkelig åndsdannelse, eller at han var en uheldig person, der ikke indgød tillid, var man klar over før nu. Til slut kommer direktionen til det, sagen drejer sig om: Bjørnbak fremtræder offentlig som politisk agitator, og det kan ikke undgås, at skolen berøres af hans ensidige politiske anskuelser.

Så retsløs var en lærer for 100 år siden, at Bjørnbak afskediges uden at få lejlighed til at forsvare sig, rimeligvis har han end ikke fået forelagt direktionens motiver til afskedigelsen.

Bjørnbak har sikkert haft en meget stor del af Vendsyssel i ryggen, hans afskedigelse skete jo i skolerådet med 6 st. mod 6 (skolerådet bestod af det samlede amtsråd samt repræsentanter valgt af byrådene), amtmandens stemme gjorde altså udslaget.

Den tid, der fulgte efter, beviste klart, at det var Bjørnbaks tanker og ideer, der bar — skolen i Smidstrup døde trods voldsomme anstrengelser for at holde den oppe, men skolerne i Brønderslev og Fjellerad blomstrede op. At de senere gik ind, havde andre årsager. Brønderslev gik til grunde, fordi forstanderen fik skyld for at være højremand. Fjellerad gik godt, så længe Bjørnbak var leder, men i de kommende 20—30 år sygnede den hen og lukkede omtrent samtidig med Brønderslev.

THOMAS BJØRNBAK

ERINDRINGER AF MIT LIV

(Efter Foreningsbaandet Nr. 7-12-1876)

Barndom.

Mine Barndomsdage tilbragte jeg i den lille Landsby Lendum, beliggende et Par Mil vest, sydvest fra Frederikshavn i et net Dalstrøg, der i den Tid blev gjennemskaaren af et Par rislende Bække, som snoede sig i utallige Krumninger gjennem Byen. Et Elletræs Skovbælte strakte sig fra Vest indtil Byens Midte foran Skolen, hvor min Fader boede. Tætved, paa et Højdepunkt, hævede Sognets ikke uanselige Kirke sig ligesom majestætisk over de nærmeste Omgivelser, og den venlige Natur gav Stedet en Ynde og Skjønhed, som man forgjæves søgte paa noget andet Punkt over Vensyssels golde Højdedrag. Min Fader[1]) var eneste Lærer i Sognet og udførte de kirkelige Forretninger. Han var anset for en dygtig Lærer og en fortrinlig Kirkesanger, og da han desuden ved sin Flid og store Sparsommelighed erhvervede sig, efter Datidens Begreber, nogen Formue, nød han en ikke ringe Agtelse blandt hans Samtidige, hvortil ogsaa bidrog det Retsind, hvormed han varetog de mangfoldige Tillidshverv, der overdroges ham i forskjellige Retninger. Som han var Sognets eneste Lærer, saa var han ogsaa i de Dage — nu omtrent et halvt Aarhundrede siden — Sognets eneste skrivekyndige Mand. Hvor Pennen skulde bruges blev han uundværlig, og derfor saa man ham i hans Dagligstue stadig skrivende ved den nedslaaede Skatolpult om Vinteraftener, medens han om Sommeren benyttede Friheden til uafbrudt Syslen i Have og Mark. Som Oplysning og Aandskulturen stod paa et saare lavt Trin hin Tid

Thomas Bjørnbak

overalt og blandt alle Samfundsklasser, er det naturligt, at paa en saa afsides Egn, hvor Samfærdselsmidlerne vare usle og Formuevilkaarene daarlige, maatte i Særdeleshed Bønderne famle om i Vankundighedens Mørke. Det var ogsaa i højeste Grad Tilfældet her. Derfor trivedes de saakaldte „kloge Folk" eller „Heksemestre", som de ogsaa kaldtes, vel, og i Lendum gaves i min Barndom ikke mindre end to af disse Mestre, foruden adskillige mindre Fuskere i Trolddomskunsten. Disse to Mestre søgte at gjøre hinanden Rangen stridig og de udøvede ogsaa deres Kunst gjensidig paa hinanden, indtil den ældste og rimeligvis ogsaa den mest erfarne, kort før sin Død spillede den yngre Kollega et Puds paa hans Bryllupsdag, som havde højst udelikate om end ej videre skadelige Følger for ham. Den da tilladelige Brændevinslavning[2]) paa Landet forøgede „de kloge Folk"s Fortjenester. Enhver Gaard, ja næsten ethvert Hus havde sin Brændevinskjedel, sine Mæskningskar og Destilleringsapparater, om disse end undertiden indskrænkede sig til en hvælvet Jydepotte med indklinede udmarvede Hyldepinde. Det var naturligt nok, at „Heldet", som det hed, ikke fulgte alle Spritlavere, hvortil navnlig Husets kvindelige Del hørte. Men saasnart det skortede paa det tilstrækkelige Antal Potter af hver Skjæppe Korn, eller maaske rettere af hver Skp. Ukrud, hed det sig, at Værket var forgjort, og straks maatte der Bud efter kloge Folk, der anvendte de mest besynderlige Mirakelkure, som Pennen vægrer sig ved at nedskrive. Brændevinslavningen paa Landet virkede paa flere Maader højst demoraliserende. Ikke nok med at den lettere Adgang til Brændevinsflasken og den stadige Nippen til Draaberne fra Svaletøndens Rør forøgede Drankernes Antal, men Brændevinslavningen, skjøndt forbudt, blev ligefuldt drevet næsten aabenlyst for Politiets og Overtolderens Øjne. Ikkun naar Had og Hævnsyge bragte Angivere paa Benene, maatte Øvrigheden ud for „at ransage", som det hed. Men denne var gjerne blindet i Forvejen, og det skal ikke være uden Eksempel, at Sognefogderne i visse Sogne engang aarlig samlede Byg sammen til Vedkommende, for at de enten skulde holde sig hjemme eller sende Bud til Paagjældende, der efter Angivelse stod i Fare. Ogsaa skal det være indtruffet, at Beboerne fra en By skal have samlet sig med Leer paa Skafter og Høtyve og jaget baade Politi og Tolder ud over deres Bymarker. Det var derfor en sand Velgjerning for Befolkningen og en viis Foranstaltning af Regjeringen, at den lovede

Fritagelse for Mulkt og Betaling for Kobberet til enhver, der frivilligt afleverede deres Brændevinsapparater inden Udløbet af en vis fastsat Tidsfrist, og jeg mindes tydeligt, at jeg i en senere Periode af mit Liv, da jeg var Medlærer ved Skolen i Sæby, saae Følgerne af nævnte Regjeringsforanstaltning, idet 14, om jeg mindes Tallet ret, med Brændevinskjedler og Kobberhatte fuldt belæssede Bøndervogne rullede ind ad Byen, med Toldinspektøren marscherende foran og et Par lejede Klarinetblæsere ved Siden, som med oppustede Kjæber søgte at bringe Vind i Instrumenterne for at gjøre Indtoget opsigtsvækkende[3]).

Overtro.

Men for at komme tilbage til Datidens overtroiske Meninger, maa jeg anføre, at særdeles Kirken og Kirkegaardene ansaaes at gjemme helbredende Kræfter. Som Dreng saae jeg hyppigt ved Solnedgang Kvinder med spæde Børn ved de Dødes Grave paa Kirkegaarden, og skjøndt jeg aldrig var Vidne til selve Kuren, saa skulde den dog bestaa i, at det lidende Barn blev trukken tre Gange stiltiende under en opløftet Tørv fra det nordvestlige Hjørne af en nylig tilkastet Grav. Nøglerne til Kirkedøren og Vaabenhuset hang altid i min Faders Stue. Han raillerede ofte over Kogleriet, og advarede som Lærer herimod, og aldrig, det véd jeg, var han Medvider i, hvad der foregik i den nævnte Retning; men min Moder, der var en Gaardmandsdatter fra Sæbyegnen[4]), kunde næppe frigjøre sig for at dele Meninger med Mængden, og ved hendes Hjælp erholdt vist flere af Sognets Kvinder Adgang til den saakaldte „Kirkenøgle", for hermed at bane sig Vejen til Alteret, bag hvilke Sandet forventes at udøve en velgjørende Virkning i visse Sygdomme. Hun var altid tilbageholden med sine Meninger i den Retning, idetmindste overfor hendes Børn, og vedkjendte sig ikke aabenlyst Overtroen, men ved et Tilfælde blev jeg dog klog paa, at hun i Mangel af noget bedre greb til Midler, som hun maaske ellers havde forsmaaet.

Min Fader havde i mine Drengeaar gjerne en med mig Ligejævnaldrende i Huset for at oplæres. En saadan blev pludselig heftig syg, som var det Mavekrampe, han led af. Ingen kjendte noget til den Sag, ingen Doktor var ved Haanden og ingen kjendte heller noget til en saadan uden netop den ene Dag om Aaret, da han mødte i Skolen for at „prikke", det vil sige vakcinere Børnene. Her var gode Raad dyre, og i Angesten for Drengen byder hun mig at gaa hen til nærmeste

Nabo og laane en „Øgpude", det vil sige Trækpuden fra et Hestetøj. Jeg spekulerede paa, hvad dette skulde betyde, men kom dog til det Resultat, at det, der skulde laanes, stod i Forbindelse med den syge Dreng. Jeg udførte straks mit Ærinde, leverede Puden til min Moder, der gik ind i Sovekammeret med den og bød mig at være udenfor, idet hun tillige til en Sikkerhed stængede Døren for mig. Men netop denne Omstændighed spændte min Nysgjerrighed paa det Højeste. Den forbudne Frugt eftertragtes snarest. Da jeg nu ikke kunde komme gjennem Døren, lagde jeg mig paa Maven og pillede en løs Sten ud under den høje Dørtærskel, og gjennem Aabningen blev jeg Vidne til, at Drengen, der ellers var en rigtig Tyksak, blev trukket igjennem Hestepuden rimeligvis tre Gange, men med stor Besværlighed, dog ligefuldt aldeles stiltiende. Imidlertid kom Drengen straks til sine Hægter igjen og kunde spise sin Spegesild tilligemed Øllebrødet næste Dags Morgen, men jeg fik Følgerne at føle af min Næsvished, da Moder havde opdaget mit Kighul, og det forblev næppe ved en drøj Irettesættelse alene, om jeg mindes ret.

Saaledes kunde jeg nævne flere Træk, der røbede Datidens Uvidenhed, men dette var ikke Særkjende blandt Vendelboerne alene, som enkelte Forfattere have villet antage, ikke heller mener jeg, at Overtroen og Uvidenheden er fremtraadt i en saa grel Skikkelse her, som den undertiden fremstilles. Rigtignok hørte jeg sjælden eller aldrig Tale om Højre og Venstre, men enten mod Syd, Vest, Nord eller Øst. At Vendelboerne derfor ej skulle kjende Højre og Venstre, er en Overdrivelse, og om de end sjælden bruge disse Udtryk, vil jeg dog ikke tro paa, hvad *Goldschmidt* fortæller, at den syge Pige paa Doktorens Spørgsmaal om, hvor hun havde ondt, svarede: „I det *vestre* Næsehul".

Kloge koner.

Som bemærket tyede man i hine Dage sjælden til Doktorhjælp; thi dels var den for kostbar, dels var den vanskelig at skaffe tilveje, naar Nøden var forhaanden. De to Miles Afstand fra nærmeste By Frederikshavn eller Fladstrand, som Byen da hed, gjennem dybtsporede, bakkede og stenede Veje medtog det meste af en Dags Tid; men netop Lendum By var saa heldig stillet, at den foruden de saakaldte, tidligere nævnte „kloge Folk", havde i sin Midte en virkelig klog Kone, gamle *Kirsten Lendum,* der lægede Benbrud, Forstuvelser

og andre Legemsmén, hvorved hun ofte gjorde de egentlige Læger til Skamme. Hun hed oprindelig Kirsten *Læk* og var ved Giftermaal kommen ind i Lendum Vestergaard, hvorfor hun ogsaa almindelig kaldtes Kirsten *Vestergaard*. Som Tjenestepige hos Degnen[5]) *Calmers* i Mosbjerg, der ogsaa var af de saakaldte Hjemmedoktorer, havde hun erhvervet sig Indsigt i Benbrudslægningen og nogen Erfaring, som hun siden ved sin næsten halvhundredeaarige Praksis — hun blev omtrent 80 Aar gammel — betydeligt forøgede. Hun beskjæftigede sig ikke med indvortes Sygdomme, ikke heller tog hun sig noget for, hun ikke kjendte til, og derfor gik sjælden nogen af dem, som hun tog sig af, uhjulpen fra hende. Hun var en net, jevn og bramfri Bondekone, der havde noget personligt vindende i hendes hele Væsen. Hun var bekjendt og agtet over hele Vensyssel, og mangfoldige Mennesker kunde takke gamle Kirsten Vestergaard for, at de ikke kom til at henleve længere eller kortere Tid af deres Liv som Krøblinge. Med hendes Kure forbandt hun ikke i fjærneste Maade noget sympathetisk, Læsning, Korsning eller andet Kogleri; men hun havde et fortrinligt Greb paa Forbindingskunsten. Der var ikke megen Afveksling i hendes Medicin, hun smurte og indgned altid det lidende Lem med en brun Olie, iblandet Kamfer, og havde et Par Salver, en brun og en hvid, som hun strøg mod en Lærredsklud og lagde paa aabne Saar.

— —

Som Barn var jeg en daglig Gjæst i den venlige Kones Hus, dels af Nysgjerrighed for at betragte de immer vekslende Patienter og deres Medrejsende, dels ogsaa for at nyde godt af den Velvilje, hun stadig viste mig; men adskillige Gange blev det en ligefrem Nødvendighed for mig at ty til hendes Hjælp. Jeg var vistnok mer end sædvanlig bevægelig af Naturen i mine Barndoms- og Ungdomsaar. Altid var jeg med, hvor der vankede Noget. Dristige Spring, Kapløbning, Rebslyngninger og Glidninger var jeg ikke for seen til at deltage i, og derfor fik jeg ikke sjælden et eller andet Lem forstuvet eller forvredet; men saa over til Kirsten Vestergaard, og paa denne Maade fik jeg mere end mangen anden Lejlighed til at gjøre Konens Bekjendtskab.

Nutiden har et værdigt Sidestykke til Kirsten Vestergaard i *Kirsten Kudsk* i Nors ved Thisted[6]) og senere *Chr. Mand* i Bratbjerg. Denne er vel endog videre berømt end hun. Da jeg paa en af mine Rejser

for ca. 15 Aar siden dvælede ved en Bekjendt i Nors Sogn, gik jeg med ham en Søndag Formiddag ind for at se Thylands berømte Kone. Her mødte jeg Erindringerne fra mine Barndomsdage. Syge og Værkbrudne sadde rundtom paa Bænke og Stole i den propre Yderstue, medens Enkelte, som Touren faldt, blev kaldt ind til Undersøgelse eller Behandling, ligesom hos de mere søgte Læger i Kjøbstæderne og de større Byer. Tilfældigvis traf jeg her paa en anseet Læge fra Kjøbenhavn, der tilsyneladende stod i et velvilligt Forhold til Huset, og altsaa ikke ringeagtede Kirsten Kudsks Virksomhed, hvilket jeg bemærkede mig som noget usædvanligt af en Læge. Konen selv, som jeg fik Lejlighed til at tale med nogle Øjeblikke, afgav et endnu fyldigere Billede paa Properhed og Veldannethed end Kirsten Vestergaard, og Alt i Huset vidnede om, hvad Engelskmændene kalde en større Komfort end i Lendum; men jeg befandt mig ogsaa blandt de rige Thyboere ca. 30 Aar senere, hvilken mærkelig Indflydelse havde de ikke udøvet paa Skikke og Levevis. Ofte, men med mange Aars Mellemrum, har jeg besøgt Lendum Kirkegaard, hvor jeg som Barn har tumlet mig, og hvor nu mine Forældre forlængst hvile i deres Grave, men aldrig mindes jeg at have seet noget Mærke, der betegnede det Sted, hvor Kirsten Vestergaard hviler. Er endog hendes nærmeste Slægt uddød, saa lever der endnu Mange, som haver modtaget Hjælp af hendes lægende Haand. De ville, ligesom jeg, mindes hende med Agtelse og Taknemlighed. Vel vide vi, at hendes Ben hensmuldre lige saa let under Grønsværen, som de, der hvile under Sten og Marmor, men som det er smukt, at Efterlevende mindes afdøde Velgjørere ved at hygge om deres Hvilesteder, saa rækker jeg med Glæde min Haand til, at dette kan ske for Kirsten Vestergaards eller rettere for hendes Gravs Vedkommende.

Jeg er nu for langt fjernet fra de Egne, hvor hun levede og virkede saa velsignelsesrigt, til at jeg kan udrette noget i den Sag, men idet jeg her antyder min Tanke, haaber jeg, forsaavidt disse Linier maa komme nogle af de Paagjældende for Øje, at den maa blive ført videre frem. Men, hvis der skal ske noget i denne Sag, maa det ske straks; thi med hvert Aar forsvinder Erindringen om den Afdødes Værd, og med hvert Aar formindskes Antallet af de Nulevende, hvis Velgjører hun var.

Fester.

I min Barndom kjendte jeg næsten ingen anden Verden end Lendum Sogn, og det var dog egentlig i selve Byen, paa dens Marker og i dens Krat, at jeg var fuldkommen bevandret. Kunde jeg engang hvert andet eller tredie Aar følge mine Forældre til Hjørring Sommermarked, nød jeg en Fryd uden Lige og glædede mig allerede flere Maaneder forud til en saadan Tur. Ellers med Undtagelse af enkelte Familiebesøg hos mine Forældres Slægtninge, gav kun Gilderne i Sognet Afveksling i det ensformige Dagligdagsliv, der indskrænkede sig til Skolegangen, Lektielæren og lidt Leg med Ligealdrende. Vi vare kun to Sødskende, jeg og min 5 Aar yngre Broder, den nu som Skoleforstander og Folkevækker saa bekjendte *Lars Bjørnbak* i Viby ved Aarhus. Vort Samliv i Hjemmet varede kun faa Aar; thi med mit 11te Aar kom jeg ud blandt Fremmede. Han derimod forblev i Hjemmet indtil Konfirmationsalderen. Senere har Skjæbnen adskilt vore Veje, hvad Rum og Afstand angaar, skjøndt vore Forhold i saa mange andre Henseender ere ensartede. Allerede mens han rullede i Vuggen, begyndte jeg at følge med Fader til Sogneboernes Barsel- og Bryllupsgilder og nød derved lidt Afveksling i det efter min Opfattelse noget alvorlige Hjemmeliv. Moder var hyppigt i Gildehusene i Forvejen for at besørge Anretningen, og Lars maatte i saa Tilfælde ofte tage fremmed Pleje til Tak.

Just som jeg med vor Fader var paa Vejen til Bryllupshus i Bredmose, spørger han mig pludselig, som vi gik over Kræmmerbroen: Har Du din Kniv med dig, Thomas? Heldigvis havde jeg erindret den, da ogsaa jeg kjendte, hvad dette gav af sig at møde uden Redskab. Tidligere var det endogsaa enhver Gjæsts Sag at forsyne sig med Ske, hvis han vilde nyde noget af den saakaldte Søbemad. Der var ikke megen Afveksling i Spisesedlen i de Dage, det var det ene Sted som det andet, 5 á 6 Retter Mad altid i en bestemt Orden. Først Kjødsuppe i store Tinfade, hvori Kjødet svømmede eller sank tilbunds i større og mindre Stykker. Efterat Kjødet var fisket op og efter Omstændighederne nydt, kom Fisken[7]) og Senepen frem, dernæst Bygsuppen, saa Stegen og endelig Søsterkagen med Vaflerne som Tilgift. Uafladelig gik Skaffere bagved og rakte fyldte Brændevinsglas frem mellem de sammenstuvede Gjæster. Bordet medtog gjerne 3 Timer til uendelig Kjede for Børn og unge Mennesker, der

længtes efter Dansen, saa meget mere som Spillemændene ved deres Gnidning paa Fjolen — en egen Slags Taffelmusik — mindede herom. Men vor Nutids unge Mennesker ville vistnok frabede sig Datidens Dans, og dog gik den for sig med en Iver, en Lystighed og et Humør, som kun de kunde besidde, der ikke kjendte noget bedre. Bræddegulv kjendtes ikke i de Dage uden i meget sjældne Tilfælde. Almindeligvis var Dansegulvet af Leer, undertiden saa fugtigt, at det holdt fast paa de bezinkede Sko eller Støvler. At Frakken maatte smides, var en given Ting, men saa gik hun løs, ikke med Runddanse alene. Ikkun den almindelige, som man nu kalder langsomme, Vals kjendtes; man saa „Langbane", „Vejen til Roskilde", „Den toppede Høne", „Skrædderdansen", „Lappetøsen", „Fangedansen", „Bøhmerskotsken" og mange flere maatte holde for, og da Stueloftet sjældent laa højt tilvejrs, hørte man undertiden et kraftigt Smæk herpaa af de dansende Mandfolks Baghoveder, ledsaget af støjende Glædesudbrud, der tydede paa, at nu var Livet og Humøret paa Højdepunktet. Man raillerer over Ceremonivæsenet og trækker paa Smilebaandet af det lange Ceremoniel, som staar i Forbindelse med vore Hoffester; men ogsaa i andre Kredse holdes der ved givne Lejligheder strængt paa Formerne. Det Ceremonielle falder mer og mer væk overalt, og det Naturlige og Ukonstlede kommer mere til sin Ret. At anføre mine Erindringer om Skikkene ved Fortidens Landsbygilder vilde blive for vidtløftig og lyder hartad utroligt for dem, som ikke have kjendt hertil; kun skal jeg anføre den Besynderlighed, at Gildegjæsterne for et halvt Aarhundrede siden, naar de gik fra Bords og havde nydt, hvad tidligere er beskreven, med Undtagelse af Vaflen og Søsterkagestumpen, der gjærne blev svøbt ind i Lommetørklædet til de Smaa i Hjemmet, ikke indskrænkede sig til at række hinanden Haanden til Tak for Mad, men alle stimlede sig sammen og kyssedes i ét Væk, Smæk i Smæk, en Akt, der gjærne medtog en halv Times Tid og lød for mine Øren, som naar jeg stod foran en Dam, rigelig besat med Karudser.

Religiøsitet.

Sammenligner jeg hin Tids Religiøsitet med den nuværende, maa man rigtignok udbryde: „Ak, hvor forandret". Paa almindelige Søndage, jeg vil ikke tale om Højtidsdagene, saae man lange Rækker af Kirkeklædte langsomt, næsten gravitetisk, bevæge sig ad Veje og

Stier henimod Guds Hus under Klokkens Lyd fra Taarnet eller Kirkegaarden. De ældre Mænd, de ældste jeg kjendte i min Barndom, vakte min Opmærksomhed ved en egen Hovedbedækning af rødt Klæde under Hatten, et saakaldt „Hatslag", der udvidedes helt ned paa den øverste Del af Skulderpartiet, en Indretning, der lignede Nutidens Damers Rejsekyser, og afgav et hensigtsmæssig Beskyttelsesmiddel for Hals og Hoved under Regn, Sne og Uvejr. En blaa Damaskas Halvkaabe med Huller paa Siderne, hvorigjennem Armene stak frem, omsluttede de ældre Kvinders Kirkedragt. I Vinterkulden puttede de Hænderne i en udpolstret Fløjelsmuffe, der ofte var kantet med hvidt Katteskind, men i Sommertiden foldede de Hænderne ligesaa andægtig om Salmebogen, hvorpaa et hvidt eller tærnet Lommetørklæde, net sammenlagt, laae, omfattende gjerne et Par Ambrakviste og nogle Balsamblade, hvortil nu og da lugtedes. Hovedbedækningen, en Slags Hue, med smaa tilbundne hvide Vinger, de saakaldte Skæghatte, omsluttedes enten af en Paphætte eller et Tørklæde. Yngre Mænd og Kvinder toge sig anderledes ud. Hine forsmaaede de Ældres „Hatslag", disses Knæbukser og Spænderne paa Skoene, og de yngre Kvinder foragtede „Halvkaaben og Muffen", indtil den nyere Tid har bragt begge Dele frem igjen under talrige Variationer. Skæghatten maatte vige for den saakaldte „jydske Kappe" med dens Vinger og øvrige Tilbehør, med dens stivede, vidt udspilede, fra Ørene udstaaende, pibede og krusede Vinger. En saakaldt „Snippe", ligeledes stivede og krusede, trædende istedetfor de Ældres Pandklæde, dannede Forsiringen paa Hovedet. Den saakaldte „jydske Kappe" med dens Vinger og øvrige Tilbehør klædte Bondepigen særdeles godt efter de Flestes Smag. Den holdt sig i en lang Aarrække og opbevares endnu i ældre Koners Dragkister som et synligt Minde om deres Pigedage og Datidens Skik. At en saa ejendommelig Hovedpynt maatte tildrage sig Opmærksomhed hos Ikke-Jyder, er begribeligt, og jeg mindes tydeligt, hvorledes Kjøbenhavnerne en Aften i Tivoli for henved en Snes Aar siden trængte sig frem for at beskue et Par jydske Bønderpiger, som her havde indfundet sig, iført deres nationale Dragt, hvorfor de og hyppigt betegnedes som „forvildede Fugle".

Men for at komme tilbage til hin Tids Religiøsitet, da er det ganske vist, at meget af, hvad der viste sig som saadan, ikkun havde sin

Rod i en vis Pietetsfølelse, en nedarvet Ærefrygt for Kirken og dens Tjenere, uden at Hjærtet havde fulde Del heri. Præsten blev anseet for et mere end almindeligt Menneske, benævnedes hyppigt som „Fa'er", og de kirkelige Handlinger blev punktlig opfyldt, navnlig Nydelsen af Nadveren foregik regelmæssig to Gange aarlig, ved Løvspring og Løvfald, og enhver, som gjorde Afvigelse heri, blev anset for en Kjætter eller Gudsfornægter.

Men med alt, hvad der hvilede i Skik og Sædvane, laa Guds Ord dog ligefuldt ikke den Gang altid støvet paa Hylden i Spændekrog. I ethvert Hus saaes en Bibel, som oftest en Huspostil, og jeg har mangen Søndag Eftermiddag som Dreng traadt ind i en Bondestue, hvor Husfaderen eller Husmoderen har læst *Jesper Brokmans* Prædiken op for Familie, Børn og Tyende siddende andægtig om Bordet, og ikke sjældent har jeg til andre Tider overrasket gamle Koner, som med Brillerne over de vaade Øjne have fra Krogen ved Kakkelovnen opsendt til vor Herre Bønner og „Sukke" af *Kingos* gamle Salmebog, og det med en Inderlighed og Hjærtelighed, som ikke kunde misvise. Bordlæsning var ogsaa hin Tid ganske almindelig blandt ældre Husfædre, og ved højtidelige Lejligheder, saasom ved Gildemaaltiderne, læste Degnen altid til og fra Bords, sluttende som oftest med Sangen: „Vort Maaltid er til Ende" osv., Bordlæsningen er en smuk Skik, hvor det kan antages, at Hjærterne følge med, men uden dette bliver den ligefrem til Forargelse. Aldrig har jeg i den Tid, det var mig givet at udføre de saakaldte Degneforretninger, villet indgaa paa den Bordoplæsning ved Gilderne; thi jeg modtog som Dreng ved et Bryllup hos en nær Slægtning et Indtryk af en saadan Skik, jeg bevarer hele mit Liv igjennem, og som gav mig en Slags Afsky herfor. Jeg var rigtignok den Gang ej større, end at en Pige, hvormed jeg ofrede, maatte løfte mig op, for at jeg kunde lægge Offer-Skillingen paa Alteret, men jeg kunde dog forstaa, at det ikke var sømmeligt at kaste Snak og Latter ind mellem Degnens Bordlæsning, der rigtignok i nærværende Tilfælde var af en saadan Natur, at den smagte af Bordets flydende Nydelser og saaledes var baade til at le og græde over. Det var især Confirmationsdag (Søndag efter Paaske), der kaldte Folket til Kirken; men at det ikke altid var selve Handlingen eller Præstens Forhandlinger med de Unge, der ledte dets Gang, havde man Eksempel paa i det store og folkerige Dronninglund Sogn, hvor Bagere og

Udskjænkere tyede hen til Kirken paa de nævnte Dage og vandt rask Afsætning paa deres Vare, medens det skal være vitterligt, at der indenfor Kirkens Mure afsluttedes flere Kreaturhandeler. Da til Slutning ogsaa Rebslagere indfandt sig for at forhandle Tøjrreb, og det hele begyndte mere at faa Karakteren af et Marked end en gudstjenstlig Handling, standsedes Uvæsenet. Bispevisitater og Præsters Indsættelser overfyldte sædvanlig Kirkerne i hine Dage, og man gik gjerne flere Mil for at høre en Præst indsat i sit Embede. Naturligvis skjælnede man den Tid som endnu mellem de saakaldte gode og „vage" Præster, og det var en Selvfølge, at hine havde et større Besøg end disse. Men som jeg senere kom til at tænke over, faldt Dommen mere gunstig over den Præst, der kunde tale højt og slog dygtig i Prædikestolen end over den, der tog Sagen med større Ro og var mere jevn i Foredrag. Præsten i mit Fødesogn var en begavet Mand, saavidt jeg kunde forstaa, nidkjær i Opfyldelsen af sine Embedspligter. Ialfald havde han et skarpt Øje med de ham underlagte 5 Skolemestre. Skjøndt det for min Faders Vedkommende ikke fornødigedes, saa kunde han dog nok gjøre Regning paa, at Præstens Vogn ikke savnedes foran Skoledøren Mandag Morgen, efter at der Dagen forud havde været et større Gilde i Sognet, uagtet Præsten havde over en Mil at rejse for at foretage sin Inspektion. Datidens Præster viste sig i det Hele taget nidkjære i deres Embedsgjerning og arbejdede troligt med det Pund, de vare betroede.

Jeg har, ved senere at lægge Mærke til Præsternes Eksamenskarakter, befunden, at Vensyssel forholdsvis har været rigelig forsynet med de saakaldte NON-Præster, det vil sige Præster med ringeste Karakter, og det uagtet Embederne i Almindelighed ere vellønnede. Grunden hertil var vel den, at Vensyssel i hine Dage blev betragtet som et Slags Grønland, hvor kun de Præster tyede hen, der vanskelig kunde opnaa saa gode Lønningsvilkaar i Landets bedre Egne.

Slægten.

Min Farfader havde været Gaardmand engang og boet i Stedet „Bjørnbak" paa Grændsen af Bindslev og Mosbjerg Sogne. Der fødtes min Fader, og derfra stammer det Navn, han har og som saa siden er gaaet i Arv til hans Børn og Børnebørn samt Børnebørns Børn, af hvilke der dukker nogle frem næsten hvert Aar. Det er ikke min Hensigt at gaa nærmere ind paa Familieforholdene eller give nogen

i det Enkelte gaaende Skildring af mit eget Liv, uden forsaavidt sligt kan bidrage til at kaste noget Lys over Tidsforholdene og de forskjellige Livsstillingers Udvikling i Tidernes Løb. Dog skal jeg her bemærke, at min Kone[8]) er en Datter af den forlængst afdøde Gaardejer *Peder Dybbro* i Skjærum Sogn ved Frederikshavn. Af vore 9 Børn, 3 Sønner og 6 Døtre, er den ældste Søn[9]) gift og bor i Kjøbenhavn som Boghandler; den ældste Datter gift med Lærer *Christensen* i Vindblæs ved Løgstør, og en yngre Datter[10]) gift med Gaardejer *Claus Johansen* i Vaarst, for Tiden Landstingsmand. De øvrige er ugifte og i forskjellig Virksomhed blandt Fremmede med Undtagelse af en Søn[11]), der er min Medlærer ved Folkehøjskolen her i Fjellerad, og et Par Døttre, som afvekslende assistere Moderen i Hjemmet.

Hvorledes det er gaaet til, at min Farfader fra Gaardmand kom til at ende sine Dage i en Indsidderbolig i Nørre-Bindslev, hvor jeg som Barn ved et Besøg hos de to Gamle bemærkede mig som noget Paafaldende, at Fjælene i Loftet ikke var sammenpløjede, men uhøvlede, laa flere Tommer vidt fra hinanden, dækkede med Græstørv, er mig ubekjendt; men Tiderne vare trange for Bønderne i de Dage, særdeles for dem, der med gamle *Thomas Bak* havde en talrig Familie at forsørge. Dog led hverken han eller Bedstemoder nogen egentlig Nød i deres Alderdom, om de end følte mangt et Savn; thi de fleste af min Faders Sødskende vare dog i saadanne Stillinger, at de kunde yde Forældrene Hjælp, saa de ikke faldt Sognene til Byrde. Opdraget under ringe Kaar og vant til Nøjsomhed og Slid laa det ikke for min Faders Tanke, at vi Børn, min Broder og jeg, skulde vandre andre Veje end de, han havde betraadt. Vel var det hans Ønske, at vi skulde gaa ind i Lærerstillingen, som han selv havde fægtet sig frem til ved Selvstudium og lidt Vejledning i hans Fritid, navnlig hos Provst *Deichmann* i Torslev (Fader til den for et Par Aar siden afgaaede Provst Deichmann i Ferslev, nulevende som Pensionist i Aalborg, der mindedes min Fader og har fortalt mig enkelte Træk af hans Liv, da han som Avlskarl ogsaa beskjæftigede sig med poetisk Virksomhed), hvem han i flere Aar tjente som Avlskarl, men han vilde først prøve, hvorvidt vi, alt efter som Aarene tiltog, yttrede Lyst til boglig Syssel og overhovedet til Lærerstillingen. Men forinden vi kunde bestemme os herfor — thi tvinge os ind i en Livsvej, der var

mod vor Natur, ansaa han meget rigtig for en Uting — maatte vi dele Vilkaar med Bondens Børn i Et og Alt. Jeg for min Part kom ud i mit ellevte Aar med en Hyrdekjæp i den ene Haand og en Fløjte i den anden og blæste op for *Lars Præstgaards* 9 løsgaaende Kreaturer, hvis Vogtning voldte mig ikke liden Bryderi, da Udlægsvangene vare mange, men smaa, og Græsningen paa de udpinte røde Agre jammerlig. „Ringeneten", en sortbroget Ko, voldte mig i Særdeleshed Besvær, om den end ikke medførte for mig de Kvaler, som *Anton Nielsen* i sin vakre Fortælling „Hyrdedrengen", lader den hvide Gasse paaføre „lille Hans". Det ensformige Hyrdeliv, og overhovedet Livet hos Bønderne i de Dage paa en magerladen og svagt befærdet Egn, afgav ikkun liden Næring for et Hoved, der ikke savnede Videbegjærlighed og ikke var uimodtageligt for Indtryk. Ubehændig, som jeg altid har været i en vis Forstand, kunde jeg aldrig komme tilrette med at snitte noget med min „Tællekniv", som jeg dog hyppig bar hos mig, forsynet med Strikke og Skede; men jeg søgte at faa Tiden til at glide ved at øve mig paa min 8 Skillings Fløjte, og da jeg ikke manglede Øre for Musik, kunde jeg dog ved mine Variationer og Triller paa det simple Instrument faa mangen en Vandrer til lyttende at standse paa sin Vej. Ikkun hver Eftermiddag, naar Kreaturene skulde i Gravkjæret, der var omgrøftet og afgav større Spillerum for deres Omstrejfen, kunde jeg dvæle ved Læsningen i en eller anden Bog; men min Faders indskrænkede Bogsamling havde jeg forlængst fordøjet, og, desværre, der gaves ikke i den Tid Forraad paa Læsning, som særdeles passende efter min Alder, og jeg savnede desuden Forbindelser, der kunde føre mig ind i Læseverdenen, som ellers senere i mit Liv har bragt mig saa mange behagelige Timer.

Besøg hos Faster.

Pintsemorgen 1830, om jeg mindes ret, havde for mig og vist ogsaa for min Broder mer end sædvanlig Ynde og Herlighed. Ellekrattet i vor Fødeby stod med sit halvudsprungne friskgrønne Løv; en let Havguse veg for den opstigende Sols Straaler, ingen Vind rørte sig, og den blankblevne Himmel bebudede Solvarme. Byens Hyrder, der før Solens Frembrud havde drevet deres respektive Hjorde i Markerne, tilraabte den af deres Kollegaer, som uheldigvis havde været senest paa Færde med sin Hjord, deres haanende: „Pintsvædder!

— Pintsvædder!" Det var ikke Pintsenaturen eller Udtrykket af stedlige Skikke, der vakte usædvanlig Glæde hos os; men vore Forældre havde indrømmet os Tilladelse til at foretage en Spadseretur til en, et Par Mil borte boende Faster i Skjellet, Sindal Sogn. Derfor vare vi usædvanlig tidlig paa Benene den nævnte Morgen og stode nu rede til Afrejsen, iførte vor bedste Puds. Chr. Winthers Digt, „Flugten til Amerika", rinder mig i Hu i dette Øjeblik, jeg nedskriver nærværende; thi min Broder henvendte sig til mig, da vi gik ned ad Stentrappen foran Udgangsdøren, med Emils Ord, som forøvrigt næppe vare nedskrevne den Tid: „Hvor lang er Vejen, skal jeg vel tro, og mener Du Skoene holder?" Havde han Frygt for sine, var jeg vel heller ikke dristig med mine; thi jeg bandt dem sammen, bar dem over Skuldrene og lod de bare Fødder holde for. Ingen Kinafarer eller Amerikarejsende kan have dannet sig Forestillinger, som vi to, da vi skulde tiltræde Tomilsrejsen til Sindal, et Vidnesbyrd om, hvor indskrænket vor Barndomsverden var. Enhver Høj blev bestegen undervejs, og naturligvis blev ikke den forglemt paa Vejen ved Hørmested, hvor vi til vor store Forbauselse kunde tælle 18 Kirker, hvis Navne vi uafladelig spekulerede over og samtalede om. En velvillig Familie i Tislum, hos hvilken vi gik ind for at udhvile os lidt, gav os rigelig Forfriskning og ledsagede os til Sognets Kirke, hvor vi fik Lejlighed til at høre Gudstjeneste. Den fremmede Præst[12]) forundrede vi os over ved hans læspende Udtale og hans noget skjæve Skulder, men da det blev os sagt, at han havde faaet sin Skade ved Skjærtorsdagsslaget i Kjøbenhavn, tog jeg min Hue dybere af for ham, end jeg plejede van at gjøre for vor Præst i Hjemmet; thi ogsaa jeg havde læst om Danmarks Hædersdag og havde tilmed paa det rødmalede Klædeskab i vore Forældres Dagligstue et Billede af „Slaget paa Kjøbenhavns Rhed". Vor noget eventyrlige Overfart over Sindal Aa og Tilbageturen skal jeg lade uomtalt; men netop som vi efter et Par Dages Forløb naaede Hjemmet, havde vor Fader for første Gang faaet Skolebørnene opstillede paa den ny Gymnastikplads bag det nordre Kirkegaardsdige, hvor de strammede sig af alle Kræfter. Min Fader havde et Par Aar forud frekventeret en saakaldt Normalskole i Aalborg og nu skulde ogsaa Ungdommen i Lendum indexerseres. Efterat have smidt min Livkjole, der i Paranthes sagt ikke var af det fineste Stof og vistnok havde et ejendommeligt Snit, da den skyldte en

Kvindeskrædderske sin Tilværelse, skyndte jeg mig ud for at stille mig i de vordende Soldaters Rækker; men allerede da var Øvelsen forbi, og vi havde kun at aflægge Beretning om vor Rejse.

Skolegymnastik.

Som den saakaldte „indbyrdes Undervisning" med dens Tilbehør af Tabeller, Sandskrivning, Pegestokke, Skilte, Signalfløjte o. s. v. vakte Anstød hos Befolkningen og gjorde Skolerne mindre velsete, saa blev dette endnu værre, siden ogsaa Gymnastikken indførtes. Folk kunde umulig faa i deres Hoved, at den Springen, Løben og Klavren var til nogen Verdens Nytte. Hvor man hørte, taltes der om „Narrestregerne" ved Skolerne og gjerne gik det ud over Læreren som den, der var nærmest ved Haanden, uden at der blev tænkt over, at det hele var en Følge af et Regjeringsbud, som dog maatte adlydes. Flere forsøgte at holde Børnene hjemme for Gymnastikkens Skyld; men saa kom jo Mulkterne, og en 3-Skilling havde man Respekt for i hine Dage. Antipathien mod Gymnastikken i Almueskolerne har vedligeholdt sig indtil vor Tid og derfor har den ej kunnet trives i vore Skoler, trods alle Paabud og alle Foranstaltninger til dens Fremme. Hvorvidt egentlig Landsbydrengen, der under hans mangesidige Hverv i Mark og Stald har Trang til at faa sine Lemmer vredne i forskjellige Retninger, kan være Tvivl underkastet, og om egentlig Børnegymnastikken kan være ham til synderlig Lettelse, naar han om en 10 á 12 Aar skal være Soldat, beror paa flere Omstændigheder; men aldrig kan det være ilde, at Drengen lærer at rette sig, trække Hænderne op af Bukserne, kjende til, hvad Anstand, Hilsen og Høflighed betyder; men Gymnastikken i Skolerne har ikke væsentlig dette til Formaal. Der foreskrives et Reglement og derefter skal der rettes. Hvor mange Lærere, der enten ere ældre i Alder eller aldrig have været Soldat, kunne gjennemføre den reglementeret, selv om dette var hensigtssvarende. Jeg har selv set en ældre Lærer med la Cours Bog i Haanden dressere Skoledrengene. De gjorde de allerforfærdeligste Grimasser, skar baade Næse og Mund, og vred sig saa uformeligt og tilsyneladende lidende, at man virkelig kunde have ondt af de Stakler. Under saadanne Omstændigheder kan man give Befolkningen Ret i, at Gymnastikken i Almueskolerne er en Narrestreg.

I Handelslære.

Min Fader havde en Følelse af, at Hyrdekjæppen ikke var den, der egnede sig bedst for mig, og at jeg maaske havde bedst af at faa noget andet at bryde mit noget urolige Hoved med. I mit 14de Aar blev jeg derfor anbragt i en Kjøbmands Boutik i Frederikshavn; men det varede kun en Sommers Tid. Principalen havde ingen Forretning. Selv havde han egentlig ingen Lyst til at beskjæftige sig hermed. Jeg stod derfor alene mellem nogle tomme Kasser og Skuffer og ventede paa, at en Holmboer eller Fisker vilde indfinde sig for at kjøbe en halv Pægl Brændevin en Gang imellem; thi herpaa beroede næsten vor hele Handel. Desuden var jeg en Tidlang syg af Koldfeber, og den nuværende Distriktslæge *Gad* i Terndrup vil mindes, at han krøb ind i Spisekamret til mig, hvor jeg laa i en Kasse under Bordet, og gav mig Kinapulver. Da jeg desuden skulde hjem om Vinteren for at konfirmeres, opgav jeg Handelen, hvortil jeg forøvrigt ikke var aldeles uoplagt. Imidlertid skaffede dog Opholdet i Frederikshavn mig et nyt Syn paa Livet og gav mig Lejlighed til at titte ind i andre Livsforhold end de tilvante, og hvad der især kom mig tilgode var den Omstændighed, at jeg benyttede de mange ledige Øjeblikke til Læsning, som her tilbød sig, idet Kjøbmandskonen havde Sands herfor og anskaffede sig en Del Bøger, som jeg fik Lov at benytte. Elmqvist's Læsefrugter, som dengang stadig udkom, slugte jeg med største Begjærlighed og tilegnede mig heraf Ingemanns „Dannevang ved grønne Bred", som jeg aldrig siden ret har kunnet glemme. I Kjøbmandsboutikken, hvor lidet den end blev besøgt, havde jeg dog den Ære, at gjøre tre Kongers Bekjendtskab: „Bikongen" *Niels Højerholt*, „Kartoffelkongen" *Lars Skaftved* og „den svenske Konge", hvis rette Navn jeg aldrig fik at vide. De to første havde erhvervet deres Kongetitel, hin, en høj, kroget, lyshaaret Gaardmand af Understed Sogn, ved sin udstrakte Biavl og Handel med Biværk, denne, en mindre Mand af Vækst, men en stærk kroget Næse, som han ofte strøg med Fingeren, var ogsaa Gaardmand, men i Aasted Sogn. Han drev efter Datidens Forhold Kartoffelavlen i det store. Oprindelsen til „den svenske Konge"s Titel blev jeg ikke klog paa, men han gik den Tid om i Frederikshavns Gader og falbød Trætøfler eller Træklodser, som de hed. Han havde tidligere udmærket sig som hurtigløbende Brevbærer og Budbringer og boede i Nærheden af Bangsbostrand.

Landmand.

Efterat jeg i 3aars Tid havde beskjæftiget mig om Vinteren tildels med Omgangsskolehold og om Sommeren med Bondearbejde, fik jeg med 18aars Alder lidt mere Stadighed i Sindet og tilbragte fra den Tid af 3 Aar hos min tilkommende *Svigerfader,* hvis Driftighed som Landmand gav enhver af hans Husgesinde nok at tage Vare paa, og desuden var der en god Aand inden Vægge, som forøvrigt har fulgt mig i 33 Aar, der bidrog sin Del til, at der blev Ligevægt i mit Indre. Tyendestillinger i de Dage havde noget nær Karakteren af en Træls Stilling, og naar Nutidens Tjenere beklage sig over Tidens Pinagtighed, da kjende de ikke, hvad Fortiden havde at fremvise i den Retning. Dog har jeg aldrig beklaget at have gjennemgaaet en saadan Skole, hvor jeg har lært at sætte Pris paa legemlig Slid og Møje og at agte dem, hvis Lod det er blevet at sysle med Jordens Dyrkning.

Angaaende min egen Deltagelse i Bondestillingen, da mindes jeg nok, at det faldt mig noget trykkende at slide og slæbe fra tidlig Morgen til sildig Aften, og det for en ringe Løn (en voksen Karl fik i den Tid kun 14 Rdl. aarlig), men ogsaa disse Dage svandt for mig. Særdeles vred jeg mig ved at kjøre med Stude, som da almindelig benyttedes paa større Gaarde ved raa Jorders Opdyrkning og Mergling. Her hjalp ingen „kjære Mo'er". Som et af de yngste Tyende paa Gaarden maatte jeg have fat paa et Par saadanne Fyre, og hvilken Viderværdighed disse forvoldte mig i de solvarme Sommerdage, fik jeg paa en mærkværdig Maade en Mindelse om en Snes Aar efter. Anledningen hertil var denne: Under mit Ophold som Lærer i Smidstrup ved Hjørring fik jeg det Indfald en skjøn Vinterhelligdag at kjøre til Hjørring med min Kone for at se Tusindkunstneren *Olivo's* Præstationer. Det var en skarp Frost; jeg lod vel Hestene braade i Hjemmet, men da jeg var uforsigtig nok til ikke at se Skoene efter inden Hjemkjørslen, styrtede den ene Hest paa den spejlglatte Vej og brækkede Vognstangen tæt uden for Byen. Vognen manglede Styre, den løb paa Kanten af den dybe Vejgrøft, væltede og brækkede mit venstre Ben ved Ankelen. Min Kone, som mærkelig nok kom uskadt fra Affæren, gik ind til Byen, hvorfra Folk kom til min Assistance og bar mig ind i et privat Hus, hvor jeg forblev under Lægetilsyn henved et Par Maaneder.

I denne Tid laa det brudte Ben i en Maskine. Just som det var

ved at læges, drømmer jeg en Nat — og det var egentlig dette, jeg vilde sige — om min Ungdoms Kjørsel med de tvære Stude. Jeg tager i Drømme et kraftigt Tag i det svage Ben for hermed at give de for Indbildning: en tværende Stud et dygtigt Spark; men ak! Jeg vaagnede under de bittreste Smerter, som ikke ganske vare forsvundne, da Lægen efter Sædvane den tidlige Morgenstund kom for at se til mig. Jeg berettede ham da Nattens Begivenheder og bad ham efterse Benet og dets Stilling. Han lo hjærtelig af min Fortælling, kastede et flygtigt Blik paa Maskinen, som ansaa han det halv for et Eventyr — men jeg gaar paa en skjæv Fod den Dag idag.

Som jeg tidligere har bemærket, var min Fader efter Datidens Forhold, som Skolemester betragtet, en saakaldt „velholden" Mand. Da jeg var i mit 21de Aar bød det sig saa, at en af hans Skyldnere ikke kunde klare sig ved Gaarden, men vilde overdrage den til min Fader for Gjælden og en Aftægt. Jeg kunde have faaet Lov til at forsøge min Lykke som Landmand, men ogsaa da vare Tiderne trange for Jordbrugerne. En fast, om end ringe lønnet Stilling ansaaes for det Solideste, og jeg imødekom derfor min Faders kjæreste Ønske, at læse til Lærereksamen; thi nu var Tiden kommen, da Valget burde skee.

Forberedelse til Seminariet.

Under Tyendeforhold, der var alt andet end aandsvækkende, var Almueskolekundskaberne dunstet væk af Hovedet, og der maatte for Alvor tages fat paa Bogen for dog at blive optaget paa et Seminarium, hvor kun, efter Datidens Begreber, egentlige Lærere, der skulde due noget, uddannedes. Min Faders daværende Sognepræst[13]) blev udseet til min Forbereder, saa meget mere som han tidligere med Held havde overtaget lignende Hverv. Manden var imidlertid noget til Aarene og, som det hændes flere, lidt magelig af Natur. Altsaa blev Selvstudiet min bedste Støtte ved Siden af den ubetydelige Hjælp, som Præstens yngre Huslærer ellers kunde yde mig. Vant til fra Skolen af at lære alt paa Ramse, tog jeg fat paa Kofods Geografi og de andre paa Seminariet brugelige Bøger og pinte dem ind i Hukkommelsen til Punkt og Prikke paa Forstandens og Tænkningens Bekostning; men fik herved en Modbydelighed for Ramseriet, som siden har fulgt mig under min Lærergjerning, uden at jeg har havt Grund til at fortryde det. Jeg blev i Præstens Hus betragtet som et Lem af Familien, nød megen

Velvilje her, saa allerede Omgangslivet havde noget forædlende og forberedende ved sig, selv da jeg vandt op til at kunne spille en Lhombre med Hs. Velærværdighed og hans Gjæster. Jeg gjaldt for ham som „et lyst Hoved", hvilket han dokumenterede derved, at da han en Dag savnede Schlejermachers tydske Prædikener for at gjøre Udkast til sin Søndagsprædiken, fandt han dem i min Boghylde. Da jeg læste Prædikenen nogenlunde flydende op for ham paa Dansk, undgik jeg ikke alene Bebrejdelser for mit Bogran — hans Bibliothek stod ellers altid aaben for mig — men fik tillige i Tilgift den nævnte Ducør for mit Hoved, som imidlertid var ganske almindelig. Men Sagen var den, jeg viste en Jernflid med Læsningen og kastede mig med Begjærlighed over Alt, hvad jeg kunde faa fat paa. For at føle paa Sproget, spillede han mig adskillige fra Fransk oversatte Romaner i Hænde, blandt andre den i sin Tid saa bekjendte „Clara du Plessis og Clairant"; men Hovedet var nær blevet lidt kruset herved, og min Smag paa Læsning lededes hen i en Retning, som jeg i flere Aar efter ikke kunde se bort fra og som voldte mig adskillige søvnløse Nætter. Om jeg mindes ret, levede den omtalte Præstemand her i Himmersyssel, hvortil han forflyttedes fra Vendsyssel, endnu et Par Aar efter at Skjæbnen havde draget mig hertil; men aldrig lykkedes det mig at bringe ham personlig min Hilsen og min Tak for svundne Dage. Hans Grav sees paa Als Kirkegaard.

Paa Lyngby Seminarium.

Paa *Lyngby Seminarium* erholdt jeg min Uddannelse som Lærer, nærmest foranlediget ved, at dets daværende Forstander, Pastor *Sidenius,* var en Ungdomsven af den omtalte Præst. Det var i Efteraarsdagene 1840, at jeg drog herhid, og kommer jeg til at tænke paa det Uføre, hvorigjennem de Vejfarende slæbte sig frem i de Dage. Den lejede Vogn, som befordrede mig, sad ofte fast til Navene i opblødt Leer og Dynd paa den saakaldte Kongevej mellem Hjørring og Sundby. Vi vare 3 Dage om at naa Maalet, og dersom ikke den gamle, *blinde Degn*[14]) fra Sindal, som var Medrejsende for at hente sin Søn fra Seminariet, ved sin Livlighed og Snakkelyst havde forkortet Timerne, og havde der ikke frembudt sig saa mange ny og ukjendte Afvekslinger i Naturen og de forskjellige Egnes Befolkning og Bopæle, vilde Rejsen have været en sand Tortur, skjøndt man ikke da var vant til Bekvemmeligheder eller var ømfindtlig for Kulde og Uvejr.

Seminarieundervisningen var som al anden Undervisning i de Dage tør og mekanisk. Idetmindste sporedes ikke i Lyngby synderligt af det, man kalder Aandsgnister. Forstanderen var en godmodig Mand af den ældre Skole, der var tilfreds, naar vi kunde gjengive om endogsaa ordret, hvad han havde sammenskrevet i et saakaldt Religionsforedrag af Fogtmann, Tage Møller og Krogh-Meyer. Ansporing til Flid og Selvtænkning mærkedes ikke synderligt fra hans Side, og Seminaristerne lode derfor almindeligvis hver Dag have sin egen Plage, holdt gjensidig Bøgerne for hinanden, naar det skortede paa Hukommelsen, hvad ikke saa sjældent var Tilfældet. De mere Efterladne forsømte hyppig Læretimerne for at pleje deres Magelighed, og de mere Flittige og Opvakte gjorde ligerviis for at hengive sig til Selvstudium i Hjemmet af Skrifter, som de fandt belærende og vækkende. Ved at henlægge en saakaldt „Sygeseddel" paa Kathederet underrettedes Forstanderen om den som oftest falske Grund til Fraværelse, og det hændte ikke sjældent, at en halv Snes Sedler var henlagte, som Forstanderen da tittede paa med sine nærsynede Øjne, efter at han havde hængt sin lodne Hue paa sin sølvknappede Stok ved Vinduet. Naar han da begyndte at spørge den anden Mand i Rækken, vidste vi, hvorledes Touren faldt under Eksaminationen; thi det blev da efter Omstændighederne hver anden, hver tredie eller fjerde, der maatte holde for, og efter den Regel forstod de Fleste at sikre sig forud, før deres Navne lød. Ialt var der den Tid kun trende Lærere om c. 60 Elever, alle 3 Theologer. Blandt disse var der en yngre Mand, der senere i en Række af Aar var Præst i den sydlige Del af Ribe Stift, som ret vidste at spænde Opmærksomheden og Tænkeevnen hos os til Flid i de Fag, han var anbetroet. Imidlertid, hvor meget der end med Grund kan ankes over Seminarieforholdene under Sidenius, saa maa man dog lade ham, at han arbejdede trofast og punktlig med det Pund, han var betroet, og at han omfattede alle, med hvem han kom i Berøring, med Venlighed og Besindighed.

Eleverne stode udenfor de egentlige Læretimer uden nogensomhelst Forbindelse med Lærerne, med hvilke et mere fortroligt Samliv altid vilde have virket opløftende i flere Retninger; men det var nu ikke Datidens Skik. At der opnaaedes gode Resultater ved Lyngby Seminarium i hine dage, og at enkelte af de unge Mænd, som opholdt sig her i Begyndelsen af Fyrrerne, have udmærket sig i deres senere Livsstillin-

ger, maa vel nærmest tilskrives tilfældige Omstændigheder og den vækkende Virksomhed, Eleverne gjensidig udøvede paa hinanden. En Læreanstalt plejer altid at sprede Lys om sig, idetmindste i Nærheden, selv til dem, som ikke ligefrem profitere heraf; men dette lod ikke til at være Tilfældet i Lyngby. Beboerne lede meget af Datidens Overtro, og uden at jeg egentlig kan forklare mig Grunden hertil, blev jeg af disse anseet for en Sortekunstner, og plagedes immer for at gjøre deres forheksede Sager tilrette. Da min Værtinde endelig vilde have mig til „at vise et Par gamle Støvler igjen", for at hendes Hus ikke skulde tabe i Renomme og berøves Udsigten til Fortjeneste af Indlogerende, maatte jeg rive Bindet fra deres Øjne og erklære mig inhabil. Den ydre Dannelse søgte Seminarieeleverne at fremme gjensidig, saavidt det lod sig gjøre, og desuden oprettede de i dette Øjemed et Dansekursus og engagerede en Danselærer, forsaavidt saadanne ikke fandtes i deres egen Midte. Jeg tog naturligvis Del i alt, men Benene vare kun lidet elastiske, og gjerne tog jeg fejl og drejede mig akaved om i Francaisens otte Toure. Imidlertid var jeg gjerne en af de saakaldte Balherrer, som paa Rhederiets Vegne og paa dettes Regning gjorde Rejsen til Grenaa for at indbyde Damer til det aarlige Bal paa Seminariet, og den nuværende Lærer i Sønderup pr. Hobro vil mindes, hvorledes han styrede mig ud til en saadan Tur, da jeg fandt, at min egen Habit ikke i alle Maader svarede til det Værdige i Missionen. Først da jeg nærmede mig Dimissionstiden, tillod min Fader mig en ny Spidskjole med Tilbehør, og da jeg havde fuldendt min Eksamen med et saakaldt „Meget duelig" og faaet mit Testamonium i Lommen, maatte jeg for at naa Vendsyssel slaa mig sammen med en Privatist herfra, da mine Midler ikke strakte længere end til Randers, hvor han saa søgte hos sin Familie Resourcer til den øvrige Del af Rejsen.

Nutidens Seminarieelever ville studse over det Billige i Datidens Læreruddannelse. Fuld Kost og Logis erholdtes ved Seminariet for 50 Rdl., og den hele Udgift for her at vinde Lærerbrev beløb sig i Reglen til 200 Rdl. Naturligvis indskrænkede Opholdet ved Seminariet sig til 2 Aar, og det var kun enkelte Aandsstympere, der maatte forlænge Opholdet, medens Uforberedte nu om Dage maa tage mindst 3 Aar til Læreruddannelsen. Herved bliver den fordyret saaledes, at en Lærer nu ej slipper stort mindre end 2000 Kr. for at naa Eksamensmaalet; men til Gengjæld omfatter Læreruddannelsen nu mere end tidligere,

idet Naturvidenskaben og Mathematik er optaget som Lærefag. Denne Udvidelse af Lærestoffet har jo bevirket et højere Kundskabsmaal hos vore Lærere, der viser sig navnlig i Regnekunsten, i hvilken de ældre Lærere i Regelen er nogle sande Stympere; derimod have de yngre Lærere næppe noget forud for disse, naar det gjælder om at bruge deres Pen og sætte deres Tanker paa Papiret. Overhovedet maa Lærestoffet ansees for fuldkommen tilstrækkeligt og tidssvarende efter det Omfang, hvori det nu foredrages, blot Evnen er tilstede hos Lærerne til at gjengive det Lærte saaledes, at det barnlige Sind og de barnlige Evner kunne opfatte det frugtbringende baade i den ene og den anden Retning.

Lærer i Sæby.

Sæby, som efter ældre Geografier kaldes en ubetydelig By ved Kattegat, var det Sted, hvor jeg efter Dimissionen fra Seminariet ansattes som Medhjælper ved Skolen. *En gammel Student,* der gjennem Huslærerstillingen hos Byens Honoratiores var vundet op til at blive den saakaldte Borgerskoles Førstelærer og Kirkens Kantor, skjøndt der ikke var mangen ærlig Tone skabt i hans Liv, var min nærmeste Foresatte. Skolen, der var ordnet med tvende Klasser aldeles paa Landsbymanér, var for overfyldt, og derfor blev en Medhjælper nødvendig. Førstelæreren, der var noget til Aarene, havde en vældig stor Tamp, en Stump Ankertov, hængende ned af Væggen ved Kathederet, men blot som et Skræmmebillede, thi jeg saa aldrig, han brugte den, hvad han desuden næppe heller magtede. Dette bevirkede, at Skoleungdommen var lovlig kjæphøj, som i det hele taget Kjøbstaddrenge i de Dage vare dygtig uvorne. Som ungt Menneske og ny ankommen Lærer skulde der gjøres Forsøg paa, om jeg virkelig havde Ben i Næsen, kort: jeg skulde prøves. Naar nu den gamle Førstelærer gik ud af Skolen, som skete hyppig, da hans fyldige Legemskorpus fordrede Magelighed, begyndte Kunsterne paa Skolebænkene. Med Undtagelse af enkelte Formaninger saa jeg rolig til nogle Dage, indtil yngste Klasses mindste Peblinge bleve saa „mousige", at jeg ved at raabe dem op efter deres Nummer om Morgenen, istedetfor at sige „Her" begyndte at raabe i Munden paa hinanden et snurrende „Hrrr". Jeg mente da, at nu maatte det være paa høje Tid at sætte Skolemesteransigtet op, og jeg lod det ikke blive derved, men fik Ankertovet ned af Væggen i en Fart og bestormede en Jødedreng, der til-

fældigvis vedblev længe med sin Snurren paa „r", saa alvorlig, at han ved sine Skrig satte de øvrige Børn i en ikke ringe Forbauselse og Skræk, der bevirkede en Stilhed og Orden i Skolen for Fremtiden, som var aldeles upaaklagelig.

Det gjaldt kun om, at den kaade Ungdom fik blot engang rigtig Syn for Sagen, at der kunde udrettes noget Alvorligt til Opretholdelse af Diciplinen, istedetfor en stadig Gnaven og Smaatjatten, som er flere Læreres og Forældres Skik, vilde have forværret den. Hjælpelærerlønnen stod i Forhold til alt andet i hin Tid. 50 á 60 Rdl. og alt frit i Førstelærerens Hus var min beskikkede Del; men jeg fik straks saa mange Privattimer udenfor den egentlige Skoletid, at jeg næppe kunde overkomme dem, hvorved jeg tjente en Del, og desuden lod jeg mig engagere til at skrive efter Betaling pr. Ark for den Kommission, som efter kongelig Ordre var nedsat til at undersøge Forholdene ved de overhaandtagende Tyverier og Indbrud i Dronninglund Herred. Det var ellers Myrderiet i Skjæve Sogn, der gav Anledning til Kommissionsnedsættelsen, men Retstilstanden og Retsbevidstheden i Herredet var af en saadan Beskaffenhed, at ingen Beboer med Tryghed kunde lægge sig i sin Seng om Aftenen. Frygten for at blive bestjaalen var saa naturlig; thi der gik ingen Dag hen, uden at der anmeldtes et større eller mindre Tyveri for Politimesteren, men uden Virkning. Sjælden skete Undersøgelse, og om de Bestjaalne endogsaa bragte Tyvene med til Politikontoret, bleve de dog løselig overhørte, og almindeligvis kom disse tidligere til deres Hjem end Anholderne, der havde bragt dem. Paa den Maade ordnedes Tid efter anden en vidtforgrenet Tyvebande, med Hælere, Hjælpere og Hjælpers Hjælpere. Kommissionen fik endelig rømmet op i Affæren og fik en Del fængslet, rimeligvis ogsaa uskyldige, thi dens Medlemmer fo'er frem undertiden med megen Haardhed. Hovedgaarden Voergaards Kamre og Kjældere bødede paa Savnet af ordentlige Arrestlokaler. Sagnet knyttede rædsomme Forestillinger til flere af Voergaards Lokaler, af hvilke især Kjælderen „Rosedonten" skal have virket afskrækkende og bragt mangen en forstokket Synder til Bekjendelse. Man talede den Tid hyppig om særegne Bekjendelsesmidler, anvendte af enkelte Kommissionsmedlemmer. Hvor meget heraf staar til Troende, er uvist. Saa meget er imidlertid vist, at en mig senere bekjendt, trohjertet Bondemand af Dronninglund Herred, som var tilsagt til Kongerejse

med en af Amtets Forretningsmænd, paa dennes Spørgsmaal om, hvorledes det gik med „Manden i Voergaards Kjælder", svarede i al Oprigtighed: „Herre Gud, Hr. Inspektør, det gaar ilde. Min Nabo, som er en skikkelig Mand, der aldrig har gjort Uret for 4 Skilling, har været kaldet til Voergaard saa tidt i Forhør, at der ikke er flere Haar tilbage paa hans Hoved end netop til et eneste Forhør til". Ved at afskrive en Del af Forhørene og Vidneforklaringerne i den Dronninglundske Tyvesag fik jeg et Indblik heri, som rigtignok ikke gav mig nogen glædelig Forestilling om mine Landsmænds Standpunkt i moralsk Henseende; men Ondet havde sin Rod i den slappe Retstilstand, der vel atter hidrørte fra, at Justitsembedsmændene i Vendsyssel, saavelsom de gejstlige, næppe vare af vort Universitets kraftigste Planter, og saaledes blev det da til en staaende Talemaade i mange Aar: „Vendsyssel ligger norden for Lov og Ret". Ikkun i 1¼ Aar, nemlig fra November 1842 til Februar 1844, var jeg Medlærer ved Skolen i Sæby, i hvilken Stilling jeg særdeles gjennem Børnene vandt Vejen til flere Forældres Yndest og Velvilje. Erindringen om hine Dage svinde meer og meer for mig, men undertiden opfriskes de ganske vidunderligt og tilfældigt. Saaledes sad jeg for en kort Tid siden i en af Ventesalene paa Aalborg Banegaard og ventede paa Togets Afgang, da en elegant klædt Dame af Middelaar træder hen til mig og hilsede mig ved Navn. Jeg spurgte om Damens Navn. „Jeg har som Barn hedt Sine", svarede hun, „og jeg takker Dem den Dag i Dag for, hvad De har lært mig i Sæby Skole". I samme Øjeblik ringedes Togafgang; en ældre Herre greb Damen under Armen og forsvandt med hende blandt Mængden paa Perronen, idet hun tilvinkede mig i Bortgaaende et „Farvel". Da jeg var stuvet ind i Koupéen, fik jeg noget at gruble over. Aldrig har jeg faaet Løsningen paa, hvad Navn Damen bærer nu, men jeg mindes en lille 8-aarig Pige med det angivne Navn, Datter af en forlængst afdød agtet Borger i Sæby, i hvis Hus jeg stedse nød megen Velvilje, som ved sin stadige Skolegang, sin Flid og Sædelighed var mig særdeles kjær. Hende maa det være, som nu efter 33 Aars Forløb kunde gjenkjende mig og vilde benytte Lejligheden til at bringe mig en Hilsen og en Tak.

Lærer i Smidstrup.

Det var i Forvinteren 1844, at jeg beskikkedes til Kirkesanger og Skolelærer i Sejlstrup Sogn, en god Mil sydvest fra Hjørring, og drog hertil under en Vinters hele Strænghed med Sne og Frost. Provsten[15]) i Hjørring, hvem jeg paa Gennemrejsen bad om en Slags Bestallingsbrev, var en Mand af den gamle Skole med et udstrakt og myndigt Herredømme. Skolevæsenet brød han sig kun lidt om, og en Seminarist var i hans Øjne det samme som en halvstuderet Røver. Istedetfor Bestallingsbrev stavrede den gamle langbenede Provst fra Sofaen, hvori han laa, og skrev et Par Ord paa en Lap Seddel af Størrelse som den, Farverne udsteder for Uldgarn, der skulde tjene mig til Dokumentation hos vedkommende Sognepræst og Sogneraad for, at jeg var beskikket til Lærer og Kirkesanger i Sognet.

Smidstrup gl. Skole

Præsten, en Kapellan paa eget An- og Tilsvar, tog imod den provstelige Seddel med en Gejstligsts hele Værdighed, men betydede mig med det samme, at jeg næste Fredag ville have at indfinde mig ved Sejlstrup Kirke iført Embedsdragt. Er hun saadan her paa Egnen,

tænkte jeg, er Du kommen tidlig nok, saa meget mindre som jeg forud vidste, at Skoleboligen var simpel og Lønningen saa ussel, at naar jeg havde afgivet ottende Del heraf til den pensionerede Formand, vilde jeg med et nogenlunde „Kapitelskjøb" kun have 80 Rdl. til min Del; thi Jordlod var her ingen af.

Skolen laa afsides ude paa Smidstrups eller rettere Aalstrupgaardes Bymarker, og her skulde den nygifte Lærer med sin unge Kone, der havde oplevet bedre Dage, slaa sig ned i en yderst indskrænket Bopæl med Leervægge og Gulv, fuld af Fugt og Muggenhed og omgivet af høje, rygende Snedriver. Ukjendt af Enhver, med hvem jeg kom i Berørelse, vare Forholdene alt andet end indbydende; men „naar Hjertet er let og Hovedet snildt, saa hitter man let paa et Raad", som det hedder, og desuden i de saakaldte „Hvedebrødsdage" ændses hverken Sorger eller Savn. Jeg krøb af og til ud af Snedriverne for at gjøre Bekjendtskab med Omverdenen. Den tilsyneladende myndige Præst[16]) forvandledes til en af mine bedste Omgangsvenner, og jeg brød ogsaa gjennem den haarde Skal paa Provsten og naaede til en ædel Kjærne. Som Aarene svandt, og Familien aarlig forøgedes, skortede det vel af og til paa Udkommet, men hvad Embedet ikke kunde indbringe, gaves mig med rund Haand af velsindede Beboere, hvis Børn fandt Behag i den ny Skolemester, og desuden havde jeg mine Svigerforældre at ty til, naar det rigtig kneb.

Imidlertid, hvor velvilligt jeg end blev imødekommet fra flere Sider, saa fandt jeg dog, at Selvstændigheden var bedst tjent med, at jeg havde lovmæssige Indtægter at støtte mig til. Jeg fik derfor en Jordlod udlagt, ikke uden megen Anstrængelse, da frivilligt Salg ej kunde opnaaes; senere hen en ny Skolebygning og et større Lønningstillæg, hvorved Embedet i de 15 Aar, jeg varetog det, voksede op til et af de bedste paa Egnen. Jeg forøgede min Bedrift ved Tilkjøb af Ejendom, som jeg opdyrkede og merglede, saa at jeg til en given Tid havde en Besætning af et Par Heste, 5 å 6 Køer.

Da jeg begyndte min Skolegjerning i Sejlstrup Sogns Almueskole, som ved Jords-Tillæg forflyttedes til Smidstrup By, skete det i en vis Henseende under samme Forhold som i Sæby. Min Formand, der næppe nogensinde havde besiddet nogen Aandsstyrke, var, siden Alder og Svaghed nedbrød hans Legemskraft, uskikket til at være Lærer. Den yngre Præst gjorde større Fordringer til Ungdommens Oplys-

ningsstandpunkt, og ikke faa fra Sejlstrup Skole afvistes gjentagne Gange fra Konfirmation af Mangel paa Kundskab. Da jeg første Gang traadte ind i Skolen, sad der paa Bænkene lange opløbne Karle, flere deres Hoved højere end jeg var selv. Nogle havde forsynet sig med en forsvarlig Skraa i Munden og saa ud til alt andet end at lade sig belære. Jeg mærkede straks, at det første, jeg havde at gjøre, var at skaffe Disciplin i Skolen, og i den Retning havde jeg vunden en Færdighed i Sæby, som kom mig tilpas i min ny Stilling. Det varede ej ret mange Dage, inden de „store Drenge" vænnedes til at gjøre en bedre Anvendelse af deres Mund end tidligere. Den overgjemte Besætning blev jeg skilt ved i det første Aar, og senere hen skaffede Skolen mig megen Glæde, hvorvel det ikke kan nægtes, at Datidens Ligegyldighed for al Oplysning hvilede som en trykkende Mare paa Enhver, der havde med Ungdommens Undervisning at skaffe.

Saalænge jeg ikke havde Jord at sysle med i min Fritid om Sommeren, kastede jeg mig over Havevæsenet, plantede og vandede, forskrev Zwikler og sjældne Frøsorter fra Kjøbenhavn, lavede Gange og Grotter, og havde til sine Tider en sjælden Blomsterflor, som paa det ensomme Sted vakte Opmærksomhed hos de enkelte, der passerede Stien forbi Skolen; thi Vej var her ingen af.

De lange Vinteraftener benyttede jeg til Læsning og Viderestudium. Jeg kastede mig f. Ex. et Par Vintere over det juridiske Fag og satte mig ind i Fattig- og Skolelovgivningen med megen Alvor. Senere, da en ny Præst med en udviklet Sands for det mere aandige og Skjønne i vor Literatur, var tiltraadt Præsteembedet, blev jeg af hans rige Bibliothek fortrolig med vor Digterverden og læste desuden flere af Shakespeares fortrinlige Værker oversat i det tydske Sprog; men siden jeg fik Skolelod og tilkjøbt Jord, lagde jeg Bogen tilside og tog fat paa Skovl og Greb, saasnart de befalede Skoletimer var tilende; undertiden spændte jeg et Par Stude for en Vogn og øste Kvægmergelen op af en vandet Grav for dog at faa noget udrettet ved den opbrækkede Hede paa en Tid, da vore Folk fægtede i Slesvig eller ved dets Grændse, og de arbejdende Hænder vare faa herhjemme. Under min Skolegjerning som Almueskolelærer i Smidstrup vekslede mine Foresatte hyppigt. Jeg arbejdede under 3 Biskopper, 3 Provster og ikke mindre end 8 Præster, men stod i et særdeles godt Forhold til dem alle. Som et Vidnesbyrd om, hvor svagt Tilsynet med Undervisningen

var i de Dage, kan jeg anføre, at jeg i de første 7 á 8 Aar i min Skolegjerning ikke saa anden Foresatte i mit Hus end Stedets Præst. Den daværende[17]) Bisp var svagelig, Provsten magelig. Naar jeg af og til kom ind til denne for at beklage mig over mine ringe Kaar, truede han mig med en frygtelig Visitats, smilende saa smaat, men det blev ogsaa derved, og da det drog i Langdrag for ham med at skaffe mig den belovede Jordlod, og jeg slog paa at faa interimistisk Understøttelse af offentlige Kasser, svarede han: „Kasser har vi minsel nok af; men det er et Spørgsmaal, om der er noget i dem". Imidlertid var den samme gamle Provst med alle hans Særheder mig en god Støtte i hine Dage, som han overhovedet for alle Trængende var en velvillig Mand, der ikke lod nogen gaa uhjulpen fra sig, om han end brummede en hel Del af sig, inden Hjælpen kom. Efter hans Død fandtes paa hans Chatol en Masse af Smaasedler, lutter Tilstaaelser for modtagne Laan af Uformuende, som rimeligvis for Størstedelen gik tabt for hans Bo, der forøvrigt var rigt nok til at taale Tabet. Blandt de 8 Præster fandtes ogsaa nogle Besynderligheder, som vidnede om, at Datidens Aandssløvhed ogsaa havde vundet Plads i de saakaldte lærde Hoveder. Alle vare de forøvrigt hjertens velvillige Mænd, der opfyldte deres Pligt efter bedste Evne, og det skal ikke nægtes, at som Tiden skred fremad, faldt meget af det særegne bort, som klæbede ved de ældre Præster, der vare uddannede i Slutningen af det forrige Aarhundrede og Begyndelsen af nærværende. Disse vare undertiden ivrige Landmænd og drev deres Jorder selv, uden at have egentlig Forstand herpaa, saa det blev Avlskarlen og Kudsken, der vare de egentlige dominerende i Gaarden. Pengegridskheden stak øjensynlig frem hos flere af dem, og da jeg en Pintsemorgen modtog min første Sognepræst, der var en af disse ældre Mænd, ved Kirkegaardsstænten, siger han straks, idet han flygtigt kastede et Blik op til Kirkemuren, hvorom 4 á 5 Mænd stode: „Det ser sørgeligt ud for os idag, Bjørnbak". „Hvorledes dette, Hr. Pastor", spørger jeg saa. „Guds Død", svarede han, „har de glemt Offeret?" Jeg meente, det kom vel en anden Dag, men han betydede mig: at „paa Haanden var det Bedste".

Det er ikke Stedet her at anføre alt, hvad jeg har iagttaget om de forskjellige Præster, som min Skolevirksomhed i hine Dage bragte mig i Forbindelse med, saa meget mindre, som det ikke er min Hensigt at sætte Læsernes Lattermuskler i Bevægelse, kun kan jeg ikke undlade

at berøre et og andet, som tjener til at karakterisere den Tid, hvori jeg har levet. Saaledes er det betegnende for Oplysningsstandpunktet og Ræsonnementet over Retsforholdene for ikke mere end henved 30 Aar siden, naar jeg gjengive følgende Tildragelse: Just som jeg en Formiddag gaar blandt Børnene i min Skole, kalder en Mand mig ud paa Gangen, han havde noget vigtigt at konferere med mig om. Han bad mig følge med sig hjem og opsætte en skriftlig Kontrakt af Betydning. „Det er mig umuligt", svarede jeg, „at gaa fra Børnene midt paa Dagen; men Sagen er vel heller ikke af større Betydning, end den kan vente til Aften, saa er jeg til Tjeneste. Hvad angaar det?", spurgte jeg. „Ja", svarede Manden, „Sagen er den, a haar sollt Kjesten, aa no skal der skryves os imellem". Jeg betvang Latteren og spurgte ganske rolig om, hvorledes den Handel var gaaet for sig. Manden svarede ganske oprigtigt, at han for Kjesten, som var hans Kone, skulde have 3 Rdl., et Uhr og Staver til fire Fjerdinger. Efter at vi nu paa vor Vis havde delibereret om den Handel, gav jeg ham tydeligt at forstaa, at det ikke var ad den Vej, en Mand lovligt kunde skilles ved sin Kone. Jeg angav for ham, hvad der burde gjøres, hvis han ikke troede at kunne leve et sømmeligt Liv med sin Kone, og opfordrede ham sluttelig til at tage Sagen med Ro og ved Fordragelighed rette paa Skjæbnen. Ja, De skal have saa mange Tak for god Underretning, svarede han, men med den Tilføjning, at naar jeg ikke vidste bedre Besked at sige ham, kunde han gaa til Skrædderen i Husene og faa den langt bedre — og denne, der var Smaafolkenes Lommeprokurator, bragte det ogsaa dertil, at Manden søgte til Præst og Overøvrighed med den samme Fortælling i Haab om, at han ved at sælge Konen til ren Kjøb, kunde slippe for de formaledidede tvende Separationsaar, som vilde træde hindrende i Vejen for nyt Ægteskab.

Forstander i Smidstrup.

Da jeg var Lærer uden Jordlod, og jeg kan tildels sige, uden Indtægter, søgte jeg, som anført at fordrive Fritimerne med Læsning og Selvstudium, men siden Jordlodden kom, og jeg forøgede den ved Tilkjøb, blev Landmandssyslen mig kjær. Dog indsaa jeg tilfulde, at hvis jeg skulde tage formegen personlig Del heri, vilde det kun skee paa Lærergjerningens Bekostning, og skulde jeg betro Arbejderne til Tyendet, uden fornøden Tilsyn, fik jeg for lidt Udbytte af Land-

bruget. Jeg besluttede derfor at afhænde min tilkjøbte Landejendom, der imidlertid ej var større, end at den i Forening med Skolelodden kunde afgive det fornødne til Holdelse af 1 Hest og 3 á 4 Køer. Lejligheden frembød sig, idet Amtets Skoleraad fandt det ønskeligt at tilkjøbe sig min private Lod og underlægge den Folkehøjskolen i Smidstrup, som var rejst flere Aar forud og af mig bestyret jævnsides Almueskolen. At jeg kom ind paa Folkehøjskoletanken var ingenlunde fordi jeg troede selv at kunne realisere den, men fordi jeg indsaae, at der herved kunde udrettes Noget for den opvoksende Slægt, at den ikke skulde blive Fædrene lig i Sløvhed og Uvidenhed. Jeg skrev og talte om Sagen; men den mødtes med Mistænksomhed, den var for ny og ukjendt paa Egnen. Ialfald skulde der et Navn til af mere Anseelse end det, der klæbede ved et almindeligt Skolemesterskilt, hvis Sagen skulde bæres frem. Dette Navn var heldigvis ogsaa forhaanden i Hjørring-Egnen i de Dage. Den for sin rastløse Virksomhed bekjendte Konsul *Nielsen* i Hjørring sluttede sig med Iver til min Tanke om Oprettelse af en Folkehøjskole i Hjørring-Egnen, og ved hans Indflydelse og hans Støtte i pekuniær Henseende rejstes i 1855 den første Højskolebygning i Smidstrup, rigtignok efter en indskrænket Maalestok og uden noget pragtfuldt Ydre, men smukt og fuldstændigt udstyret i det Indre med Bøger, Apparater etc., hvortil Konsulens formaaende Venner, saasom Generalkonsul *Pontoppidan* i Hamborg og afdøde Etatsraad *Westenholtz* bidrog deres Del.

At jeg blev Skolens Leder maa vel nærmest tilskrives den Omstændighed, at jeg forud havde virket for at bane Højskoletanken Indgang hos Folket, som vel ogsaa for, at jeg offentlig var optraadt ved enkelte Lejligheder, saasom paa Valgtribunen som Stillingsmand, vel at mærke i Dage, da de politiske Stridigheder ikke havde udviklet sig, og maaske ogsaa fordi jeg i et lille anonymt Skrift havde behandlet de lokale Bankinstituter, som da ogsaa vare under Rejsning, paa en Maade, der vakte Opmærksomhed i visse Kredse; det eneste Skrift, naar undtages, hvad jeg i sin Tid skrev til „Landbotidenden" under Mærket „Thomas Nielsen", der har bragt mig nogen Indtægt, dog ikke mer end 25 Rdl., skjøndt Skriftet afsattes i flere Tusinde Eksemplarer.

Højskolen i Smidstrup var en af de første, som blev rejst her i Landet, og det var saa saare naturligt, at den paa en Udkant af Landet, hvor aandelig og materiel Virksomhed stod i Stampe, havde meget at

kjæmpe imod. Imidlertid fandt Højskoletanken velvillige Øren fra oven af, og gjennem Distriktets Provst, den virksomme *Djørup*, der endnu lever som Provst og Præst i Nordsjælland, støttedes jeg kraftig af den daværende Regjering og andre formaaende Mænd, hvem Oplysningens Sag laa velvilligt paa Sinde. Forholdene bragte mig i personlig Forbindelse med Mænd som Professor *Madvig*, Biskop *Monrad*, Dr. *Fenger* og andre, der senere have spillet betydningsfulde Roller, navnligt i vort politiske Liv, og jeg maa tilstaa, at jeg hos disse Mænd har mødt en Velvillie og Forekommenhed, som jeg ofte er gaaet glip af hos Andre, der have været stillet langt lavere paa Samfundsstigen; men jeg skal gjentage, at det skete i Dage, da politisk Ufordragelighed ej var kjendt. Selv en af de Mænd, der for Øjeblikket er i Besiddelse af en saakaldt *Ministerportefeulle*, har vist mig en personlig Gunstbevisning, som jeg erindrer med Taknemlighed. Lad nu ogsaa Forholdene være aldeles forandrede, lad meget af det, der i hine Dage betragtedes med velvillige Øjne, nu ansees for Daarskab og Vildfarelse, jeg kan for mit Vedkommende ikke lade politiske Hensyn beherske Taknemlighedsfølelsen eller døve dens Stemme, kun skal jeg aldrig i mine Dage ofre min Overbevisning paa Taknemlighedens Alter.

Bestyrelsen af tvende Skoler i Smidstrup, Almueskolen og Højskolen, fandt jeg ikke at kunne varetage saa tilbørligt, at jo den ene eller anden Part maatte lide herunder. Jeg fandt det saa meget mindre, som jeg overdroges en Del kommunale Hverv, af hvilke Sogneraadsformandsposten voldte mig en Del Ulejlighed, særdeles paa en Tid, da vigtige kommunale Forhold stode paa Dagsordenen i vedkommende Kommune. Da Amtets Skoleraad derfor tilbød mig fast Ansættelse ved Højskolen med en Løn, der altid udgjorde en halv Part mere, end hvad jeg opnaaede som Almueskolelærer, og tilmed sikrede mig Ret til Pension ved Alderdomsfratrædelse, nedlagde jeg min Gjerning som Kirkesanger og Lærer i Sejlstrup Sogn og drog over i den ny Højskolebygning, der af anselig Størrelse og vel indrettet til Beboelse og Skole blev opført 1860 for de Midler, navnlig gjennem Statsunderstøttelsen, som Skolefondet havde opsparet i de Aar, Skolen hidtil havde bestaaet. Her boede jeg i 6 Aar, i hvilken de politiske Stridigheder udviklede sig blandt de forskjellige Samfundsklasser, og Meningerne om Krig og Fred spaltede sig.

Politiker.

Det politiske Herredømme var den Tid i de Nationalliberales Haand. Kjøbenhavn var Hjærtet, hvorfra de politiske Pulsslag udgik. Embedsmændene og de i Klasse hermed staaende saakaldte „bedre Borgere" i Byerne hentede Parolen fra Hovedkontoret i Hovedstaden. Herfra kom Efterretningen om de „22,000 Mand og ham selv", som fra Sverrig skulde frelse Danmark, herfra alle de usandfærdige Historier, som skulde tjene til at holde Modet oprejst hos Folket indtil Alt var tabt. Datidens Koryfæer i Hjørring trommede Egnens Befolkning sammen paa Raadstuesalen og tyldede store Ord i den tause, lyttende Mængde om, „at slaa til sidste Mand". Jeg kunde ikke fordrage den Krigsrumlen, og overalt, hvor det stod i min Magt, søgte jeg at afvæbne Krigswyhlernes tomme Fraser; men først da Tyskerne myldrede paa Hjørring Gader og de havde plantet deres Fane paa Skagens Fyrtaarn, blev Munden stoppet paa dem, der havde ført det store Ord, saa meget mere, som det Dag for Dag blev mere klart for os alle, at Danmark var og blev overladt til sig selv, og at det kun var lutter Taagebilleder, der var oprullet for os, først om Hjælpen fra Sverrig, siden fra England og endelig fra Frankrig. At jeg selv blev anseet af den Tids Toneangivende i Hjørring for en „Hjemmetydsker", fordi jeg ej vilde slaa til sidste Mand, er en Selvfølge, og da jeg tilfældigvis en Dag mødte en tysk Feltwebel paa Gaden, som i Forbigaaende bad mig om at sige sig, hvor Raadhuset var, og jeg da tøvede nogle Minutter for at give ham Anvisning, var straks en af de krigerske Borgere tilrede med den Bemærkning, at nu taler Bjørnbak med sine Venner. Værre blev det imidlertid, siden jeg i Forening med Proprietær *Nyholm* paa Baggesvogn og Flere satte mig i Spidsen for en Adresse til Kongen, der vandt Masser af Underskrifter, og hvori blandt andet udtaltes, at *„da det viser sig,* at den idelig gjentagne Tale om venskabelige Magters Bistand paa Kamppladsen savner tilstrækkelig Hjemmel, *da det viser sig,* at Danmarks Sværd tynger for lidt i Vægtskaalen lige over for en overlegen Fjende, og *da det endelig viser sig,* at de hidtil førte Underhandlinger, selv ved venskabelige Magters Mægling, ikke have ført til noget heldbringende Resultat, saa tillade vi os allerunderdanigst at frembringe for Deres Majestæt vor inderlige Tak, fordi De har omgivet Deres Throne med Mænd, som — det er vort Haab — ville i en forsonlig Aand virke hen til en

saadan Ordning af de forviklede Statsforhold, at en fredelig og nogenlunde taalelig Udgang af Krigen kan forventes, dens Følger mildnes og en varig Fred begrundes".

Dette Foretagende var i de Nationalliberales Øjne alt for dristigt til at det kunde gaa ustraffet bort, særdeles da de formeente, jeg stod i deres Tjeneste, hvad jeg ogsaa i en vis Henseende gjorde, forsaavidt det væsentlig var dem, der havde ansat mig i min Lærerstilling, men i politisk Forstand stod jeg rigtignok ikke i deres Tjeneste. Straks Adressen var sat i Cirkulation, hed det, at jeg i min Fredsiver vilde modvirke Friheden og strø Virak over et frihedsfjendsk Ministerium. Denne Beskyldning, der var beregnet paa, at gjøre mig mistænkelig blandt Bønderne, hvor jeg havde min Styrke, havde jeg let ved at afvæbne, som vil sees af Adressens Slutning, der lød saaledes:

„Vi Vendelboere haver modtaget i Arv fra vore Fædre Tillid til og Hengivenhed for vor Konge og hans Hus; med Tilliden og Hengivenheden er sammenvokset en Frihedsfølelse, som gjør, at vore Hjærter med uopløselige Baand ere knyttede til Grundloven af 5. Juni 1849. Deres Kongeed og Kongeord afgiver Borgen for, at Deres Majestæt vil værne om denne kostelige Gave, som Deres højsalige Forgænger har skjænket sit Folk, og hvorved han vandt den Kjærlighed, hvori han søgte sin Styrke. Selv om Dagene bliver mere omskiftelige og skjæbnesvangre, end de alt ere, vil Deres Majestæt være en fri Konge over et frit Folk".

Desværre skulde jeg i disse Dage have konciperet en Adresse til min Konge, maatte den have lydt noget anderledes; men forøvrigt ere slige Adresser mindre konstitutionelle. Det er kun gjennem Folkets Repræsentanter, at dets Ønsker finder den rette Vej til Kongens Øre.

Den omhandlede Adresse fandt imidlertid Vej over Kattegat til Kongens Øre, da hele vort Postvæsen var i Tyskernes Hænder. De Nationalliberales Magt blev tildels brudt ved Ministerskiftet, og aabenbart vovede de ej at træde frem mod deres Modstandere; men Hævnsygen skjulte sig i Hjærtedybet.

For mit Vedkommende mærkede jeg straks Uraad i Raadet. Den nævnte Adresse, som egentlig var den, der havde voldt mest Anstød, overgaves tilsyneladende paa Grund af Forholdene til Forglemmelse, og i dets Sted trak man min Færd frem som Deltager i Overrækkelsen af en Adresse til Hs. Majestæt Kongen under et Besøg i Aalborg,

hvilken jeg ej selv, men en politisk Ven og ældre Kollega havde konciperet og hvori fandtes den Yttring, at „Embedsmændene ej skulle være Landets Herrer, men dets Tjenere". Jeg mindes grant, at da Adressens Forfatter læste den op for de Tilstedeværende i Aalborg, som ønskede at underskrive, raabte en Lærer Bravo! til den citerede Yttring, men har senere i samme By været Gehejmeetatsraad *Kleins* talende Stiller paa Valgtribunen. Hvor dog Menneskers aandelige Klædebon er omskifteligt.

Jeg blev afæsket en Erklæring af Amtmanden om mit Forhold ved Kongebesøget i Aalborg, og deri saa jeg Varsel om, at jeg var udset til et Offer for min Dristighed, og at jeg, hvis der var Mulighed for, skulde ryddes af Vejen som en farlig Person for de Styrendes Planer. At jeg som Valgmand ved et Landstingsvalg i Aalborg blev omtalt som særlig medvirkende til, at Valget gik det herskende Parti imod, og at jeg i min Stilling som Sogneraadsmedlem ved et Amtsraadsvalg i Hjørring lagde et Lod i Vægtskaalen, saa tre Bønder fik Sæde her, forøgede Bitterheden mod mig og fremskyndede det afgjørende Slag. — Forinden jeg gaar over til at omtale dette, vender jeg tilbage til andre Erindringer af mit Liv.

Som vi have hørt, naar der er Uro i Luften og de krigerske Vinde blæse, saa beklage de, som finde det stemmende med deres Overbevisning og deres Følelse, at puste til Krigsflammen, sig over, at „vi mangle Aanden fra 1848". Ganske vist, den er ikke tilstede, og det er højst tvivlsomt, at den nogensinde vil vaagne med saadan Styrke, som i hine Dage; thi da troede Folket paa Retfærdigheden af dets Sag og en folkekjær Fyrste stod ved Statens Ror og elektricerede Folket med sit Ord og sine hjærtelige Proklamationer. Jeg var selv som ung Mand greben af Begejstringen for vor Sag, stemmede i med, naar det lød: „Den Gang jeg drog afsted" eller „Holmens faste Stok", hvilken Sang jeg første Gang hørte af Færgefolkene i Færgehuset i Nørre-Sundby en sildig Aften, jeg ville sætte over til Aalborg, og baade jeg og den gamle *Nygaard* stemte i med, for at faa Tonen rigtig i Hovedet. Allevegne, hvor man kom, susede det formelig om Ørene, saa krigsbegejstret var Folket. Ingen ræsonnerede eller spurgte, om der kunde være Rimelighed i dette eller hint ;men det hed immervæk: „Gaa paa'en": Den Bevægelse, Rygtet om Slaveudbrudet fra Rendsborg bevirkede hos Jyderne, lige fra Kolding til Skagen, vidner noksom om,

hvor letfængelig Stoffet var, men tillige om, at det danske Mod viser sig ikke altid, „naar Døden begynder at kryste"; thi der gaves Tilfælde, hvor Folk med deres modige Taarer red ud af Byerne for at møde den indbildte Slaveskare, og i Uvisheden om den Skjæbne, der ventede dem, bød deres Efterladte i Hjemmet et smerteligt Farvel. Amtmanden i Hjørring holdt under „Slavekrigen" sin Gaard besat med Ryttere, som udsendtes til forskjellige Sider for at rejse en Landstorm i Sognene paa Egnen.

Slavekrigen.

Naturligvis indløb ogsaa Depeche til Smidstrup, hvor jeg boede, om at ordne os til Angreb. Vi fik Bud til Smeden og lod Høleerne række ud paa Skafterne. Enkelte væbnede sig med Høtyv, andre med Øxer og gamle Spader. Ingen vidste, hvor den frygtelige Fjende var at søge, men endelig hed det sig, at den var gaaet over ved Aggersund, og Hærafdelingen fra Sejlstrup Sogn skulde slutte sig til Afdelingerne fra de vestligere Sogne og marchere ad Løkken til. Jeg og Sognefogden skulde forblive hjemme og modtage Ordrer — eller Fjenden, om den kom fra den Kant. Men da det gjaldt, og Hærafdelingen skulde rykke ud, vare de fleste mere eller mindre modfaldne. Seigdrivende, men forsynet med store Melmadsteiner, som om Felttoget skulde medtage flere Dage, samledes Afdelingen endelig i Byen og drev afsted vester paa forbi Skolen ad Spangtræet til.

Den arriverede imidlertid ej længere end til Løkkens Vejkro, hvor Ordren lød paa, at Slaverne vare slagne ved Bejstrup i Hanherred og ikkun nogle Enkelte vare undkomne og rimeligvis vilde forurolige os om Natten, hvorfor der skulde holdes Vagt i Byerne. Medens vore Folk vare ude for at rekognosere, gik jeg op til Byen Smidstrup, som jeg boede et godt Bøsseskud fra, for at erfare Tilstanden hos de hjemmeværende Koner og Børn. De mødte mig med Ansigter, hvori Sorg og Skræk stod afmalet; thi de havde hørt Skud i Vraa, og nu maatte Slaget være staaende; tilmed var En endog saa fintlugtende, at han kunde mærke Krudtdampen. Til en Forsikring og for at blive overbevist, var jeg ogsaa saa forsigtig at gaa sønden ud ad Byen for gjennem den taagede Luft at kunne spejde saa meget paalideligere; men alt naturligvis blind Alarm. Da nu endelig vore Folk kom hjem fra Kroen, var der en Stimen uden Lige, Sang og Hurraraab; thi nu var Faren idetmindste foreløbigt forbi, om end ikke Sejren var stor. To

Poster blev da udsat for at varsko'e om Natten, hvis de fra Hovedslaget undkomne Slaver skulde indfinde sig. Jeg var bleven saa alarmeret af Tumlen, saa jeg ikke kunde sandse at tænke fornuftigt eller sove om Natten. Min Kone tog Sagen med mere Ro og samlede alle vore Smaabørn ind i Kammeret til sig, bag den yderste Stue, hvor jeg laa under en ladt Bøsse paa Bjælken, medens hun sov sødelig ind tillige med dem. Hen paa Natten pikkes der paa mit Vindue. Jeg farer op og spørger: „Hvem der?" — „Smeden, som har Nattevagt", var Svaret. „De kommer til, Bjørnbak", saa fortsatte han, „at rejse Dem og give os et Feltraab; thi vi gaaer i Byen og kjende hverken Ven eller Fjende". — „Hvad for noget", siger jeg; „Feltraab, hvad skal det betyde?" Jeg fik nu Smeden ind med mig i Spisekamret, hvor der blandt Fødevarerne stod en fyldt Brændevinsflaske, og saa talte han ej mere om Feltraabet; men efter at have vederkvæget sig tilbørligt, vendte han tilbage til sin Nattevagt i Byen. Henimod Dagningen gik jeg hertil og straks udenfor raaber En mig an med et: „Hvem der?" Jeg taug, og det samme Raab gjentoges uden at jeg svarede. Straks lød en Røst: „Svarer Du ikke, saa skyder A Døvlen . . .", og saa fulgte en forfærdelig Ed ovenpaa. Jeg nævnede, hvem jeg var. „Gudskelov", sagde saa Smeden; thi det var ham, der raabte mig an, „det var godt, De svarte; thi ellers havde jeg skudt Dem". Jeg gik da hen og undersøgte hans Gevær, men til min Forbauselse blev jeg vaer, at det savnede baade Hane og Flintsten, og havde maaske ikke været skudt med i Mands Minde. Jeg tænkte da ved mig selv, det er Gjøgleri Altsammen. Imidlertid gik jeg fuldtvel selv med til Komedien sidenhen. En daværende Politiassistent, der senere ved forskjellige Lejligheder har gjort sig bemærket, og har vundet et Ridderkors, begyndte at gjøre sig gjældende den Gang. Gjennem Herredsfogden fik han udvirket, at der i hvert Sogn i Jurisdiktionen udnævntes et Par Mænd, som skulde gjennemgaa en Slags Officersskole i Hjørring for siden at yde Tjeneste ved en mulig Landstorm. Jeg var blandt de udnævnte og tog imod det hæderlige Hverv, at løbe omkring i Bakkerne ved Hjørring Mølle, kommanderet af bemeldte Assistent. Efterat vi saaledes uden Orden og Plan havde løbet om det meste af en Dags Tid med de saakaldte „Kystpigge" paa Nakken, kommer Herredsfogden ved Aftenstid og afmønstrer de vordende Officerer. Vi tildeltes Roes for vore snilde Manøvrer i højtidelige Ord; jeg tænkte ved mig selv: skal Dan-

mark frelses ved den Slags Mænd, som her have faaet Krigerdannelsen — de fleste vare ældre, forslæbte og stivbenede Husmænd, som Sognene havde sendt afsted —, saa Gud naade os! Men just denne min Deltagelse i Partiets Væsen eller rettere Uvæsen, som jeg i en modnere Alder og efter bedre Overlæg har anset for Daarskab, gjorde, at man blev mig saa meget mere gram, siden jeg ikke vilde være med længere, efterat have faaet Øjnene opladte; men var endog stik imod. Ellers i politisk Retning var der ingen Spaltning i de Dage. Junigrundloven blev given, og de Fleste tiljublede den Bifald, om de end ej alle mente det alvorligt hermed. Vi flokkedes Alle tilsyneladende glade paa Grundlovsdagene og særdeles i Frederik den 7des første Regjeringsaar forstyrrede ingen Mislyd den gode Stemning.

Det var først under de Opløsninger af Rigsdagen, som fandt Sted under det Ørstedske Regimente, at de politiske Rørelser rigtig begyndte, og opfattede jeg ej altid Situationen rigtig, saa var det dog meget mod min Villie, hvis jeg skulde have medvirket til at bringe Aristokratiet nogen Sejr; thi i politisk Retning har intet, det jeg mindes, glædet mig mere, end da „Aalborg Stiftstidende" første Gang bragte mig Efterretningen om Martsministeriets Dannelse, og jeg saa Mænd som *Tscherning, Lehmann* og *Monrad* paa Listen. At Martsministeriets Mænd ikke alle ere blevne deres Fortid tro, kunde Ingen forudse.

Afsked som Forstander.

Jeg gaar nu igjen over til det Tidspunkt af mit Liv, hvor mine Modstandere i Stilhed udklækkede de Planer, der skulde bringe mig Dødsstødet. Det var jo en smal Sag at blive mig kvit, naar først Skoleraadet vilde sige Ja hertil; men skjøndt ogsaa dette var stærkt præget af den nationalliberale Aand, saa gaves der ogsaa Elementer i dets Midte af en anden Farve, og desuden maa man ogsaa antage, at Retfærdighedsfølelsen hos Enkelte var stærk nok til at beherske Partilidenskaben; thi det maatte dog være en kilden Sag at jage en Mand med en talrig Familie bort fra Hus og Hjem, som baade offentlig og privat var tildelt de mest hæderlige Vidnesbyrd, selv af dem, der nu stod bagved og pustede heftigst til Ilden. Jeg skal ingen nævne, da jeg ellers vilde komme til at berøre en Mand, som alt er kaldt for sin Dommer og hisset allerede har aflagt Regnskab for de Mørkets Handlinger, han her i Livet har udøvet; thi de Døde bør man lade

hvile roligt i deres Grave; men det maa være nok, at mine Modstandere fik udarbejdet en Art Klage mod mig, som skulde indstilles til Skoleraadets Afgjørelse, hvad enten jeg saa skulde opsiges fra min Bestilling eller sættes under en saadan Kontrol, at jeg hverken kunde røre Haand eller Fod i Skolen uden at spørge mig for; men andre Ord, jeg skulde sekundiairt gjøres aandelig umyndig. Det var en Selvfølge, at det ikke gik an at sige i Klagen, at jeg skulde „ryddes af Vejen" af politiske Hensyn; thi mine Modstandere kunde ikke, trods alle de Forhører, de privatum lod optage over mine Elever, overbevise mig om, at jeg utilbørlig drev Politik i min Skole. Langt mindre kunde de være bekjendt at tale om, at jeg drev Politik uden for Skolen; thi jeg maatte dog have Frimands Ret som alle andre Statsborgere. Altsaa, ad den Vej var Intet at opnaa. De nødtes derfor til, hvis jeg skulde fældes, at kaste sig over mig som Skolemand. Men her stod den slemme Omstændighed i Vejen, at flere of Modstanderne, som vare udsete til at træde aktiv frem, havde givet mig glimrende Vidnesbyrd om Duelighed og Flid, selv ved den sidst aflagte Prøve i Skolen, før Dommen over mig blev fældet. Dog sammenskrabedes nogle Anker og selvlavede Paafund knyttedes til, saa der kom da endelig en Slags Klage ind til Skoleraadet; men rimeligvis først efter at mine Forfølgere havde sikret sig et Flertal i Raadet. Sagen kom nu for, og det lykkedes virkelig ogsaa at bringe det dertil, at 6 af dets Medlemmer stemte for min Afsked og 6 stemte imod, men da[18]) *Amtmanden* var paa den Side, der vilde have mig væk, blev den Side anseet for den afgjørende, og dermed var min Skjæbne afgjort. Straks Afstemningen i Raadet var foregaaet, sendte en af mine Venner i Raadet pr. Expres Efterretning til mig i Smidstrup, og jeg skal ikke nægte, skjøndt jeg var forberedt, at den gjorde et nedslaaende Indtryk paa mig, ikke for min egen Persons Vedkommende, men jeg tænkte paa min talrige Familie, som til næste Flyttetid var husvild og brødløs. Men da jeg viste Budskabet frem for min Kone, tog hun imod det med en saadan Sindsro og tillige med et saadant Haab for Fremtiden, at ogsaa mine Familiebekymringer svandt, og jeg saa Fremtiden imøde med et lysere Blik.

Det viste sig ogsaa, at hvad der syntest at være til min Skade, blev til Gavn, Fremfærden mod mig vakte stor Bevægelse endogsaa i videre Kredse, og da jeg Dagen efter at min Dom var faldet, indfandt

mig i Hjørring, omringedes jeg stadig af talrige Kredse, som bevidnede mig deres Deltagelse og tilsagde mig Hjælp, hvis jeg ønskede det. Faa Dage efter indfandt sig hos mig formaaende Mænd fra et fjærnt Sogn og tilbød at ville sikre mig et Aktiebeløb af 1000 Rdl. til Oprettelsen af et Bogtrykkeri og Udgivelsen af en Avis i Hjørring, og, formente de, som ogsaa rimeligt var, at jeg i min Nærhed kunde rejse en lignende eller større Sum og paa den Maade skaffe mig et Livserhverv, hvorved jeg vilde tjene Frihedssagen bedre og blive mine Modstandere mere til Ulejlighed end i selve Skolen. Jeg takkede naturligvis for den viste Opmærksomhed, men forbeholdt mig Betænkningstid. Imidlertid kommer *Frederik Nysum* af Gistrup og Gmd. *Jens Peter Pedersen,* Oppelstrup, begge af Aalborg Amt, hvorhen ogsaa min Medfart var rygtedes, sandsynligvis gjennem Bladene, og de opfordrede mig til at fortsætte min Højskolegjerning søndenfjords, da her ingen Højskole var, og havde de endydermere sikret sig en passende Plads for en saadan Skole, og den vordende Lærer passende Bopæl og Avlsbrug hertil. Jeg efterkom Opfordringen, og saaledes kom jeg til Fjellerad, hvor jeg, i de Dage jeg nedskriver disse Linier, har boet lykkelig og tilfreds i fulde 10 Aar. Men inden jeg meddeler det Nærmere om min Ansættelse her, som forøvrigt vil være de fleste af Læserne bekjendt, skal jeg vende tilbage til mine Venner og Uvenner i Hjørring Amt.

Camillo Bruun.

De sidste, nemlig mine Uvenner, der rigtignok hin Tid havde svunget sig op til en saadan Højde i Hjørring, at de troede at kunne gjøre, hvad de vilde, frygtede ligefuldt meget for Folkestemningen, som „Hjørring Amtstidende" ikke rigtig kunde regjere. De oprettede derfor en Forening, som under Folkelighedens Flag skulde støtte Stemningen i nationalliberal Retning. Den holdt sine Møder paa Raadhuset, hvor Landboerne trommedes sammen for at høre Visdomsordet fra de Vises Læber. Naturligvis kom ogsaa Thomas Bjørnbak paa Tale, og Hadet til ham for Fredsadressen vandt Udtryk hos et Par af de mest fanatiske, saaledes at jeg betegnedes som Deltager i landsforræderiske Agitationer. Dette Paasagn var en Lækkerbidsken for Redaktøren af Stedets Avis, dengang *Camillo Bruun.* Han tøvede ej med at gjøre sine Læsere bekjendt med, at de havde en Landsforræder i deres Midte.

Jeg sagsøgte ham for hans Udtryk, og han dømtes ved Underretten til en Mulkt af 100 Rdl., Sagsomkostninger at betale og Udtrykkene at mortificere. Han fandt sig ikke tilfreds med Dommen, eller rettere: han æggedes vel af Troesfællerne til at appelere til Overretten, men havde her den Vanskjæbne at faa Underretsdommen stadfæstet og en yderligere Oplysning om, at der ikke var Anledning til at bruge Udtryk mod mig, som skeet var. Skjøndt jeg ikke, da jeg bestemte mig til at anlægge Sag mod Redaktøren, var i Tvivl om, at jeg nok kunde klare mig, hvis Ret og Retfærdighed skulde gjælde, men saasom jeg ingen Sagfører kunde opdrive i Nærheden, hvem jeg med Tillid kunde betro min Sag til; thi alle vare de mine Modstanderes Partifæller, og da jeg vidste, at Hjørring-Bladet ikke kunde omstyrte den Tillid, jeg nød hos en stor Del af Landbefolkningen, havde jeg nær opgivet Sagsøgelsen, som jeg desuden mente blev mig for kostbar. Men en *Mand i Kjøbenhavn,* hvem Frihedsvennerne her i Landet bør være Tak skyldig, formaaede en derværende[19]) Sagfører, hvis agtede Navn og juridiske Dygtighed er almindelig bekjendt, til at tage sig af min Sag, hvilket han udførte med saa megen Dygtighed, at den Gang Sagen skulde for i Overretten, og jeg da forespurgte mig hos ham, om jeg ikke ogsaa her skulde have en Prokurator, svarede han mig kort og godt: „Kan De ikke vinde efter det, der er passeret i Underretten, kan De aldrig vinde". Jeg lod derfor staa til, hverken „mødte eller lod møde" i Overretten, og det viste sig, at Manden havde Ret; thi som allerede sagt, Sagen faldt aldeles ud i min Favør. Allerede Tabet af denne Sag var drillende nok for mine Modstandere; men det var ikke nok. At de bleve nødsagede til at indrømme mig en klækkelig Pension til Afsked, fandt de sig i, saa meget mere som den ikke gik ud af deres egne Lommer, men udrededes af Amtets Skolefond; men idet de nu havde faaet mig jaget bort, stod det til Skoleraadet selv at holde Skolen oprejst i Smidstrup, og det kunde de ikke. For gode Ord og Betaling fik de først min afholdte Medhjælper, nuværende Skoleforstander *Nielsen* i Brønderslev til at overtage Skolen; men han blev straks kjed af det Hverv, da han saae her var Intet at udrette. Nær havde Skolen falden rent omkuld mellem Raadets famlende Hænder, og netop dette var mest pinligt for mine Modstandere, da herved Folkestemningen vilde rejse sig saa meget kraftigere for mig paa deres Bekostning. De skyndte sig derfor at slippe bort fra

den slemme Skole, som voldte dem saa mange Bryderier, og det lykkedes ogsaa at faa den solgt til et Aktieselskab, nærmest af Hjørring By, som ansatte en Forstander langvejsfra, som faa af de egentlige Aktionærer kjendte synderligt til, men efter deres Mening, som stod bag ved og ledede Traadene, skulde være en Mand af den rette Art; men da det viste sig, at han ej heller kunde magte Foretagendet, blev dette Aktieselskab ligesaa kjed af Sagen, som Skoleraadet havde været, og solgte derfor Skolen til Forstanderen. Hermed blev dens Tilstand ej bedre, og da det viste sig, at den under hans Ledelse vilde gaa aldeles tilgrunde, særdeles da Konkurrenter rejste sig paa alle Sider, afhændede han Skolen til et nyt Aktieselskab af Egnens Beboere. Hvorledes Skolen nu er stillet, er ikke her Stedet at tale om; men det er vel med en Skole, som med saa meget andet, at naar det først kommer i Vanrygte og skal hyppigt skifte Ejere, skal der længere Tid til, før der kan være Tale om fuldstændig Oprejsning.

Saameget er imidlertid vist, at mig blev det dominerende Parti i Hjørring-Egnen vel skilt ved, rigtignok ikke gratis, men Højskolen i Smidstrup ruinerede de, og dermed ogsaa Størstedelen af den Kapital, en 7 á 8000 Rdl., som stak i dens Bygninger og Jordtilliggende. Det var rigtignok ikke Laurbær, Dhrr. høstede ved Behandlingen af denne Skolesag fra først til sidst; men de aabnede Øjnene for, hvad den nationalliberale Styrelse har at betyde i det mindre og derfra at drage Slutningen i det større, saa den Slags Regimente tildels er forsvunden af Landet. Da min Afsked blev mig kommuniceret, var Skoleraadet dog saa naadig at indrømme mig en Tidsfrist af godt et halvt Aar til at forberede mig til Afrejse, hvad enten det nu blev til Amerika eller en eller anden Indsidderbolig indenfor Landets Grændser, men jeg agtede ikke at modtage nogen Naadesbevisning af en Haand, der havde behandlet mig saa ilde, og derfor gav jeg Amtmanden den Besked, at jeg flyttede ud næste Novbr. Fardag, hvilket saa meget mindre kunde genere mig, som Himmerboerne havde sørget for at dække mit Bord i Fjellerad. Det er en Selvfølge, at jeg ikke uden at føle mit Sind meget betynget kunde forlade en Egn og et Folk, som jeg var født og opdraget iblandt, havde henlevet mine sorgfri Ungdomsaar og i mine Manddomsdage modtaget saa mange Beviser paa sandt og oprigtigt Venskab, Tillid og Hengivenhed, hvilket navnlig ogsaa gav sig tilkjende ved min Afrejse i et synligt Vidnesbyrd, som vil

blive opbevaret i min Familie til en Erindring om Vendelboerne; men dels direkte og særdeles gjennem den yngre Slægt, der nærmest er den, der løfter Nutiden og vil komme til at bære Fremtiden, har jeg ogsaa i Himmerland fundet Vejen til Velvillie og Hengivenhed. Naturligvis, som min Ankomst hertil blev hilset med Tilfredshed af alle sande Frihedsvenner, saa var der en hel Del af den modsatte Side, der bævede tilbage for Navnet Bjørnbak og gik mig surmulende forbi, ja ligefrem ængstedes ved at have mig i deres Midte, ligesom forhen Troesfæller i Vendsyssel. Jeg lod imidlertid fem være lige, lod som Intet var i Vejen og kjed af de politiske Kampe rørte jeg mig ikke uden for Skolen, men ofrede mig alene for denne i den Tanke, at jeg nu maatte tilbringe Resten af mine Dage i Fred og Ro.

Men Frihedsmodstanderne, som ogsaa Himmerland har sin Part af, saavel som Vendsyssel, tænkte anderledes. De begyndte at rode saa smaat omkring i alle Kroge, støttede Bestræbelser, der gik ud paa at gjøre Fjellerad Højskole mindre nødvendig ved Oprettelsen af flere lignende i Amtet, endog til Fremhjælp for Mænd, som de tidligere havde ringeagtet — om med eller uden Grund, skal være usagt — eller til Mænd, som ikke var almindelig kjendte. Var nu Hensigten hermed denne, at fremme Oplysning og skaffe flere unge Mennesker en lettere Adgang hertil, saa kunde man agte Bestræbelserne, men at der tillige stak noget andet under, blev man klog paa, da enkelte af Skolens Aktionærer fandt paa at stille Forslag om at gjøre Aktier opsigelige, hvad vilde være det samme som at styrte Skolen i Grus. At det ikke egentlig var Skolen, de vilde til Livs, er klart nok efter den Begejstring, hvormed den faa Aar i Forvejen var rejst; men det var Manden i Skolen, de vilde have ryddet afvejen. Nu kunde det let være sket ved at opsige ham Forstanderposten; thi den Ret hjemler Foreningens Love Aktionærerne; men en saadan Fremgangsmaade vidste Rumlerne nok, at Flertallet af Aktionærerne ikke gik med til. Der var altsaa ej Andet for end at søge at faa disse paa den Tanke, at det kunde være rart at faa deres Aktier indfriede, en Tanke, som formodedes saa meget lettere at ville vinde Indpas, som Enhver gjerne seer paa Skillingen. Men Dhrr., som byggede paa disse Spekulationer forregnede sig svarlig. Flertallet af Aktionærerne vare saa klartseende, at de øjnede, hvad der laa bagved. De ræsonerede som saa: „Ville vi af med Thomas Bjørnbak, behøver vi ikke at slaa ham ihjel under Skolens

Ruiner. Baade ham og Skolen skal bestaa idetmindste foreløbigt". Og de indfriede deres Ord saa fuldstændigt, at da Sagen endelig skulde afgjøres ved en Generalforsamling, mødte en saadan Masse Mennesker, at Skolen med Trapper og Gange næppe kunde rumme dem. Oppositionen gjorde kun svage Forsøg under Debatten paa at styrte Skolen eller rettere Forstanderen; thi dens hidkaldte Ordførere mærkede Uraad; men da den endelige Stemmeafgivning skulde finde Sted, skammede de 8 Forslagsstillere sig i den Grad over deres Gjerning, at ikkun 2½ Arm kom frem for Omvæltningsforsøget. Nu mærkede mine Modstandere først, at Skolen i Fjellerad var i andre Hænder end Skolen i Smidstrup, og at det ikke gik saa let her som hist med at blive mig kvit. Siden dette totale Nederlag har baade jeg og Skolen havt Ro fra den Kant; thi at Vedkommende gjennem deres Organ have raabt „Brand" engang imellem, og at de saa stille have søgt i den sidste Tid at forpurre Rejsningen af en Elevbolig i den Tro, at Skolen af Mangel paa Husly for dens Elever skulde falde af sig selv, er kun afmægtige Forsøg, der ikke behøver at paaagtes. Skjøndt jeg har valgt mit politiske Standpunkt, som jeg aldrig er fraveget, saa er jeg dog ikke i den Grad gaaet op i Politikken, at jo Enhver, som er af en anden Mening, meget vel kan blive fri for, at jeg almindeligvis skal gjøre ham nogen Indpas eller paatvinge ham min Mening. Ogsaa forstaar jeg meget vel at skjælne mellem Politik og Skolegjerning; men mærker jeg, at Nogen træder fjendtlig op mod Frihedens Principer eller vil tilbageerobre eller bortviske de Rettigheder, som Folket grundlovsmæssigt er givet, da skal jeg aldrig holde mig tilbage, saalænge Vorherre vil levne mig Kræfter til at røre Mund og Pen, og hverken Frygt eller Modstanderes Haan skal afholde mig fra at virke for det, jeg efter min Overbevisning anseer for Sandhed og Ret. Dersom jeg havde bøjet mig efter Forholdene og til enhver Tid stillet mit Horoskop efter de Styrendes Fingerpeg eller de herskende Partiers Visere, da havde jeg oplevet roligere Dage end jeg har og været mange Bekymringer kvit; thi i de Dage, da Politiken ej spillede nogen væsentlig Rolle i Folket, stod jeg højt anskreven ogsaa i Stormændenes Gunst og nød hos dem ofte en efter min Stilling udsøgt Artighed og Forekommenhed, men siden der dannedes politiske Partier og enhver tænkende Mand valgte sit Stade, fik Piben straks en anden Lyd, og jeg blev i Tilbagegangsmændenes og de Stillestaaendes Øjne ligesaa sort, som jeg tid-

ligere havde været hvid. Men selv under de bitreste Forfølgelser har sligt aldrig krænket mig.

Alt eftersom Aarene tiltage, og jeg føler de tynge paa mig med deres Vægt, savner jeg den Bevægelighed, som fulgte mig gjennem mit yngre Liv. Jeg indskrænker mig derfor mer og mer til min egentlige Skolegjerning og sætter den forud for Alt, uden derfor at være ligegyldig eller fremmed for Tidens politiske Rørelser. Skjøndt jeg ikke endnu har følt nogen væsentlig legemlig eller aandelig Afmagt indenfor Skolens Vægge, saa indseer jeg fuldtvel, at dette efter Naturens Orden vil ske, om ikke ret længe, men jeg kunde dog ønske, at jeg maatte forundes Kraft til at virke i Skolens Tjeneste endnu i enkelte Aar, da det Tidspunkt snart vil indtræde, da jeg i 25 Aar har udført Højskolegjerningen, som i Særdeleshed har skaffet mig megen Glæde og megen Velvillie af Yngre som af Ældre overalt i Jyllands nordlige Del.

NOTER

1. Niels Thomsen Bjørnbak.
2. Brændevinsbrænding var ikke tilladt den Gang, men dreves i Smug i stor Udstrækning.
3. Regeringens energiske Kamp mod Hjemmebrændingen aabnedes ved Plakat af 23. Febr. 1843, og Toldinspektør Scheel i Sæby fik Beboerne i Dronninglund Herred til godvilligt at aflevere ca. 1000 Sæt Kobberting.
4. Cathrine Marie Larsdatter.
5. Se Rørsig: Degne og skoleholdere 1. S. 41 og Vends. Aarb. 1923 S. 119.
6. K. Carøe: Folkekirurgi i Thy —. Jydske Saml.
7. Klipfisk?
8. Ane Cathrine Pedersdatter Dybbro.
9. Niels Peter Bjørnbak (4/5 1845—8/2 1899).
10. Clara Bjørnbak (d. 1917).
11. Peder Knudsen Bjørnbak.
12. Præsten hed Mørk, havde tidligere haft en Art Højskole i Fjellerad, hvor Bjørnbaks Genbo, Købm. Petersen bor, hvor han uddannede Lærere. Hans Søn var i lang Tid Præst i Slesvig og Danskheden en trofast Støtte.
13. Poul Gottfred Wanning, Præst i Torslev-Lendum 1835—1851, senere: Als ved Hadsund.
14. Laurs Wadum Rømer, f. 23/11 1771, d. 24/2 1846 (Rømer: Sindal Sogns Historie S. 409).
15. S. Kabell, 1/9 1824—20/11 1850.
16. Han er for faa Aar siden død som Sognepræst for Vrigsted og Fly, ramt af et apoplektisk Tilfælde, netop som han døbte sit eget Barn.
17. Peter Christian Kierkegaard (1856—75).
18. Esbensen.
19. Prokurator C. Alberti. Sagen anlagt mod Camillo Bruun (Procurator Lund, Konsul Chr. H. Nielsen og Lars Møller Lund, lærer i Skallerup, erklærede, at Camillo Bruun havde refereret rigtigt).

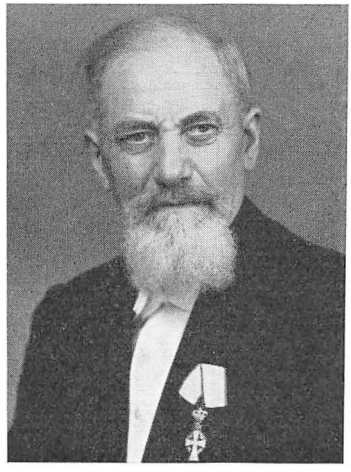

†

OVERLÆRER P. HORN

Den 25. april 1964 afgik fhv. overlærer ved Hjørring kommunale skolevæsen, *P. Horn,* ved døden, 83 år gl. Med hans bortgang fandt et usædvanlig virksomt liv sin afslutning.

Søren Peter Jensen Horn var født 9. dec. 1880 i Aidt, Viborg amt, søn af gdr. Søren Peter Jensen og Maren Mikkelsdtr., gift Dalbyneder 22. aug. 1908 med Karoline, f. Grøn. Han tog lærereksamen (Silkeborg) 1902, og søgte senere videreuddannelse, dels ved at gennemgå statens étårige kursus, dels ved studierejser i ind- og udland, lærer ved den nu nedlagte Dalbyneder Højskole 1902-07, Vinding Højskole 1907-08, Silkeborg Seminarium 1908-12. Samme år ansattes han ved Hjørring østre kommuneskole, hvorfra han fik sin afsked 31. dec. 1950, og i årene 1912-17 virkede han tillige som lærer ved det daværende Hjørring Seminarium, indtil dette nedlagdes. Sideløbende

med lærergerningen, som Horn altid udførte både med dygtighed og pligtfølelse, blev han tid efter anden betroet en lang række offentlige hverv, hvorved han på forskellig vis kom til at yde en betydelig indsats. Allerede under sit ophold i Dalbyneder tog han virksom del i ungdomsarbejdet samt i Randers amts gymnastik- og skytteforening, og her i Vendsyssel fik hans offentlige virksomhed efterhånden et ret betydeligt omfang. Han var således medlem af Hjørring byråd 1925-54, var en tid viceborgmester, formand for socialudvalget, børneværnsudvalg, skoleudvalg, skolekommission, centralbiblioteket, fortsættelsessygekassen for Hjørring amt m. v. Desuden var han gennem mange år formand for Hjørringkredsens venstrevælgerforeninger og 1942-52 medlem af bestyrelsen for Historisk Samfund for Hjørring amt, der i 1952 udnævnte ham til æresmedlem. I øvrigt var P. Horn levende interesseret i såvel kulturhistorie som lokalhistorie og blev således en god støtte for samfundet, også ved over et langt åremål at anmelde årbogen i dagspressen. Hans litterære produktion samler sig i alt væsentlig om historiske emner, bortset fra et par skolebøger.

Af større arbejder bør nævnes: Henry M. Stanley, en levnedsskildring, samt Henry M. Stanleys rejse gennem det mørke fastland, begge fra 1923, Christopher Columbus, en levnedstegning, 1925. Hjørring 1243-1943, et festskrift udgivet af Hjørring byråd 1943.

Dertil kommer: Hjørring folkeskoles historie, 1951, samt en mængde artikler i dagspresse og tidsskrifter, fortrinsvis med historiske eller politiske emner.

P. Horn var overordentlig flittig. Med udgivelse af en bog om konsul Chr. H. Nielsen for øje gennemgik han samtlige årgange af den lokale dagspresse fra 1843 og indsamlede på den måde et righoldigt stof til belysning af denne mands fortjenester med hensyn til Vendsyssels samt Hjørring bys opkomst.

Dette omfattende materiale blev imidlertid benyttet til Finn H. Lauridsens bog: Fra borgerskabets gennembrud; konsul i Hjørring Chr. H. Nielsen (1952).

HISTORISK SAMFUND
gennem 50 Aar.

Af *P. Christensen.*

Med Udsendelsen af Aarbog 1964 afslutter Historisk Samfund 50 Aars Virksomhed, der har tegnet sig som en ubrudt Fremgangslinie, idet Medlemstallet stadig og jævnt er steget fra 727 ved Starten 1915 og 956 i det følgende Aar til ca. 1900 i Aar, da vor 50. Aarbog trykkes i over 2000 Eksemplarer.

Den hurtigt voksende Tilslutning straks efter Starten bevirkede, at den første Aarbog, der var trykt i 800 Eksemplarer, maatte optrykkes 1916 i 450 Eksemplarer, hvilket var overkommeligt, fordi „Samfundet" foruden Medlemskontingentet, der kun var 2 kr. aarligt, havde faaet nogle smaa Tilskud fra Stat, Amt og Sparekasser (2. Regnskabsår 360 Kr.), og Trykning og Heftning af dette 2. Oplag, et Hefte paa 208 Sider, kostede kun 461 Kr. 35 Øre, hvorefter Aarsregnskabet for 1916 viste et Overskud paa 791 Kr. 74 Øre. De 450 Eksemplarer blev udsolgt i Løbet af et Par Aar, da Medlemstallet og tillige løst Salg af Aarbøger steg saa stærkt, at Aarbog 1917 blev trykt i 1500 Eksemplarer og Aarbog 1919 i 1800 Eksemplarer. Medlemstallet var da 1250, og Hjørring Amts historiske Samfund var det største i Landet. Det havde tillige i langt højere Grad end nogen af de øvrige historiske Foreninger haft Heldet med sig lige fra Starten, og om Aarsagerne hertil skal vi gøre nogle Bemærkninger.

Vort historiske Samfund er det yngste i Rækken (det ældste, Ribe Amts, stiftedes 1902), og det var ikke uden Betydning, at vore første

Bestyrelsesmedlemmer, især Carl Klitgaard, der havde været i Ilden før ved Starten af Aalborg Amts historiske Samfund 1912, havde haft Lejlighed til at gøre Erfaringer med Hensyn til, hvorledes de Begyndervanskeligheder, der havde mødt de andre Samfund, kunde undgaas.

Hvor store disse Vanskeligheder kunde være, havde netop vist sig i Aalborg Amt, hvor 24 højt ansete og dygtige Mænd fra By og Land i Februar 1912 sluttede sig sammen og ved et Opraab i Dagbladene indbød til Oprettelse af et historisk Samfund. Der blev kort efter holdt stiftende Generalforsamling, valgt Bestyrelse og vedtaget Love, men der maatte igen 29. Marts udsendes en trykt Opfordring til 99 kendte Mænd i Landsognene, inden man fik samlet 200 Medlemmer, hvorefter man kun med stor Tvivlraadighed vovede at bekoste Trykningen af den første Aarbog. I 1914 naaedes 272 Medlemmer, og i 1920 var der 600. Dette Antal holdt sig med ubetydelige Svingninger til 1940, da den økonomiske Stilling vanskeliggjordes paa Grund af de stærkt stigende Udgifter ved Fremstillingen af Aarbogen; men det lykkedes ved fornyede Anstrengelser i de følgende Aar at hæve Medlemstallet, der i Jubilæumsaaret 1962 var 1250. Aarsagerne til den ringe Tilslutning i de første Aar var ingenlunde Mangel paa Dygtighed hos Lederne. Tværtimod kan det siges, at der aldrig ved Starten af noget historisk Samfund har været samlet saa mange højt kvalificerede Personer, som der fandtes blandt de 24 Indbydere i Aalborg, og den første Bestyrelse paa 7 Medlemmer med Alexander Rasmussen som Formand var ejheller ringe Folk. Men man havde glemt at organisere et Repræsentantskab af Tillidsmænd ude i Landsognene og i de snævert afgrænsede klasseprægede Kredse i Bybefolkningen, og derfor kom den personlige Paavirkning fra Mand til Mand aldrig rigtig i Gang. Man gjorde ganske vist et Forsøg med 40 udnævnte Repræsentanter i Aarene efter 1940, men kunde ikke holde Forbindelsen med dem vedlige, saa Forsøget blev nærmest uden Betydning.

I Hjørring havde man straks efter Starten ansat et stort Antal lokale Tillidsmænd — en Fortegnelse fra 1918 viser 87 Repræsentanter jævnt fordelt over hele Amtet — og en samtidig Oversigt over Medlemstallet i de forskellige Sogne viser tydeligt, hvor ihærdigt mange af disse Repræsentanter har arbejdet, idet der ofte paa afsides Steder, hvor man ikke skulde tro det muligt, er samlet et overraskende stort Antal. Denne Energiudfoldelse, der blev afgørende for

Samfundets heldige Start, er især beundringsværdig, naar man betænker, at det drejer sig om et uegennyttigt Arbejde, udført af Idealister i den gode Sags Tjeneste og uden anden Udsigt til økonomisk Gevinst end den gratis Aarbog, Repræsentanten kunde erhverve til sig selv, naar han havde tegnet mindst 20 Medlemmer.

Det tjener vel til Ære for vor første Bestyrelse, at den — maaske med Erfaringer fra Aalborg for Øje — har vist Klogskab og Forudseenhed ved Valget af de mange Repræsentanter; men det er vor mangeaarige Sekretær, Lærer N. P. Petersens store Fortjeneste, at han forstod at stifte personlig Kontakt med hver især af denne vidt spredte Medarbejderstab og ved stadig Paamindelse og Opmuntring holde den i Virksomhed gennem Aarene. Det har sparet Samfundet for en Del Portoudgifter, at Repræsentanterne gratis udførte Omdelingen af Aarbøger og Opkrævningen af Medlemskontingenter; men dette betyder kun lidt i Sammenligning med den økonomiske Tryghed, det giver at have den store Skare af trofaste Tillidsmænd i Ryggen. Det er vel tvivlsomt, om nogen af de første Repræsentanter endnu er i Live — de af dem, jeg har kendt, er forlængst borte. De nye, der er komne i deres Sted, har medvirket til ny Fremgang, hvilket maa glæde N. P. Petersen, der endnu lever, men trykkes af Alderdommens Besværligheder — han er 87 Aar og den eneste, der er tilbage af de første Bestyrelsesmedlemmer.

I et Forord til den første Aarbog 1915 beretter Klitgaard om, hvorledes den kendte Lokalhistoriker, Boghandler og Redaktør Anton Jakobsen, Sæby, i 1906 tog Initiativet til Oprettelse af et historisk Samfund og sammen med 8 ansete Mænd, deriblandt Klitgaard og Justitsraad Lønborg Friis, udsendte et Opraab for at faa tegnet Medlemmer; men da der ikke straks viste sig tilstrækkelig Interesse for Sagen, turde man ikke indkalde til en stiftende Generalforsamling, og Jakobsen besluttede derefter for egen Regning at udgive en lokalhistorisk Aarbog, der fremstilledes paa hans eget Trykkeri og udsendtes i en Aarrække fra 1908 til 1919 og igen med et enkelt Hefte 1932. Disse Aarbøger vandt ikke saa faa Læsere og blev ret hurtigt udsolgte; men Efterspørgselen var dog for ringe til, at Udgivelsen kunde svare sig økonomisk, og Klitgaard har sikkert forudset dette Resultat, da han 1915 bemærker, at et saadant Foretagende ikke kan opretholdes ved Enkeltmands Arbejde. Jakobsen havde vel haabet

paa, at en læseværdig Aarbog kunde finde et tilstrækkeligt Antal Subskribenter; men Erfaringen viste jo baade i Sæby og siden i Aalborg, at disse ikke lod sig fremskaffe uden lokale Tillidsmænds Hjælp, og denne Erfaring kom nu Historisk Samfund for Hjørring Amt tilgode. Anton Jakobsen syntes ikke at tage sig sin økonomiske Skuffelse synderlig nær, men greb med Ildhu den ny Mulighed for at føre sin Sag til Sejr. Han tog virksomt Del i Arbejdet for at starte det ny Samfund og sad i Bestyrelsen fra 1915 til sin Død 1934. I nogle Aar fortsatte han Udgivelsen af sin egen Aarbog og skrev ogsaa historiske Artikler i „Sæby Folkeblad", som han havde startet 1909. Han kunde endda overkomme at skrive ikke saa faa Artikler i vor Aarbog i Aarene fra 1928 til 1934; den betydeligste af dem er vel „Vandmøller i Vendsyssel", der kort efter hans Død blev trykt i Aarbøgerne for 1934 (S. 289-311) og 1935 (S. 1-35).

Det er klart, at Jakobsen arbejdede hurtigt og behandlede sit Stof, som han tog fra let tilgængelige Kilder, temmelig ukritisk, og Klitgaard vurderer ham ikke højt som historisk Forfatter. Men Jakobsen viste dog undertiden større Evne end Klitgaard til at skønne over, hvad der interesserede „det brede Publikum", og hans historiske Artikler er, trods Unøjagtigheder og Trykfejl, udmærket folkelig Læsning og egnede sig til at vække „den historiske Sans", som Højskolefolkene fra Askov har faaet indført i Programmet for Ribe Amts historiske Samfund 1902, og som siden blev et staaende Udtryk i Formaalsparagrafferne for alle de øvrige. Udtrykket er bekvemt, fordi man efter Behag kan lægge ind i det alt, hvad vore Aarbogsskribenter kan finde paa at sysle med, lige fra „Sagn og Sange og Eventyr" til Granskning af middelalderlige Haandskrifter og arkæologiske Undersøgelser, og saaledes har da ogsaa i vore Aarbøger Anton Jakobsen, Jens Thise og Carl Klitgaard kunnet gaa i Spænd sammen med lærde Arkivarer og Museumsfolk, uden at man med Sikkerhed tør afgøre, hvem der egentlig har bidraget mest til Udviklingen af den historiske Sans, eller om en Vurdering ud fra dette Synspunkt overhovedet er mulig.

Mærkeligt nok var det Arkæologien, der først havde vakt Interessen for at faa oprettet et historisk Samfund i Hjørring, og „Vendsyssel historiske Samfund" blev Navnet paa den Forening, der den 6. Marts 1889 stiftedes for at oprette „Vendsyssels historiske Museum". Dette

kom straks til at udfolde en betydelig Virksomhed og var allerede en grundmuret Institution, da vort historiske Samfund optog sin Virksomhed. Museets dygtige Leder, Justitsraad Lønborg Friis (d. 1912), har ogsaa gjort sig fortjent som lokalhistorisk Forfatter og har udgivet „Den jydske Slavekrig" (1898) og „Vendsyssels Nationaldragter og Vendelboerne i gamle Dage" (1902). Baade ved sit Forfatterskab og ved sin arkæologiske Virksomhed, der jævnlig blev omtalt i „Vendsyssel Tidende", har Friis været med til at vække Interessen for vor Landsdels Historie og Fortidsminder, og han har derved sin Andel i vort historiske Samfunds lykkelige Start, som han desværre ikke kom til at opleve.

Carl Klitgaard har i sit foran omtalte „Forord" fra 1915 nævnt nogle af de Grunde, der fik ham til at tro paa, at dette Tidspunkt netop var det rette til Samfundets Start. Han tænker sikkert paa den da herskende Verdenskrig, naar han antyder, at „andre Forhold" har bevirket, at „de hjemlige Toner" i den senere Tid har fundet bedre Klangbund i Befolkningen end forhen. Det stemte jo ogsaa med, hvad de gamle fortalte fra 1848 og 1864, at Krig og Rygter om Krig kunde faa Folk til at rykke tættere sammen om den hjemlige Arne og besinde sig paa, hvad Hjemstavnen og dens Minder egentlig er værd, og det er troligt, at historisk Læsning under disse Forhold har større Tillokkelse end i roligere Tider, hvor de fleste vil foretrække lettere Underholdning. Men vore Medlemmer faldt ikke fra, fordi der blev Fred, og der mærkedes heller ikke stærke Svingninger i Medlemstilgangen under og efter den anden Verdenskrig; tværtimod har Fremgangen fra 1939 og til Dato været mere støt end i Aarene mellem Krigene, da den af og til stagnerede paa Grund af den almindelige Depression under Landbrugets økonomiske Kriser. Et andet Forhold maa her ogsaa komme i Betragtning. Det ses af de første Medlemslister, at det hovedsagelig var ældre Folk, der indmeldte sig ved Starten, og deraf følger, at der efter en Snes Aars Forløb maatte blive en betydelig Afgang ved Dødsfald, selv om Tabene ved Udmeldelser og Bortflytning synes at have været smaa. Da der efterhaanden har meldt sig flere og flere yngre Medlemmer, er der i de senere Aar blevet en forholdsvis bedre Balance mellem Tilgang og Afgang, hvilket reelt betyder, at Fremgangen er stabil.

Det var en Skuffelse for Bestyrelsen, da man et Aar efter Starten

blev klar over, hvor svært det var at faa Tag i Ungdommen, og Klitgaard skriver i Aarbog 1916 følgende:

„Var det af økonomiske Grunde, at Ungdommen holdt sig tilbage, skulde vi ikke sige noget dertil; men fra de store Forlagsforretninger, Kolportører o. fl. forsynes Ungdommen i udstrakt Maalestok med Litteratur, ofte af tvivlsom Værd, og vi tror, at mange vilde have mere Fornøjelse af at anskaffe vore Aarbøger. Lad derfor ikke utidig Beskedenhed afholde den bogkøbende Ungdom fra at indtræde i Samfundet; her er Plads for alle, der vil ofre 2 Kr. om Aaret paa Bogkøb".

Vi finder dette Hjertesuk forvaret paa en af de bagerste Sider i den Aarbog, hvis Indhold hidtil var gaaet Ungdommens Opmærksomhed forbi, og vi fristes til at spørge, om det ikke var Historisk Samfunds Bestyrelse, der holdt sig beskedent tilbage, mens Forlystelsesindustrien og Sælgerne af den kulørte Litteratur udfoldede en ivrig Kappestrid for at indfange de unges Interesse. Man kunde vel have forsøgt at komme i nærmere Forbindelse med Ungdommen ved Udsendelse af et særligt Skrift med lettere Stof og flere Illustrationer, end der sædvanlig findes i Aarbøgerne; men Forsøget ville næppe have svaret sig økonomisk og er heller ikke senere bragt til Udførelse. Der foreligger her en Opgave, som man vel har været opmærksom paa i alle vore historiske Foreninger; men man har maattet resignere ud fra den Erkendelse, at det vil være umuligt at fremstille en Aarbog, der ikke blot skal tilfredsstille lærde og ulærde, men tillige unge og gamle. Ganske vist kan man sige, at Aarbogen skal indeholde noget for enhver Smag; men dette „noget" bliver til lidt eller intet for den enkelte, naar Læsestoffet er af alt for broget Art og af højst forskellig Kvalitet.

Naar kloge Anmeldere har kritiseret Indholdet af vore Aarbøger, stiller de sig oftest helt uforstaaende over for den Kendsgerning, at Redaktionen kun har begrænsede Muligheder for at vælge og vrage mellem de Artikler, der indsendes af frivillige lokale Medarbejdere. Klitgaard har mange Gange maattet skrive største Parten af en Aarbog selv, fordi han fandt de indsendte Artikler for ringe; men endnu oftere har han med uforlignelig Taalmodighed gennemrettet og suppleret en Indsenders første Forsøg, sikkert i det Haab, at vedkommende efterhaanden kunde opdrages til at levere bedre Stof.

At hans gode Villie ikke altid blev paaskønnet, har jeg tidligere nævnt (se Nekrologen i Aarb. 1957), og jeg skal her tilføje, at hans Taalmodighed over for de uøvede Skribenter heller ikke altid var til Gavn for Aarbogsstoffets Kvalitet; men hans Overbærenhed har utvivlsomt været nødvendig for at holde Medarbejderstaben sammen. Af og til har Aarbogen modtaget Bidrag fra lærde Fagfolk uden for den lokale Kreds, og det kan siges at have været udmærket til en Afveksling; men vi maa anse det for nødvendigt for Foretagendets Stabilitet, at Hovedparten af Medarbejderne er knyttet nøje til Læserkredsen og har Føling med dennes egnshistoriske Interesser.

Hvis vi gennemblader Aarbøgernes Medlemslister for at finde ud af, hvilke Samfundsklasser, der gennem Aarene har ydet størst Tilslutning til Samfundet, forundres vi over, at Billedet er lige broget fra først til sidst. Der er Folk af alle Stænder og Erhverv; men Gaardejere og Lærere er i afgjort Majoritet. Dernæst følger Købmænd og Haandværkere, Mejeribestyrere, Funktionærer og Embedsmænd af den akademiske Klasse, hvoriblandt der ved Starten var 18 Præster og Provster. Man finder en enkelt Greve — Verner Schimmelmann paa Dronninglund — og ikke saa faa Godsejere og Proprietærer. Derimod er Husmænd og Arbejdere kun svagt repræsenterede, hvilket tyder paa, at der her gør sig samme Problemer gældende som dem, der har stillet sig i Vejen for at vinde Medlemmer blandt de unge, det vil sige, at der skal mere Underholdningsstof og flere Billeder til, for at Aarbøgerne kan konkurrere med den i disse Samfundslag indarbejdede billige og brogede Litteratur.

At „den historiske Sans" saaledes synes at være mere udbredt i de gamle rodfæstede Bondeslægter end hos mere tilfældigt bosatte Smaakaarsfolk og Byarbejdere, er vel, hvad man kunde vente, og tilmed har Gaardmandsstanden været stærkest paavirket af Folkehøjskolerne, der altid har sat de historiske Interesser i Højsædet. Det har imidlertid vist sig, at det ikke er helt let for Aarbogsredaktionen at skønne over, hvilken Art af historisk Stof, der bedst falder i disse Læseres Smag. Det vakte vistnok almindelig Paaskønnelse, da Historisk Samfund i 1917 udsendte som gratis Tillæg til Aarbogen Ths. Larsens „En Gennembrudstid I", der handler om de religiøse Bevægelser i forrige Aarhundrede; men da man i 1922 udgav 2. Del, et Værk paa 583 Sider, der skildrer de politiske Rørelser fra 1848 til 1898, kunde man

kun sælge henved Halvdelen af et Oplag paa 2000 Eksemplarer, og Udgivelsen gav, trods et Par Tilskud paa ialt 1400 Kr., et Underskud paa 4908 Kr., hvoraf kun Smaabeløb senere er kommen ind ved delvis Realisation af Restoplaget. Dette Resultat var ret overraskende, da Forfatteren var en højt anset Politiker, personlig velanskreven inden for alle Partier, og Politik var netop i disse Aar et almindeligt Diskussionsemne blandt Vendelboer. Men Ths. Larsens politiske Historie virkede afskrækkende paa jævne Læsere, fordi den var for stor og tung, og saa kostede den 10 Kroner, hvilket vel nok har irriteret mange, fordi man var vant til, at politisk Læsestof skulde være gratis. Det var imidlertid bestemt, at „En Gennembrudstid" skulde slutte med en tredie Del, der behandlede Vendsyssels økonomiske Fremgang i det 19. Aarhundrede, og denne Afhandling, der er af mindre Omfang, udsendtes som Aarbog 1927. Derimod har vi maattet afslaa at bekoste Udgivelsen af Ths. Larsens Erindringer, der forelaa i Manuskript ved hans Død 1944.

Det er troligt, at Klitgaards „Blade of Vendsyssels Historie", der udsendtes af „Vendsyssel Tidende" 1899-1900, er bleven flittigt læst og har bidraget meget til at vække Interessen for Hjemstavnens Historie, hvilket ogsaa har haft til Følge, at man ventede sig meget af den Aarbog, som han i 1915 kom til at redigere. Hans første Artikel fyldte 88 Sider og handler om Hekse og Hekseforfølgelser i Vendsyssel i Tiden 1573-1626, og Klitgaard maa lang Tid i Forvejen have arbejdet med dette Stof og gjort grundige Arkivstudier, da han samtidig skrev om søndenfjordske Hekse i Aalborg Amts Aarbog, som han havde redigeret siden 1912. Beretningen om Heksene var jo spændende Læsning for det brede Publikum, og mere kræsne Læsere maatte paaskønne, at de her fik reelle Oplysninger lige fra de bevarede Retsprotokoller og ikke skulde nøjes med de sædvanlige Almanakhistorier, der byggede paa gamle Koners Fortællinger. Tillige var Forfatteren saa heldig, at Heksenes Virksomhed og de deraf følgende Processer havde været jævnt fordelt over hele Vendsyssel, saa at Læserne hver især kunde finde adskillige af de spændende Begivenheder stedfæstede til kendte Egne, ligesom man ogsaa hist og her kunde paavise gamle Heksebrændingspladser.

At man netop stræbte efter at faa Læsestof, der spændte over hele Landsdelen og tillige var opdelt i Skildringer fra de enkelte Sogne

og Byer, fremgaar af, at de tre første Aarbøger har Uddrag af Amtsforvalter Lars Hauchs Relationer, d. v. s. Indberetninger til Kongen om Tilstande og Erhvervsvilkaar i Vendsyssel 1735. Dette interessante Materiale, der omhandler Landbrug, Skovbrug, Fiskeri og Købstædernes Næring, blev fremdraget i Rigsarkivet af Byretsfuldmægtig Chr. Petresch Christensen, der senere gjorde sig bekendt ved at udgive Nørre Sundbys Historie i 2 Bind (Se Aarb. 1942, S. 236).

Ved samme Forfatter fremdroges den lange Række vendsysselske Visitatsindberetninger fra 1738 til 1764, der fordeler sig over 7 Aarbøger 1919-25. Endvidere fremdrog og reviderede Klitgaard Magister Albert Thuras Beskrivelse over Kirkerne i Hjørring Amt omkring 1735, der tryktes herredsvis i Aarbøgerne 1918-24. Alt dette er værdifuldt kulturhistorisk Stof; men Bispernes Visitatsberetninger er som Regel temmelig trivielle, og mange af Kirkebeskrivelserne, der stammer fra Præsternes Indberetning, er uden reelt Indhold.

Mest omfattende af disse Samlerværker er Rørsigs „Skoler og Degne", der udkom i Smaastykker med fortløbende Særpaginering i en lang Række Aarbøger fra 1935 og — med en længere afbrydelse — til 1957. Det blev — vistnok efter Klitgaards Ønske — til ensidig Personalhistorie, mens selve Skolerne og deres Inventar kun flygtigt omtales. Desværre er det gaaet med dette store Værk, der i sin Art til Dato er enestaaende i Landet, som det gik med Ths. Larsens politiske Historie: det har ikke vundet den forventede Paaskønnelse og Efterspørgsel blandt Forfatterens Standsfæller.

Et vidtspændende lokalhistorisk Arbejde af en hel anden Art er E. H. Buckholtz's Optegnelser (Aarb. 1951), der takket være Forfatterens Vid og Fantasi er fængslende og broget afvekslende Underholdningsstof; men hvad der berettes, er hovedsagelig „Historier" og folkelige Parabler. Om disse egentlig kan tjene til „at vække den historiske Sans", er vel tvivlsomt; men det er en gammel pædagogisk Erfaring, at det „vækkende" i et Foredrag oftest ligger i, *hvorledes* der fortælles, og ikke i det fortaltes reelle Indhold. Derfor fortjener den gode Fortæller ogsaa sin Plads i Aarbogslitteraturen, selv om det, han fortæller, er Sagn og Eventyr.

Desværre er meget Aarbogsstof, der i sig selv er værdifuldt, fortalt saa kedeligt og tørt, at mange ikke faar Fornøjelse af Læsningen; men vi kan ogsaa hist og her i Aarbøgerne finde Eksempler paa, at et

ringe Stof kan faa Værdi ved Fortællerens Kunst. Jeg skal nævne Emil Larsens „Niels Dakota" (Aarb. 1946) og „Den vandrende Spillemand" (1960). I samme Aarbog har N. P. Petersen et lille morsomt Stykke om „Kongebesøg i Nordjylland". Klitgaard, der ellers ikke kan lide Sagn og Folkesnak, fortæller vittigt om „Degnen" i Aarb. 1922. Og Gaardejer Chr. Nielsen har med meget Lune fortalt en Hoverihistorie fra Børglum (1926). Endelig skal nævnes de vittige Parabler i Klitgaards Artikel om Brændevin (1957), der i sin Helhed er et Stykke Kulturhistorie af Rang.

Det har sikkert været til Gavn for Sammenholdet mellem Medlemmerne, at Historisk Samfunds Redaktionsudvalg og Bestyrelse især i de første Aar har bestræbt sig for at fremskaffe Læsestof, der havde ligelig Interesse i hele Omraadet; men man skulde jo efterhaanden gaa over til at bringe snævert afgrænset lokale Skildringer fra enkelte Byer, Sogne, Herregaarde o. s. v., og skønt man deri maatte se Samfundets Hovedopgave, spores stadig en Ængstelse for, hvorledes man skulde dele Sol og Vind lige mellem de forskellige Egne og undgaa, at et Flertal af Læsere blev irriteret, naar f. Eks. Skildringen af et afsides Sogn kom til at lægge Beslag paa en uforholdsmæssig stor Del af Aarbogen. Hertil er at sige, at en saadan snævert afgrænset topografisk Beskrivelse nødvendigvis maa have et kulturhistorisk eller maaske naturhistorisk Indhold af almen Interesse. Det er uforsvarligt at bebyrde udensogns Læsere med Herregaardsarkivernes Lister over Fæstebønder og Fæstegaardes Hartkorn i 1700'erne, og det er ligeledes uheldigt, at man skuffer dem, der er ukendte med de stedlige Forhold, ved at undlade en indledende Besigtigelse af Stedet og dets naturlige Omgivelser, Bygninger, gamle Haveanlæg, Gravhøje og andre synlige Fortidsminder. Undertiden kan en saadan Indledning synes temmelig romantisk, se f. Eks. T. A. Beckers Skildring af Børglum Kloster (Aarb. 1955, S. 14). Mere realistiske Besigtigelser forekommer i Klitgaards „Asdal Slot" (1956) og Rørsigs Artikel om Korslund (1925). Modsætningsvis kan anføres, at den naturlige Indledning savnes i Arkivar Nygaards „Hovedgaarden Haven og dens Ejere" (1917), og nogle indledende Bemærkninger om Søhelten Otto Rud kan ikke afbøde denne Mangel. For Læsere, der aldrig har set Gaarden, synes de historiske Oplysninger at svæve frit uden nogen anskuelig Forbindelse med Gaard og Grund.

Hvad her er sagt om Skildringen af enkelte Lokaliteter, gælder selvfølgelig ogsaa for Levnedsskildringer af Enkeltpersoner og biografiske Oplysninger om enkelte Slægter. Hvad enten det drejer sig om kendte eller forholdsvis ukendte Personer, maa Skildringen være af kulturhistorisk eller almenmenneskelig Interesse. Stamtavler og Slægtsregistre bør i Regelen udgives som Særtryk og hovedsagelig bekostes af de interesserede. Ligeledes maa vi i Betragtning af Nutidens Bogtrykpriser give Afkald paa at udgive vidtløftige Sognebeskrivelser, med mindre de delvis bekostes af interesserede Kommuner eller de stedlige Beboere.

Vi skal her slutte Betragtningerne over Aarbøgernes Indhold i de forløbne 50 Aar og henvise til et udførligt Register, der er under Udarbejdelse ved vor Sekretær og vil blive udgivet sammen med en af de nærmest følgende Aarbøger.

Om Samfundets øvrige, ret omfattende Virksomhed ved Afholdelse af Møder, Rejsning af Mindestene, Fredning af Oldtidsminder og Deltagelse i de store Udgravninger af Kirketomten i Gl. Kirk (1928) og Rugtved Slots Voldsted (1931) vil Læserne kunne finde udførlige Oplysninger i Artikler og Referater i Aarbøgerne, og dette Materiale maa jeg undlade at kommentere.

Vi vil senere, naar fornøden Plads er tilovers i en Aarbog, bringe en Fortegnelse over Mindestenene, og det var ønskeligt, om vi kunde faa udnævnt lokale Tillidsmænd til at tage Vare paa dem, da Beskyttelsen ved tinglyst Deklaration ikke kan blive effektiv og ofte vil være helt illusorisk uden stadigt Tilsyn.

Til Slut maa vi bringe en Liste over de Mænd, der var de førende i Arbejdet ved Historisk Samfunds Start i 1915. De fleste af dem har forlængst faaet deres Nekrolog i vore Aarbøger, og vi anfører kun her for en Ordens Skyld nogle faa biografiske Data. Først maa vi nævne de 7 Bestyrelsesmedlemmer:

Borgmester *Magnus Kruse Barfoed* (f. 1864, d. 1939), Formand f. Historisk Samfund 1915-19. Var født paa Læsø, hvor Faderen var Birkedommer, Student fra Aalborg 1883, Cand. jur. 1889. Var 1911-19 Borgmester i Hjørring, 1919-34 Civildommer i Odense. Død paa Frederiksberg. Se Aarb. 1939.

Postmester *Carl Klitgaard* (1868-1957), Redaktør af vor Aarbog

1915-50. Var 1915 Postekspedient i Aalborg, men flyttede 1916 som Postmester til Vraa. Se Aarb. 1957 o. mange andre St.

Kommunelærer og Seminarieadjunkt *N. P. Petersen*, f. i Røgild 3. Maj 1877. Sekretær i Historisk Samfund 1915-42. Arbejdet i Historisk Samfund var hans Livs højeste Interesse, hvorpaa han ofrede hele sin Fritid. Havde tidligere virket ihærdigt for Oprettelsen af Centralbiblioteket i Hjørring og var Formand for dets Bestyrelse i en lang Aarrække, indtil han 1942 tog Afsked fra Skolevæsenet og flyttede til København. Han er den eneste nulevende af vor første Bestyrelse og har stadig holdt sig i Forbindelse med Aarbogens Redaktion.

Lærereksamen fra Ranum 1901, derefter Lærer i Dvergetved ved Tolne og fra 1906 ved Vestre Skole i Hjørring. Var tillige Historielærer ved Seminariet 1906-17 og virkede fra 1920 ved Hjørring Gymnasium. Han virkede stilfærdigt som en enestaaende dygtig Organisator og Administrator for Historisk Samfund og grundfæstede dets Stabilitet ved Oprettelse af Tillidsmands-Institutionen (se foran).

Lærer *Peder Madsen Rørsig*, Hallund (1879-1950) var næst efter Klitgaard Historisk Samfunds flittigste Forfatter og en ivrig Arkivgransker. Han samlede et uhyre Materiale af historiske Optegnelser, men fik kun en forholdsvis ringe Del deraf udnyttet til sine skriftlige Arbejder. Hans Bogsamling var den største, der fandtes i noget Lærerhjem i Vendsyssel og bestod hovedsagelig af historiske Værker. Var tillige ivrig Arkæolog, samlede mange Oldsager og fulgtes med Nationalmuseets Folk ved Undersøgelser og Udgravninger i Egnen. Skrev en lang Række historiske Artikler i Egnens Dagblade og var tillige Medarbejder ved „Jyske Samlinger". I vore Aarbøger har han skrevet mange Artikler foruden den foran omtalte store Afhandling og Skoler og Degne. Interesserede sig for Plantningssagen og mange andre lokale Sager. Født i Kvols ved Hjarbæk Fjord nord for Viborg. Forældrene var Gaardmandsfolk, og han arbejdede først hjemme paa Gaarden, indtil han omkr. 1900 kom paa Dalum Landbrugsskole, blev Kontrolassistent, men kom snart efter paa Skaarup Seminarium og tog Lærereksamen. Var derefter Lærer i Saltum og 1907-44 i Hallund, hvor han levede til sin Død. (Se Aarb. 1950).

Redaktør, Boghandler, Bogtrykker m. m. *Anton Emanuel Jakobsen* (1862-1934), hvis Virksomhed for Historisk Samfund vi foran har skildret, var Husmandsson fra Vrensted og kom i 11-Aars Alderen

ud at tjene. Han kom kort efter sin Konfirmation paa Højskole hos Jørgen Terkelsen i Stenum, var her i to Vintre og blev ivrig vakt for det grundtvigske Folkeoplysningsarbejde. Det blev hans Livsideal at optage en Gerning som Lærer, Foredragsholder og Skribent; men Vejen til Maalet blev lang og trang og uendelig bugtet, skønt Jakobsen aldrig tabte sit Ideal af Sigte, men kæmpede trofast for det til sin Død. Han kom omkr. 1880 paa Gedved Seminarium, men maatte afbryde Læsningen paa Grund af Pengemangel og blev derefter Friskolelærer paa Fyn; men Stillingen var saa usselt lønnet, at han ikke vovede at forfølge sit Fremtidsmaal ad den Vej. Han gav sig til at lære Mejerivæsen, blev Mejerist paa Fyn og omkr. 1890 Bestyrer af Andelsmejeriet „Hejmdal" i Lyngsaa, hvor det endelig lykkedes ham at komme til Penge, og sagtens i det Haab, at han kunde forbedre sin økonomiske Stilling yderligere og omsider komme til at virke som Højskolemand eller Redaktør, købte han 1894 Gaarden „Sanden" ved Lyngsaa og drev den i 9 Aar, mens han begyndte at rejse ud som Taler ved politiske Møder, hvor han udfoldede en jævn Veltalenhed og vistnok skaffede sig nogen Anseelse; men hverken Gaardbruget eller Politikken førte ham videre mod Maalet, og 1903 solgte han Gaarden og flyttede til Sæby, hvor han blev Lokalredaktør for Vendsyssel Folkeblad, oprettede en Bog- og Papirhandel tilligemed et Sæbehus, senere et Bogtrykkeri, hvorfra han i 1908 udsendte sin første historiske Aarbog og næste Aar Sæby Folkeblad. Nu syntes de økonomiske Genvordigheder overvundne, og Jakobsen havde ad mærkelige Omveje naaet sit Maal: at blive Forfatter og Folkeoplyser, og dertil havde især hans stærke historiske Interesser hjulpet ham. (Se nærmere om hans lokalhistoriske Arbejder i Aarb. 1934).

Gaardejer *Jens Iversen Jensen,* Hundelev (1867-1948), var 1915-43 Samfundets Kasserer og til 1945 tilsynsførende med Mindestenene. Han var en veloplyst og rettænkende Mand, en stilfærdig og saare trofast Idealist, der gerne ofrede sig for Samfundssager og kommunale Anliggender. I Aarenes Løb fik han mange Tillidshverv, blev Formand for Sogneraad og Sparekasse, Medlem af Menighedsraadet m. m. Skønt han var meget velfunderet med boglige Kundskaber og skrev godt for sig, naaede han aldrig at yde noget Bidrag til vor Aarbog; det saa ud, som hans mange offentlige Bestillinger sled ham op, hvilket vel skyldtes hans alt for store Pligtopfyldenhed. Hans Fremtræden præ-

gedes af tung Alvor, men vi mærkede stadig, at han var levende optaget af Historisk Samfunds Virksomhed og glædede sig over dets Fremgang. (Se Aarb. 1949).

Gaardejer *Kristian Grøntved,* Mygdal (1864-1952), var ligesom Jens Iversen en højt anset Mand paa sin Egn og havde mange offentlige Tillidshverv. Han var Sogneraadsformand og senere Sognefoged og virkede ihærdigt for samfundsnyttige Opgaver, bl. a. for Biblioteks-sagen, hvilket ses af, at han 1921-43 var Sogneraadsforeningernes Repræsentant i Centralbibliotekets Bestyrelse. Han støttede Anton Jakobsen, da denne i 1906 henvendte sig til Klitgaard for at faa oprettet et historisk Samfund, og det var ham, der senere ved fornyet Henvendelse til Klitgaard 1914 fik Sagen taget op paany, saa at Samfundet kunde stiftes Aaret efter.

Grøntved havde ved Selvstudium erhvervet sig mange Kundskaber, og hans Afhandling om Herregaarden Odden i Aarb. 1916 vidner om, at han flittigt havde studeret de historiske Kilder, der var ham tilgængelige. I Aarbog 1935 har han skrevet om Udskiftningen af Mygdal Sogn 1798-99, og Klitgaard har forsynet denne Artikel med en Indledning, hvori gives en Skildring af Landbrugets almindelige Tilstand paa Udskiftningstiden.

I 1945 udtraadte Grøntved sammen med Jens Iversen af Historisk Samfunds Bestyrelse — begge paa Grund af Alder. Han var nogle Aar forinden flyttet til Hjørring og boede her til sin Død.

— — —

Foruden de nævnte Bestyrelsesmedlemmer medvirkede ved Starten Valgmenighedspræst og Højskoleforstander *Jens Bertelsen* (1863-1936), der sammen med Klitgaard dannede en foreløbig Bestyrelse, for at man kunde ansøge om Statstilskud, endnu før den stiftende Generalforsamling var afholdt. Bertelsen var senere en god og trofast Støtte for Samfundet, men kunde paa Grund af sin meget omfattende Virksomhed som Præst og Skolemand ikke tage aktiv Del i Ledelsen og heller ikke afse Tid til at skrive Artikler i vor Aarbog. (Se Aarb. 1915, 1929 og 1936).

Bertelsen var Skolelærersøn fra Ø. Vandet i Thy, blev Student fra Viborg og Cand. theol. 1888, hvorefter han blev Højskolelærer i Stenum, flyttede 1890 med Højskolen til Vraa, hvor han virkede til

sin Død. Han var et ganske sjældent Menneske, inderlig afholdt af Skolens Elever og af Valgmenighedens Medlemmer.

Om Justitsraad *Jørgen Jacob Lønborg Friis* (1852-1912) og hans forberedende Virksomhed for Historisk Samfunds Start har vi foran berettet. En udførlig Biografi med Skildring af hans arkæologiske Virksomhed vil fremkomme i næste Aarbog, hvor et særligt Afsnit skal omhandle Vendsyssels historiske Museum, der i Aar har holdt 75-Aars Jubilæum.

— — —

Historisk Samfunds Stiftere var særprægede Mennesker. Ingen af dem var helt som andre Folk og brød sig ejheller om at være det. Det vilde ikke anfægte deres Ære, om man kaldte dem Originaler — men Mage til Idealister vil vi aldrig faa at se.

FRA MUSEERNES ARBEJDSMARK

1. Nationalmuseets voldstedsundersøgelser.

I årene 1958-62 foretog museumsinspektør *Hans Stiesdal,* assisteret af dr. phil. *Vilhelm la Cour,* en nøje opmåling og ret detaljeret undersøgelse af Hjørring amts voldsteder fra oldtid og middelalder. Resultaterne foreligger nu i en anselig og ret kostbart udstyret bog, der for nylig er udgivet af Nationalmuseet.

Man har fundet 15 voldsteder, hvoraf enkelte, om end stærkt ødelagte, endnu står ret fremtrædende i terrænet, mens andre er næsten helt udjævnede, så at man kun usikkert kan opmåle og tegne nogle hovedlinier af deres grundplan. Der findes endnu nogle få stykker, som slet ikke er nævnt, f. eks. voldstedet „Troldborg" ved Vester Gerndrup i Øster Brønderslev sogn og den mærkelige banke ved gården Kolborn (også skrevet *Kaalborg,* 1606 *Kolberg);* sidstnævnte sted er fundet skår af lerkar fra middelalderen, men ikke sikre spor af befæstning. Voldstedet ved V. Gerndrup har været synligt i mands minde, men er måske nu helt udslettet.

Bogen er rigt illustreret med tegninger og fotografier, og der er indheftet store, sammenfoldede kort med fladenivellementer af voldstederne og deres nærmeste omgivelser. Disse kort er af særlig betydning ved at fastholde de konturer, der ses i dag, men om et kortere eller længere åremål vil ændres eller helt udslettes af vejr og vind og ved menneskers vanrøgt. De er desuden af uvurderlig nytte for fagfolk, der vil foretage nye undersøgelser på de angivne steder; men almindelige læsere vil næppe have tålmodighed til at studere kortene med udbytte.

På flere af de gamle voldsteder, f. eks. Odden og Kokkedal, står ældgamle, imponerende hovedbygninger, og billeder og beskrivelser af disse er vel spændende læsning for alle historisk interesserede. Bogens tekst er udarbejdet af la Cour, og den er både let læselig og mange steder fængslende; men hovedparten af stoffet er jo hentet fra gamle, velkendte kilder, og det nye, der skyldes forfatterens egne inventioner og kun i ringe grad har tilknytning til nye iagttagelser, kunne uden skade have været mere kortfattet. Dette gælder især den lange ekskurs om fæstninger af Trelleborg-Aggersborg-typen, som forfatteren helst vil tilskrive danske bygmestre under Svend Tveskæg; men hans bevisførelse, hvorunder inddrages en mængde gamle „rundborge" af vidt forskellig nationalitet, alder og oprindelse, synes at være march på stedet. Ligeledes kunne han have sparet redegørelsen for nogle prøvegravninger, som han har foretaget ved de formodede „Folkeborge", Volden i Hørby sogn og Voldene i Allerup Bakker, samt i borgtomten ved Rugtved, hvor Historisk Samfund og Nationalmuseet i forening allerede 1931 lod foretage den store udgravning, der lededes af dr. phil. Poul Nørlund og er beskrevet i vor årbog 1932. Nu havde la Cour besluttet, at han ville finde den oprindelige adgang til borgen; men han overså bl. a., at åløbets retning og andre forhold i terrænet havde ændret sig under sandflugtens voldsomme hærgen for ca. 200 år siden, og hans anstrengelser blev både her og ved folkeborgene resultatløse. *P. Christensen.*

2. Vendsyssels historiske Museum.

Den 6. marts i år fejrede museet sit 75-års jubilæum ved en reception i kirkesalen og en påfølgende frokost på hotel Phønix. Et aldeles overvældende antal hilsener og gaver strømmede ind i dagens anledning.

I formiddagens løb blev lokalerne fyldt af pragtfulde blomster og sjældne museumsgenstande. Mange institutioner og private betænkte museet med pengegaver — omtrent 20.000 kr., som lunede svært på museets betrængte budget. I øvrigt henvises til dagbladenes referater fra festlighederne. Historisk Samfund vil i næste årbog bringe en udførlig beretning om museets virksomhed i de forløbne 75 år.

Der har i mange år været planer om at oprette en lokalhistorisk sam

Kong Frederik i museets oldsagssamling.

Dronning Ingrid og de tre prinsesser får overrakt blomster af unge damer i gamle dragter fra museets tekstilsamling.

ling i Hjørring. Disse planer er nu blevet realiseret gennem et samarbejde mellem Centralbiblioteket for Hjørring amt og Vendsyssels historiske Museum.

Ved en reception den 30. marts 1964 åbnedes institutionen, som har til huse i den gamle gymnasiebygning i Museumsgade. Udgifterne til etableringen er dækket ved velvillig støtte fra byen og byens pengeinstitutioner og aviser.

Den lokalhistoriske samling omfatter et lokalhistorisk bibliotek og et historisk fagbibliotek, et byhistorisk arkiv med en omfattende avisregistrering, et erhvervsarkiv og en billedsamling. Foreløbig er institutionen tilgængelig tirsdag og fredag kl. 14-18, men åbningstiderne søges i løbet af vinteren 1964-65 udvidet til hver eftermiddag.

Besøget af kongeparret og de tre prinsesser den 5. juli var årets største begivenhed.

Museets store tekstilsamling er normalt ikke udstillet på grund af

Krydderi- eller smykkeskrin af sølv. Udført af sølvsmed Ejler Holm i Hjørring omkring 1719.
Købt hos antikvitetshandler I. Fensmark og Becher, København,
som har erhvervet det på en auktion i England.

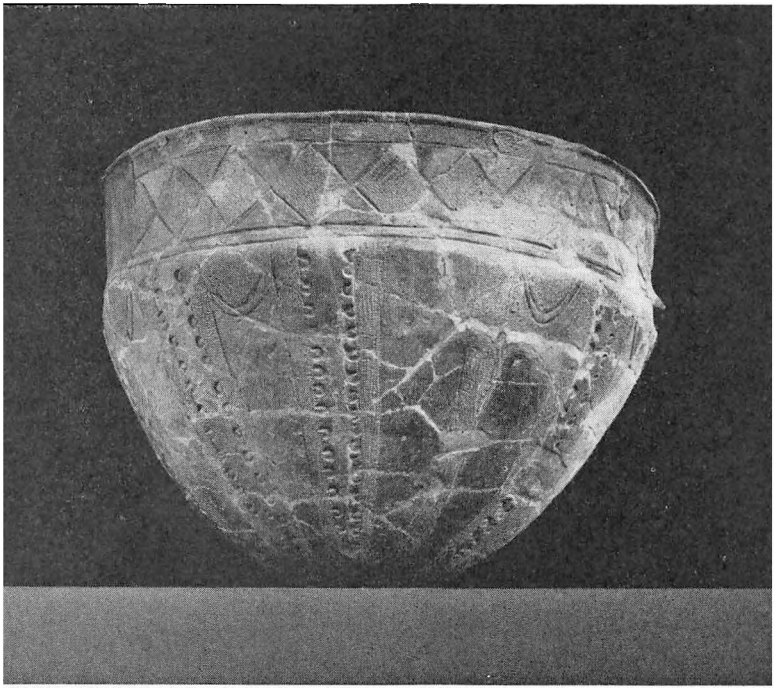

Lerkar fra jættestuetid. Samlet af skår tundet på en mark ved »Østergaard« i Hvilshøj.

pladsmangel, men til denne lejlighed var henved en snes personer blevet iklædt gamle dragter.

Talrige gaver er skænket til museet i 1964, så mange, at det ikke er muligt at nævne dem i denne beretning.

På museets vegne takker jeg alle, som har betænkt museet til jubilæet eller i årets løb.

Udgravningsvirksomheden har ikke været tilsidesat for de mange festligheder.

Ved „Østergaard" i Hvilshøj er undersøgt *2 grave fra yngre stenalder*. Den ene grav indeholdt nogle ravperler, liggende på en mandslang brolægning. Den anden var helt forstyrret af gennemgravninger, men ved harpning af jorden fremkom flint og en del potteskår fra forskellige kar. Et lerkar kunne samles, en pragtfuld

Sydlige halvdel af en gravhøj fra ældre bronzealder, liggende i haven ved Klæstrup gl. skole. Flere af randstenene står endnu i sit oprindelige leje.

skål, beslægtet i form og ornamentik med det berømte kar fra Skarpsalling.

Ved Klæstrup gl. skole er udgravet *en højtomt fra ældre bronzealder*. En halv snes meterstore randsten stod endnu på plads i højens sydlige halvdel, men centralgraven var desværre ødelagt ved en nedgravning af affald omkring århundredskiftet. Tæt ved højfoden lå en lille rektangulær stensætning, den har sikkert rummet en sekundær begravelse, men indeholdt ingen genstande.

På en bakke i nærheden af de to nævnte stenaldergrave ved „Øster-

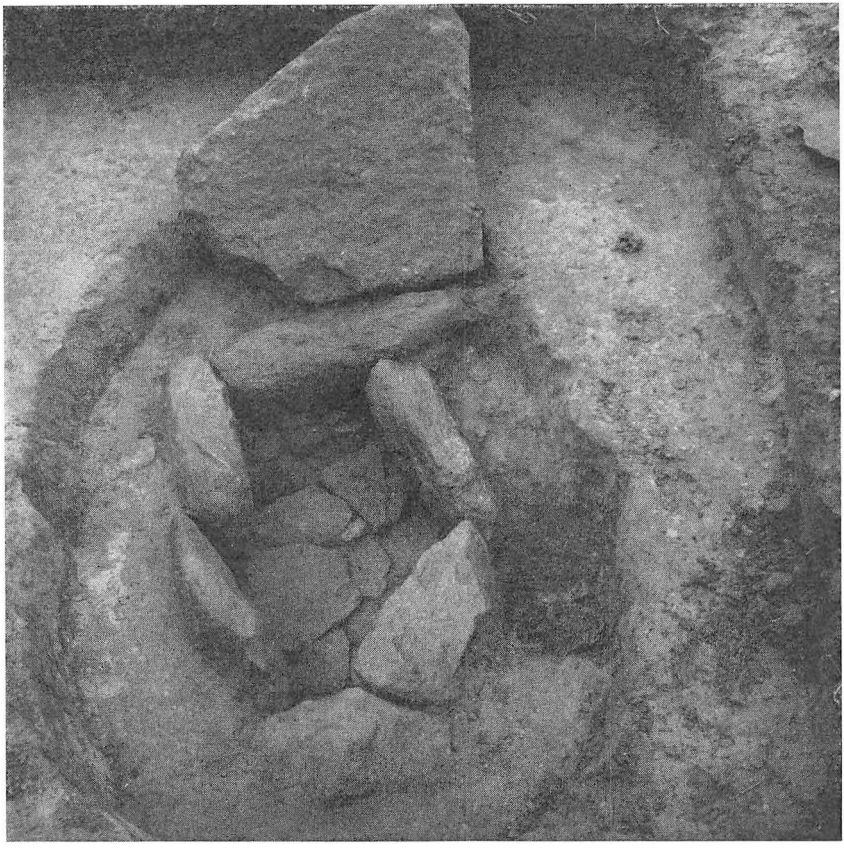

Brændtbensgrav fra yngre bronzealder. Fundet ved »Østergaard« i Hvishøj. Den 1 m store dæksten er løftet af og ses i billedets baggrund.

gaard" er undersøgt en lille *stenkiste fra yngre bronzealder*. I kammeret, som havde brolagt bund, lå en lille ragekniv af bronze og en del brændte ben.

Jernalderen er som sædvanlig rigest repræsenteret blandt årets fund. I sommermånederne har vi arbejdet med udgravning af *en hustomt* forbundet med *et underjordisk kælderanlæg*. Endnu er undersøgelserne (som er bekostet af videnskabsfonden) ikke afsluttet, men meget tyder på, at kælderen, som er af den specielle østvendsysselske type, har haft en funktion som kombineret forrådskælder og nødudgang. Anlægget,

Stenbygget grav fra ældre romersk jernalder fra »Houen«, Mygdal sogn.

som stammer fra slutningen af keltisk tid, vil blive udførligt omtalt ved en senere lejlighed, når undersøgelserne er sluttet.

En anden hustomt er lokaliseret ved „Houensgaard" i Poulstrup, men den er foreløbig kun undersøgt ved orienterende gravning.

Ved „Houen" i Mygdal sogn, tæt ved den fredede langdysse, er fundet to stenbyggede grave fra ældre romersk jernalder, og ved „Nr. Vrangbæk" i Gærum sogn er fundet en grav fra samme periode.

Ved „Dyrehavehuset" i Thise sogn er lokaliseret et ildsted med keramik fra yngre jernalder, og ved „Horsmark" i Torslev sogn er

undersøgt en gravplads med to grave fra samme periode og seks grave fra vikingetid.

Fund fra vikingetid er ret sjældne i Vendsyssel, og befolkningen har ikke været velstående som i Sydjylland og på øerne. En enkelt grav indeholdt bronze, men ellers indskrænkede gravgodset sig til små hvæssesten og nogle glasperler.

Arbejdet inden for museets mure har ikke ligget stille. I årets løb er samlingerne fra stenalder og middelalder blevet nyopstillet efter mere overskuelige retningslinier, og i forbindelse med oprettelsen af Lokalhistorisk Samling er billed- og bogmagasinet blevet omordnet og registreret.

Der har været afholdt en del særudstillinger i årets løb: „Glade dage i Hjørring" — med gamle billeder fra byens teater- og foreningsliv.

I museets udstillingsvindue har været små skiftende udstillinger: „Hvad er det?" — „Jagt" — „Legetøj fra klunketid" — „Gammelt værktøj" — „Stifterens tandlægeklinik" og „Kattuntryk".

Besøgsantallet stiger støt, og vintermånederne bliver nu benyttet til museumsbesøg, takket være installationen af fjernvarme i afdelingerne for oldtid og almue. *Palle Friis.*

3. Sæby Museum.

Sæby Museum har også i det forløbne år fået samlingen øget betydeligt. Blandt de mange nyerhvervelser kan nævnes følgende: En merskumspibe med sølvbeslag, har tilhørt politibetjent Johan Matzen, Sæby, der har fået den som erindringsgave fra beboerne i Dronninglund herred. Piben er skænket museet af en slægtning, kjolesyerske frk. Sofie Matzen, København, der ligeledes har foræret museet et fotografi af den gamle bryggergård i Algade, taget engang i 90'erne. På billedet ses flere kendte sæbyborgere. Videre er som gave modtaget et fotografi af politimester Chr. Bang Kehlet, der var den første politimester i Sæby efter retsreformens indførelse i 1919. Produkthandler Jens Andersen, Sæby, har foræret museet tre forme til lysestøbning. Malermester Arne Isaksen, Sæby, har skænket to bundter kroge til bakkefiskeri og et bundt splitter til at bøde fiskegarn med. Tingene har tilhørt hans bedstefar, fiskeskipper Thomas Isaksen, Sæby.

Tekstilsamlingen er blevet betænkt med adskillige kjoler, hjemme-

strikkede strømper, huer og andre dragtdele, ligesom der til håndværkerafdelingen er skænket forskellige redskaber, hvoraf skal nævnes to uldkarter og en håndsmedet skræddersaks. Museet råder over så mange ting, hørende til skrædderfaget, at man er i stand til at indrette et komplet skrædderværksted fra omkr. 1890.

Det er nu pladsforholdene, det kniber med. Flere og flere genstande må anbringes i magasinrummene på loftet, fordi stuerne nedenunder er fyldt. En udvidelse af museet ved inddragelse af sidebygningen til Algade bliver inden længe nødvendig, hvis museets samlinger skal kunne præsenteres for de besøgende på fyldestgørende måde.

Museet har i sommerens løb udvidet træbygningen i gården, der rummer byens brandslukningsmateriel fra før bilernes tidsalder. Samlingen er blevet forøget med endnu en hestetrukket brandsprøjte og en vandvogn. Begge dele blev fundet, da kommunens folk ryddede op i det gamle sprøjtehus på Hans Gramsvej og flyttede maskiner og materiel til den tidligere gasværksbygning.

Sæby kommune, der ejer museumsgården, har sørget for, at bygningens udvendige mure er blevet kalket og bindingsværket tjærebehandlet. Byens to pengeinstitutter har igen i år støttet museet økonomisk, hvorfor de fortjener tak.

Byarkivet, der har lokaler på biblioteket, men drives i forbindelse med museet, er fortsat under opbygning. Arbejdet med registrering af negativer og fotografier er afsluttet, ligesom der foreligger kartotekkort over avisudklipssamlingen, der spænder over tidsrummet 1936-60. Arkivet har i årets løb modtaget adskillige topografiske billeder og dokumenter af byhistorisk værdi. Tillige er indleveret en del ældre foreningsprotokoller og skøder, som eventuelt kan være senere tiders historikere til nytte. *Ejnar Jakobsen.*

4. Bangsbomuseet, Frederikshavn.

I det forløbne år har Bangsbomuseet undergået store forandringer. Der er nu lagt nyt tag over hele hovedbygningen, et uhyre stort og omfattende arbejde, da så godt som hele trækonstruktionen har måttet fornyes, men takket være midler fra Frederikshavn kommune og dygtige håndværkere har bygningen nu et tag, der ikke behøver at blive rørt ved i mange år fremover.

På loftet er der indrettet magasinplads med reoler, opbygget af lette stålprofiler med forskydelige hylder af spånplader, således at vi nu kan få alle de genstande, der i øjeblikket ligger pakket sammen i kister og skabe, opstillet og samlet i afdelinger, hvor de hører hjemme. Det er ikke meningen, at magasinerne skal være udstillingsrum, men kommer der mennesker på museet, der er interesseret i ganske bestemte ting, hvoraf måske kun et enkelt stykke er udstillet, kan vedkommende eventuelt få adgang til magasinet, hvor museets dubletter eller afarter af disse ting står samlet og let overskueligt på reoler eller i gamle glasmontrer. Under tegltaget er der opsat tagpap for isolation, og endvidere er der installeret lysstofrør, så magasinforholdene er nu ved at være i orden.

I den nye fløj er restaureringen nu tilendebragt. Rummene her fremtræder lyse og venlige, og her må vi ligeledes takke kommune, bygningsinspektør, håndværkere m. fl. for det smukke arbejde. Der er i denne fløj blevet indrettet toilet med håndvask etc. Denne fløj af Bangsbomuseet har i sæsonen 1964 været åben for publikum, hvorimod hovedparten af de gamle udstillingslokaler har været lukket på grund af tagreparationen. Udstillingen i den nye afdeling er dog ikke den permanente, der først vil blive arrangeret i løbet af vinteren 1964-65, men for at få museet åbnet til sæsonen 1964 har bestyrelsen arrangeret udstilling af nyerhvervelser samt de bedste ting fra de gamle afdelinger. Endvidere er der i stuen, der vil komme til at rumme oldsagssamlingen, arrangeret en særudstilling, der viser kvindelig hovedbeklædning gennem de sidste hundrede år. Der er til den kommende oldsagssamling, der bliver udstationeret fra Vendsyssels historiske Museum i Hjørring og af museumsinspektør Palle Friis specielt udvalgt med henblik på Østvendsyssel, indkøbt en række moderne montrer af system „Abstracta".

Når den endelige opstilling af genstande i sydfløjen i løbet af vinteren 1964-65 er tilendebragt, er det tanken at gå videre med restaurering og nyindretning af midter- og nordfløj, så langt museets midler rækker, og i 1965 vil hele museet igen være åbent, men dog ikke endeligt færdigt. Der vil gå endnu nogle år.

I den nye sydfløj er der blevet indrettet et længe tiltrængt kontor- og bestyrelsesværelse. Til dette værelse er der fra Nationalmuseet gennem museumsinspektør Halkjær Kristensen indkøbt et stålkartotekskab

med plads til alle museets ca. 7000 kartotekskort foruden de ca. 3000 kort fra Frihedsmuseet, der indtil nu ikke har været registreret.

Hvad indkomne gaver angår, vil det her føre for vidt at nævne dem alle. Der er vel i årets løb indkommet omkring 300 nye genstande, hvoraf blot skal nævnes den største og mest værdifulde samlede gave, der er indgået i 1964. Museet har tidligere fra boet efter afdøde guldsmed Erlandssen, Frederikshavn, modtaget en smuk samling gammelt læsøsølv, og denne samling blev i år yderligere kompletteret med to snørekæder, armring, brosche, ørenring samt et lændebælte — starbælte — alt af sølv i gammel smuk udførelse.

For dette og for mange andre gaver skylder museet giverne megen tak. *Peter Laursen.*

5. Hjemstavnsmuseet i Try.

Museet har i foråret foretaget undersøgelser og indsamlet flintsager på stenalderbopladserne i Try og Bolle Enge. Disse bopladser, der oprindelig var holme i en lavvandet fjord, har tidligere været undersøgt, men ved pløjning kommer i årenes løb stadig en mængde af ældre stenalders flækker og flintspaaner for lyset, og museet har efterhånden fået en ret stor samling, der for en væsentlig del er tilvejebragt ved interesserede unge menneskers fritidsarbejde. På enkelte af bopladserne er fundet skaller af østers, sjældnere af hjertemusling og blåmusling; men det er mærkeligt, at der aldrig er fundet levninger af ben eller horn. Ofte ses trækul mellem flintsagerne, og et par steder er fundet skår af simple lerkar.

Fra gården Sdr. Solsbæk, der ligger ca. 1 km fra Kattegatskysten lidt nord for Lyngsaa, anmeldtes for nogen tid siden fund af mærkelige dyreknogler, der var fremkommet ved gravning på gårdspladsen, hvor man havde været i færd med at nedlægge en vandledning. Ved eftersyn på stedet fandt vi ud af, at knoglerne var skeletrester af en delfin og var aflejrede for årtusinder siden i et strandsandlag, der nu ligger en meter dybt i jorden og dækkes af flyvesand fra nyere tid.

Til museets nyoprettede afdeling for håndværks- og husflidssager er skænket en del gammeldags „hjemmelavet" værktøj og redskaber, f. eks. håndsmedede hamre, økser og drejestål, en lyngle med skaft, spader og stikjern til tørveskæring, en plejl, hvis håndtag og slagle

på gammeldags vis er forbundne med en kappe af svinelæder og et bånd af åleskind, og som et kuriosum kan nævnes en hyrdepisk, lavet på den måde, som i forrige århundrede var den eneste rigtige, nemlig ved at „kneble" fire snoede strenge sammen og forsyne pisken med en ved knuder afdelt „skrald" i enden. *P. Christensen.*

6. Skagens Fortidsminder.

Skagens Fortidsminder kan som i tidligere år glæde sig ved det gode besøg af såvel den lokale befolkning som af turisterne, og for at imødekomme et stadigt krav vil en vejledning på tysk i den kommende vinter blive udarbejdet. Den reelle opgørelse af betalende gæster er 13.838. Der har i årets løb været en del delegationer på Fiskerimuseet, således også den danske og den russiske fiskeriminister med følge.

Der er installeret radiatorer til tilslutning til det kommende fjernvarmeværk, og udgifterne beløber sig til 15.000 kr.

Ved opførelsen af Fiskerimuseet måtte bestyrelsen optage et lån i Skagen Sparekasse på 14.000 kr. mod egen kaution for at klare de sidste udbetalinger. Dette lån er i år fuldt afdraget, således at museet er gældfrit med en bygningsværdi af ca. 150.000 kr. foruden det museet tilhørende inventar, som vel er noget vanskeligt at vurdere.

Bestyrelsen har i det forløbne år ændret museets love derhen, at de i nogen grad dækker de af museumsloven stillede krav, og man har indsat Skagens kommune til universalarving til samlingen, såfremt der ikke skulle være mulighed for videreførelse under de nuværende former.

En montre med billeder og medaljer af kendte redningsmænd fra Højen, hotelejer *Dahler, Søren Lauritsen, Christian Pedersen, Severin Gaardboe* og *Jens Nielsen,* er ophængt i mindehallen, og på mindevæggen er indskrevet navnene *Erik Lykke Henriksen* og *Flemming Johansen,* som ved tragisk forlis er „blevne derude". På dybbøldagen blev der af bestyrelsen nedlagt krans på kaptajn *Johan Peter Larssens* grav på Højen kirkegård.

Fra bestyrelsen er der indsendt andragende til ministeriet om overdragelse af en af de tilbageværende roredningsbåde, som skal forsvinde fra vore kyster, og som siden 1852, da redningsstationen blev

oprettet, til en vis grad har præget livet i vor by, men nogen afgørelse foreligger endnu ikke. *Chr. Thagaard.*

PS. Vi er kommet ind i en epoke, hvor der skal bruges mange penge, hvorimod vi forhen har fået det meste foræret, men så er det vel godt, vi var der dengang. Ingen vil yde noget for intet; derfor kan det let blive vanskeligt for de små museer i fremtiden. *C. T.*

7. Læsø Hjemstavnsgaard.

Hjemstavnsmuseet på Læsø har i årets løb modtaget adskillige gaver, bl. a. et gammelt lodur og et håndskåret skab, og sparekassen har som sædvanlig ydet et kontant bidrag på kr. 500. Besøget har udgjort ca. 3300 foruden nogle foreninger.

Taget på stuehuset er blevet gjort grundigt i stand, og laden er afstivet, omkostninger hertil, ca. 20.000 kr., er tilgået ejendommen fra det særlige bygningssyn.

Der forestår Hjemstavnsgården en større istandsættelse, og midlerne hertil forsøges fremskaffet. *A. Vanderskrog. V. Wiis.*

VENDSYSSEL-LITTERATUR FRA 1963

Fortegnelsen omfatter litteratur, som er udkommet i 1963, suppleret med enkelte titler fra andre år. Den anførte litteratur findes i alm. på centralbiblioteket i Hjørring og kan i hvert fald lånes derigennem. Der er ikke anført avisartikler (der henvises til den årlige Avis-Kronik-Index), og artikler i Vends. Aarb. er almindeligvis ikke medtaget, ligesom lokale institutioners årsberetninger normalt ikke er registreret.

Bortset derfra tilstræbes der fuldstændighed med listen, hvorfor undertegnede er interesseret i at få oplysning om eventuelle mangler.

VENDSYSSEL I ALMINDELIGHED

Antonsen, Kristian: Skematiske befolkningskort. Udgivet af Landsplanudvalgets sekretariat. 31 sider, kort.
Heri også oversigtskort vedr. befolkningstilvæksten i Vendsyssel 1935-60.

Christensen, Nikolaj: Folkeeventyr fra Kær herred. Udgivet af Laurits Bødker. 1963-. Hft. 1,-. (Danmarks Folkeminder).
Hft. 2 vil komme i 1965 s. m. resten af teksten, indledning og noter.

Christensen, P. (museumsbestyrer): Urmagere og tusindkunstnere i Vendsyssel ca. 1750-1850. (Fortsat fra 1962). (Vends. Aarb., 1963, tillæg, side 1-28, illustr.)

Christensen, P. (lærer): Lidt om strandings- og bjærgningsvæsenet. Ill. Henry Vilsbæk. 35 sider, illustr.
Udsendt som privattryk af Vestergaards Bogtrykkeri, Hjørring.

Samme: Årsagerne til bondens sjældne kirkegang. (Om Gyntelberg Abels bog fra 1797). (Ålborg Stiftsbog, 1963, side 10-23).

Dansk Naturfredning. Danmarks Naturfredningsforening. Årsskrift 1963. Under redaktion af Knud Gemzøe og Vagn Jensen. 96 sider, illustr.
Fredninger i året 1962 i Hjørring amtsrådskreds, side 70-73.

En dansk vækkelsesbevægelse. Det danske Missionsforbund 1888-1963. Red. af Helge Rasmussen. 320 sider, illustr.
Side 191-212: Om menighederne i Haldager, Jetsmark, Tylstrup, Bolleskov, Hou, Stenum, (Løkken), Hjørring, Skovsgaard, Brovst, Øland.

Danske voldsteder fra oldtid og middelalder. Vilh. la Cour og Hans Stiesdal. Hjørring amt. Udg. af Nationalmuseet. 286 sider, illustr., registre.
Astrup, Asdal, Odden, Linderumgård, »Volden« ved Toften, Skattevange, Rugtved, »Voldene« i Allerup bakker, Sejlstrup, »Slottet«, Kokkedal, Alsbjerggård, Agersborg.

Egebo, Einar: Limfjordstunnel. (Dansk Teknisk Tidsskrift, årg. 87, side 341-343, illustr.)
Beskrivelse af projekt til tunnelanlæg ca. 2,5 km øst for den nuværende Limfjordsbro.

Fra det mørke Jylland. Om sære folk og skarnsfolk i forrige århundrede. Ved Niels Th. Mortensen og Johs. Evald Tang Kristensen. 128 sider, illustr.
Mikael Møller fra Nørre Bindslev (»Hals Præst«), side 67-68. Pastor Barfod i Bjærgby, side 74-75.

Holmgaard, Jens: En fortegnelse over landsbypræsters embedsindkomster i Danmark 1771. (Kirkehistoriske Samlinger, rk. 7, bd. 5, side 103-129).
Embedsindkomster i Aalborg stift, side 114-115.

Jeppesen, Alfred: Mærkværdigheder i Danmarks historie. 84 sider, illustr.
Side 12-16: Stenmesterens selvportræt (Gøl), Den musikalske runerister (Tornby), Tordenskjold skyder til vejrhanen (Høgholt), De ni helte (Dronninglund).

Thomsen, Svend: En sikker vej til gode negativer. (Focus, 1963, nr. 5, side 26-27, illustr.)
Illustr. med billeder fra ophalingspladsen i Lønstrup og svineslagteriet i Hjørring.

Zoneplan 1962 for Danmark. Udg. af Landbrugsudvalget. 1962. 46 sider, illustr., kort.

ENKELTE LOKALITETER

Frederikshavn.

Frederikshavn kommunale Gymnasium. Indvielse mandag den 25. november 1963. 15 sider, illustr.

Frederikshavn Værft og Tørdok A/S. 1913-1963. 30 sider, illustr.
Billedværk med oversigt over værftets historie siden 12. juni 1913.

Harald scorer. Af Bent Eilertsen og Harald Nielsen. 1960. 105 sider, illustr.
Om Harald Nielsens fodboldkarriere. Samhørende: Harald scorer. Harald — italiensk topscorer.

Nielsen, Harald: Harald — italiensk topscorer. 106 sider, illustr.

Landgangsbroer for DSB i Frederikshavn. Arkitekter: Hans Frederiksen og Niels J. Holm. (Arkitekten, årg. 65, side 193-197, illustr.)

Hjørring.

Friis, Palle: På Frode Fredegods tid. (Skalk, 1963, nr. 2, side 9-12, illustr.)
14 jernaldergrave ved Brunbakken i Hjørring.

Jensen, Elvin: Sproglaboratoriet på Hjørring Seminarium. (DAVS, årg. 1, nr. 1, side 25-28, illustr.)

Søgaard, Helge: En vignet og dens forudsætninger. (Erhvervshistorisk Årbog, årg. 14, side 93-118, illustr.)
Redegørelse for det symbolske indhold af en vignet på en regning fra 1846 fra firmaet Chr. H. Nielsen i Hjørring.

Thomsen, Svend: Fotografiet på væggen. (Fotomagasinet, 1963, nr. 4, side 22-25, 52).
Redegørelse for de tekniske processer i forb. med fremstillingen af store forstørrelser til ophængning (10 store Vendsyssel-billeder i centralbibliotekets udlånssal).

Ung dansk fotograf — Torkild Balslev. (Foto-Magasinet, 1963, nr. 11, side 38-41, illustr.)

Hune.

Kjær, Arne P.: Feriebyen Rødhus klit. (Havekunst, årg. 44, side 96-100, illustr.)

Thomsen, Svend: Om udprikning. (Foto-Magasinet, 1963, nr. 8, side 37-39, illustr.)
Heri bl. a. et billede fra stranden ved Blokhus.

Jetsmark.

Kilder til modstandsbevægelsens historie. Ved Jørgen Hæstrup, Ole Barfoed, Leif Rasmussen og Hans Snitker Petersen. Historiske læsehæfter for gymnasiet, nr. 22, udg. af Historielærerforeningen. 1962. 210 sider, register, litt. henv.
Side 149-150 et kort afsnit af lærer E. O. Nørgaards beretning om modstandsarbejdet i Jetsmark kommune.

Marstrander, Sverre: Østfolds jordbruksristninger. Skjeberg. Tekstbind. Oslo, 1963. 352 sider, illustr.
Side 350-352: beretning (med illustr.) om en skibslignende figur i en træstamme fra Kaas Briketfabrikker, Jetsmark (opbevares i Vends. hist. Museum, Hjørring).

Lyngby.

Christensen, P. (lærer): Den spanske brigantine »Intrepido«s forlis ud for Lyngby. (Tidsskrift for Redningsvæsen, 1963, side 138-139).

Læsø.

Johansen, Hans: Foreløbig liste over fuglene på Læsø. (Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift, årg. 57, side 143-154, illustr.)

Rosendahl, Sigurd: Fuglene er eneherskende på Nordre Rønner. (Dansk Jagttidende, årg. 80, side 263-266, ill.)

Turistfører for Læsø med oversigtskort. Forord: sognerådsformand Aksel Jensen. Tekst: Jul. Faurholt-Hansen, Børge Rasmussen, S. E. Skjernaa m. fl. Redaktør og udgiver: Ib Petersen, 3. udgave. 32 sider, illustr., kort.

Mosbjerg.

Steenstrup, M. B.: Fhv. propr. Aage M. Holm, Eskjær. (Hedeselskabets tidsskrift, årg. 84, side 46-47, illustr.)

Skagen.

Munch, Ruth: Valdemar Secher (maler, f. 1885). (Kunst, årg. 11, side 75-77, illustr.)

Schiller, Harald: Strövtåg i det förgångna. Malmö, 1963. 222 sider, illustr.
Side 155-168: Resor till Skagen, Skagen i pingsttid og Två konstnärinnor på Skagen (Anna Ancher og Helga Ancher (portræt)).

Secher, Alex: Æ haw. 102 sider, illustr.
Illustr. m. forfatterens tegninger af vestjyske strandlandskaber, herunder vendsysselske, bl. a. Skagen.

Skagen. 550 år. 1413-1963. 15 sider, illustr.
Udgivet af Skagen Y's men's club. Turistvejledning med afsnit om bl. a. Skagenskunsten og Skagens Museum, Skagens Fortidsminder og Skagens arkitektur.

Tversted.

Christensen, P. (lærer): To skibsforlis for 100 år siden ud for Tversted-Uggerby. (Tidsskrift for Redningsvæsen, 1963, side 9-10).

V. Hassing. Dinesen, Birthe: Geoelektrisk kortlægning af Limfjordsengene ved V. Hassing. Geokemiske og geofysiske forhold ved kontrolboringerne. (Danmarks Geologiske Undersøgelse, 3 rk., nr. 35). 64 sider plus 3 løse tavler.

Vraa. Min barndoms landsby. 95 sider.
Hans Mølbjerg: Grisen spillede på luth, side 87-95.

SKØNLITTERATUR

(Af vendsysselske forfattere eller med skueplads i Vendsyssel).

Anesen, Niels: Hvem skal arve jorden? 239 sider.
Roman.
Christensen, Anders: Brød i Ørkenen. Udvalgte digte. 86 sider.
Danske fiskerfortællinger. Udvalgt af Orla Lundbo. 319 sider. (Omnibusbøgerne).
Side 176-189: Thomas Olesen-Løkken: Jerntingesten.
Holst, Knud: (6 digte). (Vindrosen, årg. 10, side 274-279).
Samme: (10 digte). (Hvedekorn, årg. 37, side 41-43 og 188-191).
Samme: Dyret. Noveller. 177 sider.
17 noveller.
Samme: Nazistens dreng.
Novelle i antologien »Min mave er en åkande«, 1963.
Kristensen, Erling: Digte.
Efterladte digte.
Vesterhav. Danske digte udvalgt af Frank Jæger. Tegninger: Ernst Clausen. 43 upag. sider.
Bl. a.: Holger Drachmann: Gensyn. Emil Bønnelycke: Skagen. Ole Wivel: Solopgang ved Skagen.

Poul Daugaard.

FRA STYRELSE OG REDAKTION

Sommerudflugten.

Sommerudflugten 1964 afholdtes den 25. juni og gik til det sydlige Vendsyssel. Ca. 200 deltagere samledes i *Hammer kirke,* hvor museumsbestyrer P. Christensen, Try, fortalte om kirken, dens inventar og nogle af dens præster.

I *Hammer Bakker* gav plantør Simon Nielsen, Østbjerggaard, oplysninger om beplantningerne og om bakkernes righoldige flora og fauna.

Efter kaffen på *Vester Hassing kro* gik man over i kirken, hvor pastor Vejen gennemgik kirkens historie.

I Dronninglund sogn besøgtes *Store Galgehøj* og *kirketomten i Gl. Kirk.* Begge steder gav P. Christensen, Try, en levende skildring af, hvad der var foregået her i svundne dage.

Aftensmaden spistes på *Try Højskole,* hvor man også afholdt

generalforsamlingen.

Formanden, lærer A. Skjødsholm, Løkken, aflagde beretning og meddelte indholdet af årbogen for 1964, den 50. i rækken. Han udtrykte sin glæde over det støt stigende medlemstal (nu ca. 1900) og takkede alle, der støtter Historisk Samfund økonomisk og på anden måde. En særlig tak rettedes til bogtrykker Oluf Jørgensen, der i anledning af jubilæet havde skænket Historisk Samfund 1000 kr.

Efter at det reviderede regnskab var oplæst og godkendt, sluttedes generalforsamlingen med en tak til de mange, der år efter år slutter op om sommerudflugten.

Den vellykkede udflugt sluttede med et besøg på *hjemstavnsmuseet*, hvor P. Christensen beredvilligt viste om og fortalte.

— — —

Vort samfund har skriftudveksling med de fleste andre danske amtssamfund og med adskillige museer m. fl. samt med ca. 30 svenske, norske og finske hjemstavnsforeninger. Udvekslingsskrifterne indgår i Centralbiblioteket i Hjørring, hvorfra udlån foregår.

Samfundet er køber af pæne eksemplarer af årbøgerne 1915-26, 1928-31, 1933-49, 1951, 1953-57, 1961-63 samt af Ths. Larsen: „En Gennembrudstid" I (åndslivet), C. Klitgaard: „Vendsysselske Veje" og P. Christensen: „Voergaard".

Vore medlemmer kan købe ovennævnte årbøger, såfremt de er på lager, samt de ikke nævnte årgange, hvoraf vi har et restlager. Årgang 1915-60 koster 5 kr. pr. stk., 1961-63 8 kr. pr. stk. Desuden kan købes: Ths. Larsen: „En Gennembrudstid" II (Vendsyssels politiske Historie 1850-1900, 600 sider) á 4 kr., samme: „En Gennembrudstid" III (erhvervslivet) 4 kr., Festskrift til C. Klitgaard (1938) 4 kr., C. Klitgaard: „Tidsskriftlitteratur vedrørende Vendsyssel" 1 kr., samme: „Serreslev Sogns Historie" 5 kr., samme „Hallund Sogns Historie" 8 kr., samme: „Vendsysselske Præstefamilier" I og II 5 kr., N. P. Petersen: „Da Mormonerne kom til Nordjylland" 3 kr. — alt + porto.

Henvendelse om køb og salg sker til samfundets sekretær, viceskoleinspektør Asger K. Jensen, Sct. Annavej 3, Hjørring, telefon 582. Betalingen kan ske i frimærker eller på indbetalingskort, der vedlægges bøgerne.

Ved henvendelse til DHF, Landsarkivet, Viborg, kan medlemmer af foreninger under DHF til favørpris (ekskl. porto og omkostninger) erhverve de i vor årbog 1962 nævnte skrifter.

Hvis nogen af vore sognerepræsentanter har udgifter ved omdeling af årbøgerne, kan beløbet fradrages ved indsendelse af kontingenter, når meddelelse herom noteres på kuponen.

Samfundets æresmedlem.

Fhv. lærer N. P. Petersen, København.

Samfundets styrelse.

*Museumsbestyrer P. Christensen, Try, Dronninglund, redaktør af årbogen (Tlf. 308, Drl.)

Viceskoleinspektør Asger K. Jensen, Sct. Annavej 3, Hjørring, sekretær (Tlf. 582).

*Lærer A. Skjødsholm, Løkken, formand og kasserer (Tlf. 160). Samfundets girokonto nr. 3 55 93.

Godsejer J. F. Arenfeldt, Sæbygaard (Tlf. 45, Sæby).

Landbrugslærer Regnar Bønkel, Vraa (Tlf. 265).

Lærer P. Christensen (Tornby), Solbakkevej, Hjørring (Tlf. 1763).

Fagforeningsformand Thorvald Holm, Brovst (Tlf. 88).

*Lektor Sv. Skole, Frederikshavn (Tlf. 2 11 45).

Postmester T. M. Sørensen, Hirtshals (Tlf. 33).

De med * betegnede udgør skriftudvalget.

NYE MEDLEMMER

(listen afsluttet 31. aug.)

Andersen, Chr., Vidstrup.
—, Chr. Worsøe, sem.elev, Hjørring.
—, Ib, købm., Nr. Saltum.
—, Inger Margrethe, lærerinde, Pandrup.
Andreasen, A., gdr., Løkken.
Asschenfeldt, pastor, Kalundborg.

Barslund, P., lærer, Bindslev.
Bertelsen, K., centralbest., Poulstrup.
Bæk, Aage, købm., Løkken.

Christensen, Birthe, boghdl.medhj., Løkken.
—, Chr. Broen, civiling., Rungsted Kyst.
—, Edel, frk., København.
—, H., købm., Løkken.
—, J. C., værkfører, Aalborg.
—, Jørgen Vinge, Aalborg.
—, Per, lærer, Hjørring.
—, Steen, sem.elev, Nr. Saltum.
Christiansen, E., tømrerm., Præstbro.
—, Knud, sem.elev, Nr. Nissum.
Christoffersen, E., lærer, Hjørring.

Damgaard, Lars, vodbinder, Løkken.
Dencker, F., kredslæge, Fr.havn.
Dissing, Sv., landinsp., Brønderslev.

Egebæk, Arnold, København.
Eir, Ø., Hvidovre.

Erichsen, E., malerm., Dronninglund.

Fevre, Holger, smedem., Præstbro.
Flensted, Poul, snedkerm., Hjørring.
Frederiksen, Chr., gdr., Lendum.
Friis, Ingeborg Lønborg, sygepl., København.
Frost, Kirsten, tandl., Kgs. Lyngby.

Gleerup, forpagter, Sæby.
Grønhøj, K., lærer, Hjørring.

Hansen, O., dyrlæge, Taars.
Harder, Knud, gdr., Tranget.
Hertz, skoleinsp., Volstrup.
Hollensen, gdr., Skovsgaard.
Holm, pastor, Skallerup.
Hørdum, P., lærer, Gundestrup.

Isager, frk., Kokkedal Skov.
Isaksen, Nanna, frue, Vraa.

Jensen, Christine, frue, Aabybro.
—, Eigil Lundager, bankfuldm., Valby.
—, Ingem., Taars.
—, Jens Søndergaard, kontormedhj., Brønderslev.
—, Peter, landpostbud, Poulstrup.
—, Poul E., Viborg.
Johansen, Poul, postbud, Tolne.
Jørgensen, Sv., skibstømrer, Fr.havn.

Kann, B. E., amtskontorchef, Hjørring.
Kristensen, J. Hedegaard, lrs., Sæby.

Larsen-Ledet, Jens, København.
—, Jens Holm, chauffør, Fr.havn.
—, Kaj, karrosserifabr., Dronninglund.
—, Karl, slagterm., Hjallerup.
—, V. Juul, overfenrik, Tolne.

Munk, Lisbeth, sygepl., Hjørring.
Mørkholt, H., forretningsfører, København.

Nicolaisen, Th., slagterm., Løkken.
Nielsen, Frank, lærer, Hjørring.
—, Jørn, tekn. ass., Dronninglund.
—, N. Højbjerg, radiotelegrafist, Vodskov.
Nørgaard, Chr., fhv. sognerådsform., Tolne.

Olesen, Børge, gdr., Sønderlev.
Olsen, Aksel, malerm., Birkelse.
—, Anna, frk., Mølholt.
Ottosen, Harald, gdr., Stagsted.

Pedersen, Ørvin, ingeniør, Nørresundby.
Petersen, Børge, fængselsbetjent, Fr.havn.
—, Grethe Rye, overlærer, Fr.havn.
Poulsen, sparekassefuldm., Pandrup.
Præst, frue, sekr., Fr.havn.

Qvist, E., ingeniør, Fr.havn.

Rendbeck, Ole, Birkerød.
Risager, Benny Nøhr, sem.elev, Hjørring.
—, Th., kommis, Vodskov.

Salicath, K., advokat, Hjørring.
Schwartz, Niels, Valby.
Severinsen, C., sparekassedirektør, Nr. Saltum.
Svanborg, Vera, frue, Vennebjerg.
Svennum, Knud, kiropraktor, Fredericia.
Sørensen, P. Nielsen, gdr., Nr. Saltum.
—, Poul Erik, lærer, Pandrup.
—, Ths., arbmd., Birkelse.

Tarp, Mogens, lærer, Brovst.
Thomsen, Aage, gdr., Rakkeby.
—, Hans, lærer, Stenum.
—, Jens, konsulent, Langholt.
—, K. E., fhv. stationsforstander, Vesløs.
—, Robert, elektr., V. Hjermitslev.
—, Sv., dommerfuldm., Hjørring.
Toft, førstelærer, Sjørslev.
Thorning-Lund, redaktør, Brønderslev.
Tornby-Vidstrup bibliotek.

Wandel, Stig, lærer, Aalborg.

Yde, Niels V., overing., Hvidovre.

Ørnbøll, Jens, genealog, Viborg.

Regnskab over indtægter og udgifter for »Historisk Samfund for Hjørring Amt«

1/6 1963—31/5 1964

Tilskud:			
Ministeriet for kulturelle anl.:			
Ordinært	850,00		
Ekstraordinært	1.455,00		
		2.305,00	
Hjørring amt	400,00		
Byråd	725,00		
Sogneråd	790,00		
Banker og sparekasser	1.245,00		
		3.160,00	
Vendsyssel Tidende	200,00		
Oxford	50,00		
		250,00	
			5.715,00
Medlemsbidrag:			
1719 medlemmer á kr. 8,00	13.752,00		
1 medlem á kr. 9,00	9,00		
1 medlem á kr. 12,00	12,00		
1 medlem á kr. 6,81	6,81		
30 subskribenter á kr. 4,00	120,00		
25 restanter á kr. 8,90 = 222,50			
31 restanter á kr. 8,00 = 248,00			
3 restanter á kr. 4,90 = 14,70			
52 repræsentanter m. frieks.			
2 afgåede repræsentanter			
2 revisorer			
19 institutioner			
1886			13.899,81
Salg af årbøger			941,95
Renter af bankbeholdning og giro			325,48
Refunderet porto og papirafgift			544,30
Beholdning fra forrige år			10.039,48

Diverse udgifter:		
Lønninger, lagerleje m. m.		2.670,40
Årbogen:		
Forfatterhonorarer	820,00	
Billeder	225,00	
Trykning	11.075,50	
		12.120,50
Tryksager		253,45
Kontorartikler		75,55
Renter, kassekredit		24,24
Møder og lign.		366,06
Ekspedition		906,60
Bogkøb		391,20
Beholdning pr. 31/5 64	14.728,02	
÷ ikke indfriet check nr. 12,293	70,00	
		14.658,02

STATUS PR. 31. MAJ 1964

Løkken Bank 395	14.464,82	
Giro	940,65	
Restancer	485,20	
Kassekredit		479,52
÷ kassebeholdning		197,93
Ikke indfriet check nr. 12,293		70,00
Formue pr. 31. maj 1964		15.143,22
	15.890,67	15.890,67

Foranstående regnskab med tilhørende bilag og kassebog har vi gennemgået og intet fundet at bemærke. Der er forevist os bankbog og kontoudtog udvisende saldi på de i status opførte beholdninger.

Hjørring og Tornby, den 17. juni 1964.

Poul Dalsager. Hjalmar Andreasen.

TILSKUD 1963—64.

Aasted-Skærum kr. 25,-, Albæk kr. 15,-, Bindslev kr. 20,-, Bjergby-Mygdal kr. 25,-, Brovst kr. 25,-, Børglum-Furreby kr. 35,-, Dronninglund kr. 100,-, Hellevad-Ørum kr. 25,-, Horne-Asdal kr. 50,-, Ingstrup-V. Hjermitslev-Alstrup kr. 20,-, Jetsmark kr. 15,-, Lendum kr. 20,-, Raabjerg kr. 25,-, Saltum-Hune kr. 35,-, Sindal kr. 25,-, Taars kr. 30,-, Tornby-Vidstrup kr. 25,-, Tversted-Uggerby kr. 30,-, Vejby-Sejlstrup kr. 10,-, Skallerup-Vennebjerg kr. 25,-, Voer kr. 25,-, Volstrup kr. 20,-, Vraa-Em kr. 25,-, Vrejlev-Hæstrup kr. 25,-, Vrensted-Thise kr. 25,-, Ø. Brønderslev-Hallund kr. 20,-, Ø. Svenstrup kr. 25,-, Serritslev kr. 25,-, Jelstrup-Lyngby kr. 20,-.

Brønderslev kr. 50,-, Frederikshavn kr. 75,-, Hjørring kr. 400,-, Skagen kr. 100,-, Sæby kr. 100,-.

Andelsbanken, Hjørring, kr. 50,-, Brovst Sparekasse kr. 25,-, Brønderslev Bank kr. 50,-, Brønderslev Sparekasse kr. 50,-, Dronninglund Sparekasse kr. 50,-, Frederikshavn Sparekasse kr. 40,-, Handels- og Landbrugsbanken, Hjørring, kr. 50,-, Hellevad-Ørum Sparekasse kr. 50,-, Hjørring Diskontobank kr. 300,-, Hjørring Sparekasse kr. 100,-, Hvetbo Herreds Sparekasse kr. 75,-, Landbosparekassen, Frederikshavn, kr. 40,-, Løkken Sparekasse kr. 25,-, Saltum Sparekasse kr. 50,-, Sindal Sparekasse kr. 50,-, Skagen Sparekasse kr. 50,-, Vraa Sparekasse kr. 50,-, Vraa Bank kr. 25,-, Frederikshavn Folkebank kr. 40,-, Sæby Sparekasse kr. 25,-, Frederikshavn Bank kr. 50,-.

Hjørring amt kr. 400,-, Vendsyssel Tidende kr. 200,-, Oxford kr. 50,-.

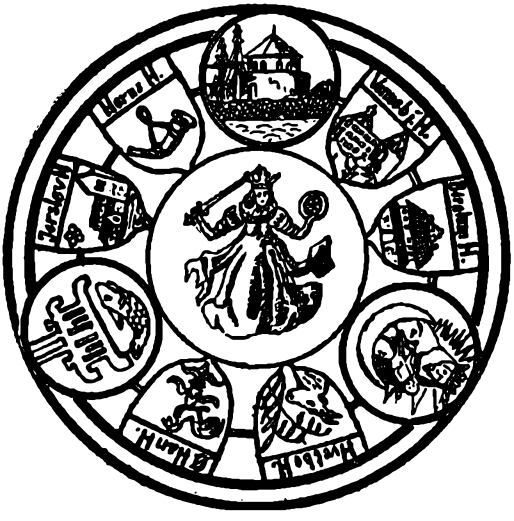

HJØRRING
I KOMMISSION HOS ELLEN POULSENS BOGHANDEL
A/S EXPRES-TRYKKERIET I HJØRRING
1964